

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

GÁRDONYI
GÉZA

EGRI
CSILLAGOK

I.

GG
GÁRDONYI GÉZA
MUNKÁI

Országos Széchényi Könyvtár

GÁRDONYI
GÉZA
MUNKÁI

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

DANTE KIADÁS

GÁRDONYI GÉZA

EGRI CSILLAGOK

REGÉNY

I. KÖTET

Országos Széchényi Könyvtár

TIZENHARMADIK KIADÁS

BUDAPEST

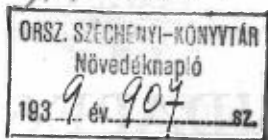
MINDEN JOGOT FENNTARTUNK
MÉG A FORDÍTÁS JOGÁT IS

Országos Széchényi Könyvtár

80411

14.26411

ELSŐ RÉSZ

HOL TEREM A MAGYAR VITÉZ?

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I.

A patakban két gyermek fürdik: egy fiú, meg egy leány. Nem illik tán, hogy együtt fürödnek, de ők ezt nem tudják: a fiú alig hét esztendő; a leányka két évvel is fiatalabb.

Az erdőben jártak, patakra találtak. A nap tüzesen sütött. A víz egy vápában szekérfordulathatni tavacskává szélesült. Tetszett nekik.

Először csak a lábukat mártogatták bele, azután beleereszkedtek térdig. Gergelynek megvizesedet a gatyácskája, hát ledobta. Aztán az ingét is ledobta. Egyszer csak ott lubickol meztelenen mind a kettő.

Fürödhetnek: nem látja ott őket senki. A pécsi út odább van, túl a fákon. Az erdőben nem jár senki. Ha valaki meglátná őket, lenne is nemulass! Mert a fiúcska csak hagyján, — az nem úrfi; de a leányka a tekintetes Cecey Péter úrnak a leánykája, — *kisasszony*, — és úgy illant el hazulról, hogy senki se látta.

Még így csupaszon is látszik rajta, hogy úri galambka: fehér, mint a tej. Ahogy ugrándozik a vízben, két kis szöske hajfonata röpköd a nyakán.

— Derdő, — nevet a fiúnak, — uttyunk.

A Gergőnek nevezett vékonyka barna fiú hát-

tal fordul. A leányka belekapaszzkodik a nyakába. Gergő megindul a partnak, a leányka meg a víz színén lebeg és rugódozik.

Azonban, hogy a parthoz érnek, Gergő belefogózik a kákabokor zöld üstökébe, és aggodalmasan néz körül.

— Jaj, a szürkel!

Kilép a vízből és körülfutkos, vizsgálódik a fák között. Szemlél a földre is: merre látja a nyomokat?

— Várjon, Vicuska, — kiáltja a leánynak, — várjon, mingyárt jövök!

S azon meztelenen nyargal a nyomokon a pécsi út felé.

Néhány perc mulván egy vén szürke lovon tér vissza. A ló fején hitvány madzagkötőfék. Össze volt az kötve a lábával, de eloldozódott.

A gyerek szótlánul csapkodja a lovat egy somfagalylyal. Az arca ijedt-sápadt. Vissza-visszatekint. Hogy odaér a fürdőhelyre, a lónak a nyakába kapaszkodik, s lecsúszik, leugrik róla.

— Bujjunk ell — susogja dideregve. — Bujjunk ell Török jön!

A lovat egy-két rántással fához köti. Felkapkodja a földről a ruháját. S fut a két meztelen kis gyermek egy galagonyabokornak. Megbujnak, meglapulnak a bokor mögött az avarban.

Abban az időben nem volt ritkaság a török az útakon. S te, kedves olvasóm, ki azt gondolod, hogy az a két gyermek most ezen a nyáron fürdött a patakban, bizony csalódsz. Hol van már az a két gyermek, hol? És hol a török és mindazok az emberek, akik ebben a könyvben eléd jönnek, mozognak, cselekszenek, beszélnek, nevetnek vagy jajgatnak? Por az mind.

Hát csak tedd félre az idej kalendáriumot tisztelt olvasóm, és vedd elő gondolatban az 1533-ikat.

Annak az évnek a májusában élsz te mosfan. S vagy János király az urad, vagy a török, vagy I. Ferdinánd.

Az a kis falu, ahova a két gyermek való, a Mecsek egy völgyében rejlik. Valami harminc vályogház, meg egy nagy kőház mindösszesen. Az ablakocskák olajos vászonból valók minden házon. Az úri házon is. De máskülönben olyan zsúpfedeles házak, mint a mostaniak. A kis falut erdei fák lombozzák körül, s a lakók azt gondolják, hogy a török sohase talál oda. Hogy is találna? Az út meredek, szekérnyom nincs. Torony sincs. Az emberek élnek, halnak a kis rejtek-faluban, mint az erdei bogarak.

Gergő gyerekeknek az apja kovács volt Pécsen, de már meghalt. Az asszony Keresztesfalvára húzódott az apjával, egy ősz öreg paraszttal, aki harcolt még a Dózsa György lázadásában. Azért is talált menedéket a falu uránál, Ceceynél.

Az öreg néha lement az erdőn át Pécsre, hogy kolduljon. Abból éltek télen is, amit az öreg koldult. Az uraság házából is csöppent olykor az asztalukra.

Hát azon a napon is a városból jött meg az öreg:
— Legeltesd meg a szürkét, — mondotta az unokájának, — nem evett szegény reggel óta. Itasd is meg a patakban.

Igy indult ki Gergő a lóval az erdőszélre. Útközben, ahogy elment az uraság háza mellett, a kis Éva kibujt a kertajtón:

— Derdő, Derdő, hadd menjek veled!

Gergő nem merte mondani a kisasszonynak, hogy maradjon odahaza. Leszállt lováról, és vezette Évát, merre az kívánt menni. Éva arra kívánt menni, amerre a pillangók. A pillangók befelé röptültek az erdőnek, hát ők is arra futottak. Végre, hogy a patakot meglátták, Gergő füre bo-

csátotta a lovat. Így kerültek ők az erdei patakba és a patakból a galagonyabokor mögé.

Lapulnak. Reszketnek most a töröktől.

És a félelmük nem árnyékból való. Egynéhány perc mulván ropogás hallatszik a harasztban, és mingyárt rá egy struccollas fehér töröksüveg jelenik meg a fák alatt, meg egy barna lófej.

A török szétnézeget, forgatja a fejét. A szeme megáll a szürkén. A maga sötétpej kis lovát kantáron vezeti.

Most már látni, hogy a török csontos-arcú barna ember. A vállán diószínű barna köpönyeg. A fején tornyos fehér süveg. A félszeme be van kötve fehér kendővel. A másik szeme immáron a fa mellé kötött szürkét vizsgálja. Nem tetszik neki, látszik az arca fintorgatásán. De azért eloldja.

Jobban tetszene neki a gyerek, akit a lovon látott. A gyerek kelendőbb a lónál. A konstantinápolyi rabvásáron háromszor annyit is adnak érte. De a gyerek nincs sehol.

A török megnézi egynéhány fának a hátát, és felvizsgálódik a lombokra is.

Azután magyar szóval kiált:

— Hol vagy fiúcska? Gyere elő kis pajtás! Fügét adok! Gyere csak elő!

A gyerek nem jelentkezik.

— Gyere elő, te! Ne félj, nem bántalak! Nem jössz? Ha nem jössz, elviszem a lovadat!

És csakugyan összefogja egy-kézbe a két ló vezetékét, és viszi magával el a fák között.

A két gyerek némán és sápadtan hallgatta eddig a törököt. A fügekinálás nem oldotta fel őket a rémület dermedtségéből. Sokkal többször hallották otthon a *Vigyen el a török!* — szidást, meg a hajmeresztő török meséket, hogysem akármiféle édesgetésre előbátorodtak volna. Hanem mikor

azt mondta a török, hogy elviszi a szürkét, Gergő gyerek megmozdult. Ránézett Évicára, mintha tőle várna tanácsot, s olyan arccal nézett rá, mint akinek tüske szúrja a talpát.

A szürkét viszik! Mit szólnak otthon, ha ő a szürke nélkül tér haza?

A kis Éva mindezekre a gondolatokra nem felelt. Holtszínnel kucorgott mellette. Nagy macskaszéme megnedvesült a rémülettől.

Azonban a szürke ment. Gergő hallotta a lépéseit. Nagy lomha lépései vannak a szürkének. A száraz haraszt egyenletesen csörög a lába alatt. Hát viszi a török, csakugyan viszi!

— A szürke... — hebegi Gergő síróra torzult szájjal.

És fölemeli a fejét.

Megy a szürke, megy. Csörög az erdei haraszt a lába alatt. Oh, a buta!

De most már megfélemedezik Gergő a félelméről: fölugrik és utána iramodik azon csupaszon a szürkének.

— Bácsi! — kiáltja reszketve, — török bácsi!

A török megáll és elvigyorodik.

Jaj de csunya ember! Úgy vigyorog, mintha harapni készülne.

— Bácsi, a szürke, — rebegi sírva Gergő, — a szürke a miénk...

És megáll vagy húsz lépésnyire.

— Gyere hát, ha a tietek, — feleli a török, — nesze.

S elveti a kezéből a szürke kantárszárát.

A gyerek most már csak a szürkét látja. Ahogy a szürke nagylomhán megindul, odaszökik és megkapja a kantárt.

Ebben a pillanatban ő is fogva van. A török nagy, erős ujjai átkapcsolják gyöngé, kis mezte-

len karját, s ő felrepül a másik lóra, a pejre, annak a nyergébe.

Gergő sivalkodik.

— Csitt! — mondja a török, előkapva a dákosát.

Gergő azonban tovább kiabál:

— Vicuska! Vicuska!

A török arra fordítja a fejét, amerre a fiú. Keze a törön.

Persze, amint a másik kis meztelen gyerek föl-emelkedik a fűből, visszadugja a dákosát és elmosolyodik.

— Gyere, gyere, — mondja, — nem bántalak. S megindul a két lóval a leányka felé.

Gergő le akar ereszkedni a lóról. Gergő hátán nagyot csattan a török tenyere. Gergő tehát bög és ültön marad, a török meg otthagyja a két lovat, és fut a kislány után.

A szegény kis Vica bezzeg menekülne, de aprók a lábak és magas a fű. Elbukik. Csakhamar ott rúgódozik és sivalkodik a török ölében.

— Csitt! — csap a török a gömbölyűjére, — csitt, mert mingyárt megeszlek, ha el nem hallgatsz! Ham — ham!

A kislány elhallgat. Csak a szívecskéje ver, mint a marokba fogott verébé.

Azonban, hogy a lovakhoz érnek, kiszakad belőle a sikoltás:

— Apuska! Apa!

Mert a kétségbeesés azt gondolja, hogy elhal-latszík a kiáltása minden messzeségre.

Gergő is bög. Az öklét a szemén forgatva, sírja:

— Haza megyek! Haza akarok menni!

— Hallgass, rongy fattyú! — mordul rá a török, — mingyárt kétfelé hasítlak!

És fenyegetően rázza az öklét Gergőre.

A két gyerek elhallgat. A leányka szinte ájult

rémületében. Gergő csöndesen picsogva ül a peji hátán.

És mennek.

Kiérnek az erdőből. Gergő látja, hogy a Mecsek útján fölfelé szekerező török nép tarkállik. Lovas akindsik, gyalog aszabok, tarka öltözetű szabad katonák. Virgonc kis lovakon ülve, szállingóznak Pécs felé.

Az a csoport, amelyik előttük megy, valami tíz megrakott kocsit és szekeret kísér. A szekereken fehér ágynemű, szekrények, ágyfák, hordók, székek, vadbőrök, gabonás zsákok rendetlen összevisszaságban. A szekerek mellett megláncolt lábú, hátrakötött kezű bús rabok ballagnak.

A mi janicsárunknak három szekere és hét rabja van. Öten vannak még kébbugyogós, pirosbakancsos, fehérsapkás janicsárok, — csontkanál a dísz elől a sapkájukon, egyiken fakanál, — három pedig prémessapkájú, nagydárdájú aszab. A félszeműnek porral lepett fehér strucctoll leng a süvege elejétől hátra, csaknem a háta közepéig.

Míg bent időzik az erdőben, a három szekér félreállott oldalt az út szélén, és helyet engedett a többi hazavonulónak.

A janicsárok nevetve fogadják a két gyereket, meg a szürkét.

Mit locsognak törökül? Gergő nem érti. Rólunk beszélnek, meg a lóról, látszik rajtok. Mikor őrá néznek, meg Vicuskára, mosolyognak. Mikor a lóra néznek, úgy integetnek, mint mikor valaki legyet űz el.

A török feldobja a két gyereket a kocsira, az ágynemű tetejére. Egy pufók hajadon ül ott, megláncolt lábú rableány, arra bízza őket. Azután egy szennyes zsákot old meg az egyik janicsár és mindenféle ruhát húzkod ki belőle. De az mind gyermekruha. Van közte kis szoknya, kis szűr, pitty-

kés mellény, sapka, kalap, kis csizmák. A török előválaszt két kis inget, meg egy kis szűrt és feldobja a szekérre.

— Öltöztess fel őket, — mondja a félszemű a pufók hajadonnak.

A hajadon körülbelül tizenhét éves. Parasztleány. Ahogy öltözteti a két gyermeket, megöleli és megcsókolja őket. Könnyes a szeme.

— Hogy hívnak, angyalkám?

— Vicuska.

— Hát téged, lelkecském?

— Gergő.

— Ne sírjatok, kedves. Velem lesztek.

— De én haza akarok menni, — sírja Gergely.

— Én is, — sírja a leányka, — haza...

A rableány magához öleli őket mind a két kezével:

— Majd hazavezet a jó Isten, csak ne sírjatok.

II.

A falubeli kutyák mérges csaholással ugrálnak körül egy fehérszakálú és nagyhajú zarándokot. Le is húznák róla a csuhát bizonyára, ha nagy keresztves végű botjával vitézül nem hadonázna maga körül.

Eleinte az út közepén ment, de hogy a nagy bozontos kutyák mindegyre szaporodtak, óvatosan nekihátrált egy *L* alakban megszögellő sövénynek, és a botját forgatva várta, hogy valaki előjön és megszabadítja az ostromtól.

Azonban akik elő is jöttek a nagy ugatásra, azoknak a szeme a faluba vágató öt magyar vitézre fordul. Egy pirosköpenyeges szőke dalia lovagol elől. Darutoll süvegén. Előtte a nyergen keresztbe fektetett puska. Könnyű, meggyszín ze-

kéje alól páncéling csillog. Mögötte négy másik vitéz. Hogy beérkeznek a faluba, jobbra-balra forgatják a fejöket, mintha valami csoda volna annak a falunak minden háza. Mind az ötnek verejtékes az arca a hőségtől.

Cecey kapuja előtt egy dárdás vén paraszt szunyókál a kapukövön. A robogásra fölhorkan az álmából. Sietve tárja ki a kapu másik szárnyát is, és a lovagok beugratnak a hídon át az udvarra.

Cecey ott gubbaszkodott a szerü árnyékán, mint valami vén sas. Néhány jobbágya nyirt ott birkát. A kezökben olló, az oldalukon kard. Ing, gatyá, bocskor, s kard az oldalon: ilyen volt a világ akkoriban nálunk.

Cecey meglátta a vitézeket. Fölkelt és eléjük baktatott. Furcsa járása volt az öreg úrnak: az egyik lába nem hajlott térdben, a másik nem hajlott bokában. De hogy is hajlott volna, mikor fából volt mind a kettő. És a jobb keze is hiányzott: a vászonzeke ujja csak zötyögött a csuklóján. Arcra afféle szemig-szakál-arc, vállig érő haja már fehér, szakála már szürke.

A darutollas vitéz leugrott a lóról, és a lova kantárát az egyik közvitéznek dobta oda. Ceceyhez sietett.

— Dobó István a nevem.

S összecsapta a bokáját.

Szálas, csontos legény. Szája hosszabb vonalú a rendesnél, — afféle akaratos, keskenyajkú száj, mintha egy láthatatlan zabolát harapna, — és csupa erő minden mozdulata, afféle acéllábú ember. A szeme hegyesen néző erős szürke szem.

Cecey hátradugta a kezét.

— Kinek a hadában szolgálsz?

S szeme úgy égett, mintha belülről parázs volna mögötte.

— Most Török Bálintéban, — feleli Dobó.

— E szerint Ferdinánd híve vagy. Isten hozott, öcsém.

S kezet nyujtott neki. Egy pillantással végigbecsülte a paripáját, másik pillantással a kardját.

— Melyik Dobó családból?...

— A ruszkaiból, bátyám.

— Rokonságban a Pálóczyakkal...

— Azok vagyunk.

— Esszerint felföldi ember vagy. Hogy kerülsz ide? Mi szél hordoz erre benneteket, öcsém?

— Mink bizony, bátyám, Palotáról jövünk.

— Móré várából?

— Nem Móré vára az már.

— Hát?

— Most éppen senkié. Meg várnak se vár az már, hanem kőhalom.

Az öreg falábú elbámult.

— Lerontottátok?

— Földig.

— Hála Istennek. No gyere be a hűvösre, öcsém, ide a tornác alá. Hé, anyjuk! Vendégünk érkezett!

S megint Dobóra bámult:

— Lerontottátok?

A kis kövér úri asszony ott forgott már a tornácban: asztalt igazított az árnyékra egy cseléddel. A másik cseléd meg nyitotta már a pinceajtót.

— Dobó Pista, — mutatta be Cecey az ifjút a feleségének, — a Pálóczyak rokona. Bort és harapnivalót a katonáknak.

Dobó piros zsebkendőt vont elő a zekéjéből, s törölgette az arcát.

— Mielőtt leülnék, bátyám, — mondta rávizsgálódva Ceceynek az arcára, — meg kell kérdeznem, hogy nincs-e itt Móré? Mert én őt keresem.

— Itt? Móré? Ne is lássam, csak az akasztófán!

Dobó tovább törölgette az arcát, nyakát is.

— Akkor rossz nyomon járunk. Egy kis vizet kérek.

— Hát várj, mingyárt hozzák a bort.

— Vizet iszok én bátyám, ha szomjazok.

S fölfogta a nagy csöcsös korsót és a szájához emelte.

— Megengedi, bátyám, hogy estig itt pihenjek, — kérdezte a víz után szakadó lehintéssel.

— De el sem eresztelek egynéhány napig! Hova gondolsz!

— Köszönöm. Nincs most farsang. Az éjjel nem aludtam. Este tovább megyünk. Hanem a vas-ingemet letenném kissé. Meleg ez ilyen időben, ha csupa lyukból varrták is.

Míg Dobó a szobában vetkőzött, beérkezett a kapun a zarándok is.

— Te a baráttól jösz! — bámult rá Cecey.

S a szeme megint úgy égett, mintha parázs volna mögötte.

— Attól, — mosolygott el a zarándok, — honnan tetszik tudni?

— A szakáladról látom: borz-zsirtól fehér.

— Igaz.

— Ebből látom, hogy messziről jösz hozzám?

— Ez is igaz.

— Nekem pedig messzi földről nem igen izenget más, csak a sajóládi gvárdián, aki atyámfia, csapjon bele a mennydörgős istennyila.

— Dejszen nem gvárdián az már régen, nemzetes uram, hanem a király barátja.

— Azt is tudom, süljenek meg a gazdájával együtt. Hogy hínak?

— Varsányi Imrének.

— Hány esztendő vagy?

— Harminc.

— Nohát lássuk: mi hírt hoztál?

A zarándok leült a földre és a csuhája bélését bontogatta.

— Istentelen a hévség erre, — dűnnyögött jókedvűen, — oszt annyi a török, mint a légy.

— A barátnak köszönhetjük, meg királyodnak. No, hova a pokolba varrtad úgy azt a levelet?

Varsányi elővonta végre a kis vörös-pecsétes levelet, és odanyujtotta.

— Adjatok enni-innivalót ennek az embernek, meg szállást is, — mondta Cecey a feleségének. És feltörte a pecsétet. Kibontotta a levelet.

— Az; — szólt a levélbe belehunyorítva, — a barát írása. Tiszta, mint a nyomtatás, de igen apró. Én ugyan el nem olvasom. KüldjeteK a papért.

A zarándok beljebb ült a diófának az árnyékába.

— Bizonyosan jót írt pedig, — vélekedett megelégedéssel, — mert nem noszított, hogy siessek. Mikor nagypöcsétes levelet küld, mindig sietnem kell. Ez csak olyan kispöcsétes; nem ország dolga.

S a célhoz jutott ember csendes örömével húzott egyet az eléje tett boros fazékból.

Az asszony is kezébe vette a levelet. Nézte alól, felül, s nézte a széttöredezett pecsétet. A zarándokhoz fordult:

— Egészséges-e Gyuri bácsi?

A zarándok elé tehénsajtot és kenyeret tett egy cseléd. A zarándok mingyárt a bicskáját kereste.

— Nem beteg az soha, nemzetes aszonyom.

Már akkor a pap is jött, — egy bikafejű, vállas ősz-szakálú ember.

A jövevény felkelt és kezét csókolt volna neki. A pap azonban hátrált.

— Pápi^{sta} vagy-e? — avagy újhitű?

És mellközépig érő fehér szakálát markolta az állán.

— Páplista vagyok, — felelte a zarándok.

A pap akkor odanyujtotta a kezét.

Bementek a szobába. A pap az ablakhoz állott, és magyarul olvasta a diák levelet:

— Kedves sógorom...

Különös tompa hangja volt a papnak, mintha a gyomrából jönne a szó. A mássalhangzókat csak sejtteni lehetett a beszédében. De azért, akik megszokták, értették a beszédét.

Folytatta:

— ... és kedves Juliskám. Istentől jó egészséget és zavartalan életet kívánok mindnyájatoknak. Továbbá arról értesültem, hogy ott a ti vidékteken napról-napra dűl hol Móré, hol a török, és hogy már csak a földhöz tapadt jobbágyság marad meg a helyén: aki teheti fut, ki a felvidékre, ki pediglen által a némethez. Hát ti ha még életben vagytok, szerelmeim és ha még ott vagytok Keresztesen, ti is mentsétek magatokat. Beszéltem öfelségével, hogy térítse meg a károtokat...

— Ne olvasd tovább! — pattan fel Cecey, — ebnek kell eb kegyelme!

— Csöndesen, kedvesem, — csillapította az aszszony. György okos, György tudja, hogy mink Szapolyaitól nem fogadunk el semmit: hallgassa végig kegyelmed a levelet.

A pap összeráncolta bozontos szemöldökét, és tovább olvasott:

... A király ugyan nem adhatja vissza Sásodot, de van egy falu Nagyvárad közelében...

— Hagyd abba, hagyd abba, Bálint! — csapkodott Cecey a haragtól kitüzesedve.

— Már más következik, — felelt a pap.
És olvasott tovább:

*De ha már úgy beléd csontosodott volna
az iránta való gyűlölség...*

— Belém, beléml — kiáltotta Cecey, s az asztalra csapott, — sem ezen, sem a másvilágon!
Vagy ha ottan, hát ott is csak fegyverrel

A pap tovább olvasott:

*... Itt Budán az én kis házam üresen áll
és mi nemsokára Nagyváradra költözünk.
Csak egy ijgyártó lakik benne, az alsóházban.
A felházi három szoba üres.*

Cecey fölkel.

— Nem kell Szapolyai pénzén vetted, barát!
Düljön össze, ha belemegyek!

A pap vállat vont.

— Tudod is te, hogy azon vettel! Hátha örökség?

De Cecey már nem hallgatott rájuk. Dühösen kiestt-baktatott a szobából, és végigkopogott a tornácon.

A zarándok ott falatozott a tornác végén, a diófa alatt. Megállott előtte haragos peckesen:

— Mondd meg a barátnak, hogy tisztelem: amit írt, annyi, mintha nem írt volna semmit se.

— Hát nem viszek választ.

— Nem.

S tovább-baktatott, ki a szérüre. Föl és alá topogott a napon. Olykor jobbra-balra csapkodott a botjával, mintha láthatatlan kutyákat verne el, és haragosan mormolta:

— A fejem még nem fal!

A parasztok buzgóbban nyírták a birkát. A kutyák is távolabb húzódtak. Még a ház is mintha lejjebb csúszott volna a parton.

Az asszony a pappal a tornácon állott. A pap a vállát vonogatta.

— És ha nem örökség is, — mondotta, — munkájából való szerzeménye a barátoknak. Annak adja, akinek akarja. Hát Péternek adja. Akkor aztán Cecey-ház, és nem parancsol benne a király se.

Dobó kilépett a szobából. Az asszony bemutatta őt a papnak s egyben Vicát kiáltozta.

— Vicuska! Merre vagy Vica.

— A kertbe játszik, — felelte egy cselédaszszony.

Cecey is visszatért, és ráhörkent a papra:

— Te pap, te megfordultál! Te még utóbb beszegődsz Jánoshoz zászlótartónak!

— Te meg vénségedre leteszed a magyar nevet! — mordult vissza a pap.

— Te beállsz hóhérrak! — rikácsolt Cecey.

— Te meg németnek! — böszült fel a pap.

— Hóhérr!

— Német!

— Sintérr!

— Hazaárulól!

A két ősz ember szinte kék volt már a dühtől, ahogy egymásra ordított. Dobó csak azt várta már, hogy mikor húzza őket széjjel.

— Ne veszekedjenek, az Isten áldja meg kegyelmeteket, — mondotta nyugtalanul, — vagy inkább vesszenek össze a törökkel.

Cecey legyintett. A székre zötytyent.

— Nem érted te ezt, öcsém. Ennek a papnak a nyelvét vágatta le Szapolyai, nekem meg jobb kezemet. Hát nem bolond ez, hogy a maradék nyelvvel Szapolyait védi?

— Ha csak az én ellenségem volna, — felelt a pap is megcsöndesült hangon, — régen megbocsátottam volna neki. De azért még így is azt

mondom, hogy inkább ő legyen az ura a magyar-
nak, hogysen a német.

— De bizinkább a német, mintsem-hogy a török! — rikácsolt ismét Cecey.

Dobó közbeszólt, hogy a két ember megint össze ne horgoljon.

— Jónak egyik se jó, az igaz. Mink felső vidékiek azt gondoljuk: várunk kell valameddig: állít-e a német erőt a török ellen? Meg, hogy csakugyan árulja-e János az országot a töröknek?

— El is adta már, öcsém, régen! — legyintett Cecey.

— Nem hiszem, — felelte Dobó, — neki csak a korona kellett, nem a török barátsága.

Közben egy tál rántott csirke került a tornác asztalára. A két öreg arca megenyhült.

Az asztalhoz ültek.

— Hej, mikor én olyan fiatal voltam, mint te, öcsém, — csóválta a fejét Cecey. Hány esztendő vagy?

— Harmincegy, — felelte Dobó, — bizony ma-holnap engemet sem mond senki fiatalnak.

— Míg meg nem házasodol, mindig fiatal vagy. De már itt volna az ideje.

— Nem értem rá eddig, — mosolyodott el Dobó. — Én, bátyám, gyerekkorom óta mindig hadban forgok.

— Hát így jó. Így él a magyar világ cleje óta. Azt hiszed tán, hogy én táncolásban sántultam meg mind a két lábamra? Én bizony, öcsém, Kinizsivel kezdtem. Mátyás király engem a nevemről szólított. Aztán végeztem Dözsával, aki, elhidd nekem, hősöknek hőse volt.

Fölvette a szíinig töltött ón-poharát, és Dobóra emelte.

— Isten szeresse a magyart, és téged, öcsém,

kiválóképpen. Adjon győzelmet kardodnak. Szép lány feleséget jó magadnak. Tudsz-e sakkozni?

— Nem tudok, — felelte Dobó, elmosolyodva ezen a gondolat-szökemlésen.

És felhajtotta a poharát. Jó erős veres bor volt. Gondolta magában: most már értem, mitől olyan mérges ez a két öreg úr.

— No, nem is leszel akkor jó hadvezér, — mondotta Cecey.

— Nem, ha keletiesen harcolnánk: sereg sereg ellen. Mink csak magyarosan harcolunk: ember ember ellen. Erre pedig a sakktábla nem tanít.

— Esszerint mégis tudsz.

— Nem, csak épp hogy ismerem a játékot.

— No hát, ha majd tudsz is, másképpen ítélsz róla. Egy órai sakkban, öcsém, benne van egy igazi csatának minden fogása.

— Kegyelmetek talán mindig sakkoznak itthon?

— Mink? Csak mink nem. Veszekedünk mink sakk nélkül is. Mihelyt politikáról van szó, mindigárt veszekedünk. Már pedig, mink együtt tolasodtunk fel, együtt éltünk, együtt harcoltunk...

— Együtt is halunk meg, — fejezte be a pap bólogatva.

S a két öreg barátságosan nézett egymásra és összekoccintotta a poharát

— De azt már csak megengeded Bálint, hogy aki azt a róka Mórét kiugratta a várából, derék dolgot mivelte. Az pedig ugye, hogy Ferdinánd volt.

S törölt a bajuszán.

— Nemcsak Ferdinánd, — felelte Dobó, — a két király közösen. Kettejük hada volt. Sokalták már a gázságait. Utóbb már a sirokat is felforgatta.

— De mégis csak Ferdinánd küldött jobban ellene.

— Nem: inkább János király. Ferdinánd csak

Török Bálintnak izent, hogy segítsen Jánosnak, meg ötven bányászt küldött.

— Faldöntésre?

— Arra. Török had is volt velünk valamelyes

— Persze, Jánosnak zászlaja alatt.

— Az alatt, hogy vinné el az ördög az ilyen segítséget! Mindig rabolva térnek haza.

— Azok a disznó akindsik!

— Azok.

— No és hát könnyen elbántatok avval a várral?

— Nem mondhatnám, Cecey bátyám. Kemény falakból épült az. Faldöntő ágyut nem hozott egyik fél se. A sugárágyú meg mit ér?

— Jártam ottan, — szólalt meg a pap, — szikla-vár az, nem palánk. Nem adták meg a várat?

— Nem. Neki kellett állítanunk az ötven bányászt a sziklának. Nagy és nehéz munkájuk volt. Mondhatom. A csákányok szikrát hánytak a követ, és vasrudak egy-egy lökésre alig ujjnyit vertek a sziklaoldalba. De végre is sok kéznek még a kő is enged.

— Felrobbantottátok?

— Először is beizentünk Mórénak, hogy az akna tele van már porral. Akkor azt izente vissza, hogy várjunk reggelig. Vártunk. Mit mívelt addig a gonosz róka? Összehívta a vár népét és bízatta őket, hogy csak tartsák a várat keményen, ő kioson és elfut segítségért. — Jó — felelték azok, — de mi a biztosíték, hogy vissza is térsz? — Itt marad mind a két gyermekem, — felelte a lator, — és minden arany, ezüst, marhám. Mit kívántok többet? És leereszkedett kötélén a vár faláról. Elillant. Mink persze a nagy sötétségben nem láttuk. Mikor aztán a nap fölkelt, és se fehér zászló, se követ, se kapunyitás, felrobbantottuk az aknákat. Nem hallatszott ide? Hegyeket rázó

dördülés volt. A falak ott leomlottak. Mink még be a várba! A vitézeink olyan dühösek voltak, hogy Mórénak minden emberét leöldösték.

— A gyerekeit is?

— Azokat nem. Egy kőpincében találtunk rájuk. Szép két kis barna fiú. Azóta ott vannak János királynál.

— Hát ti most Mórét keresitek?

— Csak egyet kanyarodtunk erre Móréért ezzel a négy emberemmel. Mert útközben egy csőszszel beszélünk, akinek a pincéjében hált. Azt mondta, hogy erre Pécs felé igyekezett.

Ceceyné hátrafordult.

— Te, Magda, — szólt az udvaron sűrű cselednek, — merre van Vicuska?

— Nem láttam, — feleli a leány. — Ebéd után a kertben játszott.

— Szaladj csak, keresd meg!

— Az én kis leányom, — mosolyodott el Cecey. — Vénségemre ajándékozott meg az Isten vele. Majd meglátod, milyen kis Tündér Ilona.

— Fia nincsen, bátyám?

Cecey elkeményedve rázta a fejét.

— Ha fiam volna, öcsém, még a kezem is kinőne, mint a ráké.

Azonban a gyermek nincsen. A nagy beszélgetésben, levélolvasásban mindenki megfeledkezett a kis Vicáról. A leánycselédeknek dehogy is volt rá gondjuk. Mind ott talált dolgot az udvaron. A vitézek a bajuszukat pödörgették. A lányok a szoknyájukat hedergették. Ugy mulattak, mintha valamennyi vitéz mind leánynézőbe jött volna Ceceyhez.

Csakhamar tüvé tesznek mindent a ház körül.

— Vicuska! Vicuska!

Megkutatnak minden bokrot, minden játszóhelyet a faluban. Hol van Kató néne? Ő vigyázott

rája. Meglehető, hogy elaludt az öreg. Ki látta Vicuskát? Senki se látta Egy fiucska a kert mögött beszélt vele délután. Ki ment el a kert mögött délután? Senki, csak a Gergő gyerek. Az öregapja lovát vitte fűre. De hát hol az a Gergő? Az sincs sehol. Bizonyosan kiment a lóval az erdőbe. Oh gyermeki meggondolatlanság! Hányszor megmondták neki, hogy a szedresen túl ne menjen a lóval!

Összekutatták a falu körül az erdőt.

— Vicuska! Vicuska!

Már Dobóék is segítenek. Megnéznek minden fát, minden cserjét, árkot-völgyet és bozótot a falu körül. Hátha elszenderült valahol?

— Vicuska! Vica!

Gergelynek az anyja is jajgatva keres. Az öreg Katóra ráakadnak az erdőben. Az is keres már régen. Rekedtté kiabálta már a torkát.

Végre estefelé felujong az egyik cseléd:

— Megvannak!

— No hálistennek!

— A ruhájok itt van!

A ruhájok, bizony csak a ruhájok: a patyolat ingecske, piros karmazsin cipőcske, sárga tafota szoknyácska, meg a Gergő gyerek inge, gatyája, kalapja. Látszik, hogy fürödtek. A patak partján csakugyan ott a nyomuk a puha fövényben. A nagyobbik láb, amelyiknek széjjel vannak nyilva az ujjai, Gergő gyereké. A kisebbik lábnyom Vicuskáé.

Bizonyosan belefulladtak valahol a vízbe.

III.

— Az én nevem Margit. Szólítsatok csak Margit néninek, — mondta a kocsin ülő rableány. —

Mesélek nektek. Sok mesét tudok. Hová való vagytok, édeseim?

— A faluba, — felelte keserves arccal Gergő.

— A paluba, — pöntyögte a kisleány is.

— Melyik faluba?

— Abba, arra ott a.

— De mi a neve annak a falunak?

— A neve?

— Mi a neve?

— A neve? A nevét nem tudom.

Kerekképű leány volt a magát Margitnak nevező, és csucsori csókra álló szájú. Az arca kissé szeplős az orra körül. A nyakán kék üvegből való gyöngyöt viselt. A törökök egy somogy megyei pusztáról ragadták magukkal.

A gyerekek feleletére csak rázogatta a fejét. A szekér ágyneműjéből hasogatott titkon s bábút formált egy fakanálra.

— Ez lesz a Vicuska babája. Sárga a kendője, piros a szoknyája. Öltöztetjük, ringatgatjuk, táncoltatjuk, altatgatjuk.

Halad a rab-kocsi csendesen.

A kocsi mellett egy szélesmellű parasztlegény ballag, meg egy ragyás fiatal cigány. Mezitláb mind a kettő. A cigányon sokszorosan foltozott nadrág kéklik. A dolmánya is kék. A dolmánya belső zsebéből egy fasíp piszkos tölcsére áll ki. A kocsi másik oldalán egy feketetógás pap vánszorog, meg egy csapzott hajú, nagyarcú paraszt ember. A paraszt ember lehet már negyven esztendő. A pap fiatalabb. Vékony-arcú magas ember. Se szakála, se bajusza, de még szemöldöke sincsen. És vörös, mint a cékla. Csak a két szemebogara fekete. Őt bizony ezelőtt egynéhány nappal forró vízzel öntözgették a törökök, hogy adja elő a temploma kincseit.

Voltak is az ő templomának kincsei!

Hát ők bizony valamennyien rabok szegények. A lábukon a lánc. A kezük, — kinek elől, kinek hátul, — szintén vasban. A legény a cigánnyal, a pap a paraszttal össze is van láncolva. A legény a bilincset rongyokkal bélelte körül a bokája fölött.

A rongyok már véresek.

— Alljunk meg, — könyörgött hátrafordulva olykor, — hadd igazítsam meg a bilincsemet.

A janicsárok azonban rá se hederítettek. Törökül fecsegték egymással, és legfeljebb csak egy boszus tekintet volt a feleletük.

Gergelynek rátapadt a szeme a legényre. Milyen nagy a keze! És milyen sokpitykés a lajbi rajta! Nem fél. Ha a két keze nem volna hátraláncolva, tán mind elfutna tőle a török.

A legény csakugyan nem félt. Fölemelte a fejét és ráordított a mellette lovagló görbehátú törökre.

— A tűz emésztszen meg benneteket, pogány farkasok!

— Gáspár, Gáspár, — csillapította Margit a kocsi tetejéről, — viselje békén a sorsát, amint csak lehet. A nap, látja már nyugvóra hajlik: megállanak már ilyenkor.

Ahogy erre megtörülgette a szemét, a két gyermek is sírva fakadt.

— Haza akarok menni! — bömbögte Gergely.

— Apához! — sírta a kis Éva.

A törökök csakugyan megállottak. Leszálltak a lóról, és korsót vettek elő. Mosogatták a kezüket, lábukat, arcukat. Aztán letérdeltek egyenes sorban napkelet felé. Megcsókolták a földet és imádkoztak.

A rabok hallgatva nézték őket.

A leány le bocsátkozott a kocsiról, és az ingeszéléből rongyot hasított. Körültekerte vele a le-

gény lábát, s úgy toltá vissza jóságos vigyázattal a bilincseket.

— Aldjon meg az Isten, Margit, — sóhajtott a legény.

— Az éjjelre, ha lehet, teszünk rá útilaput Gáspár.

És sírásra fanciesalodott az arca. Minden órában sírt egynéhány percet, de mingyárt dalolt is utána a gyerekeknek. Mert mikor ő sírt, azok is sírtak.

— Hej, de ihes a gyomrom! — fakadt szóra a cigány, ahogy ott ült mellettök a porban, ilyen nagybőjtöt soha életemben nem értem.

A kocsis — szintén láncolt-lábú rablegény — elmosolyodott a cigány sóhajtására.

— Magam is éhes vagyok, — felelte a törökökre megvetően pillantva, — de főzök is estére olyan paprikás húst, hogy mind nekünk marad.

— Hát te vágy á sákács?

A te szóra megrándult a kocsisnak a szemöldöke. De aztán mégis felelt:

— Csak este. Nappal rabolnak ezek maguknak ebédet is.

— Ragadjon be a semük! Farsangon húzzsa össze a gercs a lábukat! Hát mióta solgáls náluk?

— Három napja.

— Nem lehetne elfistelegni váláhogy?

— Nem, ezektől soha. Nézd, milyen csizma van a lábamon.

Felvonta a lábát az ülésből. Nehéz, vastag láncok csördültek föl vele.

— De hátha ma nem főzsöl? — tünődött aggodva a cigány.

— Bizonyosan főzök. Tegnap olyat főztem nekik, hogy úgy nyalták utána a szájukat, mint a kutyák.

— Bárcsak én is nyalhatnám már a sájamat.

De már nem is tudnám, hogy van sájam, ha néha nem besélnék.

— Bort is raboltak délben. Itt van a saroglyában.

— Nem isik a terek, te!

— Dejszen nem török az egy se, mikor bort lát.

— Na, akkor nekem innepem ván, — vidámult meg a cigány, — olyan nótát pikulázsok nekik, hogy még táncra is kerekednek tüle.

A félszemű janicsár az imádság végeztével nem indította meg a kocsikat. A hegytetőről már látszott a völgyben az esti szürkületbe befátyolozott város. Az magyar fészek. Darazsak laknak benne.

A törökök tanakodtak. Aztán a félszemű janicsár odaszólt a kocsisnak:

— Utánam! Be az erdőbe!

És vitték a kocsikat, szekereket jól be, majdnem negyed óráig való menéssel az erdőbe.

A nap ekközben elsülyedt a fák között. Az erdőre homály borult. A tiszta égen előtündökölt az első csillag.

A törökök egy alkalmas tisztáson kipányválták a lovakat. A pap kezét feloldotta a janicsár, és rákiáltott:

— Tüzet raksz!

— Én azt jobban értem! — készségeskedett a cigány, — nagyságos, méltóságos terek úr, csókolom a kezsit-lábát, hadd rakjak én tüzet, nekem azs a mesterségem.

— Hallgass! — böffent rája a török.

Három rabasszonyt is leszóltottak, hogy segítsenek a tűz készítésében. Az asszonyok aztán a pappal harasztot és száraz ágat szedtek a közeli fák alatt. Acéllal, taplóval csakhamar tüzet gerjesztettek.

A kocsist is felszabadították az ülésről.

— Olyat, mint tegnap, — parancsolt neki a fél-szemű török.

A kocsis vizet tett fel egy nagy vaskondérban a tűzre, s hogy a pap a cigánnyal hamarosan megnyúzta az ürüt, értő kézzel aprózta bele a kondérba. Hullott a húsrá vereshagyma is, meg paprika bőven. S bizonyára aprított volna burgonyát is a lébe, dehát a burgonya akkor még ritkább növény volt az ananásznál. Uri asztalokon is csak különösképpen kóstolgatták, s neve se igen volt. Amerikai almának vagy földi almának nevezgették.

A tűz körül valami húsz különféle török hevedert le. A kocsikat, szekereket már megálláskor kerítés-körbe állították. A lovakat kipányvázták, kívül a szekereken.

A rabokat összehajtották a karajon belül, egy csoportba. Tizennégyen voltak összesen; kilenc férfi, meg öt nő, meg a két kis gyermek. Csak eldültek szegények a gyepen. Némelyikük mingyárt el is aludt.

A kis Vica is aludt már az ágynemű tetején. Fejecskéjét Margitnak az ölében nyugasztva álmódott, és jobbjával a mellecskéjén tartotta hitvány kis bábuját. Gergő mellettük hasalt. A tenyerébe hajtotta az arcát, és álmosan nézett a törökre. Furcsálta, hogy a janicsárok fehér süvegére kanál van tűzve elől, és hogy a süvegük olyan puha, hogy hátrafityeg. Az aszabok szőkébb és durva arcú lompos emberek. Kettőnek magyar csizma van a lábán, kopott piros csizma.

A fél-szemű janicsár rájuk pillantott néha. Ott hagyta őket a leánnyal, a kocsi tetején.

A tűz magas lánggal égett. A törökök ölték a bárányt, a tyúkot, a libát. A rabok buzgón dolgoztak az étel elkészítésén, s kisidő mulván már

javában rotyogott az üstökben és kondérokban a hús, és pirultak a combok a nyárson. Egy török tarhonyás zsákocskát oldott meg.

Az erdei levegőbe étvágyindító ételszag vegyült.

IV.

Egy óra nem telt belé, s András kocsisra olyan pofon csattant, hogy két ölet repült a kalapja.

— Hogy a hetedik pokol emészszen el! — ordított rá a félszemű janicsár, — mennyi paprikát tettél ebbe az ételbe?!

S a szemét szorongatva levegőztette összemart nyelvét.

A paprikás a raboknak került, a cigánynak is öröme.

— Hajajaj, es két pofont is megér.

Maguk a törökök a nyárson sült cobákokat osztották meg maguk között.

A hordókba már előbb csapot vertek. Bögrékben és tülkökben itták a törökök a magyar bort.

A cigány fölkelt. Megtörölte a száját a kezébe, a kezét meg a nadrágjába, aztán így csicsergett:

— Nagyságos, méltóságos Gyamarzsák úr, csókolom kezsit-lábát, tistelettel pikuláznék egygyet a tekintetes vendégség emére.

A Gyomorzsáknak nevezett félszemű, — valójában Jumurdsák, — megfordult és gúnyosan sunyorított:

— Ide kukorikolnád a magyart, ugye?

A cigány nyugodtan kutyorodott vissza az evők közé, és a fakanalat megint a kondérba mártotta.

— Akassanak fel, mikor legjobban megy a sorod!...

A törökök zabáltak és ittak. Közben csereberéltek, és osztozkodtak is. Egy lelógó bajuszú

komor akindsi kis vas-szekrényt vett le a kocsi-
ról. Fölfeszítették. Aranypénz, gyűrűk, fülbevalók
dőltek ki belőle.

Osztozkodtak a tűz mellett. Gyönyörködtek
egyik-másik ékszernek a kövében.

Gergő álmos volt, de nem tudta levenni a sze-
mét az ő törökjéről. Félelmetes, különös arc volt
neki az a csupa bőrfej. Mert, ahogy a süvegét le-
tette, egybeolvadt a feje csupaszsága az arcának a
csupaszságával. És furcsán nevetett. A foga inye
is kilátszott, mikor nevetett.

Vastag szarvasbőr-övet vont elő a dolmánya
alól, hogy a pénzt megosztották. Az öv már duz-
zadt volt a pénztől. A török fölkel, és a szekerek
mögé ment, ahol a lovak legeltek.

Gergőnek rajta állt a tekintete. Látta, hogy a
török hogyan húz ki hátul egy fapecket és hogyan
rakosgatja bele egy kis nyíláson át a pénzt, a
nyeregkápába.

A rabok eddegéltek még. Nekik nem volt szo-
katlan a paprika. András kocsis szinte vidáman
falogatta a húst.

— Hát te mért nem eszel? — szólt a pap Gás-
párnak.

A legény a csoport szélén ült, és komoran né-
zett maga elé.

— Nem kell, — felelte félvállról.

Kis idő mulván ránézett a papra.

— Tisztelendő uram, ha elvégezte, egy kis be-
szédem volna, ha meghallgat.

A pap letette a fakanalat és odacsörömbékelt
Gáspár mellé.

— Hát mi kell, fiam?

A legény maga elé pislogott:

— Hát, hogy gyóntasson meg engem, arra
kérném.

— Minek?

— Annak, — felelte a legény, — hogy tisztán menjek a másvilágra.

— Messze vagy te még attól, Gáspár.

— Nem olyan messze, mint gondolja.

Sötéten pillantott a törökök felé. S folytatta:

— Mikor elvégzik a vacsorát a rabok, ide jön az a török, aki engemet megfogott. Ide jön, hogy a kezünkre zárja a békót. Hát én azt megölöm.

— Ne tedd azt, fiam.

— Már pedig én megölöm, tisztelendő uram. Mikor ide jön, elkapom az egyik kését, és bele-szúrom! Bele a hasába, a kutyának! Hát csak gyóntasson meg engem.

A pap csak nézte.

— Fiam, — mondotta aztán nyugodtan, — én nem gyóntatlak meg. Mert én lutheránus vagyok.

— Újhitű?

— A neve új hit, fiam, de valójában ez az igazi régi hit, amit názáreti Jézus ránk hagyott. Mink nem gyóntatunk, csak gyónunk. Mink azt hisszük, hogy Isten látja a lelkünket. De minek veszejtene-d el magadat? Látod, itt még magyar földön vagyunk, és Pécs itt van alattunk. Már sokszor megtörtént, hogy a magyar rabokat kivette az Isten az ellenség kezéből.

— És ha nem veszi ki?

— Isten jósága elkísérhet az útunkon. Van olyan ember nem egy, akit ott a török földön ér el az élet szerencséje. Rabláncon megy oda, és úrrá válik ottan. Aztán csak hazakerül. Gyere, fiam, egyél.

A legény komoran nézett a törökökre.

— De azt a kutya hét csillagát, — mormogta a fogai között.

A pap a fejét rázta:

— Minek hívtál, ha nem hallgatsz reám?

A legény végre is fölkel. Odavánszorgott a többi közé.

A rabok javarészt fiatal és erős emberek. A nők között van egy villogó szemű cigányasszony is. Annak a keze-lába cigányszokás szerint, bőrszönynyel van bepirosítva, de még a haja is.

Időnkint hátraveti a fejét, mert a haja a szemébe lóg. És gyakorta szól cigánynyelven, Sárközivel, a ragyás cigánynyal.

— Talán a feleséged? — kérdezi a kocsis.

— Nem, — feleli a cigány, — eddig még egyszer se volt a.

— Hát mit beszélgetek cigánnyal?

— Ast mondja ez az asszony, hogy ha a tűz mellé erestenék, megmandaná a jevendönket.

— A jövendő Isten kezében van, — szól rájuk a pap. — Ne cselekedjete az ő nevében semmi komédiát.

A férfiak között két idős ember is ül. Az egyik egy szótalan, úrforma ember, — öregecske már, szürkeszakálú, lógóbajuszú. Barna bőre szerint lehet úr is, cigány is. Semmi kérdésre nem válaszol. Az arcán végig a balfüle sarkától hosszú sebhely vöröslök. Valami különös szagot áraszt maga körül, mint amilyen az égett puska szaga. A másik, a terebélyes arcú paraszt, aki a pappal volt egybeláncolva. Mindig nyilt szemmel néz, mintha csudálkozna, és úgy lógatja a fejét, mintha a feje sokkal nehezebb volna, mint más ember fiáé. Az igaz, hogy nagy is a feje.

A rabok, ahogy ott eddegélték a paprikás ürühúst, halkan beszélgettek. Hogyan lehetne a törököktől megszabadulniok?

— Sehogyan, — szólalt meg egyszer a nagyfejű paraszt.

Letette a kanalát s törölte a száján az inge ujjával.

— Én csak tudom. Én már végigszenvedtem egyszer a rabságot. Tíz esztendőm veszett belé.

— Hazaeresztették?

— Dehogy eresztettek.

— Hát hogyan szabadult meg?

— Hogyan? Hát ingyen. Jézus palástja alatt. Egyszer felhoztak Belgrádba. Onnan szöktem meg: átúsztam a Dunán.

— És milyen az a rabság? — érdeklődött egy tizenhatéves savószemű legény.

— Bizony, öcsém, nem sok tyúk mult ki miattam a világból.

— Gazdagnál szolgált-e? — kérdezte egy hang a kocsi alól.

— Magánál a császárnál!

— A császárnál? Mi volt kend a császárnál?

— Főtisztogató.

— Micsoda főtisztogató? Hát mit tisztogattott kend?

— Az istálóját.

Nevettek kissé. Aztán megint elszomorodtak.

— Hát az asszonyokkal hogy bánnak? — kérdezte egy feketehajú menyecske.

Az ember vállat vont:

— Amelyitek fiatal, ott is csak asszony, csak-hogy török asszony. De leginkább csak cseléd.

— Hogy bánnak vele?

— Kivel hogy.

— Kegyetlenkednek?

— Mikor hogy.

— Verik az asszonyt, ugye, hogy azok igen verik az asszonyt.

A pap fölkel.

— Esszerint kend ösmeri az utat?

— Bár ne ösmerném.

A pap föltette az egyik lábát a kerékagyra, és a tűz odasugárzó világosságánál a szemét hegyezve

nézte a lábaszárára lakatolt széles síma vasat. Apró karcolások látszottak azon. Valami rab följegyzései voltak: egy hosszú út szenvedései húsz szóban.

A pap olvasta a szavakat:

— Nándorfehérvártól *Hizarlik* egy nap. Aztán *Baratina*.

— Nem, — felelte az ember, — öt állomás is van addig.

— Esszerint ez az öt kereszt öt állomást jegyez. Tehát öt állomás. Aztán következik *Alopnica*.

Az ember bólintott.

— Aztán *Nis*.

— Az már Rácország, — sóhajtott az ember s a térdét átfonta. — Ott kezdik vetni a rézkását.

— Rézkását? — csudálkozott az egyik aszszony.

Az ember nem felelt.

A pap tovább olvasta a bilincs karcolásait:

— Aztán következik *Kuri-Kezme*.

— Ott sok a korpió-férög.

— *Sárkövi*.

— Ott három malom őröl. Apadjon el a vize!

— *Czaribród*.

— Ott engem igen megvertek. Orromból, számból folyt a vér. Fejemet is beszaggatták.

— Miért? — kérdezték egyszerre hatan is.

— Eltörtem a lábam vasát, azért.

— *Dragomán*, — olvasta a pap tovább.

— Az már Bolgárország, — szólt az ember, — onnan érkezünk Zsófiába. Ott sok a torony. Nagy város. Égjen porrá.

A pap megnyálazta az ujját és dörzsölte a békóján.

— *Iktimán*.

— Egy leány ott meghalt, szegény.

— *Kapiderven.*

— Ott havas vagyon. Nyáron is hó födi a hegyeket.

— *Pozarki* vagy micsoda.

— Az az, Pozárki, hogy a föld nyelje el Ott juhakolban hálunk. Patkányok futkosnak rajtunk.

— *Filippe.*

— Az is város. Düljön össze! Éjjel düljön össze, mikor mindenki fedél alatt van.

— *Kaladán.*

— Ott egy cimborámat eladták. Döghalál eméssze el őket!

— *Uzonkova.*

— Sok gyümölcsös kert. Jó hely. Egy asszony két kosár almát adott nekünk.

— *Harmanli.*

— Ott egy török úr megvette Dávidka Antalt. Rám alkudott pedig előbb.

— *Musztafa-basa-Köpri.*

— Kőhid van ott jókora. Szakadjon össze!

— *Drinápoly.*

— Nagy, bűdös város. Ott láttam egy élőfánkot. A rabok rácsodálkoztak.

— Mi az?

— Az, — felelte a paraszt, — akkora nagy eleven barom, mint ez a rakott szekér. De még ennél is nagyobb. Csupasz, mint a bival. Az orra meg akkora, hogy úgy bánik vele, mint más állat a farkával: mikor a legyek kénozzák, végiglődörgeti a derekán.

— *Corli.*

— Onnan kezdve möglátjuk a tengört.

A rabok sóhajtottak. Némelyek a tenyerükbe hajtották az arcukat; mások könnyes szemmel bámultak maguk elé.

A sebhelyes arcú, puskaporszagú ember megszólalt:

— Atyámfiái, — mondta halk, érdes hangon, — ha meg tudnátok engem szabadítani, én aztán valamennyiötöket kivágnálak a török kezéből.

A rabok ránéztek.

Az ember visszatekintett a törökökre, s folytatta még halkabban:

— Én úr vagyok. Van váram, kettő; van katonaságom, pénzem is. És semmi egyéb más nem kellene csak, hogy itt színleg összevevesszettek, lármázzatok, veszekedjete, mikor már én amott az ötödik szekéren ülök.

A rabságot élt paraszt vállat vont:

— Minket is megvernének, magát is.

— Mi a neve, bátyám? — kérdezte a pap.

— Rab a nevem, — felelte a sebhelyes arcú kedvetlenül.

S fölkel. Elsántikált néhány lépést a török felé.

Aztán leült, és sunyorgó szemmel vizsgálta a tüztől megvilágított arcokat.

— Nem is úr ez, — legyintett az egyik rab, — valami cigány, talán éppen hóhér.

Gergő összeborzadt a hóhér szóra. Tekintete arra tapadt. Gyerekésszel úgy értette, hogy valósággal cigányhóhér.

— Hiszen csak vasfű volna, — sóhajtott a feltört lábú Gáspár, a kerék mellett.

A rabok csöndes és szomorú elmélázással ültek. Gáspár folytatta:

— A vasfű olyan fű, hogy lehull tőle a bilincs.

A janicsárok egyszerre megélénkültek: nagy örömditással csoportosultak az egyik hordó köré. Aszúbort találtak benne. A hordót odagurították a tűz közelébe, és szürcsölgetve, csemcsegetve itták, hajtogatták le a torkukon.

— Éljen Magyarország! — rikoltott Jumurdsák.

S a rabok felé emelte a kupáját.

— Éljen Magyarország, hogy ihasson a török, ameddig meg nem hall

— Honnan tudsz te magyarul? — kérdezte a sebhelyes arcú úr, aki előbb Rabnak nevezte magát.

— Mi közöd benne? — nevetett rá félvállról Jumurdsák.

Már akkor csillagos, holdas volt az ég. Cserebogarak brummogtak a harmatos falombok körül.

A rabok már jobbra-balra elfeküdtek a fűben, és az álmaikban keresték tovább a szabadulást. A pap is aludt. A karja a feje alatt. Bizonyosan vánkoston szokott aludni. A cigány hanyattfekve aludt, a kezét a mellén összekulcsolva s a két lábát Y-ként szétvetve. Valamennyien mélyen aludtak. Csak Gáspár sóhajtott fel mégegyszer álmos-panaszosan:

— Nem látom én többé szép Eger városát!

Gergő is szundikált már. Elszundikált azonképp, ahogy naptól égett finom kis orcáját a tenyerében tartotta; csak éppen hogy a feje lejjebb süllyedt, a dunyha kihajló csücskére.

S már el is szenderült volna, ha a Cecey névre meg nem nyílik magától a füle kisajtója.

A cigány hóhér rekedt hangja mondta ezt a nevet, és az ő törökje ismételte.

Ott beszélgettek a kocsi mellett.

— Ceceynél, bizonyosan tudom, hogy Ceceynél, — mondta a cigányhóhér.

— Dózsa kincse?

— Dózsa minden kincse. Már hát, ami akkor vele volt.

— És miféle kincsek azok?

— Aranykelyhek, aranykupák. Egy nagy aranytál is. Akkora, mint a kelő hold. Gyémántos,

gyöngyös karperecek, nyakláncok, násfák. Minden no, ami urak kincse szokott lenni. Ha ugyai meg nem olvasztották egyrészt rudakba. De akkor meg a rudakat találjuk nála.

— Itt az erdő alján?

— Itt. Azért is vonult ő félre a világtól is.

— Fegyvere is van?

— Gyönyörű ezüstmívű kardok. Ambátor azokból csak vagy ötöt láttam. És fegyverderekak. Egyik szép, könnyű, Lajos királyé volt. A padlása tele van. A szobájában tudom, hogy van valami hat vasasláda. Azokban lehet a legértékesebb holmi.

— Cecey... Sohasem hallottam ezt a nevet.

— Mert nem hadakozik már. Ő volt Dózsának a kincstartója.

A török a fejét rázta:

— Kevesen vagyunk, — tünődött elgondolkodva. Itt kell maradnunk holnap estig. Össze kell várnunk egy jó csapatot.

— Minek oda annyi ember? Ha sokan vagytok, sokfelé kell osztozkodnotok. Őreg ember az már. És fából van keze-lába.

— De vannak fegyveresei is.

— Dehogyan vannak. Csak afféle szántó-vető jobbágyai.

— Mikor jártál ott legutoljára?

— Esztendeje lehet.

— Esztendő, sok idő. Jobb, ha többen megyünk. Ha igaz, amit beszélsz, elbocsátalak, sőt meg is jutalmazlak. Ha nem igaz, fölakasztatlak Ceceynek a kapujára.

A török visszatért a tűzhöz, és bizonyosan a rab beszédét mondta el ottan, mert a katonák figyelemmel hallgatták.

Gergőnek elnehezült a feje. Elaludt. De csupa irtózatot álmodott. Azt álmodta végül, hogy a

törökök kivont karddal futkosnak a falujokban, megfogják az anyját, és kést szúrnak a mellébe.

Nyögött és megébredt.

Éji homály s fülemile-dal mindenfelé. Száz fülemile! Ezer fülemile! Mintha a világnak minden fülemiléje abba az erdőbe szállott volna, hogy gyönyörűséget daloljon a rabok álmába!

Gergő fölnevez az égre. Szakadozott felhők. Helyenkint átragyog egy-egy csillag. Egy helyen a hold fehér sarlója átlóg a felhőn.

A tüzet a fa alatt már elborította a hamu. Csak közepén vöröslik még egy ökölnyi parázs. A jancsárok ott hevernek szanaszéjjel a fűben, a tűz körül.

Jumurdsák is ott hever. A feje alatt valami tarisznya; mellette valami kupa vagy bögre, vagy hogy a süvege, — nem látható jól a homályban.

Haza kéne menni. Ez volt Gergőnek az első gondolata.

Nem szabad. Ez volt a másik.

Körülnézett. Csupa alvók. Ha ő átszökhetne köztük. De át kell szöknie, másképpen nem kerülhetnek vissza a faluba.

A kis Éva mellette aludt. A fülébe súgott:

— Vicuska!

Megrázta gyöngéden és a fülébe súgta:

— Vicuska! Vicuska!

Évica megnyitotta a szemét.

— Gyerünk haza, — susogta Gergő.

Vicuskának egy pillanatra elgömbült a szája, de mingyárt vissza is igazította, és felült. Bámulva nézett Gergőre, mint a kismacska, mikor idegent lát. Majd az ölében heverő bábúra fordult a tekintete, fölvette; és azt nézte kismacskás nézéssel.

— Gyerünk, — nógatta Gergő, — de csendesen.

Lemászott a kocsi külső oldalán, és leemelte a kislányt is.

Egy aszab ott ült éppen a kocsi mellett. Dárdája az ölében. Feje a kerék-agyon. A csutora mellette.

Aludt az úgy, hogy akár az erdő minden fája is elmehetett volna tőle. Csak épp hogy az az egy szekér nem, amelyiknek a kerekéhez támaszkodott.

Gergő kézen fogta a kis Vicát, és vonta maga után.

Azonban ahogy a lovakat megpillantotta, megállott.

— A szürke... — rebegte, — a szürkét is haza kell vinnünk.

Azonban a szürke össze volt kötve a kis török lóval. A békót csak ki tudta nyitni Gergő valahogyan, de már a két kötőfék eloldozása lehetetlen volt az ő tudományának.

— A fene látott ilyen! — morogta a csomóra.

Boszúságában sírva vakarta a fejét.

Megint próbálgatta. A fogával is. De csak nem bírt vele. Végre is megfogta a szürkét és vezette.

Őr a lovak mellett is volt. De az is aludt. Ülve aludt, háttal egy görbe fának ereszkedve. Tátott szájjal hortyogott. Gergő majdnem rávezette a két lovat.

A fűben elveszett a lovak lépésének a hangja. Mentek, mint az árnyék. Sem a szekereken belül, sem a szekereken kívül nem ébredt rájuk senki.

Egy alkalmas fatörzsöknél megállította Gergő a szürkét, és felmászott a hátára.

— Üljön fel maga is, — bízta halkan a kisleányt.

A kis Éva nem tudott: magas volt neki a törzsök. Gergőnek megint le kellett szállania. Föl kellett segítenie a kis Évát először törzsökre, aztán meg a ló hátára.

Ültek egymás mellett a szürkén. Elöl Gergely,

mögötte Éva. A kislány még mindig tartogatta a pirosszoknyás bábut. Arra nem is gondoltak, hogy a leányka a másik lovon üljön a nyeregbe. Ülhetett volna: olyan magaskápájú nyereg volt az, hogy bizton ülhetett volna benne. De az a ló nem az övék. Évica belekapaszkodott a fiú vállába. A fiú megrángatta a kantárt, s a szürke megindult, ki az erdőből: vont, vitte magával a török lovat is.

Csakhamar rajta voltak az úton. A szürke ott már ismerte a járást. Ballagott lomhán és álmosan.

Az út sötétes volt. A hold csak homályosan világította meg. A fák fekete óriásokként álltak az út mellett. Gergő nem félt tőlük. Magyar fák azok mind.

V.

Cecey házában azon éjjel nem aludt senki. Sötétedésig keresték a gyermekeket. Másnap virradóra hagyták, hogy végigkutatják a patakot. Csak a vitézek tértek nyugalomra.

Bálint pap ott-maradt Ceceyéknél és vigasztal-gatta a vigasztalhatatlan házaspárt.

Az asszony olyan volt, mint az örült. Jajveszékelt, ájuldozott.

— Jaj gyöngyöm, gyönyöröm, egyetlen madárkám!...

A falábú ember csak a fejét rázta a pap vigasztalására s keserűen kiáltotta:

— Nincs Isten!

— Van! — kiáltotta vissza a pap.

— Nincs! — verte az asztalt Cecey.

— Van!

— Nincs!

— Amit az Isten ad, el is veheti; és amit elvesz, vissza is adhatja.

A vén nyomorék ember szeméből bugyogott a könny.

— Ne vegye el, ha adta!

A pap csak hajnal felé hagyta magára.

Ahogy kilép az ajtón, a zarándok fölemelkedik a tornácra vetett gyékény-ágyról.

— Tisztelendő uram, — mondja halkán.

— Mit akarsz, atyámfia?

— Nem vízbe veszték azok.

— Hát?

— Török vitte el őket.

A pap majdnem a falnak esett.

— Honnan tudod?

— Ahogy én is ott kerestem a keresőkkel a patak partján, hát egy vakondok-turáson láttam a töröknek a lába nyomát.

— Török lába nyomát?

— Sarkatlan nyom volt. A magyarnak nincsen olyan.

— Hátha bocskornyom volt?

— Azon nincs sarkantyú. Török-nyom volt. Meg a töröklónak is ott a lába nyoma. Azt már csak tetszik tudni, hogy a török patkó milyen?

— Hát mért nem szóltál?

— Meggondoltam, hogy nem szólok. Ki tudja, hogy a török merre vitte őket? Szétszaladt volna mind a falu. Aztán mi haszna lett volna? A török sok és fegyveres valamennyi.

A pap meredező szemmel járt föl és alá. Egyszer az ajtónak lépett, de megállapodott, mielőtt a kilincsre tette volna a kezét. S megint visszavért a zarándokhoz.

— Mit tehetnénk?

A zarándok vállat vont.

— Tegye azt, amit én: hallgasson.

— Borzasztó! Borzasztó!

— Az utakat járja a török most mindenfelé. Merre mentek volna? Napkeletnek? Napnyugotnak? Csak verekedés, meg halál lett volna belőle.

— Inkább haltak volna meg ők is! — csóválta a fejét a pap fájdalmasan.

— Isten tudja, hol jártak már akkor azok, mikor mink utánok kereskedtünk.

A pap búsan állott a tornácon. Keleten az ég halvány rózsaszínre vált. Hajnalodott.

A falu végén egyszer csak nagy kiáltás hangzik:

— Emberek! Emberek! Megjöttek!

A pap figyel. Mi az?

A bakter volt a kiáltó, azt mingyárt értette. S hallotta is már a lába dobogását.

— Megjöttek? Kik jöttek meg?

A dobogás közeledik. Dörömbölnek a nagykapun:

— Ereszsenek bel! Nyissák kil! Megjöttek a gyermekek!

A pap berohant a házba:

— Van Isten, Péter! Kelj fel, mert van Isten!

A két gyermek ott várt a kapu előtt. Ültek a szürkén, álmosan és halaványan.

VI.

Az udvarra becsődült mind a falu. Némelyik asszony csak éppen, hogy szoknyát vetett magára; a férfiak is süveg nélkül, ahogy a kiáltásra kifutottak. Kapkodták a Gergő gyereket kézről-kézre, meg Vicuskát, ahol érhatték, csóolták.

— Hát ezt a szép török lovat hun vettétek,

— Elhoztam, — vont a vállán Gergely,

— Gergő mától fogva az én fiam, — mondta ünnepiesen Cecey.

S a kezét a fiú fejére tette.

A fiú anyja meztláb, egy alsószoknyában oda-
borult Ceceynek a lábához.

Dobó csodálkozó szemmel nézte a kis paraszt-
fiút, aki lovat hozott a töröktől.

— Bátyám, — mondja Ceceynek, — adja ide
nekem ezt a gyereket. Hadd vigyem magammal a
felföldre. Vitézt nevelek belőle.

S fölemelte Gergőt.

— Szeretnél-e vitéz lenni, fiam?

— Szeretnék, — mosolygott ragyogó szemmel
a gyerek.

— Lovad már van, kardot is szerzünk a tö-
röktől.

— Hát az enyim az a ló?

A kis török lovat ott futtatták, dicsérették
Dobó vitézei az udvar tisztásán.

— Persze, hogy a tiéd. Hadban szerezted.

— A tiéd, — bizonyította Cecey is, — nyerges-
tül, kantárostul.

— Akkor a pénz is a miénk, — büszkélkedett
a gyerek.

— Micsoda pénz, te?

— Aki a nyeregbe van.

Leoldják a szép bársonykápás nyerget. Rázzák.
Zörög. Megtalálják a csaptatót a kápán, hát csak
úgy dől az aranyesső a fájából.

— Tyü, kuttyázom adtát? — bámuldozott
Cecey, — most már nem én fogadlak fiamnak,
hanem te fogadj apádnak. Szedd össze, asszony!
— kiáltott a gyereknek az anyjára.

A fiú anyja káprázó szemmel nézte a földre
pergő aranyakat. Vélte, hogy álmodik.

— Az enyim? — dadogta hol Ceceyre, hol Do-
bóra, hol a papra tekintve, — az enyim?

— A tiéd, — bólintott rá a pap, — Isten adta a fiadnak.

Az asszony a kötényt fogná. Nincs rajta. Egy ember odaadja neki a süvegét. Szedi az asszony az aranyat reszkető kézzel.

A fia nézi. Egyszerre csak megszólal:

— Jól eltegye édesanyám, mert holnap idejönnek.

— Kik jönnek ide?

— A törökök.

— A törökök?

A fiú rábiccent.

— Hallottam, mikor a török mondta a hóhérnak.

— A hóhérnak?

— Cigányhóhérnak.

— Hogy ide jönnek?

— Hogy ide jönnek és a nemzetes úr kincsét elveszik.

S rámutatott Ceceyre.

— Az én kincseimet? — hőkölt el Cecey.

A gyerek pillogott.

— A vasasládákat is mondták, hogy hat van.

— Ez komoly sor, — szólalt meg Dobó, — gyerünk be a szobába.

Kézen fogta a gyermeket és bevezette.

Kivallatják, kiszednek belőle mindent, amit a gyermek elméje megjegyzett.

— Sebhelyes arcú? barna ember? Milyen az a sebhely?

— A szájától a füléig egy vörös barázda.

Dobó felpattan a székéről.

— Mórél!

— Hát ki is volna más! Meg akar szökni a zsi-vány, azért vezeti rám a törököt.

— Dehát ismeri az itt a járást?

— Járt itt valami hat éve. Összeforgattak ná-

lam mindent. Ötvennégy forintomat elvitték, meg a feleségem kis aranykeresztjét, meg hét tehenemet.

Dobó haragosan toppogott fel és alá a szobában.

— Hány embere van, bátyám, fegyverfogható?

— Talán negyvenen ha vagyunk, ha mindenkit összeszámítok.

— Kevés. Mi van ide legközelebb? Pécs, ugye? De ott Szerecsén János az úr, Jánospárti; mi nekünk ellenségünk.

— Futnunk kell, futnunk! — rázza a fejét Cecey, — szét az erdőbe, ki merre lát!

— Mind, a falu csak nem futhat el tán! Hogy hagynák itt a falut? Egy falka töröktől? Ej, a teremburáját! Mikor arról van szó, hogy a török ellen védekezzünk, csak magyar a magyar, akár milyen párt!

S kiment.

— Lóra!

Már csak maga is nyeregben, mondta a többi:

— Megyek, Cecey bátyám, Szerecsénhez. Addig is dolgozzanak. Minden háztetőt locsoljanak meg csurgásig. A falu népe szedje össze, ami marhája van és gyűljenek ide az udvarra. A kapu mellé köveket rakjunk torlasztásra, meg hordókat. Kasza, csákány, vasvilla legyen az asszonyok kezében is. Két óra mulván visszatérek.

A hajnalodó égre tekintett, s elrohogott a vitézeivel.

VII.

Ceceynek a háza kőfallal kerített kétholdas belsőség. De a kőfal alig embernyi magasságú, és bizony már romladozott.

Az udvarra már délelőtt behurcolkodott mind

a falu. A bugyrok és bútorhalmok között kecskék és disznók futkostak, ludak gágogtak, kacsák bukdácsolnak és tyúkok szaladgáltak. Egy ember kardokat, késeket és kaszákat köszörült a fészernél. A pap széles rozsdás kardot kötött fel és az udvar közepén kivonta, megforgatta, elégedetten dugta vissza a hüvelyébe.

Egynéhány asszony ételt főzött a konyha előtt üstökben, kondérokban.

Ceceynek valami hat egérrágta nyilszerszáma volt a padláson. Szétosztotta azoknak az öregeknek, akik vele a Dózsa-háborúban harcoltak.

Déltájban visszaérkezett Dobó. Csak vagy harminc zsoldost hozott magával, de a falubeliek ujjongva fogadták.

Dobó körüljárta az udvart. Helyenkint felhágókat, állványokat rakatott, köveket szedtetett. A fél kaput berakatta. Aztán magához szólította a falu fegyvereseit, — számszerint ötvenegy embert és csoportokban a kerítésre osztotta őket. Neki magának tíz jó puskással a kapu mellett jelölt helyet a hordóállványokon.

A falu két bejárójára két kürtöst küldött. Azoknak kell jelenteniök az ellenség megérkezését.

Nem kellett estig várakozniok.

Délután három óra tájban megharsant a kürt a falu keleti bejáróján, és néhány perc mulván halatszott, ahogy vágatást térnek vissza a kürtös vitézek.

Cecey körültekintett.

— Mindenki bent van?

Csak Gergelynek az anyja hiányzott még. A szegény asszony meg volt zavarodva az aranytól. Egyre azt ásta, dugdosta. Ceceynél nem merte hagyni, mert attól tartott, hogy a török elveszi. Lehet, hogy az erdőbe is kiment, hogy az aranyait odarejtse.

— Be a kaput! — rendelkezett Dobó, — zsákot, boronát, követ hozzatok még. Csak annyi részt hagyjatok, amennyin egy lovas beférhet. (Boronának a felvidéki ember a gerendát nevezte akkoriban.)

A katonák odaérkeztek.

— Jönnek! — kiáltott az egyik már messziről.

— Sokan? — kérdezte Dobó.

— Csak az elejét láttuk.

— Hát eredj vissza, — dobbant rá Dobó, — nézd meg, hogy hányan jönnek? Szaladni akkor is ráérsz, ha kergetnek.

A pécsi zsoldos elvörösödve fordult meg a lovával, és visszavágtatott.

— Hát ilyen katonák vagytok ti? — fordult Dobó a pécsi zsoldosokhoz.

— Dehogyan, — felelte egyik elröstelkedve. — Ez csak a minap állott közibénk. Szabólegény volt. Nem próbált ez még harcot.

Néhány perc mulván megint robogott vissza a szabó, s a pora után valami tizenöt piros-sapkás akindsi.

Most már csakugyan kergették.

— Eresszétek be, — mondotta Dobó.

S intett a puskásainak.

— Lőjjetek!

A tíz puskás célzott. A lövések ropogva dördültek el. A törökök közül egy janicsár lefordult a lováról, és beleesett az árokba. A többi visszahőkölt. Megfordultak és visszaügettek.

A szabó benyargalt a nyitott kapun.

— Hát hányan vannak? — mosolyodott rá Dobó.

— Ezren, — lihegte a szabó, — talán többen is. Dobó legyintett.

— Ha csak százan vannak, akkor ma még táncolunk is.

— Ezret̄ mondtam, uram.

— Jól értettem, — felelte Dobó, — ha te ezret láttál, akkor csak százan vannak, vagy annyian se. A falu végén füst gomolygott föl.

Az akindsik már gyujtogattak.

Dobó a fejét rázta.

— Hát nem locsolták meg a tetőket?

— Széna, szalma az, ami ég, — legyintett Cecey.

És hozzá pöngette a kardját a kapu tetejéhez. Akkor előbukkant az úton a félszemű janicsár. A derekán páncél. Az övében török és pisztolyok. Mellette balról szintén lovon az a magyar, akit Gergő cigányhóhérnak nevezett. Mögöttük egy csapat akindsi, s oldalt a házak mellett egy-néhány gyalog futó aszab, — égő csóva a kezükben.

— Móré László! — rikkantott Dobó, a lábával is dobbantva, — te ország szégyenel te pokolra való!

A janicsár meghökkenve nézett a mellette lovagló emberre.

— Ne higyj neki, — kiáltott Móré elsápadva, — csak bolondítana téged.

A janicsár megállította a lovát, hogy a hátul jövőkkel csoportosuljon.

— Ismerlek téged is, Jumurdsák! — kiáltotta Dobó. — Hát ez a török becsület? hogy azokat rablod, akikkel tegnap még együtt harcoltál! Rabló vagy! zsvány vagy, mint a cinkosod!

A janicsár föltekintett rá, de nem felelt.*

— Gyere csak, gyere — kiáltotta Dobó, — te Móré bolondja! Itt az üdvözetem!

* A puska és pisztoly akkoriban még olyan bizonytalan szerszám volt, hogy ötven lépésnyire szembe nézhetett vele a harcok embere.

S rácélzott: eldurranította a puskáját.

Jumurdsák meghanyatlott a lován. Lefordult, lehuppant a porba. Szinte egyszerre dördült a többi puska is. A török pisztolyok viszonozták az üdvözlést.

Móré hozzákapott a lehanyatló janicsárhoz, de csak a tört kapta el az övéből. A másik pillanatban a paripája vékonyába csapott a tör lapjával. A paripa nagyott szökkenve indult futásnak. Móré ahogyan csak bírta, csépelte.

— Ott fut az arany! — kiáltotta Dobó a törököknek.

Azok egy percre elhőköltek, de aztán dühös ordítással és robogással rohantak Moré után.

És ahogy elrobogtak a ház előtt, Dobó olvasta őket:

— Tíz... húsz... negyven... ötven...

Várt még egy percet, aztán leugrott az emelvényről.

— Lóra fiúk! Nincsenek ezek hatvanan se!

Lóra kaptak. Dobó a kapuból visszakiáltott Ceceynek:

— Azt a páncélos törököt, ha még él, zárjuk! be! A falubeliek verjék agyon a gyujtogatókat.

És kiszáguldottak a kapun.

A faluban már valami öt helyen kigyózdott a füst az ég felé. Kaszákat és fejszéket forgatva, rohantak ki a kapun valamennyien.

Cecey a pappal, meg két jobbágyával az útra sietett. Jumurdsák már ült. Csak ájult volt. Dobónak a golyója éppen a szíve fölött horpasztotta be a páncélját.

— Kötözzétek meg, — mondotta Cecey, — és vezessétek az udvarra.

A török szótlánul engedte oda a kezét a kötözésnek.

— Tudsz-e sakkozni? — harsant rá Cecey.

A janicsár igent intett a fejével, és azt mondta:
— Nem.

Ahogy ott kötözik a kezét, a másik török is fölemeli a fejét az árokból.

— Kötözd csak, — mondja egy legény, — míg amazt agyonütöm.

— Megállj, — mondja Cecey.

Odabaktat a vérbeborult janicsárhoz és a kardját a mellének szegezve kérdezi:

— Tudsz-e sakkozni?

— Kaplaman, — feleli a török bágyadozva.

— Sakk?

— Sakk, sekk, matt? — kérdezi nyögve a török.

— Az, az, Mohamed rúgjon meg. Vigyétek ezt is az udvarra, ez az én rabom!

VIII.

Dobóék csak alkonyattal tértek vissza. Sok köpönyeget, páncélinget és mindenféle fegyvert hoztak magukkal. Meg egy rabot is: Móré Lászlót.

— Ennek a farkasnak valami jó vermet! — mondotta Dobó a lováról leugorva.

Cecey szinte ugrált örömeiben:

— Hogy fogtátok el?

— Az akindsik fogták el minekünk. Volt annyi eszük, hogy fiatal lovat nem adtak alája. Könnyen utólérték. Mikor aztán javában kötözték, mink meg ővelük bántunk el.

— Mind levágtátok?!

— Amennyit lehetett.

— Hamar a legszebbik tinómat! — rikkantott vígan Cecey a szolgálainak. — Nyársra! De előbb bort idel! Azt a leghátulsót gurítsátok fel a pincéből.

— Még ne, — mondta Dobó, hogy utána te-

kintett a kamrába kísért Mórénak. — Hol az a Gergő gyerek?

— Mit akarsz vele? Amott játszik a tornácon a kislánnyal. Most mondják, hogy az anyját megölték.

— Hát megölték?

— Meg ám. Valamelyik gazember ráakadt a gyujtogatás közben, és leszúrta. A gyermek még nem is tudja.

— És az aranyak?

Az asszony a szoba sarkában fekszik, arccal a földön. Bizonyosan oda ásta el az aranyait.

Dobó boszusan hümmentett. A gyerekekhez fordult:

— Gergőt Bornemissza Gergőt Gyere csak kis vitézem. Úlj hamar a jó kis paripádra, lelkem.

— Hova mentek még?

— A rabokért bátyám, akikről ez a fiú beszélt!

— Hát egy kortyot igyatok legalább. Bort hamar! — kiáltott a cselédekre. Él ám a törököd! Bent van a kamarában.

— Jumurdsák?

— A manó tudja, hogy hívják: akit lelőttél.

— Az az. Hát nem halt meg?

— Nem. Csak elájult. A másikat is behoztuk az árokból. Attól tartok, hogy az nem marad életben.

— Attól tart? Fára a cudart!

— Hohó! Az az én rabom.

— Hát tegyen vele, amit akar. Hanem azt a Jumurdsákot vezettesse elő és adjon lovat alája.

A vitézek nagyot húztak a kupákból. Jumurdsákot elővezették.

— No Jumurdsák, — mondotta Dobó, — hát kellett ez neked?

— Ma nekem, holnap neked, — felelte mogorván a török.

S hogy meglátta a lovát, meg a rajta ülő Gergő gyereket, a szája is elnyílt bámulatában.

Dobó maga mellé intette a gyereket, és kivágatott a kapun. A törököt mögöttük a vitézek fogták közre.

— Tudod-e hova megyünk Gergő? — kérdezte Dobó.

— Nem tudom, — felelte a gyerek.

— Most megyünk kardért.

— A törökökhöz?

— Oda.

— Nekem?

— Neked. Félsz-e?

— Nem.

— Az az első fiam, hogy ne féljen a legény. A többi aztán megjön magától is.

Nem beszéltek többet.

A lovak lába fehér felhőket kavart a Mecsek kocsiútján, s a lovasok robogása megkeményült a köves hegyoldalon.

Gergő fülében elhangzott harangszó bűgúskáént ismétlődött:

— Az a fő, hogy ne féljen a legény!

IX.

A rabokat ott találták az erdőben. Csupán hat aszab őrizte őket.

Amint a magyar vitézek megjelentek a fák között, a rabok felugráltak, és örömrizolozással tördelték, vonogatták a bilincseiket.

— Hej kutya gazsemberek! — üvöltött a cigány.

A hat aszab persze hatfelé szaladt.

A magyarok nem kergették őket. A rabokon

volt az eszük. Azokat szabadították ki a lán-
cokból.

Dobó legelőször is a papnak nyújtott kezét.

— Dobó István vagyok.

— Somogyi Gábor a nevem, — felelte könnyes
szemmel a pap. — Aldjon meg az Isten, Dobó
István.

A rabok könnyeztek örömükben. A nők csó-
kolták kezét, lábát, köntösét a szabadítójuknak.
A cigány kereket hányt nagy örömrivoltozá-
sokkal.

— Ne nekem hálálkodjatok, — szabadkozott
Dobó, — ez a kisfiú mentett meg benneteket.

És Gergőre mutatott.

A gyereket persze majd megették: annyi csó-
kot, meg annyi áldást raktak rája. No majd nem
csókolják ezután; nem, nem sok ideig.

Tizenöt rakott szekér, meg sok mindenféle
fegyver íme a zsákmány.

Dobó mielőtt osztottak volna, megkérdezte a
raboktól, hogy ki esett rabul legelőbb?

A fiatal jobbágylegény eléje lépett, s levette a
süvegét:

— Én volnék uram az első.

— Mi neved?

— Kocsis Gáspár, szolgálatjára.

— Hová való vagy?

— Egerbe, uram.

— Hol fogtak rabul?

— Fejérvár alatt, uram, fuvarba jöttünk le...

— Tudod-e, hogy ezeken a szekereken kiknek
a holmija van?

— Tudnám, ha ott volnánk, ahol szedték. De-
hát szedték ezt uram mindenütt ezek a rablók.

Dobó a törökhöz fordult:

— Jumurdsák beszélj.

— Szedtük, ahol Allah engedte szednünk. Ami

a hitetleneké, az a miénk. Ahol találjuk, ott kapjuk.

— Akkor csak rakjatok szét mindent. Elosztom közöttetek.

Az egyik kocsiban egy halom mindenféle fegyver volt. Az is szedett-vedett zsákmány, java része Mórénak a várából való. Előötlött közüle egy könnyű kis meggyszin bársony hüvelyű kard is, — valami főúri fiúé lehetett.

Dobó fölvette.

— Bornemissza Gergely, jer ide. Fogd ezt a kardot. A tiéd. Légy hű vitéze a hazának, jámbor szolgája az Istennek Áldás és szerencse legyen a fegyvereden.

Felkötötte a kardot a gyerek derekára, és homlokon csókolta a kis vitézt.

A kisfiú megilletődve fogadta a megbecsülést. Szinte belehalványult. Talán a jövő idő k fulma szállt át egy pillanatra a lelkén: megérezte, hogy nemcsak a kardot kötötték őhozzá, hanem őt is a kardhoz.

Dobó azután, ami a katonáknak nem kellett, a raboknak hagyta. Minden rabnak jutott kocsi is, ló is, fegyver is. Mert a vitézek bizony nem kapkodtak a kocsiba fogott sovány parasztlovakon.

A cigány nagyokat rikkantott. Körülugrálta a neki osztott lovat, szekeret.

De csakhamar visszasietett a fegyverrakáshoz. Ami rozsdás rossz fegyvert otthagytak a katonák, kapdosta magára. Törökösen kendőt kötött a derekára, és úgy körülüzködte magát mindenféle késekkel, törökkel, hogy olyan volt, mint egy sündisznó.

Egy tengeri nádból font ócska török paizs is hevert ottan. A karjára öltötte. Meztelen két lábára két nagy rozsdás sarkantyút kötött, a fejére meg sisakot tett. Volt annyi esze, hogy alatta

hagyta a kalapját is. Azután egy hosszú dárdát kapott fel a földről, és mintha tojáson járna, olyan ünnepi lépésekkel odalejtett a törökhöz:

— Na, Gyamarzsák, — mondta az orra alá piszkálva a dárdával, — hogy vagy te bibas terek?

Hogy erre valamennyien nevetésre fakadtak, Dobó rászólt a cigányra:

— Ne hetvenkedjél tel! Hovávaló vagy?

A cigánynak egyszerre alázatossá lettyent a dereka.

— Mindenüvé, csókolom kezsit-lábát, ahol muzsikálnak.

— Puskát javítani tudsz-e?

— Hogyne, naccságos vitézs uram. A legroszszabb puskát is úgy megreperálok én, hogy jobb azs újnál.

— Hát nézz el majd ezekben a napokban Szigetvárra, Török Bálint úrnak az udvarába. Jó sorra találsz ott.

A sovány kis cigányasszony könyörgött Dobónak, hogy hadd mondjon jövendőt.

— A feleségem, — mondta a cigány, — úgy megmondja ezs a jövendőt, hogy egy sót se hibázs. Azst is megmondta ma reggel, hogy kisabadulunk.

Az asszonyok bizonyították, hogy csakugyan megmondta.

— Megmondta, — bizonyította Gáspár is, — csakhogy már nem hittünk neki.

— Azs a baj, hogy sohse hisnek neki, — gesztikulált a cigány, — ugye bibas, most má hisel.

A cigányasszony már akkor oda is ült a tűzhöz. Összekotorta a parazsat, és fekete, apró magvakat szórt reá.

— Datura stramonium, — mondta megvetően a pap.

A parázsról kék füstoszlop szállt fel. A cigányasszony köre ült, és beletartotta a füstbe az orcáját.

A vitézek, meg a volt rabok érdeklődéssel állották körül.

— A kezét... — mondotta néhány perc múlván a cigányasszony Dobónak.

Dobó odanyujtotta.

— No lássuk, hát mit tudsz?

A cigányasszony fölemelte az arcát az égnek. A szemefehérével nézett fölfelé, és rebegő ajkakkal beszélt:

— Vörös és fekete madarakat látok... Szállanak egymásután... Tíz... tizenöt... tizenhét... tizennyolc...

— Ezek az éveim, — mosolygott Dobó.

— Csakis, — örvendezett a cigány.

— A tizennyolcadik madárral egy angyal repül. Leszáll hozzád és veled marad. Kendőt rak a homlokodra. A neve Sára.

— Eszerint Sára lesz a feleségem. No, szép vénlegény leszek, mikorra megtalálom Sárát!

— Előbb is lehet, méltóságos, nagyságos, tekintetes vitézs uram, — vigasztalta Dobót a cigány.

Az asszony folytatta:

— A tizenkilencedik madár vörös. Sötét, vilámos felhőt hoz magával. A földön három nagy oszlop eldőlt.

— Buda? Temesvár? Fehérvár? — kérdezi Dobó tündödvé.

— Azs, azs, méltóságos, nagyságos...

— A negyedik is lángol már, te fentartod azt, noha kezedre, fejedre záporként hull a tűz.

— Szolnok? Eger?

— Eger, Eger, méltóságos, nagyságos vitézs úr.

— A huszadik madár aranyszínű. A nap suga-

raiba van öltözködve. A fején korona. A korona egy gyémántja öledbe hull.

— Ez jót jelent.

— Hej, nagy-nagy jót, méltóságos, nagyságos...

— Aztán megint vörös és fekete madarak szállnak egymás után... De sötétség következik... Nem látok többé semmit... Láncsörgést hallok... A te sóhajtasodat...

Összerázkódott és elbocsátotta Dobónak a kezét.

— Eszerint börtönben halok meg, — szólt Dobó összeborzongva.

— Micsoda samárságot jevendels te itt, — hörkent rá a cigány, — egy só se igazs, méltóságos, nagyságos vitézs úr.

— Semmi értelme, — legyintett a pap is.

A cigányasszony már akkor a Gergely kezét fogta. Az arcát a füstbe tartotta, hallgatott, ismét az égre nézett.

— Galamb kísér által az életen... Fehér galamb, csak a szárnya rózsás. De tűz és tűz környékez. Kezedből is tüzes kerek indulnak... A galamb aztán maga marad és búsan keres mind holtáiglan...

Egy percre elhallgatott. Arcát a megirtózás kígyóvonalai vonaglották át. Elbocsátotta a fiú kezét, és tenyereit is az ég felé tartva, rebegte:

— Két csillag száll fel az égre. Egyik a börtönből. Másik a tengerparton... Ragyognak örökké...

S elirtózva takarta tenyerét a szemére.

— Bolondság, — legyintett Dobó. — Öntsetek erre az asszonyra vizet!

— Vizet a bolondra! — rikoltott a cigány, — ilyen samárságokat jevendels te a jótevőidnek!

S maga kapta fel a vedret és zuhintotta a vizet az asszony fejére.

A rabok nevettek. Dobó kézenfogta Gergőt s odaköszönt a raboknak.

— Méltóságos, nagyságos vitézs uram! Hát evvel a rablógyilkos haramiával mit végezzünk?

— kiáltott Dobó után a cigány.

S a törökre mutatott.

— Akaszd fell — válaszolta félvállról Dobó.

Föltette Gergőt a nyeregbe, s maga is a lovára fordult.

Magyar nyelv- és irodalomtörténeti társaság kiadása

1900. évi kiadás

X.

— No kutya török, — harsant meg a Kocsis Gáspár, — most ám rajtad a sor!

— Kötelet, — kiáltotta András kocsis, — ahun egy pányva.

— Megdegles! — üvöltötte dühben forgó szemmel a cigány is.

— A lábamat törted a vassal! — acsarított Gáspár.

— Megölted az apámat! — rikoltott rá egy asszony.

— Elhajtottad a tehenünket, feldúltad a házunkat!

S a törököt haragos arcok és öklök viharozták körül.

S bőszen sürgés-forgással lökdösték a törököt egy vén bükkfa alá.

A rabságot szolgált nagyfejű paraszt eléjük állott a maga kardjával:

— Hogyisne! Hogy mingyárt vége legyen! Tüzet előbb a talpa alá!

— Tüzet alája! — kiáltották valamennyien, elevenen égessük meg az átkozottat!

Az asszonyok tördelték is már a rőzsét, és tüzet gerjesztettek a fa alatt.

— Emberek! — szólalt meg akkor a pap, — ha ti most itten akasztással mulatoztok, megint jöhet egy kóbor török csapat, és megint rabul eshetünk valamennyien.

A dühöngők lehülve tekintettek széjjel.

A pap egy csontmarkolatú török lándzsára támaszkodott. Folytatta:

— Tudjátok, hogy ez mit cselekedett velem. Melyiteknek több a joga arra, hogy ezzel a vadállattal elbánjon?

A kérdésre nem felelt senki. Csaknem valamennyien ott voltak, mikor a papot lekötözték egy padra, és forró vízzel vallatták, hogy hova rejtette a temploma kincseit.

— Menjetek csak ti a vitézekkel, — folytatta a pap, — ameddig lehet az ő oltalmuk alatt, aztán meg lehetőleg szanaszéjjel a járatlan úton. Isten áldjon meg, és vezessen haza valamennyiőtöket.

És áldásra terjesztette ki kezét.

A tűzrakás abbamaradt. Egyik a másik után ugrott fel a neki osztott lovasszekérre.

— Gyi, uram Isten!

A cigány is felszökött a kocsijára, és hátra-szólt az asszonynak:

— Utánam, Beskel

Gáspár összekötötte a maga kocsiját a Margitéval. Egymás mellé ültek.

— Jól meggyötörjel — kiáltotta vissza a papnak.

— Ne sajnálja a tüzet tőle! — rikoltott vissza egy asszony is.

És sorra elhajtottak.

A kocsis maradt utolsónak, az a kocsis, akit szakácsságra fogtak a törökök.

— De azt a vízbefőtt bornyúpofájú Mahomet-jét, addig nem megyek el, míg vissza nem adom a pofont! — szólott.

És cselekedett.

A pap maga maradt a törökkel.

XL

Gergely vélte, hogy álmodik. Ahogy ott poroszkált Dobó mellett a fűrge kis török lovon, azon tűnődött, hogy hogyan került ő bele ebbe a nagy dicsőségbe?

Hol a lovat nézte, hol a szép kardot. A lovat megsímogatta, a kardot ki-kihúzta. Ha véletlenül törökre bukkannak és Dobó azt mondja neki: Vágjad, Gergő! hát az is bizonyos, hogy Gergő nekivág most akár egy hadseregnek!

Északnak tartottak a Mecsek országútján.

Immáron alkonyodott. Az eget pikkelyes felhők borították, s ahogy a nap aranyozni kezdte az eget, olyanná vált az, mintha pikkelyes aranyból volna az égboltozat.

Ahogy lefelé ügetnek, Dobónak a lova egyszer csak megáll, mintha a földre szúrta volna az első lábát. A fejét fölemeli. A fülét hegyezi. Fúj és nyugtalanul kapálja a földet.

Dobó visszatekint. A fejét rázza.

— A lovam törököt érez. Alljunk meg.

Induláskor két katonát bocsátott előre. Azokat várták. Néhány perc múlva mind a kettő vágatást tért vissza.

— Lenn a völgyben egy török csapat jön az országúton, — jelentette az egyik Dobónak.

— Katonai rendben jönnek, — tette hozzá a másik.

— Messzire vannak? — kérdezte Dobó.

— Jó messze. Mikorra ideérnek, beletelik két óra is.

— Mennyien lehetnek?

— Vannak azok kétszázan is.

— Az országúton jönnek?

— Az országúton.

— Rabokkal azok is?

— Rabokkal és sok szekérrel.

— Hej, kutya zsványail! Bizonyosan Kászonnak az utócsapata. Egykutya: megtámadjuk őket.

Az országút szélesen kigyózdik fel a Mecsekre. Dobó kinézett a csapatának egy olyan helyet, ahol az út kanyarulatát kiálló szirt szegi meg. Ott jól elrejtőzködhetnek, meglepik a törököt.

— Elegen vagyunk-e? — kérdezte egy szeplős, szőke fiatal katona, akiről az első szempillantásra lehetett látni, hogy bársonyban nevelkedett.

— Elegen, Gyurka, — mosolyodott rá vállról Dobó, — mikor ilyen hirtelen zúdul rájok az áldás, nincs idejük olvasni, hogy hányan vagyunk. Be is sötétedik akkorra. Aztán, ha mind le nem vágthatjuk is őket, hát elég lesz az, hogy széjjelfutnak. A falvakban aztán egyenkint majd elbánnak velök.

A volt rabok akkor tűntek elő egy kanyarodásnál hosszú kocsisorban.

Dobó boszankodott:

— Hiába magyaráztam nekik, hogy ne az országúton járjanak.

S eléjük futtatott egy katonát: izente nekik, hogy forduljanak Pécs felé; onnan tartsanak keletnek, nyugatnak, csak északnak meg délnek ne.

Látni lehetett, hogy ér hozzájuk a katona, hogyan áll meg a kocsisor, és hogyan fordulnak meg egyenkint, és hogyan fordul mind a kocsisor visszafelé.

Dobó Gergelyre nézett.

— Az ördögbe is, — mormogta kedvetlenül, —
hova tegyem ezt a gyereket?

XII.

A pap magára maradt a törökkel.

A török állt a cserfánál, és a fűre bámult. A pap a lándzsára támaszkodva állt előtte tíz lépésnyire. A kocsizörgés darabig még hallatszott, aztán az erdei csendesség vette őket körül.

A török akkor fölemelte az arcát.

— Mielőtt megölnél, — rebegette sápadtan, — hallgasd meg egy szavamat. A derekamon az öv tele van arannyal. Ilyen nagy zsákmányért megteheted, hogy el is temess.

A pap nem felelt. Csak nézte a törököt egykedvűen.

— Ha felakasztottál, — folytatta Jumurdsák, — áss nekem sírt itt a fa alatt, és tégy belé ülőleg. Fordíts arcommal Mekkának. Arra kelet felé. A pénzemért megteheted.

Aztán nem beszélt többet. Várta a papot, meg a kötelet.

— Jumurdsák, — szólalt meg ekkor a pap, — hallottam tegnap, mikor azt mondtad, hogy az anyád magyar nő volt.

— Az, — felelte a török meglevenült nézéssel.

— Eszerint te félig-meddig magyar vagy?

— Az.

A törökök téged elraboltak gyermekkorodban?

— Eltaláltad, uram.

— Honnan?

A török felvonta a vállát. Maga elé nézett.

— Már elfelejtettem,

— Hány éves voltál?
— Igen kicsi.
— Apádra nem emlékszel?
— Nem.
— Arra se, hogy mi volt a neved?
— Arra se.
— Semmiféle név nem jut eszedbe a gyermekkorodból.

— Nem.
— Különös, hogy a beszédet nem felejtetted el.

— A janicsár-odában sok magyar fiú volt.
— Nem ismertél egy laki gyereket, Imre nevűt, Somogyi Imrét.

— Úgy hirtelenében...
— Kerekfejű, fekete szemű kis testes fiú volt, mikor elrabolták, s alig ötéves. A bal mellén egy lóhere alakú anyajegy, mint nekem.

A pap széjjelvonta a mellén az inget: lóhere alakra csoportosult három lencse látszott ott a válla és a mellbimbója között.

— Ismerem azt a fiút, — mondotta a török, — gyakorta láttam ezt a jegyet, mikor mosdottunk. Csakhogy most más a neve; Achmed vagy Kubát, valami ilyenféle török név.

— Hát nem jártok együtt?
— Néha együtt, néha nem. Ő most Perzsiában hadakozik.

A pap mereven nézett a törökre.

— Hazudsz!

A török a bakancsára bámult, bőrszinórral fűzött piros bakancsára, mintha azon tündödné, mikor és hogyan szakadhatott ki a bal lábán épp a lábafején?

— Nyomorult! — mondta a pap megvetően, — valóban megérdemlenéd, hogy megöljelek.

A török térdre esett.

— Oh, uram! Irgalmazz, kegyelmezz meg nekem! Vedd el mindenemet, és tégy raboddá! Az eb nem olyan hű, mint én leszek hozzád!

— Csak az a kérdés, hogy ember vagy-e te, vagy fenevad? Ha elszabadítalak, ki kezeskedik arról, hogy megint nem ölöd és fosztogatod az én szegény nemzetemet?

— Allah verjen meg engem minden ostorával, ha valaha fegyvert fogok még a kezembel!

A pap a fejét rázta.

A török folytatta:

— Megesküszöm neked a legrettenetesebb esküvel, amit csak török mondhat.

A pap összefonta a karját és a szemébe nézett a rabjának:

— Jumurdsák, te itt a halál küszöbén térdelve diskurálsz velem, és engemet bolondnak gondolsz. Avagy azt véled, nem tudom én, mit mond a korán a gyaúrnak fogadott esküről?

A török homlokát kiverte a verejték.

— Hát mondj, uram, te valamit. Mondj akármit, az meg van téve.

A pap az állát a kezén nyugasztva gondolkodott.

— Minden töröknél van valami amulet, — mondta végre, — valami amulet, ami védelmezi őt a harcokban, és segíti a jószerencsében.

A töröknek lecsüggedt a feje.

— A pénzed nem kell, — mondotta a pap. — Azt az amuletet kívánom tőled.

— Nyúlj a mellesem alá, — rebegette a török, — a nyakamon lóg.

Fölemelte a fejét. A pap csakugyan ott találta a kis kék selyemzacskóba varrt amuletet. Leszakította az aranyláncról, és zsebre tette.

Azután a török háta mögé lépett és elvágta a lábán, kezén és karján általcsomózott kötelet,

A török lerázta a két kezéről a kötelket és hirtelen megfordult. Szeme a tigris sárgán égő tekintetével villant rá Gábor papra.

Azonban a pap már akkor neki-tartotta hegygel a lándzsát, és mosolygott.

— Nono, Jumurdsák! Vigyázz, bele ne szúrd az orrodát!

Jumurdsák dühében szinte lángot fújva hátrált a pap előtt. Mikor már vagy húsz lépésnyire volt tőle, gúnyosan rikoltott:

— Tudd meg, ki volt a markodban, ostoba gyaúrl! Én ama híres Jahja-pasa-Oglu Mohamednek a fia vagyok! Kaphattál volna értem zsákkal az aranyból!

A pap nem felelt. Megvető arccal dobta a lándsáját a kocsijára.

XIII.

A nap éppen elsülyedt az éghatáron, mikor Gábor pap a kocsijára ült. Ő is az országútra tért.

A rabtársak kocsisorának a végét még látta, amint lefelé mentek Pécsnek, de azt gondolta, hogy az csak az egyik rész; a többi északnak ment.

Az utat ismerte hazafelé. Nincs is más országút arra, csak az az egy: Pécstől Kaposváron át Székesfejérvárra, onnan meg Budára. De ő csak Lakig megyen rajta, a Bakics Pál kastélyáig. Ott egy kis keskeny kocsiuton nyugotnak fordul majd a Balatonnak. Ott az ő faluja egy nyirfaliget alatt. Mennyire örülnek és csudálkoznak majd a hívei, ha meglátják, hogy megmenekült.

Leszállt és kereket kötött. Jókedvűen megveregette mind a két lónak a pofáját, aztán ismét felült, s nekiereszkedett a lejtőnek.

Hanem az országotat Dobónak a csapata állta el.

— Minek fordultál vissza? — kérdezte az egyik katona, mikor megismerte, hogy a rabok közül való.

A pap nem értette a kérdést.

— Jön a török, — magyarázta a katona, — arra lesünk itt. Hát csak fordulj meg és siess Pécsnek, mint a többi.

— Megállj, édes papom! — kiáltotta Dobó.

S odaugratott.

— Melyik a te falud?

— Kishida, — felelte a pap.

— A Balaton mellett?

— Ott.

— Arra kérnélek, vidd el magaddal ezt a kis fiút, és mihelyest lehet, küldd át nekem Török Bálinthoz Szigetvárába.

— Szívesen, — felelte a pap.

— Attól tartok, hogy valami baja történik, — magyarázta Dobó. — Mink itt szétriasztunk egy jókora török csapatot, aztán látod, valamelyik megsebezheti.

Gergő habozva nézett Dobóra:

— Anyám keres majd...

— Nem keres, fiam. Ő már tudja, hogy hová mégy.

A pap megfordította a kocsiját.

— Felülsz? — kérdezte Gergőtől, vagy a lova-don maradsz?

— A lovamon, — felelte a gyerek, még mindig Dobóra nézve.

Mert ha várta is a véres küzdelmet, Dobó mellett biztonságban érezte magát. Hogy öldökölnek? A török nem ember, csak országpusztító fenevad. Gyermekszívvel is gyűlölte már őket.

— Isten áldjon meg hát kis vitézem, — bú-

csúzkodott Dobó, — tudom, hogy szeretnél velünk lenni a harcban, de még csizmád sincsen. Hát csak eredj a tisztelendő úrral, aztán néhány nap mulván találkozunk.

A pap eloldotta a kerékkötőt, s közibe vágott a lovaknak.

Gergő búsan poroszkált a kocsi után.

XIV.

Már jól beesteledett, mikor a kocsi elhaladt a pécsi vár mellett.

Nem szállottak meg. A pap azt akarta, hogy másnap délelőtt otthon legyenek.

A nagy Mecseket meg kellett kerülniök.

Éjfél felé elővilágolt a hold. Jól szaladhattak a keskeny agyagos kocsiúton.

Gergő akkor már mindenütt elől lovagolt, és mikor rossz hidat értek, megkiáltotta a papnak.

Éjféltájon egy csárdaféle épület fehérlett előttük.

— Nézz be fiam, — mondotta a pap, — csárda-e vagy másféle ház? A lovakat itt megetetjük.

Gergő belovagolt az udvarra, s néhány perc mulván visszatért.

— Üres ház, — jelentette, — az ajtaja sincs becsukva.

— Hát azért csak megetetünk.

Egy fehér kis lompos kutya csahított akkor elő. Más senki sem jelentkezett.

A pap leugrott a kocsiról, és bejárta a házat.

— Adj Isten! Ki van itthon? — kiáltozta be ajtón, ablakon.

A ház sötét volt. Senki se felelt. A küszöbön egy széttört kis-szekrény. Itt bizony török járt.

A pap a fejét rázta.

— Legelsőbbben is a kutat nézzük meg Gergely, mert nekem még ég a bőröm.

Lebocsátotta a vödört és vizet húzott fel. Azután keresgélésbe fogott a kocsiján.

Volt ott mindenféle: ágynemű, gabona, láda, faragott szék, egy hordó bor, megtelt zsákok. Az egyik zsák puha volt. Azt kibontotta. Az volt benne, amit keresett: fehérnemű.

Egy kendőt meglocsolta a vödörből, és derékig levetkezett. Körülborogatta magát.

Gergő is leszállt. Odavezette lovát a vályuhoz. Megitatta.

A pap egy nyaláb szénát vont elő az ülés alól s a lovak elé vetette.

Egy tarisznya is hevert ott. Kenyeret tapintott benne.

— Éhes vagy-e fiam?

— Bizony... — felelte a gyermek.

És szemérmesen elmosolyodott.

A pap kihúzta a kardját, de mielőtt megszegte volna a kenyeret fölemelte az arcát az égre.

— Aldott a te neved, Uram! — kiáltotta meleg és hálás hangon, — kiszabadítottál a láncokból, és megadtad a mi mai kenyerünket.

Az ég tiszta volt és csillagos. A hold fénynyel telt féltányéra elégségesen világolt az égboltozat közepén a vacsorához.

A kút kávájára ültek s ott falatoztak. A pap olykor a kutyanak is vetett. Gergő meg a maga lovának törte és adta a kenyere felét.

A távolból egyszercsak halk dobogás hallatszott. A két evő felfigyelt. Szájuk megállott a mozgásban.

— Lovas jön, — vélekedett a pap.

— Egy, — felelte rá Gergely.

S tovább ettek.

A dobogás lassankint robogássá erősödött a

száraz kocsúton. Egynéhány perc mulván oda-
érkezett maga a lovas is.

Meglassította a lovát a csárda előtt, és belépett
az udvarra. Látszott rajta, hogy magyar. Süveg
nem volt a fején, de haja volt, hát magyar.

Megállt, nézett.

— Mubarek olszun! — kiáltotta a papnak re-
kedt hangon.

Töröknek vélte, hogy a fején ott fehérlett a
vizes kendő.

— Magyar vagyok, — felelte a pap,
S fölkelt.

Megismerte Mórét.

Gergő is megismerte. Összeborzongott.

— Ki van itt? — kérdezte Mórét, miközben le-
fordult a gőzölgő paripáról. Hol a gazda?

— Nincs itt más, csak én meg ez a kisfiú, —
felelte a pap. A ház gazdátlan.

— Nekem ló kell! pihent ló!

A pap vállat vont:

— Itt bizony alig akad.

— Nekem sietős az utam. Pénzem nincs. Ke-
resztények vagyunk. Ide a lovadat.

Végig-mustrálta a két lovat. A harmadik, a
Gergelyé, az árnyékban legelt. Kicsi ló volt: hit-
ványnak látszott. Mórét feleletet se várt, csak el-
oldotta a rudast a kocsitól.

— Hohó, — szólalt meg a pap, — legalább azt
mondd meg: miért futsz?

— A törököt Dobó szétverte. Minket is elsza-
badított.

— Merre jár?

— Ott hagytuk az országúton.

Mórét nem beszélt többet. Rávetette magát a
parasztlóra, és tovaszáguldott.

— No, — mormogta a pap, — ez ugyan rövi-
desen intézi a lóvásárt.

Ahogy megmozdult, megérezte, hogy valami kicsuszott a zsebéből. Fölvette és megbámulta. Aztán, hogy rátapintott, eszibe jutott, hogy a török talizmánja az.

A kis zöld selyemzacskóba valami keménykedt. Fölhasította a kardjával, hát egy gyűrű fordult ki belőle.

A gyűrű köve szokatlanul nagy, négyszögletes fekete kő, vagy sötét gránát vagy obszián, nem lehetett megismerni a holdvilágnál. De azt tisztán lehetett látni, hogy valami halvány sárga kőből hold van rajta, meg körülötte öt apró gyémánt-csillag.

A zacskó belsejében is tündöklött valami: ezüstfonalakból varrt török írás.

A pap értett törökül, de a török írásjegyeket nem ismerte.

Visszatette a zsebébe és Gergőre tekintett, hogy induljanak. A fiucska a fehérruhás zsákon aludt már édesen.

XV.

Milyen vidáman, pompásan sugárzik le a Nap az égről! Pedig a Balaton körül nem láthat egyebet, csak szenes háztetőket, szanaszét heverő holtakat, letiport vetéseket.

Oh, ha a nap az Isten arca volna, sugarak helyett könny hullana a földre!

A pap előre tudta, hogy az ő faluja is el van dűlve. Mégis ahogy fölérték a dombra, s a kerti fák lombjain túl előmeredt a kormos, tetőtlen torony, elvizesedett a szeme.

Nem hajtotta a lovakat, csak ahogy maguktól ballagdáltak. S lépésről lépésre tárult eléjük az elpusztult falu. Sehol egy ép tető, sehol egy ép kapu. Az udvarokon bútortöredékek, hordó-

dongák, liszthulladék, holt emberek és élettelen lovak, disznók, ebek.

És sehol egy élő ember. Csak néhány kutya, amely elinalt a veszedelemben, s visszatért a veszedelem után, és egynéhány baromfi, amely el tudott szárnyalni a rablók keze elől.

A pap leszállt a kocsijáról, és levette a süvegét.

— Vedd le te is a süvegedet, fiam, — mondotta Gergelynek. Halottak faluja ez, nem eleveneké.

A lovakat vezetve haladtak beljebb.

Egy nagyhajú ősz paraszt égbe néző arccal keresztben hevert az úton. Holt kezében még mindig tartotta a vasvillát.

A pap a fejét csóválta.

— Szegény András bácsil

Megfogta a halott karját és elvonszolta az útból, hogy a lovak elmehessenek mellette.

Egy másik fiatal paraszt derékban megtörve lógatta holt fejét a kerítésen le az utcára. Mintha nézné a saját vérét, amely a fejéből a földre csurgott, s megfeketedett ottan.

A disznaja ott legelt mögötte az ágytollal ellett udvaron. A disznót nem bántja a török.

És egy meztelen csecsemő-gyerek is ott hevert a közelében a kapu mellett. A mellecskéjén tángoló seb.

Koromszag, dögszag mindenfelé. És ez a vad gyilkolás csupán azért, mert egy fiatal gazda a felesége védelmében a törökök egy kedvelt siposába dőfte a vasvillát.

— Élő ember itt ne maradjon! — kiáltozták a megvadult törökök.

A pap fogta a lova kantárát és vezette. Nem nézett már se jobbra, se balra, csak az utat nézte, amelynek a pora sárgállott a napfényben.

Végre a paplakhöz értek.

Annak sincs teteje. A megszenesedett fekete ollófák nagy A-betűket formálva meredeznek a tető araszos hamuján, s az utcai ablak fölött fekete a fal a láng nyomaitól.

Akkor gyújtották fel azt a házat, mikor őt forró vízzel öntözték, hogy adja elő a temploma kincseit.

A pad még ott áll az udvar közepén. Körülötte a nagy diófaláda töredékei, könyvek, gabona-hulladék, elgázolt szobai virágok, széklábak, edénycserepek. S a lábatörött asztal mellett egy fekete ruhás öregasszony, aki hanyatt fekszik a két karját szét nyujtva. S fekete vértócsa van körülötte.

Az a papnak az édesanyja.

— Itthon vagyunk, — mondotta a pap, Gergelyre fordítva könnyekben ázó orcáját, — itthon vagyunk.

XVI.

Temettek két napon át szinte szünettelen. A pap levette a kocsija oldalát, és három-négy halottat vitt egy-egy fordulóval ki a temetőbe.

Gergő mindig a kocsi előtt járt. Az oldalán a kard, amit Dobótól kapott, kezében a temetői kereszt. A pap hol énekelve, hol imádkozva vezette a lovakat.

Odakünn betakarta a halottakat gyékénnyel, hogy a hollók vagy varjak ne férhessenek hozzájuk, s meg-meg visszatért.

A harmadik nap délelőttjén egy parasztasszony, meg egy gyermek jelent meg végre a faluban. Azok a Balaton nádasában bujdosnak. Este meg két férfi tért haza, — lappangva, fülelve, óvatosan.

Azok ásták aztán meg a sirokat, és velök ásott a pap is.

Csak mikor a halottakat eltakarították, akkor kezdett a pap ahhoz, hogy a hajlékát ahogyan lehet, rendezze.

A házban három szoba volt, de mind beszakadt az égésben.

Az utcai szobát tetőzte be először a pap deszkával, hogy az eső ellen védve legyenek. Aztán egy szekrényt igazított össze, és Gergelylyel hordatta bele az udvaron heverő könyveket.

Gergelynek a sok szomorú munka után tetszett a könyvhordás. Egyik-másik könyvet meg is forgatta, hogy képesek-e? Valami öt képes volt közöttük. Az egyikben mindenféle bogár volt, a másik meg tele volt virágrajzzal. Mindösszesen tán harminc pergamentkötésű könyv volt a papnak a könyvtára.

Az asszony a konyhát rendezte össze és főzött. Kerti borsót főzött hús nélkül, meg tojásos rántott levest.

Két tál étel egy egész falunak!

Ebéd után a pap a kertjére tekintett:

— A méheimet nem bántották? Gyere Gergő.

Kivezette Gergelyt a kertbe, ahol egy kis kápolnaforma méhes állott. Annak az ajtaját is felszakították a törökök, de mert nem láttak benne egyebet, csak lócát, egy kis tűzhelyet, meg egy bak-asztalt, s holmi hosszukás üvegeket, nem is romboltak benne semmit.

Az üvegek kémiai kísérletekhez valók voltak. A pap szinte csodálkozva nézett, hogy nincs bennök kártétel.

Akkor egy asszony lépett be a kertajtón. A kötényében hozott egy holt gyermeket, — olyan egyéves formát. Az arca vörös volt a sírástól.

— Jánoskám... — mondotta sirásnak eredve.

— Eltemetjük, — felelte a pap.

És föltette a sövegét.

Gergely is fölvette a keresztet, és megindult előttük.

— Elrejtettem őt, — beszélte sirva az asszony, — elrejtettem ijedtemben a gabonaverembe, az ágynemű közé. Mer akkor ölték Jancsit a szomszédban. Gondoltam: nem rejtőzhetek el, ha sír. Elbujtam a tyúktól mögé. De rámcaptak, kergettek, futottam. Éjjel vissza akartam jönni, de akkor egy másik pogánycsapattal találkoztunk. A nádast mind fölverték. Isten tudja, kiket vittek el, kiket öltek meg. Mikorra visszajöhöttem, az én Jánoskámát így találtam. Oh Isten, Isten! Mért vetted el tőlem?

— Ne kérdezd az Istent, — dorgálta a pap, — az Isten tudja, mit mivel, te pedig nem tudod.

— De hát mért született, ha így kellett meghalnia!

— Nem tudjuk, mért születünk; és nem tudjuk, mért halunk meg. Ne szólj többet az Istenről.

Megásta a sirocskát. Gergő a kapával segített.

Az anya leoldotta a kötényét, és azzal egytette a gyermeket a földbe.

— Még nel — sirt fuldokolva — még ne.

Füvet és virágot szaggatott. Azt szórta a gyermekére. Közben sirt, jajgatott:

— Oh, hogy a földnek kell tégedet adnom! Nem ölelsz meg többet kicsi kezeddell! Nem mondod nekem többet ezt a szót: anyákám! Oh, hogy azok a piros rózsák elhervadtak gyöngye kis arcodon! Oh, hogy azt a szép szöszeke hajadat meg nem simogathatom többel!

És a paphoz fordult:

— Milyen szép szeme volt! Ugye, milyen szép barna szeme volt! Hogy nézett, milyen kedvesen!

Oh, drága lelkem, nem nézel reám többé, sohasem!

A pap ekközben behányta a földet a sirba, és meghalmozta, körülveregette az ásóval. Aztán erős ágat tört a temető szélén egy bodzafáról, keresztalakú ágat. Letüzte fejtől a halmocskára.

— Oh, hogy az Isten elvett téged édes! — sirta az asszony, — minek kellesz te jobban öneki?

És ráborult a halmocskára.

— Mert ő jobban tud vigyázni reá, mint te, — mondta kissé boszusan a pap.

Leütötte a kapáról a ráragadt földet, s a vállára vetette. Enyhébben folytatta:

— Némelyek előre mennek, és várják azokat, akiknek dolguk van még a Földön. Néha a gyermek megy előre, néha a szülő. De a Teremtő úgy rendezi, hogy aki a csillagok fölé kerül, legyen aki várja őt ottan. Gyere.

Az asszony azonban ott maradt még.

XVII.

Másnap lóra ültek, és megindultak le délnek, Szigetvárába.

Felhőtlen meleg nap volt az. A feldúlt falvakban mindenütt temettek és házakat zsuppoltak. Némelyik faluban csak egy-két öregember, öregasszony lézengett, mint az övékben. Az olyan falvak népét elhajtotta a török.

Mikor elérték a szigetvári nádast, a pap fölneézett.

— Itthon van, hálaistennek.

Gergely értette, hogy Török Bálintról van szó. Elcsodálkozott:

— Honnan tudja?

— Nem látod a zászlót?

— Ott a tornyon?

— Ott.

— Vörös és kék.

— Az úr szinei. Azt jelenti, hogy az úr itthon van.

A náderdőbe értek, és egymás mellett lovagoltak tovább. Az Almás-patak nagy tóvá szélesült vize csillant meg előttük. A víz közepén a barnafalu várfok kiugró bástyája büszkén szemlélte magát a víz tükörében. Nagy ludfalkák fehérlettek a vizen mindenfelé.

A pap ismét megszólalt:

— Te, fiú, nem gondolod-e, hogy Dobó csekély erővel vágott neki a harcnak? Ott is maradhatott.

— A harcban?

— Ott.

Gergely nem gondolta. Dobó őszierinte legyőzhetetlen volt, ha egymaga vág is neki a török hadnak, Gergely nem csodálkozik rajta.

— Ha meghalt volna, — mondta a pap, — én fogadlak fiannak.

Ráugratott az első fahídra, amely a vizen át magas cölöpökre épült s a külső várba vitt. A vizen, ott a híd alatt is ludak és kacsák falkái. Átkocogtak az újvároson, aztán megint egy rövid fahídra értek. A fahíd az óvárosba nyúlt. A kettős tornyú templom előtt három gyümölcsös kofa üldögélt, s mind a három cseresnyét árult. Egyik éppen mért egy mezitlábás leánykának a kötényébe. A templom ajtaját vasalták.

Ott megint híd következett gerendákból épült új híd, de már az hosszú s széles híd volt, s a víz mélyen tükrözött alatta.

— Most érünk a belső várba, — mondotta a pap. De ideje is.

És gondosan körültörülte az arcát a zsebkenőjével.

A várkapu tárva volt, s erős dobogások hallatszottak belülről. A tágas udvaron egy porfelhőben veszettül robogó páncélos embert pillantottak meg, aztán egy másodikat, amint szembe nyargalt. Mintha két érc-szobor ülne a két eleven lovon. Egyik új, ezüstből való. A másik fakó, helyenkint rozsdás is, mintha valami kamarában hevert volna eddig. Egyébképpen csak a két sisak különbözött: az egyik síma volt és gömbölyű; a másik tetején medvefej csillogott, szintén ezüstösen. A lovak szügyét is rákfarkú páncél takarta.

— Az az úr, — mondotta tiszteletesen a pap, — az a medvefejes.

A két lovas kópjával rohant egymásnak, s hogy összeroppantak, a két ló egymásnak ágaskodott. A két kópja azonban elsiklott a vértéken.

— Buzogányt! — bögte a medvefejes, amint a lovak eltárgultak egymástól.

Az arcát nem lehetett látni sem az egyiknek, sem a másiknak. Mert olyan sisak volt rajtuk, amely az arcot is takarta.

Az ajtóból a kiáltásra egy kék-veres ruhás apród futott elő, és két egyforma rézfejű buzogányt és két vaspajzsot nyújtott fel a hadakozóknak.

Azok megint elkanyarodtak egymástól. A síma sisakos lovának a szájából fehér hab hullongott. Az udvar közepén rontottak egymásnak.

A síma-sisakos sujtott először.

A medvefejes a feje fölé kapta a pajzsot. Akkorát zördült az, mint a repedt harang. De a pajzs alól kilendült a keze a buzogánnyal: úgy sujtotta fejbe az ellenfelét, hogy sisakja behorpadt.

A horpadt-sisakú visszarántotta akkor a lovát, és eldobta a fegyvereit.

A medvefejes leemelte a sisakját. Nevetett.

Telt arcú, barna férfi volt. Hosszú, tömött fekete bajusza mind a két arcához hozzá volt lapulva a sisak nyomásától, s a bajusza egyik szárnya felért a szemöldökéig, a másik lelógott a nyakáig.

— Bálint úr, — mondotta a pap a fiúnak tisztelettel. — Ha idenéz, vedd le a süvegedet.

Azonban Török Bálint nem nézett feléjük.

Az ellenfelét nézte, akinek a fejéről a szolgák levonszolták a sisakot.

A lovas, amint nagynehezen leráncigálták a fejéről a sisakot, legelőször is három fogát pökte ki az udvar kavicsos porondjára, aztán törökül káromkodott.

A kapu alól valami nyolc török rab bujt elő, segítettek neki a páncélből való kibontakozásban.

Hát ez is csak olyan török rab volt, mint a többi.

— No, melyiteknek van még kedve a mérkőzésre? — kurjantott a lovát ugratva Török Bálint. Szabadság a jutalma annak, aki agyonüt engem!

Egy veres-lajbis izmos, ritkaszakálú török állott elő.

— Ma talán szerencsésebb leszek.

Magára öltötte a nehéz vasruhát. A társai öszszeszijjazták rajta hátul a vasakat. Sisakot nyomtak a fejére, és másik lábvértet a lábára. Mert a lába nagy volt a töröknek.

Azután emelőrudakkal segítették fel a lóra. A kezébe pallost adtak.

— Bolond vagy te, Achmed! — kiáltotta vigan Török Bálint. A pallos nem páncélhoz való szerzőm.

— Már én csak így szoktam, — felelte a rab.

Ha így nem mersz, uram, másképpen meg se próbálom.

Törökül beszéltek. A pap magyarázta Gergőnek a szavait.

Bálint úr visszacsatolta a sisakot a fejére. Ő csak a könnyű kópjával malmozott nyargaltában az udvar körül.

— Rajta! — kiáltotta, aztán a középnek rohanva.

Gergő reszketett.

A török előrehajolt a nyeregben. A pallost két kézre fogva, rohant Bálint úrnak.

— Allah!

Mikor összeértek, fölemelkedett és iszonyú sujtásra huzakodott.

Bálint úr a török derekának irányozta a kópjáját. A kópja elsiklott, kiesett Bálint úr kezéből. De azért a pajzsával felfogta a török iszonyú vágását. S abban a pillanatban megkapta a török karját: lerántotta a lováról.

A török féloldalt zuhant a porondra s porfelhő gomolygott körülötte.

— Elég volt, — nevetett Török Bálint, a sisakrostélyt felcsapva. Holnap, ha itthon leszek, megint mérközhetek velem.

S nevetett, hogy szinte rázkódott belé.

— Nem igazság! — ordította a török, amint kimarjult kézzel föltápászkodott.

— Mért ne volna igazság? — kérdezte Bálint úr.

— Nem illő lovagtól, hogy kézzel rántsa le az ellenfelét!

— Hiszen te nem vagy lovag, ebatta pogánya. Majd bizony tőled tanulok én lovagságot! Ordináré rablók!

A török duzzogva hallgatott.

— Csak nem nézitek tán lovagi mérkőzésnek,

hogy én veletek kiállok, — folytatta kiabálva Török Bálint, — ördög hányja villára a sok rongyosat!

S kivette a jobb lábát a kengyelből, hogy le szálljon.

— Uram! — kiáltott panaszos, siránkozó hangon egy sovány, szürkeszakálú rab. Ma megint mérköznék veled!

Az udvaron állók nevetésre fakadtak.

— Persze, most azt hiszed, elfáradtam. Node legyen meg az örömöd!

S visszanyomta a fejére a sisakot, amelyet az imént már az ölébe eresztett.

— Hányadszor verekszel velem, Papagáj?

— Tizenhetedszer, — felelte siralmasan a papagájorru török rab.

Török Bálint levette a sisakját és eldobta.

— No, ennyit a javadra az erőmből. Lássuk!

Szembetünő volt köztük az erőkülönbség: Bálint úr jól megtermett javakorú ember; csupa izom és mozgékonyosság. A török körülbelül ötvenéves, izomtalan, görbehátú ember.

Kópjával csaptak össze. Bálint úr mingyárt az első összecsapásnál úgy kivetette a nyeregéből, hogy a török bukfencet vetett a levegőben, s puff le a porba!

A szolgák, apródok és rabok egyaránt kacagtak.

Bálint úr lehajigálta magáról a pajzsot és veszesztyüt, s leugrott a lováról, hogy az apródok a többi vastól is megszabadítsák.

Papagáj feltápáskodott.

— Uram! — sirta, Török Bálint felé fordítva véres orcáját, — bocsáss engem hazá! Özvegyem, árvám két éve vár otthon!

— Mért nem maradtál otthon magad is, pogány! — felelte boszusan Török Bálint.

Mindig megbőszült, ha a rabok kegyelemért könyörögtek.

— Uram, — siránkozott a rab a kezét tördelve, — essék meg rajtam a szived! Szép kis fekete szemű fiam van! Nem láttam két esztendejel! És térden csúszott Bálint úr elé. Leborult a lábánál a porba.

— Könyörülj rajtam, uram!

Bálint úr kendővel törülgette az orcáját. Csurgett róla a verejték.

— Bár minden gaz török itt volna láncon, a császártokkal együtt, — lihegte, — rablógyilkos zshiványok! Nem is emberek: bestiák!

S odább lépett.

A török port markolt föl a földről és a port Bálint úr felé szórta.

— Hát verjen meg Allah, te rothadt szívű gyaur! Bilincsben őszülj meg! Özvegyed, árvád legyen, minekelőtte meghalnál! Tanítson meg Allah háromszor úgy sirni, mint ahogy én sirok, mielőtt a pokolra löknék a lelkedet!

S hogy így átkozódott, a könny ömlött a szeméből és vérré válva csurgott le zuzódott orcáján.

A szolgák elhurcolták a dühtől tajtékozó pogányt, és a kúthoz vitték. Vederből öntötték rá a vizet.

Török Bálint hozzá volt már szokva az ilyen jelenetekhez. Boszantotta. De sem a szép szó, sem az átkozódás nem oldott az ő várában láncot.

Elvégre is minden rab, minden időben és minden helyen szabadságért sir, csakhogy az egyik némán, a másik hangosan. Gyerekkora óta élt ilyen rabkönyörgések közt Török Bálint, és hát abban az időben a rabokat a belső gazdasági élet értékei közé számították. Kit pénzen váltottak ki, kit cserében magyar foglyokért. Hát hogyan is le-

hessen azt gondolni, hogy egy ellenséges rabot csak úgy Isten nevében eleresszenek.

Tartotta a hátát, a karját, hogy az apródok lekeféljék. Aztán a bajsát boszús pirossággal sodorgatva lépegetett a paphoz.

— Isten hozott, kedves papom, Isten hozott! — s a kezét nyujtotta. Hallottam: megfőztek mint a rákot. Legalább uj bőröd nyöl.

— Nagyságos uram, — felelte a pap, a kezében tartva a süvegét, — az én bőröm az a legkisebb baj. Nagyobb baj az, hogy leöldösték a nyájamat. Szegény anyámat is megölték.

— Hogy a török kutya egye meg! — duhogta Bálint úr visszatekintve, — egyik átkoz, hogy nem eresztem el, a másik meg oktat, hogy mi a lovagiasság? Kiállok vele pallossal, én karddal, ő pallossal, mint valami hóhér. Ez neki lovagi játék. Hanem mikor én lerántom, akkor még neki áll feljebb. Ebek és hollók egyék meg!

Boszúsan húzott egyet a nadrágja szíjján, s vörös volt, mint az a medve, amely cimerként ágaszkodott a kapuján.

Aztán a fiura nézett.

— Hát ez az? — mosolygott csodálkozva.

— Szállj le hamar, — szólt Gergőre a pap. Vedd le a süvegedet.

A kis mezitlábos kardos gyerek legott hasra feküdt a nyergen és lecsúszott a lóról. Megállott Török Bálint előtt.

— Ezt a lovat szerezted te? — kérdezte Török Bálint.

— Ezt, — felelte büszkén a gyerek.

Török Bálint kézen fogta, és olyan sebesen vitte a feleségéhez, hogy Gábor pap alig követhette őket.

Az asszony patyolatarcú tokás kis szőke teremtés, — a belső vár kertjében ült egy malomkő-

asztal mellett. Befőttekét kötözött ott szilkékbe, csuprokba. Egy fehérkezű reverendás pap is dolgozott velök, a várnak a plébánosa. Közelükben meg egy öt éves és egy három éves fiúcska játszadozott.

— Kata lelkem, nézzed csak! — kiáltott Török Bálint, — Dobó apródja! Ez az a kis kölyök e.

Gergő kezét csókolt.

A sváb fán termett kis kékszemű és tokás asszonyka mosolygó csodálkozással nézett rá. Aztán lehajolt és megcsókolta az orcáját.

— Ez? — bámult el a plébános is, — hiszen ez még szopik.

— Szopik ám, törökvért, — felelt a vár ura.

— Éhes vagy-e, kis katonám? — kérdezte az asszony.

— Éhes vagyok, — felelte Gergő, — de előbb Dobó úrhoz mennék.

— Tyüh, fiam, az nem lehet, — mondta Bálint úr elkomolyodva. — Az urad fekszik...

S Gábor paphoz fordult:

— Még nem tudod? Neki rontott ötvened magával kétszáz töröknek. Egy török úgy belevágta a dárdáját a combjába, hogy a nyeregfájában állott meg a vasa.

Gergő elnyilt szemmel figyelt a beszélgetésre. Bánta, hogy ő ott nem volt Dobó mellett. Ő oda-csapott volna arra a törökre.

— Eredj, — mondotta a plébános, — játsszál az urfiakkal.

A két kis feketehajú gyerek már akkor ott bámulta Gergőt, Kata asszonynak a szoknyája mellől.

— No, mit félték, — szólt rájuk az anyjuk, — magyar gyerek ez: szeret benneteket.

Aztán Gergelynek szólott:

— Ez a nagyobbik: Jancsi. A kisebbik meg Feri.

— Győjjenek, — mondta barátságosan Gergő, — megmutatom a kardomat.

A három fiú hamarosan összebarátkozott.

— Hát te, papom, — szólt Török Bálint a padra leülve, — mit mivelsz most már eklézsia nélkül?

Gábor pap vállat vont.

— Hát... azért csak megélek ottan, ha egyébképpen nem, ahogy a remeték szoktak.

Török Bálint gondolkodva pödörgette a bajuszát.

— Értesz te törökül?

— Értek.

— Németül is?

— Két évet diákoskodtam német földön.

— Hát mondok valamit, papom: Szedd össze a sátorfádat és gyere át ide Szigetre. Azaz ne Szigetre, hanem Somogyvárra, mert egynéhány nap és oda költözünk. Hát ott légy. A feleségemnek van pápista papja, mért ne legyen nekem ujhítü papom? Aztán hát egy-két év és megnőnek a gyerekek, rád bizom, hogy tanítsad őket.

A plébános tárogatta a szemét.

— Nagyságos uram, hát én?

— Hát te is tanítod. Te tanítod őket latinul, ez meg tanítja őket törökül. Elhidd, jó pásztorom, hogy a török nyelv épp olyan szükséges az üdvösségre, mint a latin.

A fiaira nézett, akik Gergelylyel az almafa körül kergetőztek. Pirosak voltak mind a hárman, és nevettek.

— Elveszem ezt a gyereket Dobótól, — mosolygott Török Bálint, — meglehet, hogy beválik harmadik nevelőnek. S talán külön nevelő lesz, mint ti ketten együttesen.

MÁSODIK RÉSZ

ODA BUDA!

Országos Széchényi Könyvtár

János király meghalt. A fia csecsemő. A nemzetnek nincsen vezére. Az ország hasonlít most azokhoz a cimerekhez, amelyekben egymásra mérgesen ágaskodó griffek nyulnak a köztük lebegő koronáért.

A nemzet gondolkodása meg van zavarodva. Senki se tudja, hogy a pogány török uralmától fázzon-e jobban, vagy pedig a keresztény német uralmától?

A német Ferdinánd ráküldte Budára vén totya generálisát: Roggendorfot. A török császár maga indult el, hogy feltűzze a félholdas zászlót a magyar királyi palotára.

Irtanak pedig akkor esztendő számának 1541-et.

I.

A Mecsek országútján egy augusztusi holdfényes éjjelen két lovas üget fel a hegynek. Az egyik egy beretvált arcú, fekete köpönyeges sovány ember, bizonyosan pap. A másik: alig tizenhat éves hosszuhajú úri fiú.

Egy magasderékű lovas szolga is kocog utánok az úton. Tán azért olyan magas, mert nyereg helyett két tömött zsákon ül. A hátán is egy nagy bőrturba, vagy amint ma mondjuk: tarisznya. A

turbából három nyélféle valami áll ki. Az egyik megvillanik olykor: hosszucsövű puska.

Vastag vadkörtefa sötétlik az út mellett, — talán olyan vén, mint az országút. Ott ugratnak be az útról a lovukkal.

A pap a fára szemlélődik.

— Hát ez az?

— Ez, — feleli a fiatalember. — Gyerekkoromban bagoly fészkelte benne. Azóta az odu bizonyára tágult: egy ember elfér benne. Tán kettő is.

A nyeregre állt, s felcsimpeszkedett a vadkörtefára. Egy lódulással fenn is termett.

Beleturkált a kardjával a pudvás faderékba. Nem röpült ki belőle semmi.

Beleereszkedett.

— Ketten is beleférünk! — kiáltotta vigan, — akár ülhetünk is bennel!

S kimászott, s leugrott a gyepre.

A pap ledobta magáról a köpönyegét.

— Hát akkor dolgozzunk!

Gábor pap volt. A diák meg Bornemissza Gergely.

Azóta, hogy nem láttuk őket, nyolc esztendő folyt el. A pap nem sokat változott. Csak épp hogy a szemöldöke nőtt ki. Szakálát, bajuszát beretválta. És hát megsoványodott kissé.

Annál inkább változott a fiú. A nyolc év csaknem férfivá érlelte. De csak természetben. Az arca az a határozatlan se szép, se csunya valami, amilyen a tizenöt esztendősi fiuké szokott lenni. A vállig érő hullámos haj az akkori idők férfidivatja volt.

A szolga két ásót vett elő a tarisznyából, meg egy ortókapát. Az egyik ásót a pap vette a kezébe, a másikat a fiatalember

Az országút közepén ásásba fogtak.

A szolga letette a két zsákot, s visszatért a lo-

vakhoz. Levette róluk a kantárt. Békót vetett a lábukra. Hadd legeljenek a jó harmatos erdei fűben.

Aztán ő is munkába fogott. Az öblös börtarisznyából kirakott mindent: kenyeret, kulacsot, fegyvereket. A tarisznyába azt a köves földet kotorta bele, amit a két ásó kifordított. Széjjelszórta az útmelléki árokban. Visszatértében meg erős nagy köveket hordott a gödör mellé.

Nem telt belé egy óra, derékig állt már a nagy ember a gödörben.

— Elég, — mondta akkor a pap, — János most már a zsákot ide.

A szolga odacipelte a két zsákot.

— A puskát ne tedd a harmatba! — szólt rá a pap.

Aztán tovább parancsolgatott:

— Fogd ezt az ortókapát. Vágj árkot a gödörtől addig a vadvörteféig. Az árok itt az úton egy rőf mély legyen. A gyepon fele-mély is elég. A gypet úgy szedd fel, hogy visszarakhassuk. Semminek se szabad munkánkból meglátszania.

Míg a szolga az árkot vájta, a két úriember beleeresztette a két zsákot a gödörbe.

A zsákokban puskaapor volt, bőrbe varrt puskaapor.

Megtiporták és nagy köveket hordtak, szinte építettek rájuk. A kövek közét betömködték apró kővel, földdel. Besulykolták.

A szolga akközben ásta az árkot a fáig s megfalazta kővel. A gyújtózsineg abban az árokban húzódott tovább. Olajos vászonnal, lapos kövekkel födték be mindvégig, hogyha eső esik is, meg ne nedvesedjen.

— No, — mondja vígan a szolga, — most már tudom, hogy mi készül itten.

— Hát micsoda, János?

— Valaki itt az égbe röpül.

— És mit gondolsz, kicsoda?

— Kicsoda? Hát kicsoda? Könnyű kitalálni: Holnap jön erre a török császár.

— Ma, — felelte a pap a pirkadó egekre tekintve.

S megtörölgette izzadt arcát a kendőjében.

Mikor a kelő nap megvilágította az országutat, nem volt már semmi nyoma sem a gödörnek, sem az ároknak.

A pap félredobta a kapát.

— Most már János fiam, ülj lóra és eredj föl a Mecsek tetejére. Haladj mindaddig, míg csak oda nem érsz, ahol az utat végigláthatod.

— Értem, uram.

— Mink a diákkal itt lefekszünk a fa mögött húsz-harminc lépésnyire. Te pedig vigyázol, mikor jön a török? Mihelyt az első lovast meglátod, nyargalj vissza és költs fel bennünket.

Jó füves helyet kerestek bent az erdőben a diákkal. Leterítették a köpönyegüket és legott el is aludtak mind a ketten.

II.

Dél felé sebes vágatással tér vissza a szolga a hegytetőről.

— Jönnek! — kiáltotta már messziről, — rémítő nagy had özönlik! Mint a tenger! Ezernyi ezer teve és szekerek. Egynehány lovas már jött is előre az országúton.

A pap a diákhöz fordult:

— No, akkor elmehetünk ebédre ahhoz a te másik apádhoz.

— Cecey uramhoz?

— Oda.

A diák kérdően nézett a papra. A szolga is.

A pap mosolygott:

— Egy nappal korábban jöttünk. Hát nem érte-
ted? Ezek a táborverők. Ezek elől járnak és le-
verik a sátorkarókat, felvonják a sátrakat, hogy
mikorra a sereg Mohácsra érkezik, készen látja a
fekvőhelyeket, meg a vacsorát.

— Hát akkor gyerünk Cecey uramhoz, —
mondta vígan a diák.

A pataknál leszállottak, és megmosakodtak de-
rekasan. A diák egy csokor vadvirágot szedett.

— Kinek lesz az Gergő?

— A feleségemnek, — mosolygott Gergő.

— Feleségednek?

— Már mink csak úgy mondjuk. A kis Cecey
Éva, az lesz az én feleségem. Együtt gyermekes-
kedtünk; aztán, hogy az apja fiának fogadott, va-
lahányszor meglátogattam őket, mindig meg kel-
lett csókolnom.

— Remélem, szívesen tetted?

— Meghiszem azt. Olyan az orcája, mint a
fehér szegfű.

— De még ebből nem következik, hogy fele-
ségednek tekintsd.

— Az öreg pap megmondta, hogy nekem szán-
ták a lányt. Ceceynek a testamentoma szerint
enyim lesz a lánynyal a falu is.

— Eszerint az öreg pap titkot árult el.

— Nem. Csak figyelmeztetett, hogy méltó le-
gyek majd erre a szerencsére.

— Dehát boldog leszel te avval a leánynyal?

A fiú elmosolyodott.

— Nézze meg őt, mester. Ha meglátja, nem
kérdi többet, hogy boldog leszek-e vele?

A ló megszökemlett a diák alatt, s néhány lé-
pést előre futott.

— Olyan az a lány, — mondta aztán, hogy

megállította a lovát, — mint valami kis fehér macska.

A pap mosolyogva vont vállat.

Sűrűbe értek. Le kellett szállaniok a lóról. Gergely ment elől. Ő tudta, hogy az a sűrűség takarja a falut.

Mikor alárobogtak a völgybe, a házakból kifutottak az asszonyok.

— Gergő! Az a: Gergő! — kiáltozták örvendezve.

Gergely a süvegét lengette jobbra-balra:

— Jó napot Juci néni! Jó napot Panni asszony!

— Az urék nincsenek ám itthon! — kiáltotta az egyik asszony.

Gergely elkedvetlenül. Megállította a lovát.

— Mit mond nénémasszony?

— Elmentek. Elköltöztek.

— Hova?

— Budára.

Gergely elámult.

— Valamennyien?

Balga gyermekremény! Vélte, hogy így felelnek vissza:

— Nem, a kisasszony itthon maradt.

Pedig hát előrelátható volt, hogy egyenesen így felelnek:

— Mind bizony. Még a papunk is velünk ment.

— Mikor?

— Szent György nap után.

— De valaki csak van a háznál?

— A török.

Gergely kedvetlenül fordult a paphoz:

— Budára mentek. György barát már rég adott nekik ott házat. De nem értem, hogy nekem nem beszéltek erről, hiszen a farsangon itt jártam.

— Hát akkor hol ebédelünk?

— Itt a török.

— Micsoda török?

— Cecey törökje: Tulipán. Az itt a mindenes. Hanem itt vagyunk a temetőnél. Engedje meg, hogy egy percre betérjek.

Orgonabokrokkal kerített temető látszott a ház mögött, nem nagyobb egy házhelynél. Csupa fakereszt, az is mind csak kérges fából. Név egyikén se.

Lovát a szolgájára bízta, s ő maga besietett. Megállott egy immáron besülyedt barna fakereszt-nél. Rátette a sírra a vadvirágot. És letérdelt.

A pap is leszállott. Odatérdelt a fiú mellé, és arcát az égnek emelte, hangosan imádkozott:

— Élőknek és holtaknak ura, mennyben lakó Isten, adj csendes álmod az itt porladozó jó édesanyának, adj boldog életet az itt térdelő árva fiúnak. Amen.

S magához ölelte a fiút és megcsókolta.

Az úriház csaknem szemben állt a temetővel. A kapu már akkor fel volt tárva, s egy tömzsi piros asszony barátságos mosolygással nézett a jövevényekre.

— Jónapot Tulipánné, — köszöntötte a diák, — hát hol az ura?

Mert Tulipánnak a dolga, hogy nyissa a kaput.

— Részeg, — röstelkedett boszúsan az asszony.

— Részeg-e?

— Részeg a mindig. Akárhova dugom a pincekulcsot, megtalálja. Ma már a mángorló alá rejtettem. Ott is ráakadt.

— Hát ne dugdossa, Tulipánné. Ha rendesen ihatik, nem iszik annyit.

— Jaj dehogynem. Ugy iszik ez, mint a gödény! Csak iszik, meg danol. Nem akar dolgozni az átkozott!

A szederfa hűvösén csakugyan ott ült egy barna parasztember. Alatta gyékény, előtte zöld-

mázos kancsó. Még nem volt annyira részeg, hogy a kulacsot el lehetett volna tőle venni. A fiával ivott, egy hatéves kis mezitlábás gyerekekkel, a kinek a szeme szintén olyan fekete volt, mint az apjáé, csak épp, hogy az apja szeme mindig olyan, mintha valami eltitkolt pajkosságon mosolyogna.

Az a török volt az, amelyiknek Cecey megkegyelmezett, mert azt mondta, hogy tud sakkozni. Később kiviláglott, hogy sakkozni nem érdemes vele, hanem a ház körül minden munkára használható. Különösen főzni tud jól. Szakács volt az apja valamelyik basánál. Az asszonyok megkedvelték, hogy megmutatta, hogy szokás piláfot, böreket, malebit meg szorbeteket főzni, és sokat bolondoztak vele. Cecey meg azért szerette meg, mert a török fakezet faragott neki, olyan fakezet, hogy ujjai is voltak. Ha kesztyűt huzott rá, senki se mondta volna, hogy fából a keze. Az öreg legelőször is nyilazni próbált. Lehozatott a padlásról egy akkora ijjat, mint ő maga. A fakézzel ki tudta feszíteni. S akkor az öreg megtette a törököt mindeneknek.

Az egyik magyar menyecskének elesett abban az időben az ura, hát a török összemelegedett vele, aztán elvette feleségül. Persze előbb megkeresztelkedett. Olyan jó magyarrá vált, mintha itt született volna.

Mikor megpillantotta a diákot meg a papot, fölkel, és törökösen keresztbe tette a mellén a kezét. Hajolni is próbált, de érezte, hogy a meghajlás orrabukással végződne, hát csak egy előretántorodással fejezte ki a tiszteletét.

— Ej Tulipán, — csóválta rá a fejét Gergely, — hát mindig iszunk?

— Kell inni, — felelte Tulipán komolyan, de mégis pajkosan csillanó szemmel, — huszonöt évig török lenni, nem inni, ezt helyre kell inni.

— De ha maga részeg, akkor hogy főz minékünk ebédet?

— Főz a feleségem, — s a hüvelyk-ujjával az asszony felé bökött, — főz túrós csuszát is. Az ám a jó!

— De mink piláfot szeretnénk.

— Főz azt is. Tud.

— Hát az úr hol van?

— Budán. Jött levél. Ment uraság. Kapta ház. Szép kisasszony ül a házban, mint rózsza kiskertben.

A diák a paphoz fordult:

— Mi lesz velök, ha a török el találja foglalni a várat?

— Hohó! — kapta fel a fejét a pap. Előbb az ország vész el, aztán Buda vára. De Buda várát soha még ellenség nem ütel!

S hogy Gergely még mindig aggodalommal nézett reá, folytatta:

— Az országot a nemzet őrzi, Budavárát maga az Isten.

Tulipán kinyitotta az ajtókat. A szobákból dohos levendula-illat dőlt kifelé. Kitárta az ablakokat is.

A pap belépett. Tekintete a falon függő arcképeken állt meg.

— Tán ez itt Cecey? — mondta a sisakos arcképre mutatva.

— Ez, — felelte Gergely. Csakhogy most már nem ilyen barna. Fehér.

— Hát ez a kancsal asszony?

— Ez a felesége. Nem tudom kancsal volt-e akkor, mikor festették, most nem kancsal.

— Keserű asszony lehet.

— Nem. Inkább édes. Én már csak úgy hívom őt, hogy: anyám.

A fiu, hogy otthon érezte magát, széket tett a

pap elé és boldog arccal mutogatta az őcska butorokat:

— Nézze, mester: itt szokott ülni Vicuska, 1. i. kor varr. A lábát erre a zsámolyra teszi. Itt szokta nézni ebben az ablakban a napnyugovást, és olyankor a feje árnyékot vet a falra. Ezt a képet ő rajzolta. Szomorúfűzfa, meg egy sír. A pillangókat én festettem bele. Aztán lássa, ahogy itt ül a széken, így szokott ülni. Így felkönyököl, a fejét féloldalt fordítja, és olyan pajkosan mosolyog, de olyan pajkosan, hogy olyat ember még nem látott!

— Jó, jó, — felelte a pap fáradtan, — de sürgesd, fiam, az ebédet.

III.

Este későn feküdtek le.

A pap azt mondta, hogy egynéhány levelet kell megírnia, hát nem hált egyszobában a diákkal. A diák is papirost és kalamárist vitt a faggyúgyertyája mellé. Elsőbbet is egy szép nefelejtset rajzolt a papirosra, aztán megírta a kismacskájának, hogy mennyire meglepte az üres ház: kérdezi, hogy hogyan nem értesítették őt az elköltözésről? Ha értesítették, akkor bizony a levél eltévedt.

Mert abban az időben nem volt a magyar földön posta. Csak nagyurak levelezhettek egymással. Aki Budáról levelet akart küldeni Öreglakra, hát annak arról is kellett gondoskodnia, aki elvigye.

A diákat aztán elnehezítette az álmom. Végigdőlt a farkasbőrös lócán, és elaludt.

És talán aludt volna napos reggelig, ha virradtkor egy tehén el nem bődül az ablaka alatt.

Immárom szokatlan volt neki. Se Somogy-

várott, se Szigetvár, se a Török Bálint egyéb kastélyaiban nem bögött tehát az ablaka alatt. Inasok keltették fel mindig Bálint úrnak a gyermekeivel együtt, s mikorra megreggeliztek, a pap már a kertben várta őket a könyvvel.

A diák felült, és megdörzsölte a szemét. Eszébe jutott, hogy ma különös a lecke: a török császárt kell felröpíteni a paradicsomba.

Fölkelt és kopogtatott a szomszéd szobának az ajtaján.

— Mester! Hajnalodik! Indulhatunk!

Semmi felelet. A szoba sötét.

A diák kinyitja az egyik ablakdeszkát, meg az olajos vászonból készült ablakot.

A pap ágya üres.

Az asztalon egynéhány levél fehérlik.

Gergely elbámul:

— Mi ez? — mormogja, -- az ágy érintetlen, ahogy megbontották.

Kisiet a szobából. Az udvaron Tulipánné egy alsószoknyában, mezitláb hajtja kifelé a disznáját.

— Tulipánné! Hol a tiszteletes úr?

— Elment még éjfélkor, holdvilágnál.

— János is vele ment?

— Nem. Az is itt van. A pap gyalog ment el egymagában.

A diák zavarodott fejvel tért vissza a szobába. Sejtette már, hogy a pap mit mivel. Egyenesen az asztalhoz sietett.

A levelek közül egy nyitottan hevert ott. Erős vastag betűkkel volt a megszólítása írva:

Kedves fiam, Gergely!

Ez neki szólt. Az ablakhoz lépett vele. A tinta szinte nedves volt még a papíroson.

Gergely olvasta:

A te gondolatod és érdemed, ha az a koronás fenevad ma a pokolba repül. De a te gondolatodnak veszedelme is van. Ezt már engedd meg nekem, fiam.

Te szeretetben élsz és fiatal vagy. Találékonyságod, tudásod és bátorságod nagy javára válhatik a nemzetnek.

Levelem mellett egy zacskót találsz, s abban egy török gyűrűt. Ez az egyetlen kincsem. Annak szántam, akit legjobban szeretek. A tiéd, fiam.

S legyen tiéd a könyvesházam is. Olvasgasd, ha egykor elvonulnak a felhők a haza egeről. Kard való most a magyar kezébe, nem könyv.

Török Bálintnak add által a fegyvereimet, Jánosnak a kögyüjteményemet, Ferinek a virággyüjteményt. A könyvekből válasszának egy-egy kötetet emlékül, s mondd meg nekik, hogy legyenek olyan vitéz hazafiak, mint az apjok, de ne legyenek soha a pogány hívei, hanem veled együtt a nemzeti királyság visszaállításán erősködjenek. Különben nekik is írok, s amit írok, mindhármatoknak az én háromfelé osztott lelkem maradjon.

Mikor elmentem, aludtál, fiam. Megcsókolalak.

Gábor pap.

Gergely kövé meredten bámult a levélre.

A halál? Tizenöt éves fiu nem érti még ezt a szót. Ő csak arra a látványosságra gondol, hogy egy török császár füstben és lángok között darabokra szakadva repül a magasba a szemeláttára.

Zsebre dugta a gyűrűs zacskót, meg a levelet és kilépett. Átsietett az udvaron Tulipánékhöz

— Tulipán, — szólt az eresz alatt nyújtózkodó embernek, s folytatta törökül: — megvan-e még a török ruhája?

— Nincs, — felelte Tulipán, — mellest varrt belőle az asszony magának, meg a gyermekeknek.

— A turbánja sincs meg?

— Abból meg kisinget varrt az asszony. Finom patyolat volt.

A diák boszúsan járt föl és alá az eresz alatt.

— Hát mit cselekedjek? Tanácsoljon. A török had ma vonul el itt az országúton. A császár is velük jön. Látni szeretném a császárt.

— A császárt?

— Azt.

— Hát azt megláthatja az úrfi.

Gergely szeme ragyogóra vált.

— Igazán? Hogyan?

— Van az országút mellett egy szikla. Nem is egy, hanem kettő egymással szemben. Annak a tetejére fölmászik. A fejét befödi falombbal és végignézheti a hadat.

— Hát akkor öltözzön hamar. Tulipán, és jöjjön velem. Az asszony rakjon meg egy turbát ennivalóval. Kulacsot is hozhat.

A kulacs szóra Tulipán megelevenült. Magára kapkodta a ruháit, és vígan kiáltott a csűr felé:

— Juliskám, tubicám, gyere csak ide hamar, kedves holdvilágom.

Az asszony baromfiakat etetett. Odavetette nekik az ocsut, és sarkon fordult.

— Mi tetszik?

— A kulacsot, gyöngyöm, — nevetett a szemöldökét emelgetve Tulipán, — a kulacsot smaragdnom.

— Mennydörgős istennyilát kendnek! Eddig csak délután szopta le magát, most már hajnalban kezdené?

— Nono, kis báránycám, sztambuli cukorkám, nem nekem kell: az úrfinak.

— Az úrfi nem iszik bort.

— Én nem is iszok, — rázta a fejét mosolyogva Gergely, — de el kell mennünk, és oda-leszünk talán estig is: nem akarom, hogy Tulipán szomjazzon.

— Elmennek? Hova mennek, úrfi?

— Megnézzük a török hadat. Juli néném. Ma jönnek át a Mecseken.

Az asszony megdöbbsent.

— Török hadat? Édes úrfikám, ne menjenek oda.

— De bizony odamegyünk. Nekem azt látnom kell.

— Jaj, édes úrfikám, micsoda veszedelembe készül. Hova gondol?

— Egy szó, mint száz, — türelmetlenkedett Gergely, — nem tanácsot kértünk, hanem bort!

S hogy erre toppantott is egyet, az asszony befutott a házba. Azonban csakhamar visszatért. Az arca durcás volt.

— Én nem bánom, menjen az úrfi, ahova akar. Én az úrfinak nem parancsolok. Hanem Tulipán nem megyen vele. Annak parancsolok.

— Olyan nincs, — felelte Tulipán.

— Itthon marad kend, érti?

— Tulipánnak velem kell jönnie, — mondta Gergely türelmetlenül.

— Az elemózsiát elviszi az úrfi szolgája is. Hát mire való a szolga, ha nem arra, hogy szolgáljon?

János szolga maga is így gondolkodott. Mert immárom fel volt tarisznyázódva és a lovakat itatta.

Tulipán, hogy megeszelte az asszony nyugtalanságát, kihuzakodott.

— Én pedig elmegyek, lelkem! Vakuljak meg, ha el nem megyek! Bort úgysis csak nagy imádkozásra adsz hébe-hóba. Nem vagy jó asszony.

Az asszony színe elfakult.

— Elviszik kendet a törökök, ha meglátják.

— Hát aztán?

— Itt hagyná ezt a két szép gyereket, meg engem is? Jaj, teremő Istenem!

— De ha nem adsz bort. Meg aztán meg is vétél a mult csütörtökön.

— Adok, édes jó uram, amennyi kell, csak ne hagyjon itt engem. Ne hagyjon el édes lelkem! ...

Már akkor el is pityeredett.

— Hát jó, el ne felejtse, hogy az úrfi előtt mit fogadtál. Én csak elkísérem az úrfit és visszatérek. De innom aztán legyen!

— Lesz mindig ezentul.

— Ha békén engedsz innom, be se rugok. Én mindig csak azért rugok be, mert azt gondolom, hogy holnap már nem adsz innom.

Az asszony így valamiképpen megnyugodott. Összekészítette az élelmet. Könnyezve kísérte mégis az urát a kapuig s még onnan is olyan aggodva nézett utánok, hogy Tulipán hízott az örömtől.

János kísérte őket a sűrűig. Ott leszálltak a lóról. János visszavezette a három lovat a faluba, ők pedig gyalog igyekeztek tovább.

A szikla az országút mellett ma is áll. Körülbelül öt embernyi magasságú. A tetejéről végiglátni az országutat le a vadkörtefáig, ahol a pap immáron elrejtőzött.

A török egy nyaláb lombos ágat tört le a fákról és a sziklát úgy bástyázta körül a lombokkal,

hogy ők ketten mindent láthassanak onnan, de alulról senki se gyaníthassa, hogy ott emberek rejtőznek.

— Amoda is rakjunk lombot, — mondotta Gergely, — észak felőltre.

— Minek?

— Hát ha a szultán erre elment, akkor megfordulunk és utána nézünk.

A nap akkor kelt. Az erdőt harmat borította. Rigók tilinkóztak. Gerlék búgtak. A távolban Pécs felől egyszercsak előporzottak az első lovasok.

Egy hosszúra nyuló porfelhőnek látszott az országut mind le a városig. Végre egy paprikaszín vörös zászló jelent meg előttük a porfelhőben, aztán kettő, aztán meg öt és egyre több. A zászló alatt és utána arab paripákon tornyos turbánú katonák. A paripák olyan aprók, hogy némelyik katonának a lába csaknem a földet éri.

— Ezek a *gurebák*, — magyarázza Tulipán, — mindig ezek jönnek elől. Ezek nem igazi törökök.

— Hát?

— Arabok, perzsák, egyiptomiak, mindenféle kevert moslék.

Látszott is rajtok. A ruhájok se volt egyforma. Az egyiknek óriási rézforgó ragyogott a fején, s hiányzott az orra. Az már járt Magyarországon.

A másik ezred, amely nyomukban roptatott, zöld-csikos fehér zászlóval jelent meg. Naptól barna kék-bugyogós had. Látszott az arcukon, hogy az éjjel jól ettek-ittak.

— Ezek az *ulufedsik*, — mondta Tulipán. Zsoldos katonák, tábori rendőrök. A hadipénztár mellett is ezek járnak. Látja azt a nagyhasú és szét-

ütött homlokú embert. Nagy rézgombok a mel-
lén'...

— Látom.

— Turna a neve. Magyarul daru. De inkább
disznónak neveznék.

— Miért?

— Láttam egyszer, mikor sündisznót evett.

S Tulipán félreköpött.

Sárgazászlós ezred rohog a nyomukban. Csil-
logóbb a fegyverük. Egy agának a lova is ezüst-
pikkelyes melldiszzsel büszkélkedik.

— Ezek a *szilidárok*, — mondta Tulipán, —
szintén zsoldosok. Hej, zsvány akasztófárávalók!
Szolgáltam köztetek két esztendő!

S nevetett.

Következtek a piroszászlós, ijas, tegzes *szpá-
hik*, tisztjeik páncélban; az oldalukon széles,
görbe kard. Azután a csúcsos süvegű *tatárok*.
Csupa zsiros pofa, bördolmány, fanyereg.

— Ezer... kétezer... ötezer... tízezer, —
számlálta Gergely.

— Sohse számlálja őket, — legyintett Tulipán,
— vannak ezek tán húszezren is.

— No csunya, csontos pofájú nép.

— A török is utálja őket. Lófejet esznek.

— Lófejet?

— Hátha mindnek nem is jut, de egyet bizo-
nyosan tesznek az asztal közepére.

— Főtten vagy sülten?

— Hiszen, ha sült vagy főtt volna, még hagy-
ján, de nyersen. Aztán ezek a kutyák a ma-szüle-
tett gyerekek se kegyelmeznek. Mert lássa, ezek
az ember epéjét kiveszik.

— Ne beszéljen ilyen irtózatosságokat!

— De ha így van. Mert lássa, azt tartják, hogy
ha ember-epével dörzsölik meg a lovuk inyét,
akármilyen fáradt a ló, új erőre kap.

Gergely eliszonyodva vonta vissza a fejét aombok közül.

— Nem nézem őket, — mondotta, — hiszen ezek nem emberck.

Tulipán azonban csak nézte őket tovább is.

— Már a *nisandsi bég jön*, — szólalt meg negyedóra mulván. Ez rajzolja a padisah nevét a pöcsétes papirosokra.

Gergely alánéz. Hát egy csukafejú, hosszú-bajuszú méltóságos törököt lát, amint a kurta paripán begyesen ülve, halad a katonák között.

Aztán a *defterdár* következik, egy ősz meg-görnyedt arab, a törökök pénzügyi minisztere. Utána másik katonacsoportban a *kázi aszker* hosszú sárga köntösben, magas, tornyos fehér süvegben. Az a főhadbíró. A *csaznegírek*, vagyis főtálalók és egyéb ételfogók követik s az udvari testőrség csapata. Azokon már csillog a sok arany.

És szólnak már a török zenekarok. Trombiták harsogása és csincsák csattogása között tünnek elő és haladnak tova a tarka-barka hadtestek: az *udvari vadászok*, akiknek a lova sörénye pirosra van festve s ők maguk a karjukon sólymokat tartanak.

A vadászok után a császári ménes következik. Táncoló, tüzes paripák; némelyiken rajta a nyereg is. Szolakok és janicsárok vezetik a lovakat.

A lovászok után magas lófarkas zászlók lengenek elő az úton: háromszáz *kapudsi*, valamennyi egyforma aranyhímzéses fehér sapkában. Azok otthon a szultán házörzői.

A porfelhőkön át a *janicsárok* hosszú sora fehérlik-fel az úton. Hátra lefegő fehér süvegük csakhamar összetarkállik a piros tisztisüvegekkel s a kék posztóruhával, amelyet viselnek. Kanál elől a süvegük dísze.

— Messze-e még a szultán? — kérdezte Gergely.

— Bizony még jó messze lehet, — vélekedett Tulipán. A janicsárok legalább is tízezren vannak. Azok után jönnek a *csauszok*, meg mindenféle udvari méltóságok.

— Hát akkor húzódjunk hátra, és falatozzunk.

A szikla eltakarta őket délfelől a seregtől. Az észak felé lejtő úton láthatták, mint ereszkedik le a völgynek a töméntelen katonaság.

— Akár alhatunk is egyet, — vélte Tulipán.

És kibontotta a tarisznyáját.

A tarisznyából lánc csörrent elő.

— Hát ez mi? — csodálkozott Gergely.

Tulipán a szemöldökét emelgetve nevetett.

— Ez nekem jó pajtásom. Ennélkül én soha nem lépek ki a faluból.

S hogy a diák értetlenül bámult rá, folytatta:

— Ez a bilincsem. Valahányszor kilépek a faluból, rácsatolom a felét a lábamra. Lássa, így nem félek a töröktől. Mert a török ahelyett, hogy elfogna, megszabadít. Éjjel meg én szabadítom meg tőle magamat. De jó lesz most már, ha felcsatolom. Itt a kulcsa. Tegye a zsebébe. Ha valami baj ér bennünket, azt valljuk majd, hogy Török Bálintnak az udvarából valók vagyunk. Én rab, maga diák. Bálint úr török párti, hát nem fognak szigorúan. Éjjel aztán megszabadítom majd magát és hazaszökünk.

— Maga hát igazán eszes ember!

— Meghiszem azt! Még a feleségem eszén is tuljárom, mikor józan vagyok. Pedig hát igen okos asszony. Csak a nyelve volna kisebb.

Frissen sült barna cipó, sonka és szalonna került elő a tarisznya belsejéből, meg egynehány zöld paprika. A diák a sonkába fogott. A szalon-

nát Tulipán vette markába. Meghintette sóval, paprikával vastagon.

— Ha ezt látná ez a sereg, — mondta a fejével oldalt intve.

— Hát aztán?

— A török megissza a bort, — mosolygott Tulipán, — hanem a szalonnát úgy utálja, mint mink magyarok a patkányhúst.

Gergely nevetett.

— Pedig ha tudnák, — emelgette a szemöldökét Tulipán, — hogy a paprikás szalonna micsoda mennyei eledel! Vélem azonban, hogy Mohamed sohase kóstolt paprikás szalonnát.

— Hát akkor jobb magyarnak lenni, mint töröknek.

— Mindenki bolond, aki nem magyar!

Szétsimította fekete selymes bajuszát és ivott a kulacsból. Nyujtotta a diáknak is.

Gergely a fejét rázta:

— Talán később.

Benyult a zsebébe és kivette a zacskót.

— Ismeri ezt a gyűrűt, Tulipán?

— Nem. De azt látom, hogy márványpalotát ér. Mi ez az apró? Gyémánt?

— Az.

— Akkor ezt jó nézni. Sokszor hallottam, hogy a gyémánt nézése tisztítja a szemet.

— Hát ezt az írást el tudja-e olvasni?

— Hogyne. Jancsár is voltam én, de kidobtak, mert szalonnát ettem egyszer Nisben. A jancsáriskolában tanultunk. De csak a korán olvasását.

És olvasta:

— *Ila massallah la hakk vela kuvvet il a billah el áll el ázim.* Magyarul: Amit Isten akar: nincs igazság és erő a fenséges és magasztos Istenen kívül.

Bólintott rá:

— Így van. Ha az Isten nem akarta volna, nem lehettem volna magyarrá.

Elgondolkodva hallgattak. Azután Tulipán szólalt meg.

— Majd meglátja a szultánt, micsoda derék ember! A népe cifra, de ő maga csak akkor öltözködik pompába, mikor ünnep van, vagy mikor vendéget fogad. A szultán után aranyos nagy zászlóerdő következik, többnyire lófarkak. Az udvari belső méltóságok is mögötte jönnek: a *csohodár* vagyis főkormornyik; a *dülbendár*, a felsőruháinak a hordozója; *rikiabdár*, kengyel-tartó. Aztán a tizenkét belső basa: *csamasir basi*, a fehérnemű-gondozó; *berber basi*, borbély; *ibrik-dar basi*, mosdótáltartó; *peskirdsi basi*, törülköző-tartó; *serbedsi basi*, főpohárnok, *szafradsi basi*, asztalterítő...

— Hagyja már abba Tulipán!

— Csak még a *tirmukdsi basit* hadd mondjam: az metéli a szultánnak legkegyelmesebb körmeit.

— No az nem jól végzi a dolgát. Miféle sereg jön még aztán?

Száz trombitás. Mindenkinek a trombitája aranylánccal van a vállára akasztva. A trombitások után kétszáz üstdobos, kétszáz csörgős, száz csincsás és sípos.

— Jó fülle lehet a szultánnak, ha ezt a zenebonát napestig hallgatja.

— Hát biz az pokoli harsogás. Mikor pihennek, akkor hallgatnak csak el. De kell ez a töröknek, kivált csatában. Ha nincs muzsika, a török nem csatázik.

— És igaz, hogy a janicsárokat keresztény fiúkból nevelik?

— Felét se. Ambátor nem tudom. Annyi bizonyos, hogy a rablott fiúkból válnak a legjobb

janicsárok. Azoknak sem apjuk, sem anyjuk nincsen. Dicsőségüknek tudják, ha a harcban esnek el.

— A banda után mi következik?

— Egy sereg ringy-rongy nép. Aztán a kötél-táncosok, szemfényvesztők, kuruzslók, kereskedők, akik a tábori zsákmányra lesnek és apróságokat árulnak. Vízhordót is sokat lát majd. Legalább is ötszáz teve jön hátul. Tömlő van rajtuk. De a víz többnyire langyos.

— S azzal vége?

— Dehogy. Következik még vagy száz karaván rongyos cigány, meg kutyák. Azok a hulladékból élnek. De azok majd csak holnap vagy holnapután érkeznek ide.

— És aztán?

Tulipán vállat vont.

— Keselyük.

— Sakeselyük?

— Mindenféle: sasok, hollók, varjak. Minden sereg után vonul az égen is egy fekete sereg. Néha több, mint az ember.

A déli nap melegen sütött. A diák levetette a zekéjét. Megint felkönyököltek a sziklapárkányra, a lombok közé és nézték az alatt elvonuló fehérsüvegű janicsárokat.

Tulipán sokat megnevezett közülök.

— Ez a barna itt velem járt iskolába is. A melén szúrás van: akkora gödör, hogy egy gyermek ökle beleférne. Amaz a verejtékező, aki levette egy percre a turbánját, legalább is száz embert ölt meg a perzsa háborúban. Őrajta nincs egy vágás se, hacsak azóta nem érte. Az a sovány nyápic ember: jeles tördobó. Huszonöt lépésről belesujtja a törét az ellenség mellébe. Tyapken a neve. Ilyen különben van több is. A jancsár-iskolában van egy begyepezett földhányás. Ott tanulják a

törsújtást. Van olyan, aki kétezerszer is elsújtja a törét mindennap.

— Hát ez a szerecsen?

— Nini te is megvagy még, vén Keskin! Ez ám a fene úszó! Szájába veszi a kardját és úgy ússza át a folyót, akármilyen széles is.

— No ezt a magyarok is megcselekszik.

— Lehet. Csakhogy ez nem fárad el. Ez a víz alól is felhozza a pénzt. A szultán is mulatott egyszer vele a Duna partján. Aranyakat dobált a vízbe és sokan ugráltak utánok, de ez hozta fel a legtöbbet. Nini a vén Kalen! Az a tülökorrú nagytagú ember! Látja azt a széles barna pallost az oldalán? Huszonöt fontos! A belgrádi csatában olyant vágott avval egy magyarra, hogy nemcsak a magyar fejét szelte le, hanem a lováét is. Pedig vasban volt mind a kettő.

— Persze akkor leszállott a magyar, hogy a fejét fölvegye.

— No én nem láttam, csak hallottam, — mentegetődzött Tulipán.

Egyszercsak visszahökölt.

— Almodom-e? Jumurdsák...

Valóban a feszült képű, félszemű arab janicsár léptetett velük szemben egy alacsonv erősszügyű pej paripán. Az öltözete ékeesebb a többinél. Hosszú fehér süvegén óriás strucctoll lengedez.

— Istenuccse az, — bámult el Gergely is.

— Dehiszen azt mondták, hogy a pap felakasztotta!

— Én is úgy tudom.

— Nem beszélt róla a pap?

— Nem.

— No ez érthetetlen, — hüledezett Tulipán.

S utána bámult a janicsárnak.

Aztán a két csodálkozóznak a szeme egymásra

fordult, mintha egyik a másiktól várna magyarázatot. Hallgattak.

Vagy öt perc mulván megszólalt a diák:

— Mondja meg igazán Tulipán, nem kívánczik vissza közibök?

Tulipán a fejét rázta:

— Jobb ülni, mint járni.

— Mégis hát...

— Az én feleségem jó asszony; a két gyermekemet meg nem adnám Sztambulnak minden kincseért se. A kisebbik igen szép gyerek. A nagyobbik meg olyan okos, hogy a főmuftinak sincs több esze. A minap is azt kérdezte tőlem, hogy aszongya mért nincs a lónak szarva?

— Tudja a tatár, — nevetett Gergely diák.

Aztán nem beszéltek többet. A diák egyre komolyabb arccal szemlélte a janicsároknak a hegyiúton való végtelen özönlését.

A levegő portengerré vált már. A szakadatlan fegyverzörgés, lórobogás morajlása kábító volt már, mikor egy-egy zenekar elmerült a völgyi kanyarulatban.

A diák egyszercsak felkapta a fejét:

— Tulipán. Ez a sok ember nem jön hiába!

— Hát hiába nem jár soha.

— Ezek Budát akarják!

— Lehet, — felelte Tulipán egykedvűen.

A diák színtelen arccal bámult reá.

— És ha a szultán véletlenül útközben meghal?

— Nem hal az meg.

— De ha mégis...

Tulipán vállat vont:

— Mindig magával hordja a fiait.

— Esszerint hétfejű sárkány.

— Mit mond?

— Mit gondol, mennyi időn érkeznek Budára?

Tulipán felvonta a vállát.

Gergely szinte aggodalommal nézett reá.

— Mégis mit gondol?

— Ha eső lesz, pihennek két-három napot, lehet, hogy egy hetet is.

— De hátha nem lesz eső?

'A forráság miatt is pihennek.

'A diák nyugtalanul vakart a tarkóján.

— Akkor én megelőzhetem őket.

— Mit tetszik mondani?

— Azt, hogyha ezek Buda alá mennek, akkor nekem vagy vissza kell hoznom Ceceyéket vagy ott kell lennem mellettök.

Uj banda harsogása nyomta el a beszédüket. A janicsárok hosszú menete valahára véget ért és egy sárgázászlós struccollas pompás had következett. Egy méltóságos ősz óriás magaslott ki a hadból. Az arca vörös volt a melegtől. Előtte két hosszú piros lófarkat vittek, s a lófarkas zászlók rúdja aranyosan ragyogott.

Gergely összerázkódott, mintha jeget csúsztatnak volna a nyakába.

— Ez a szultán!

— Dehogyan az, — legyintett Tulipán. Ez csak a jancsár aga. A sok cifra úr meg körülötte mind *jaja-basi*.

— Mi a pokol csudája az a *jaja-basi*?

— Janicsártisztek.

'Aranyos alabárdok között egy ragyogó csoport következett.

Két nyugodt arcú fiatalember lovagolt közöttük. Mind a kettő szürke lovon.

— A szultán fiai, — magyarázta Tulipán tiszteletesen, Mohamed és Szelim.

Azonban csakhamar vállat vont:

— Vigyék el őket a dsinek.

Két barna fiatalember volt a két szultánfi.

Nem hasonlítottak egymáshoz, de látszott rajtuk, hogy egymás mellé valók.

— Ni ott megy Jaja-oglu Mohamed?

— Az a híres pasa?

— Az.

Egy méltóságos tekintetű, sűrke-szakálú pasa lötyögött a szultánfiak után. Előtte hét lófarkas zászlót vittek. A fején rengeteg fehér turbán.

— Ez, — mondta Tulipán, — Jumurdsáknak az apja.

— Lehetetlen!

— De bizony. Az imént ment el a másik fia is. Arszlán bég.

— Dehát micsoda név az a Jumurdsák?

— Csufnév, — mosolygott Tulipán.

S egy fűszálat szakított le. Azt rágogatta unalmában.

Egy csapat ezüst- és aranybuzogányos ijesztően magas turbánú csapat következett. A diákot remegés fogta el. Érezte, hogy a szultán következik.

— Mindenható Istene a magyaroknak! — fohászzkodott, — légy velünk!

A sok arany és ezüst fegyver, a csillogó köntösök összehullámzottak a szeme előtt. Rá is tapasztotta a két kezét a szemére, és egy percre befogta, hogy jobban lásson.

Tulipán oldalba lökte.

— Nézzon hát! — s a hangja remegett, — amott jön...

— Melyik?

— Aki előtt a dervis kereng.

Egy magánosan haladó egyszerű sűrke köntösű lovas. Előtte egy dervis kereng gépiesen egyforma sebességgel. A dervis fején másfélkönyök magas teveször-süveg. A két keze széjjel. Egyik tenyere az ég felé, a másik a föld felé. A szoknyája harangként terüldözik a forgástól,

- Kerengő dervis, — magyarázta Tulipán.
- Hogy bele nem szédül vagy ő, vagy a lól
- Megszokta mind a kettő.

A lónak csakugyan mindig szabad a menése. Másik hat fehérszoknyás dervis ott lépked kétoldalt s várja, hogy fölválthassa a kerengőt.

— Ez a hét dervis így kereng a szultán előtt Konstantinápolytól Budáig, — kiáltotta Tulipán a diáknak a túlébe.

Mert a trombiták, sipok, dobok, réztányérok zajától nem lehetett már másképpen érteniök egymást.

A szultán gyönyörű kis arab pejlovon ült. Mögötte két félmeztelen szerecsen öles hosszú pávatoll árnyékvetővel védte a felséges urat a nap szúró tüzétől. A levegő különben is átfült volt a völgykanyarulatban, s őfelsége épp úgy szivta a port, mint a legrongyosabb katonája, s épp oly vörös volt a képe is.

Ahogy a szikla alá ért, látszott, hogy piros atlaszdolmány és ugyanolyan bugyogó van rajta. A turbánja zöld. Az arca sovány és horpadt. Hosszú vékony, szinte lecsüngő orra alatt keskeny ősz bajusz. Az állán rövidre nyirt göndör ősz szakál. A szemei kiülő gurgula-szemek.

Ahogy Gergely mégjobban megszemlélné, egyszerűen csak *bumm!* eget-földet rázó dördülés... A szikla megremeg alattok...

A lovak visszatorpannak... A szultán a visszaugrott ló nyakába zökken... A zene elszakad... Örült kavargás... Por és kődarabok... testtagok... fegyverek... vércseppek essőként hullnak az égből... Zavarodás és ordítás a völgy felé a seregben...

— Végünk! — kiáltja a kezét összecsapva Gergely diák.

És a völgyre mereszti rémült két szemét.

A völgyben sötét füstoszlop emelkedik a fellegek közé.

A levegőt elnehezíti a puskaporbüdösség.

— Mi történt? — kérdi rémulten Tulipán.

Gergelynek lelohadt a feje.

— Az, hogy nem a janicsár-aga a szultán!

IV.

A robbanást egy percnyi kábult csend követte. Mintha megkövült volna minden ember, minden ló. A zene, a trombitás lárma, minden zajongás, robogás, fegyverzörgés egyszerre elnémult, — mintha megsiketült volna abban a pillanatban a nagy világmindenség.

De a következő pillanatban már ezernyi ezrek kiáltozása, káromkodása zúdult fel nagy hangorkánban. Mint a hangyazsombék, mikor megzavarják, olyan volt a sereg kavargása. De mindenki arra tolongott, ahonnan a lángoszlop fölcsapott.

Az a hely holtakkal és sebesültekkel volt borítva.

A távolabbiak is megzavarodtak. Nem tudták, hogy valami elrejtett hadsereg öregagyúja szólalt-e meg? vagy hogy puskaporos szekér robbant fel az úton?

A janicsárság azonban tudta már, hogy aknarobbanást intéztek ellene. Széztúdult az erdőbe, mint a fölvert darázsraj.

Keresték az ellenséget.

De nem találtak mást az erdőben, csak a papot, a diákot, meg Tulipánt.

A papot két janicsár tartotta a karjánál fogva, mintha valami halottat tartanának lábra állítva. A szeme be volt húnyva. Az ajkán véres hab. A ruhája mintha korpával hintették volna be. A fa-

rétől volt olyan. A robbanás eldöntötte a fát s kivetette őt az üregből.

A szultán maga elé vezettette a három elfogottat.

Leszállt a lováról. A katonák egy nagy rezes dobot tettek székül a földre. Egy főtiszt ráterítette szőnyegül a maga kék selyemkaftánját.

A szultán azonban nem ült le.

Tulipánra nézett.

— Kik vagytok?

Megismerte az arcáról, meg a láncról, hogy török rab.

— Én rab vagyok, — felelte térden Tulipán, — láthatod, minden igazhivő atyja: itt a lánc a lábamon. Janicsár volnék különben. A nevem Tulipán, és Felséges Lábadnak Pora.

— Hát ez a kölyök?

A diák csak állt, és a helyzetbe belezavarodottan bámult a diószemű, kifestett arcú, birkaorrú emberre, a népmilliók urára, akinek fel kellett volna az imént repülnie a török mennyországba.

— Fogadott fia Török Bálintnak, — felelte alázatosan Tulipán.

— Az enyingi ebnek?

— Annak, felség.

A szultán a papra nézett.

— És ez az ember?

A papot két janicsár a hónaaljánál fogva tartotta. A feje lelógott. A vér végigcsurgott a szájából a mellén. Nem lehetett tudni, hogy ájult-e, vagy hogy meg van halva?

Tulipán ránézett a papra.

Egy főtiszt belemarkolt hátulról a pap hajába, és felvonta a fejét, hogy Tulipán jobban láthassa.

A vér csepegett a félholtnak az álláról. A melle zihált.

— Ismeretlen az átkozott, — felelte Tulipán.

— A diák se ismeri?

Gergely a fejét rázta.

A szultán a fiúra pillantott, aztán ismét Tulipánhoz fordult:

— Micsoda robbanás volt ez?

— Felséges uram, — felelte Tulipán, — mink a diákkal gombát szedtünk erre. Meghallottuk a zenét. Ide siettünk. Én, a te lábad méltatlan pora, csak azt vártam, hogy elhaladj, azután kiáltottam volna, hogy szabadítsanak meg.

— Esszerint nem tudsz semmit.

— Úgy üdvözljek az igazak paradicsomában.

— Oldjátok el, — parancsolt a szultán. — A láncát kössétek a kölyök lábára.

Aztán a papra nézett:

— Ezt az ebet az orvosok fogják gondozásba. Akarom, hogy vallomást halljunk tőle.

A szultán azután ismét lóra ült. A fiai melléje csatlakoztak, s a bosztandsik és basák kíséretében a robbanás helyére lovagolt.

Míg a diák lábára a láncot verték, látta, hogy a papot lefektetik hanyatt a földre és egy börtömlőből vizet csurgatnak az arcára és a mellére.

Mosták róla a vért.

Egy hamuszín kaftánba öltözött komoly török időnként felvonta a pap szemehéját és figyelemmel nézte.

A diák lábára ekközben föllakatolták a bilincset, s elkísérték a foglyok közé.

Sápadt volt a fiú és csak bámult maga elé, mint valami viaszbab.

Negyedóra multán ott termett Tulipán is. Kékbe volt öltözve, mint a janicsárok. A fején hátra lefegő fehér süveg; a lábán vörös bakancs.

Az öklét rázta a diákra s dühösen ordított a szemébe:

— A markomba kerültél, *ibn el-haram!* (Bűnnek kölyke!)

S Gergely mellől eltolta a janicsárt.

— Ez az én rabom! Eddig én voltam az ő rabja, most ő az enyém. Allah igaz és hatalmas.

A janicsár bólintott rá, s engedte Tulipánt Gergely mellé.

A fiú sápadt arccal bámult Tulipánra. Valóban megfordult-e Tulipánnak a lelke?

V.

Gergely aztán hátra került egy csoport fáradt és poros rab-gyermek közé. Oldalt egy sor janicsár kísérte őket. Mögöttük az ágyús szekerek dübörögtek. Az egyik ágyú rengeteg nagy volt; ötven pár ökör húzta. A rövid-köntösű, vörösruhás topcsik serege kísérte. Mögöttük nagy málhákkal terhelt tevéknek sokasága.

A nap égető meleggel kínozza a hadat és a rabokat egyaránt. Az út fehér pora is forró volt. Egy nyolcéves gyermek minden tizedik lépésnél nyöszörgött:

— Vizet adjanak! Vizet...

Gergely odaszólt búsan Tulipánnak:

— Adjon neki.

— Nincs, — felelte magyarul Tulipán, s olyan hangon, mintha a Cecey udvarán beszélgetnének, — a kulacs ottmaradt.

— Hallod, fiam, hogy nincs, — szólt hátra Gergely a gyermeknek. — Adnánk szívesen, ha volna, hát csak tűrj estig, ahogy lehet.

A láncát hol az egyik, hol a másik kezével fogta, hogy léphessen, de a láncnak a súlya egyre nőtt. Alkonyatkor már olyan nehéznek érezte, mintha mázsányi terhet cipelne magával.

A gyermekfalka akkor már az ágyúkon és tevé-

ken ült. Fölszedték a topcsik őket, mert elbukdostak a fáradságtól.

— Messze vagyunk-e még a pihenőtől? — kérdezte Gergely a jobbján haladó rongyos katonát.

Annak csak elnyilt a szeme, hogy Gergelyt törökül hallja szólani.

— Jok. (Nem.)

Kerekarcú, fiatal óriás volt a török. Szakadozott bőrmelles volt rajta s abból meztelenen nyúltak ki a karjai. Micsoda karok! Combokul is szívesen látná más ember az ilyen tagokat. Fegyvere: két hosszú handzsár a dereka körül övül csavart piszkos, vörös kendőjében. Az egyik szarvascsontnyelű, a másik sárga marhalábszárcsont, még a kettős bütyök is azonképp a csont végén, ahogy a természet megformálta. De a főfegyvere, az a hosszú, rozsdásvégű dárda, amelyet a vállán hordoz magával. A szabadkatonák közül való, akik csupán a zsákmányért járnak. Parancsolni parancsol nekik mindenki, de már engedelmeskedni csak addig engedelmeskednek, míg a tarisznyájukat meg nem tömik. No, ennek jó nagy volt a tarisznyája, s ugyancsak lapos. A hátán lötyögött pedig a tarisznya, s az is afféle maga-varrta készség. Rajta volt az ökörnek a szőre és bélyege is. A bélyeg egy négyfelé osztott tenyérszerű kört ábrázolt. És utálatos bőrszag és izzadságszag áradt az emberből.

— Török vagy? — kérdezte azután.

— Nem, — felelte büszkén a diák, — nem tartozom semmiféle olyan nemzethez, amelyik rabolni jár.

Az óriás vagy nem értette a sértő megjegyzést, vagy nem volt érzékeny. Lépkedett egyforma nagy lépésekkel.

A diák, hogy akkor végignézett rajta, tekintete az óriás bocskorán ragadt meg. A bocskor elől

meg volt nyílva a kopástól. Ahogy ott az ország-út fehér pora bement, hátul a lyukon mindig ki-lövődött.

— Értesz írást? — kérdezte ismét a török, mintegy negyedóra mulván.

— Értek, — felelte Gergely.

— Írni is tudsz?

— Írni is.

— És nem akarsz török lenni?

— Nem.

A török a fejét rázta.

— Kár.

— Miért?

— Szolimán pasa is magyar volt. Tudott írni, olvasni. Most pasa.

— És harcol a hazája ellen.

— Harcol az igaz hitért.

— Ha neki az az igaz hit, amit a próféták hirdetett, hát harcoljon másutt.

— Ott harcol, ahol Allah akarja.

Aztán nem beszéltek többet.

Az óriás elgondolkodva lődözte tovább a port a bocskorából.

VI.

Beesteledett. Az égen feltűnedeztek a csillagok. Ahogy az út dombra kanyarodott, mezőség sötétje is mintha egy-darab ég volna: vörös csillagokkal behintett ég, amelyből a keleti szélen öt nagy vörös csillag ragyog ki szinte egymást érintve a többi közül.

— Megérkeztünk, — mondta az óriás.

És elégedetten vakaródzott az oldalán.

De még negyedórát is bukdácsoltak a szántó-földeken, legelőkön, dombokon, tarlókon át.

Minden csapat megtalálta keresés nélkül a maga helyét és minden ember a maga sátorát. A vörös csillagok, tábori tüzek, amelyek mellett hagymaillatú birkahús gőzölög. Az öt nagy vörös csillag a szultán tornyos sátora előtt égő négy óriás viaszfáklya; az ötödik a nagy holdas aranygolyó a sátor tetején, amint a fáklyák fényében tündöklük.

Egy napraforgós föld végén a topsi basi kétszer belefujt a sípjába. Megállottak.

A sátorok azon a helyen U-alakban karajlottak meg. A rabokat annak az u-nak az ölébe kísérték be. Az óriás a napraforgók felé szagolt, és bement böngészni, a diák a füre rogyott.

A katonák jártak-keltek, zsivajogtak körülötük. A tevék kórusban bögedeztek. Némely török a málháját bontogatta, mások az üst körül tolongtak. Csupa kevergés, nyüzsgés volt a tábor.

Gergely Tulipánt kereste, de csak egy pillanatra láthatta, amint egy janicsár beszélt hozzá. Tulipán a vállát vonogatta, azután elment a janicsárral egy céklaszínű sátor mellett. Bizonyosan helyet jelöltek neki a janicsárok között valamelyik sátorban.

De mi lesz, ha Tulipánnak csupán csak azért kellett elmennie, mert ott akart örködni a rabok mellett! Hiszen akkor mind a ketten rabok maradnak, s halálos bizonytalanságban.

Ólomként nehezült a mellére ez a gondolat.

Valamennyi őrt felváltották. A táborverő katonák váltották fel őket. Csupa ismeretlen ember, akik övele semmit se törődtek.

A táborban már akkor a vízfordó tevék is megjelentek.

— Szúdsil! Szúdsil! — hangzott mindenfelől a vízfordók kiáltozása.

És a katonák cserépedényekből, kürtökből, sapkákából, ónpoharakból itták a dunavizet.

Gergely is szomjas volt. Behorpasztotta a süvege tetejét, és odatartotta a tevés-török tömlője alá.

A víz langyos volt, és nem is tiszta, de azért mohón ivott. Aztán a gyerekre gondolt, aki az úton egyre vízért sirt. Körülnézett. Láta az ágyúk egy részét a homályban. A közelökben legelésző ökröket is látta. Az ágyúk mellet topcsik ültek és heverték. A gyereket nem látta.

Megitta hát a maradék vizet is, és a süvegét ki-suhintotta. Visszatette a fejére.

— Ennél jobbat iszunk otthon, igaz-e? — szólt az új őrhöz, egy hosszúnyakú, csupaszképű aszabhoz.

Barátsággra akarta talán hangolni maga iránt.

— *Szusz ó!* (Hallgass!) — ordított rá feleletül, — *ibsz el kelb!* (Ebkölyök!)

S fenyegetően rántotta rá dzsidáját.

Gergely kezdett rútol érezkedni a bilincsekben.

Szinte megörült, mikor Jumurdsákot pillantotta meg. A váltakozó öröket rendezte, s kivont kard volt a kezében.

— Jumurdsák! — kiáltott rája, mint ahogy valaki a régi ismerőseit üdvözli.

Mert az elhagyottság kínos érzésétől akart szabadulni.

A török visszatekintett: honnan szólítják? A rabok csoportjából? Csodálkozóan pillogott Gergelyre.

— Ki vagy te?

A fiú fölkel.

— Rab vagyok, — felelte immár szűkellődvé, — csak azt kérdeztem volna, hogy izé... hogy van, hogy maga él?

— Mért ne élnék? — felelte vállát vonva a török. Hát miért ne élnék?

Ahogy a kardját hüvelybe tette, látni lehetett, hogy a balkeze el van nyomorodva. Úgy álltak az ujjai, mintha egy csipet sót vett volna fel valami-
kor, s az ujjait nem bírta volna többé szétmozdí-
tani. És öbelőle is az az utálatos izzadtságsgzag ter-
jengett, ami az óriásból.

— Azt hallottam, hogy magát fölakasztották.

— Engem?

— Magát bizony. Ezelőtt kilenc esztendővel,
egy pap a Mecsek erdejében.

A török a *pap* szóra még kerekerebre nyitotta
a szemét.

— Hol az a pap? Mit tudsz róla? Hol lakik?
És mellen ragadta a diákot.

— Tán rosszat akar vele? — hebegte a diák.

— Dehogyan is, — felelte a török enyhültebb han-
gon, — inkább meg akarom neki köszönni, hogy
nem bántott.

És a diáknak a vállára tette a kezét.

— Hol az a pap?

— Hát akkor nem köszönte meg? — kérdezte
Gergely.

— A dolog olyan hirtelen történt, — terjegette
a kezét Jumurdsák, — nem is gondoltam rá, hogy
megköszönjem. Azt hittem tréfál.

— Hát ő ahelyett, hogy felakasztotta volna
magát, elbocsátotta?

— El, keresztényileg. Én ezt akkor nem értet-
tem. Azóta hallottam, hogy a keresztény vallás
megbocsátást parancsol.

— Hát jót tenne vele?

— Jót. Nem szeretek tartozni se pénzzel, se
jósággal.

— Hát a pap is itt van, — mondja akkor biza-
lommal a diák.

— Itt? A táborban?

— Itt a táborban. A szultán foglya. Azzal vá-

dolják, hogy azt a robbanást a Mecseken ő követte el.

Jumurdsák visszatántorodott. A szeme úgy karikázott, mint a kígyóé, amelyik prédára emelkedik.

— Honnan ismered te a papot?

— Ott lakunk egymás közelében, — felelte a diák óvatosan.

— Nem mutatott neked a pap egy gyűrűt?

— Lehet, hogy mutatott.

— Egy török gyűrűt. Hold van rajta, meg csillogok.

A diák a fejét rázta.

— Lehet, hogy másnak mutatott efféléket, nekem nem.

És a zsebébe dugta a kezét.

Jumurdsák megvakarta a vállát. A nagy strucc-toll meglengett a süvegén. Megfordult, és ellépett.

Az örök sorjában köszöntek neki. Később már csak az örök dárdájának a mozgásán látszott, hogy merre halad.

Gergely ismét magára maradt. Visszaült a gyöpre. A raboknak egy üstben levest hoztak, és hozzá otromba fakanalakat. A török, aki hozta, ott vakaródzott, míg ettek, s hogyha egy rab susogva hozzászólt egy másikhoz, azt a rabot a török felrúgta.

— *Hajdel ibsz el kelb!* (Félre ebfejzat!)

A levesbe Gergely is belekóstolt. Lisztes leves volt, sótalan, zsírtalan. Reggel és este az a tábori rabok eledele.

Letette a kanalat, és elfordult az evőktől. Lefeküdt a fűbe. A rabok is lassankint abbahagyták az evést és elfeküdtek, el is aludtak.

Csak Gergely nem aludt. A szeme olykor könnyel telt meg, a könny lecsordult az orcáján.

A hold másfél kopjányira állt már az ég alján,

és megvilágította a sátorok aranyos és lófarkas gombjait, a dzsidák hegyét, és az ágyúkat.

A hosszúnyakú ör valahányszor elsétált mellette, mindig reápillantott.

Gergelyt bántották a pillantásai. Szinte megkönnyebbülten lélegzett, mikor az óriási török nagy vállas alakját pillantotta meg ismét, ahogy hozzájuk közeledett.

Egy tányér napraforgót rágott, úgy mint ahogy a disznó rág. Ő nem volt ör, se rendes katona: lődöröghetett, ahol neki tetszett.

— Mind letördelték a táborverők előlünk, — panaszkodott a hosszúnyakúnak. Alighogy ezt az egy tányért találtam.

— Vagy a hitetlenek takarították el, — felelte az mogorván. Mert olyan ez a nép, hogyha megneszeli a törököt, mindent betakarít éretlenül is.

S tovább-sétált a rabok körül. Olykor megállt és vakaródzott a combján vagy oldalán.

Az óriás leette a szemet a napraforgóról, aztán a csutkájába harapott. Kiköpte.

— Teneked nem adtak enned? — kérdezte Gergely.

— Eddig nem, — felelte a török, előbb a janicsárokat elégítik ki. Én most vagyok hadban először.

— Azelőtt mi voltál?

— Csordás. Elefántcsordás. Teheránban.

— Mi a neved?

— Hasszán.

Egy másik janicsár ült mellettök a fűben. A markában főtt gerincdarabot tartott. Bicskával faragta róla a húst.

Az is megszólalt:

— Mink csak úgy hívjuk, hogy *Hajván*. Mert marha.

— Miért volna marha? — kérdezte a diák.

— Azért, — felelte a janicsár a csontot háta mögé dobva, — mert mindig azt álmodja, hogy ő janicsárpasa.

VII.

A diák is végighevert a gyepen, és a feje alá tette a karját.

Fáradt volt, de csak a szeme aludt. Az elméje a szabadulás gondolatán forgott.

Kedvetlenül látta, hogy Hajván ismét visszatér, és hogy melléje kuporodva csamcsog. Kapott valamelyik üstből egy cobákat.

— Hitetlen, — szólott Hajván a diák térdét meglökve, — ha éhezelsz, hozok neked is.

— Köszönöm, — felelte a diák. Nem éhezek.

— Mióta elfogtunk, nem ettél.

— Mondom, nem éhezek.

Az óriásnak bizonyára szokatlan volt hallani, hogy valaki nem éhes. A fejét rázta:

— Én mindig éhes vagyok.

S tovább csamcsogott.

A diák visszahajolt a karjára, hogy ne érezze Hajvánnak a szagát. A holdra bámult. A hold narancsszínű fénnel emelkedett feljebb keleten a sátorok fölött. Egy ór feje valami harminc lépésnyire tőlük félig elfödte a holdat. Olyan volt, mint valami nagysüvegű püspök-árnyék, s mintha a kezében álló dárda a holdnak a nyele volna.

— Ne aludj, — mondta halkán Hajván, — valamit mondanék.

— Ráérünk holnap is.

— Nem. Még ma szeretném.

— Hát csak hamar.

— Várjunk kissé. Majd ha a hold jobban világít.

A téren, ahova be voltak kerítve, egyfelelől mozgolódás támadt s az örök fegyveres árnyékából öt másik árnyék vált elő.

Uj rabok voltak. Öt férfi, meg egy nő. A férfiak úri formák. A nőnek fekete nagykendő takarta a fejét és derekát. Az arcát nem lehetett látni, mert sírt.

— Istenem, Istenem . . .

— Eresszenek engem a szultán elé! — kiabált magyarul vastag medvehangon az egyik férfi. Én nem vagyok német! Német a kutya! Engem nem szabad bántani! A török most nem ellensége a magyarnak. Hogy mertek engem bántani?

Azonban a katonák nem értették a szavát. Ha megállt, tovább taszították.

Gergelyék mellett akkora tisztás volt, amekkora helyen egy szekér megfordulhat. Odatelepítették az érkezetteket.

A magyar látta, hogy senki se hallgat a szavára, hát csak magának káromkodott:

— Istene ne legyen a disznó pogánynak, még azt mondja, hogy barátja a magyarnak. Barátja ám a fészkes fenének! Az is bolond volt, aki először hitt neki. Az is, aki behívta őket! Hogy sülyedjenek el avval a zsvány császárukkal együtt.

A nőt ezalatt elvitték közülök az ágyúvontató ökrök és bivalyok felé. Hiába rikoltozott, elvonszolták. A többi négy férfi szótlánul ült a gyöpön. Német katonák voltak. Az egyiknek bádog páncél fénylett a mellén. A fején nem volt semmi, csak összekuszált nagy haja.

Gergely odafordult a magyarhoz.

— Ugye, — kérdezte, — ezek a németek Buda alól szöktek?

— Bizonyosan, — felelte kelletlenül a magyar.

Én csak itt kerültem velök össze a szőlőben. Adnak itt vizet? Szomjazom .

Akkor látta Gergely, hogy a vastaghangú magyar sovány kis körszakállas ember, s hogy ingujjban ül a többi között.

— Most már alig, — felelte Gergely, — hogy kerültek ide rabságba?

— Én egy pincébe rejtöztem előlük, a nyű egye meg őket. Lehet, hogy kémnek gondolnak a barok. Kém az ördög! Becsületes varga vagyok én. Örülök, ha nem látok törököt, nem hogy utánok járnék. Ronda dögök!

— Budáról jött talán?

— Onnan hát. De bár otthon maradtam volna.

— Ismeri ott az öreg Ceceyt?

— A falábút? Hogyne ösmerném. A keze is fa az egyik.

— Mit mível az öreg?

— Mit mível? Verekszik.

— Verekszik?

— De az ám. Lóra köttette magát, aztán kirohant Bálint úrral a németekre.

— Félkézzel?

— Félkézzel. Úgy ráment a németre, mint valami efjú legény. Mikor visszatértek, láttam őket. Bálint úr maga mellé vette, úgy vitte el a királynéhoz.

— Török Bálint?

— Az. Hej fene sárkánytejen nőtt ember az is. Mindennap vállig véresen tért vissza a csatából. De bár verné már ezeket a pogányokat is.

— Aztán nem esett baja az öregnek?

— Dehogynem, — nevetett a varga, — levágták a fából való kezét a csatában.

— A lányát ismeri-e? — kérdezte félénken a diák.

— Hogyne ösmerném. Én varrtam neki egy pár

cipellőt ez előtt két héttel. Sárga karmazsínból valót, arannyal cafrangolt szép alacsony szárút. Ilyet viselnek most az úri kisasszonyok; már aki teheti.

— Ugye szép leány?

A varga vállat vont.

— Takaros.

Egy percre elhallgatott, és meghúzta a bajúszát.

— Istene ne legyen a pogányának, — mondotta egyszerre hangot változtatva, — csak visszaadják tán a mentémet! Az ingemet nem bánom. Lehúzták rólam, nem bánom. De a mentémet...

— Mikor jött el Budáról? — faggatta tovább a diák.

— Ezelőtt három nappal szöktem. De bár ne szöktem volna. Ennél rosszabb sorom nem lett volna. Ámbátor kutya a török! Nándorfejevárnál is azt fogadta, hogy nem lesz bántódása senki-nek, mégis felkoncolták mind a vár népét, igaz-e?

— Csak nem gondolja tán, hogy Buda török kézbe kerül?

— Bizonyos.

— Már hogy volna bizonyos?

— A templomban minden éjjel miséznek a török lelkek, már több egy heténél.

— Micsoda? Mit beszél?

— Minden éjfélkor kigyullad a világosság a Boldogasszony templomában, aztán kihallatszik a sok *illallah*, ahogy a törökök üvöltik-éneklik az istenüket.

— Nem lehet az bátyám!

— De isten-szentuccse igaz. Hát Nándorfejevárott nem így volt? Ott is így hallatszott a török-ének a templomból minden éjszaka, aztán egy hét mulván töröké lett a vár.

Gergely összeborzongott.

— Ez csak afféle babona.

— Már akármilyen, de én magam is láttam, halottam. Különbözik nem jöttem volna ki a várból.

— Hát ezért szökött meg!

— Persze, hogy ezért. A családomat még a német viaskodás előtt elküldtem Sopronba, az öreganyjukhoz. Én magam nem mehettem velök, mert jó keresetem volt. A nemes urak, tudhatja az úrfi, mikor Budára jönnek, az az első dolguk, hogy új sarut szabatnak maguknak. Török Bálint úrnak is varrtam. Verbőczy nagyságos úrnak is. Hát még Perényi nagyságos úr!

A varga nem végezhette el, amit mondani akart, mert Hajván megfogta a mellénye gallérjánál és fölemelte, mint a macskát. Eldobta a diáktól valami tíz lépésnyire.

A varga nyekkenve esett a gyöpre. A helyére Hajván telepedett.

Azt mondtad, hogy tudsz írni, olvasni, hát mutatok neked valamit.

Beletörölte mind a tíz ujját a bugyogójába, és előrevonta a hátáról a fehér ökörbőr-turbát.

Megint megtörölte az ujját az ökörszörbe, és a turbából egy csomó összehajtogatott pergamentpapírost vett elő.

— Nézd, — azt mondja, — ezt én egy holt dervisnek a csuhája alatt találtam. A dervist valami seb ölte meg. A derekán volt a seb. Vagy megszúrták, vagy hogy meglőtték. De ez mellékes. Pénz is volt nála: harminchat arany. Az is itt van a tarsolyomban. Hát ha megmondod nekem, hogy mik ezek az írások, akkor egy arany a tiéd. Ha pedig nem mondod meg, úgy ütlek kupán, hogy megdöglesz.

A hold erősen világított. Körülöttük mindenki aludt. A varga is összekucorodott a gyepen, és talán szintén elaludt.

A diák kibontotta a papíros-csomót. Tenyérnyi

nagyságú lapok voltak, s mindenféle négy-, öt- és hatszögletes rajzok a lapokon.

— Nem látok jól, — mondta a diák, — az írás igen apró.

A török fölkelte, és karnyi vastag lángoló ágat hozott a tűztől. Tartotta.

A diák nézte az írást, meg a rajzokat figyelmesen és komoran. A tűz meleget langalt az arcára, de ő alig érezte.

Egyszer aztán fölemelte a fejét:

— Mutattad már valakinek ezeket az írásokat?

— Mutatni mutattam, de olvasni nem tudták.

A fa lángja ellobbant. A török letette.

— Nekem a te pénzed nem kell, — folytatta a diák. Az öklödtől sem félek. Mert én a szultán rabja vagyok: ha megütsz engem, a szultánnak számolsz érte. Hanem ha azt kívánod, hogy megfejtsem ezt az írást, én is kívánhatok tőled valamit.

— Mit?

— Ez az írás neked sokat ér, mert egy szent dervistől való. Ezer szerencséd, hogy neked mutattad meg, mert minden török elvinné tőled. Hanem egyvalamiért megmagyarázom: ha elmegy ahhoz a paphoz, aki ma délben a robbantást mívelte, vagy ha nem ő mívelte, ott találták.

— Bizonyosan ő.

— Hát egy kutya. Megnézed, hogy él-e vagy meghalt?

A török az állahegyét fogta, s gondolkodva nézett Gergelyre.

— Én addig, míg odajársz, végigvizsgálom a papírosaidat — biztatta tovább a diák. Most már nem kell a láng se. A hold eléggé világít.

S ismét belemélyedt a rajzok szemlélésébe.

A rajzok magyarországi várak rajzai voltak. Önneveltek. Helyenkint törlés. Egy X-alakú

és egy O-alakú jegy az egyik rajzon szembetűnő. A lap alján magyarázatul latin nyelven: *X a vár leggyöngébb része, O az aknaásásra alkalmas hely.* Néhol ez az O jegy nyílalakú vonallal volt megtoldva, néhol hiányzott is.

A diák elkeseredetten rázta a fejét. Valami kém rajzai voltak a kezében. Több mint harminc magyarországi várnak a rajza.

Mit cselekedjen?

Ellopja?

Az lehetetlen.

Elégesse?

A török megfojtja érte.

Az izgalomtól sápadtan tartotta a kezében a papírost. Aztán a mellénye zsebébe nyúlt és egy darabka ónt vett elő. Kitörülte minden rajzon az x-et meg az o-t is, és ugyanolyan vonással más helyre jegyezte.

Ez volt minden, amit tehetett.

Hogy a török még odavolt, az utolsó rajzot sokáig szemlélgette. Eger várát ábrázolta az, egy minden lábán csonka béka alakjában. Azért ragadta meg a figyelmét, mert négy földalatti utat látott rajta, s az utak között termeket és egy négyszögletes vízmedencét. Milyen különös építmény! Mintha akik építették, arra is számítottak volna, hogy a föld alatt folytatják a harcot, s ha ott nem sikerül, négy úton négyfelé menekülnek a várból, míg az üldözők belepusztulnak a medencébe.

Felpillantott, hogy jön-e a török?

Jött. Magas, óriás árnyékként közeledett az ágyúk mellett. Balkezével a jobb hónaalján vakaródzott.

Gergely gyorsan golyóvá morzsolta azt az egy rajzot, és a mellénye zsebébe dugta. A zseben lyukat szakított az ujjával s oda bocsátotta le. Azután

megint a térdére hajolt, a kiterjesztett rajzok fölé.

— A pap él még, — mondta lekuporodva a török, — de azt mondják: nem éri meg a reggelt.

— Láttad?

— Láttam. Minden orvos ott ül a sátor körül. A pap meg felpárnázott ágyon fekszik, és úgy hörög, mint a döglődő ló.

Gergely a szemére takarta a kezét.

A török rábámult, mint ahogy a tigris bámul, mikor prédát pillant meg.

— Cinkosa vagy!

— És ha az vagyok? A szerencséd a markomban van.

A török pislogott. Egyszerre megjámborult.

— Szerencsével jár ez a papíros?

— Nem a papíros, hanem a titka. De csak töröknek.

S visszanyujtotta a papírost.

— Hát beszélj, — susogta sovár szemmel az óriás. Megtettem, amit kívántál.

— De ki is kell engem szabadítanod.

— Hohó!

— Ez a titok neked többet ér.

— Megtudom mástól.

— Török elveszi tőled. Keresztény? Mikor akadsz megint olyan keresztényre, aki ért latinul, törökül egyaránt, s akinek te olyasmivel szolgálhatsz, hogy neked viszonzásul megnyitja a szerencséd lakatját.

A török nyakon ragadta a diákot.

— Megfojtalak, ha meg nem mondod!

— Kikiáltom, hogy nálad egy szent áldása van. Többet nem mondhatott. A török ujjai vaskapocsként szorultak a nyakára.

A lélekzete elfulladt.

Azonban a török nem akarta megfojtani. Mi haszna abból, ha megfojtja a diákot? — meg-

fojtja vele talán a maga szerencséjét is. És Hájván nem azért indult a hadba, hogy beveresse a fejét. Űr akart lenni, mint minden közkatona.

Ujjai eltágultak a diák nyakán.

— Hát jó, — mondta komoran, — agyonüthetlek akkor is, ha bajba keversz. Hogyan gondolod, hogy kiszabadítsalak?

A diák nem birt azonnal felelni. Levegőznie kellett a szoritás után.

— Legelőször is, — nyögte, — lefürészed a lábamról a bilincset.

Az óriás megvetőn mosolygott. Körülnézett s nagy vörös kezét lenyujtotta az egyik bilincsért. Kettőt roppantott rajta. A bilincs halk csörrenéssel omlott a fű közé.

— Azután? — kérdezte tovább égő szemmel.

— Szerzel nekem egy szpáhi süveget, szpáhi köpönyeget.

— Az már bajos.

— Valamelyik alvóról leveszed.

A török a nyakát vakarta.

— Ez még nem minden; — folytatta a diák. Lovat is kell szerezned: meg valami fegyvert. Akármilyen fegyvert, nem bánom.

— Ha nem talállok, odaadom az egyik handsáromat, ezt a kisebbiket.

— Elfogadom.

A török körülnézett. Mindenfelé alvók, csak az örök jártak nesztelen árnyékokként föl és alá.

A hosszúnyakú valami húsz lépésnyire állott. A lándsája le volt szúrva a földbe. Arra támaszkodott.

— Várj, — mondta az óriás.

Fölkelt és elcammogott. Tova múlt a sátorok között.

Gergely eldőlt a fűbe, mintha ő is aludna. De nem bocsátkozott alvásba, bármilyen fáradt volt is. Félszemmel föl-fölvizsgálódott az égre, hogy összeérkezik-e a hold azzal a hosszú tutajforma szürke felhővel, amely lomhalassan terjeng az ég közepén. (Ha összeérkezik, kedvező sötétség takarja a földet.) Másik szemével meg a vékony-nyakú goromba janicsárt vizsgálta, aki olyanformán állott, mint a csupasznyakú sas a fogságban. Bizonyosan állva aludt. Fáradt katonák állva is alszanak.

Az éj enyhe volt. a levegő százezer ember halk horkolásától remegett. Mintha maga a föld mormolt volna mély, egyhangu mormolással, mint a macska mikor fon. Csak olykor hangzott egy-egy őrszó, s a lovak legelésének halk ropogása.

Gergely is elálmosodott lassankint. A fáradtság és aggodalom elbágyasztotta. (Az elitéltek is mindig alszanak a kivégzésük előtt való éjszakan.) De ő nem akart aludni. Szinte örült annak a szúnyognak, amely az orrát környékezte. Az éj kis hegedüse vékony huron zöngicsélt. De végre is ellegyintette s tovább küzdött az álom nehéz levegője ellen, amely a táborra ránehezült. Küzdött. De végre is lecsukódott a szeme.

S íme azt látja, ott van, ahonnan elindult: a somogyvári ókastély tanulószobájában, Török Bálint két gyermeke mellett.

Az asztalnál ülnek, a nagy festetlen tölgyfa-asztalnál. Szemben velök Gábor pap egy nagy pergamentkötéses könyvre hajol. Balra az ablak, amelynek ónkarikás kerek üvegein besüt a nap, és ráteríti sugarait az asztal sarkára. A falon két nagy földkép. Az egyik ábrázolja Magyarországot, a másik a három világrészt. (Akkor még nem

rajzolják meg a tudósok a Kolumbus földjét, csak éppen hirtelen szállongott, hogy eddig ismeretlen világrészt találtak a portugálok. De hogy mi igaz benne? senki sem tudta. Ausztráliáról még Kolumbus sem álmodott.)

A magyarországi mappán ki voltak rajzolva a várak, egy-egy sátoralakú képen, az erdőkben meg ki voltak rajzolva a fák. Jó mappák voltak azok. Könnyen megértette az is, aki olvasni nem tudott. És abban az időben a címeres nagyurak között is sok volt, aki nem tudott sem írni, sem olvasni. De hát minek is? Arra való az iródiák, hogy írjon, ha írni kell; hameg levél jön, olvassa el az urának.

A pap fölemeli a fejét, és megszólal:

— Mától kezdve nem tanulunk se szintakszist, se geografiát, se históriát, se botanikát, csak éppen a török nyelvet meg a németet. A kémiából is csak annyit, hogy hogyan gyártódik a puska-por?

Török Jancsi beletaszítja a ludtollat a kalamárisba.

— Időpocséklás már azt is tanulunk, mester, hiszen akármelyik török rabbal tudunk már beszélni. A németnek meg már hátat fordított apám-uram.

A kis tíz éves Feri a fejének egy könnyű rántásával hátraveti vállig érő mogyorószínű haját, és közbe szól:

— Minek a kémia is? Van az én apámnak puska-pora annyi, hogy soha el nem fogy, míg a világ!

— Hohó, úrfi! — mosolyodik el a pap, — te még olvasni se tudsz becsületesen. Tegnap is Kikerónak olvastad Cicerót.

A szoba küszöbén Török Bálint daliás alakja jelenik meg. Az a kék bársonydolmány van rajta,

amelyet János király hagyott rá a halálakor; derekán meg az a görbe könnyü kard, amelyet csak ünnepi alkalommal szokott viselni.

— Vendég érkezett, — szól be a papnak. Öltözzetek ünnepibe fiúk. Gyertek le az udvarra.

Az udvaron egy nagy bécsi vasas szekér. Amellett egy német a szolgájával. Ragyogó páncélok emelnek ki a szekérből, és leadogatják a török raboknak. A rabok az udvaron cölöpökre aggatják a fegyverderekakat.

A kocsi mellett négy előlkelő úri ember áll Bálint úrnak a társaságában. Bemutatják nekik a fiúkat. Az egyik rövidorrú, tüzes szemü, alacsony barna ifjú. Fölemeli a kis Török Ferit, és úgy csókolja meg.

— Tudod-e még ki vagyok én?

— Miklós bácsi, — feleli a gyerek.

— És a másik nevem?

Ferkó gondolkozva néz Miklós bácsinak puha fekete szakálára.

Helyette János szól:

— Zirinyi.

— Nem Zirinyi te, — igazítja az apja: — Zrinyi.

Mindez megtörtént egyszer. Néha visszaálmodjuk, ami elmúlt, és az álom nem is változtat rajta.

S ahogy tovább történt annak a napnak a lefolyása, úgy álmodta Gergely is tovább.

Mikor a hat mellvért fel volt állítva a cölöpökre, az urak puskát vettek elő, és rálöttek. Az egyik vértén átment a golyó. Azt visszaadták a bécsi kereskedőnek. A többit, amelyik csak behorpadt a lövéstől, megvették, és megosztották maguk között.

Ekközben beesteledett. Vacsorához ültek. Az asztalfőt Törökné foglalta el, az asztalvéget meg

Bálint úr. A vendégek vacsora közben kifaggatták a gyerekeket, hogy miből mit tudnak? Különösen a bibliát meg a katekizmust kérdezték.

Török Bálint darabig csöndes mosolygással hallgatta a jámbor kérdéseket, aztán megrázta a fejét:

— Hát azt gondoljátok, hogy az én fiaim csak katekizmust tanulnak? Mondd el, Jancsi, hogyan öntik az ágyut?

— Hány mázsásat, édes apám?

— Száz mázsásat, aki arkangyalát!

— Száz mázsás ágyunak — kezdte állva a fiu — kell kilencven mázsa réz meg tíz mázsa ólom, de szükség idején harangokból is lehet ágyut önteni, és akkor nem kell bele ólom. Mikor a matéria megvan, olyan mély gödröt ásunk, amekkorára az ágyut szándékoljuk. Legelőször is ragadós és tiszta agyagból rudat gyuratunk. Az agyagba csepüt keverünk, a közepébe meg vaspálcát szúrunk.

— Minek az a vaspálca? — kérdezi Bálint úr.

— Hogy az agyag megálljon, különben eldülne, vagy elgörbülne.

Aztán okos két szemét apjára függesztve folytatja:

— Az agyagot keményre gyúratjuk és alkalmasan keverjük bele a csepüt. Néha két napig is gúrják szakadatlanul. Mikor ez megvan, leállítják a gödör közepébe, és megméregetik, hogy egyenesen álljon. Aztán az ágyúöntő külső borítékot munkál hasonlóképpen tisztított és meggyúrt agyagból, s fölépíti az agyagból való rúd körül gondosan. Öt ujjnyi hézagnak kell körös-körül maradnia, de ha bővében vagyunk a réznek, vastagabb is lehet az ágyu. Mikor ez is megvan, körül rakják az agyagot kővel és vastámasz-

tókkal, oldalt meg két katlant megraknak tiz ölfával, és a fölé rakják a rezet. Azután...

— Valamit kifelejtettél.

— Az ólmot, — szól közbe hegyezett szemmel a kis Feri.

— Hiszen most akarom mondani, — vág vissza a fiú. Az ólmot beledarabolják. Aztán éjjel-nappal tüzelnek, migcsak a réz olvadásnak nem indul.

— Azt se mondtad, hogy mekkora legyen a kemence, — szól ismét az öcsike.

— Hát nagy meg vastag. Tudhassa, akinek esze van.

A vendégek nevetnek. Jancsi pedig elvörösödve ül ekkor a helyére.

— Megállj csak, — morogja, az öcscsére vilantva a szemét, — majd számolunk.

— Hát jó, — szólal meg az apa, — ha te nem tudod, majd elmondja az öcséd. Mondd el Ferike, ami még hiányzik.

— Mi hiányzik? — feleli vállat vonva a kis fiú, — az ágyut, mikor kihült, kiveszik a földből.

— Az ám, — szól diadalmasan Jancsi, — hát a reszelés? hát a simítás? hát a három próbálövés? Feri elvörösödik.

És a két gyerek menten összeverekedik ott az asztalnál, ha a vendégek el nem kapják őket, hogy összecsókolgassák.

— Az a legjobb, — nevet Török Bálint, — hogy a gyújtó-lyukról mind a ketten megfeledeztek.

Aztán mindenféle hadi ügyekről, törökről, németről beszélgettek az asztalnál. Egyszer Gergelyhez is szóltak.

— Ebből jeles ember lesz, — mondotta Török Bálint Gergelyre mosolyogva, mintha valamelyik

paripájával dicsekedne — olyan az esze, mint a tűz. Csak a karja gyöngé még.

— Ej, — legyint Zrínyi, — nem a kar ereje a fő, hanem a szív ereje: a bátorság. Egy agár megkerget száz nyulat is.

A vacsora véget ért. Csak az ezüstkupák maradtak az asztalon.

— No gyerekek, bucsúzzatok el a vendégektől és eredjete az anyátok szárnya alá, — mondta Török Bálint.

— Hát Sebők bácsi nem énekel? — kérdezi a kis Feri.

Egy szelid, kis szőrösképü ember megmozdul erre az asztalnál. Bálint úrra néz.

— Az ám, jó Tinódy, — szól meleg tekintettel Zrínyi, — énekelj nekünk valami szépet.

Tinódy Sebestyén fölkel, és a terem szögletébe ballag. Kobozt akaszt le a szegről.

— Hát jó — mondja az apa, — egy éneket végighallgathattok, de aztán takarodót fujunk.

Tinódy valamivel hátrább tolja a székét, és végigfuttatja az ujjait a koboz öt húrján.

— Miről énekeljek?

— Hát a legujabbat, amit a múlt héten szerzettél.

— A mohácsit?

— Azt, ha ugyan a vendégeim mást nem kívánnak.

— Nem, nem — mondják a vendégek, — halljuk a legujabbat.

A terem elcsöndesül. A szolgák elkoppantják az asztalon álló viasz-gyertyák hamvát, s az ajtózugba ülnek. Tinódy mégegyszer végigpöngeti a húrjait. Egy kortyot nyel az előtte álló ezüstkupából, és mély, lágy férfihangon kezdi az énekét.

Síralmát éneklek most Magyarországnak:
Vérrel ázott földjét mohácsi csatának:
Mint hullt el sok ezre nemzet virágának
S lőn gyászos elveszte az ifjú királynak,

Valami különös volt az éneklése. Inkább elbeszélés volt az éneke, mint dalolás. Néha végigénekelt egy sort, a másikat csak pusztá szóval mondta el, a kobozra hagyva a dallamot. Néha csak az utolsó sor végét fogta énekhangra.

A szeme az éneklés folyamán maga elé merült, s olybá tűnt fel az előadása, mintha csak magát tudná a teremben, s magának énekelne.

De az ő együgyű versei, mint Gábor pap egyszer megjegyezte, ha olvasva darabosak és minden művészet nélkül valók is, az ajkán szívet indítóan szépen hangzottak. A szavaknak más értelme kelt az ő ajkán. Ha ő azt mondta: *gyász*, akkor elsötétült minden a hallgatók szeme előtt. Ha azt mondta: *harc*, látták az öldöklő dulakodást. Ha azt mondta: *Isten*, a fején érezte mindenki az Isten fényességét.

A vendégek már az első versszaknál a szemökre tették a kezöket, amint az asztalnál könyököltek, s Török Bálint szeme is könnybe borult. A király mellett harcolt ő Mohácson, a király testőrei között. Négyezer vitéz szemtanuja élt még akkor a csatának, és Magyarországot az erőtlenség, elveszettség érzete csüggesztette. Mintha gyászfátyol lebegett volna végig az országon!

Tinódy elénekelte a csata lefolyását, s a jelenlevők bús figyelemmel hallgatták. A hősi jelene-teknél felragyogott a szemök. Az ismerős neveket megkönnyezték.

Végül Tinódy a befejező vershez ért, és az éneke inkább sóhajtás volt, mint éneklés.

Mohács mellett van egy kaszálatlan mező,
Az a világon a legnagyobb temető;
Egy egész nemzetre terül ott szemfedő...
Föl se támasztja tán az örök Teremtől

Zrínyi a kardjára csapott.

— Föltámasztja!

És felugrott. A jobbját fölemelte:

— Szent esküvést, urak, hogy életünk minden gondolata a haza föltámasztásának gondolata! Hogy addig nem alszunk puha párnán, míg a török egy lábnyomot mondhat magáénak a haza földjéből!

— Hát a német? — dől hátra a székén keserű arccal Török Bálint. — Azért vérezzen-e el megint huszonnégyezer magyar, hogy a német kerekedjen fölénk? Eb ura a fakól Százszor inkább a becsületes pogány, mint a hazugsággal bélelt német!

— A te apósod is német, — csapja vissza Zrínyi fellobbanva. A német mégis csak keresztény.

Egy öregur csillapítón rezgeti kezét.

— Először is én nem vagyok német. A Duna se német ha már egyszer magyar földre ért. A helyes megoldás az, hogy a magyarnak nem szabad harcolnia legalább ötven esztendeig. Szaporodnunk kell, mielőtt harcolnánk.

— Köszönöm, — csap az asztalra Zrínyi, — nem akarok ágyban heverni ötven esztendeig.

S hogy erre föl is kelt az asztaltól, a kardja megcsördült.

A csörrenésre Gergely megnyitotta a szemét, s bámulva látta, hogy nem Török Bálintnak az asztalánál ül, hanem a csillagos ég alatt fekszik, s előtte nem Zrínyi áll, hanem egy széles vállú török.

Hajván volt. Az érintette meg a lábát, hogy ébredjen.

— Itt a ruha.

Köpönyeget és turbánt vetett a diák elé.

— Lovat majd útközben szerzünk.

A diák magára kapta a szpáhi-köpönyeget, és a fejére húzta a tornyos süveget is. Kissé bő volt mind a kettő, de jobban örült neki a diák, mintha bársonyból és selyemposztóból való magyar ruhát adtak volna neki.

Az óriás lehajolt és egy-két roppantással le-törte a diák lábáról a másik békót is. Aztán meg-indult előtte északnak.

A köpönyeget hosszalta a diák. Fel kellett szorítani a derekához. Szaporán lépkedett az óriás mellett tovább.

A sátorokban és sátor előtt mindenütt aludtak. Egyik-másik rézgombos és lófarkas sátor előtt őr állott, de az is aludt.

A tábor végtelen hosszúnak tetszett. Mintha csupa sátor volna már a világ.

Egy helyen aztán a tevék sokaságába jutottak. Ott már ritkult a sátor. A nép a gyöpön heverve aludt mindenfelé.

Hajván megállt egy kék vászondarabokkal foltozott sátor előtt.

— Öreg! — kiáltott be. — Kelj föl!

Alacsony öreg emberke bujt ki a sátorbói. A feje kopasz, a szakála hosszú és fehér. Térdig érő ingben lépett ki, mezitláb.

— No mi az? — kérdezte elkerekült szemmel, — te vagy, Hajván?

— Én vagyok. Ezelőtt egy héttel erre a szürke lóra alkudtam nálad.

És a tevék között legelő otromba nagy lóra mutatott.

— Adod úgy, ahogy kértem?

— Ezért költöttél fel? Húsz gurus, amint mondtam.

A török előkaparta az ezüstpénzt az övéből. Először megolvasta az egyik markában, aztán a másokban, végül pedig beleolvasta a kereskedőnek a tenyerébe.

— Sarkantyú is kell, — mondta törökül a diák, míg a kereskedő a lovat oldozta.

— Ráadásul egy pár sarkantyút adsz, — mondotta Hajván.

— Majd holnap.

— Most, azonnal.

A kereskedő bement a sátorba. Ott csörgött, kotorászott a sötétben. Aztán egynéhány rozsdás sarkantyút hozott elő.

IX.

Ugyanabban az órában Jumurdsák a betegk sátorai között bolyongott.

— Melyik az a rab, aki ma a paradicsomba akarta röpiteni a padisah felséges személyét? — kérdezte az egyik őrtől.

Az őr egy négyszögletű fehér sátorra mutatott.

A sátor előtt egy földbe tűzött szurokfáklya körül öt fehér-turbános, fekete-kaftános vén guggolt. A szultán orvosai voltak. Komoly, szinte bús volt mind az öt.

Jumurdsák a sátor őre előtt állt meg.

— Beszélhetek a fogolylyal?

— Kérdezd az orvosokat, — felelte az őr tisztelettel.

Jumurdsák az orvosok előtt meghajolt. Azok is bólintottak.

— Efendik, ha lehet a beteggel szólnom, kedves dolgot cselekedhetnék a padisahnak.

Az egyik vállat vont. A keze mozdulatát arra is lehetett érteni: *Nem lehet.* Arra is, hogy: *Eredj a sátorba.*

Jumurdsák az utóbbi értelmet választotta.

A sátor kárpitja félig el volt vonva. Benn egy függő mécs égett. A pap félig nyílt szemmel, hanyatt feküdt az ágyon.

— Gyaur, — szólt a török elébe lépve, — ismeresz-e engem?

S a hangja remegett.

A pap nem felelt. Feküdt hanyatt, mozdulatlan. A mécs csak az orra hegyét világította meg kissé.

— Én az a Jumurdsák vagyok, akit rád biztak egyszer, hogy akaszsz fel. Te megszabadítottál az amuletem árán.

A pap nem felelt. A szemepillája se rebbent.

— Most te vagy a rab, — folytatta a török, — és semmi sem bizonyosabb, mint az, hogy lefejeznek.

A pap nem szólott erre se.

— Az amuletért jöttem, — folytatta a török alázatosan. Neked az semmi. Nekem benne van minden erőm. Mióta nincs velem, szerencsétlen vagyok mindenben. Házam volt a Boszporus partján: gyönyörű kis palotám. Azért vettem, hogy vénségemre oda telepedjek. A ház porrá égett. A benne volt kincseket ellopták. A karamat egy csatában átszurták. Nézd a balkezemet: talán örökre nyomorék.

És mutatta a vörös forradást, amely körülbelül három hónapos lehetett.

A pap hallgatott mozdulatlanul. Mint ahogy hallgatott körülötte a homály.

— Gyaur, — folytatta siróra lágyult hangon a török, — te jó ember vagy. Sokat gondolkodtam rólad: mindig az volt a vége, hogy példátlan a te szíved jósága. Add vissza az amuletemet!

A pap nem felelt. Csak a mécs sercegett. Valami légy érhetett a lángjába.

— Megteszek mindent, amit kívánsz, — folytatta kis szünet multán a török. Azt is megkísérlem, hogy megmentselek a hóhér kezétől. Az én apám hatalmas pasa. A bátyám Arszlán bég. Mig él az ember, él a reménysége is. Csak azt mondd meg, hol az amuletem?

A pap hallgatott.

— Az amuletem! — csikorított a fogán a török. És megragadta a pap vállát.

— Az amuletem!

S hogy a pap feje lógott, fölrántotta ülőre.

A pap álla akkor leesett. Megüvegesedett szemmel, nyitott szájjal bámult a semmibe.

X.

Mikor a legszélső őrt is elhagyták. Hajván megállt.

— Ime, — mondotta, — megtettem, amit kívántál. Most már beszélj, mi az a titkos szerencse, amit magammal hordozok?

— Kabbala, — felelte rejtelmesen a diák.

— Kabbala? — ismételte morogva a török.

S összevonta a szemöldökét, mint aki bele iparkodik hatolni az olyan szó értelmébe, amely őneki homályos.

— Ha jobban megnézed, — szólta a diák vállal a nyereghez támaszkodva, — meglátod, hogy egy-egy csillagnak a képe. A szent dervis imádsággal irt körül minden jó csillagot. Jatagánt is ígértél.

A török mind a két jatagánját odanyujtotta a diáknak.

— Válassz!

A diák a kisebbiket vette el. Beletűzte az övébe.

— Ezek a képek, — folytatta, — arra valók, hogy a tested körül hordozd. Hétfelé mesd mindeniket s varrd bele a ruhád bélésébe. A turbánod belsejébe is tégy. Ahol ez a szent pergamen takar, ott nem ér a golyó.

A töröknek megcsillant a szeme.

— Bizonyos.

— A szent dervis bizonyosnak mondja. Hallhattál már olyan hősökrol, akiket nem fogott a golyó.

— Hogyne.

— Hát se pénzért, se jó szóért ne adj belőle senkinek. Még csak ne is mutasd, mert elveszik tőled, ellopják tőled, elcsalják tőled.

— Hohó! Van nekem eszem!

— De még ez nem minden. Az egyik papiros azt mondja, hogy gyermeket és nőt ne illes addig se kezeddél, se fegyvereddél, míg nagy úr nem leszel. Minden gondod a vitézségen legyen.

— Azon lesz.

— Mert nagy úri méltóság vár ám rád; belőled Magyarország beglerbégje lesz.

A töröknek a szája is elnyilott bámulatában.

— Beglerbég?

— No, nem reggelre, hanem idővel, mikor megismerszik a vitézséged. Aztán az is meg van írva, hogy a korán szavai szerint élj. Légy buzgó az imádkozásban, és a szent mosdásban. És aki jót cselekszik veled, te azzal rosszat ne cselekedjél.

A nagy buta ember áhitattal nézett a diákra.

— Álmodtam sokszor, — rebegette, — hogy úr leszek. Márványpalotában és selyemkaftánban. És sok feleség környez. Megálmodtam én azt. Hát hétfelé?

— Hétfelé. Nem baj, ha nem is egyformán. A

szerint, hogy melyik testrészedet óvod legjobban.

A török boldog elmerengéssel nézett maga elé.

— No, — mondotta a fejét fölemelve, — ha úr leszek, megfogadlak téged iródeákomnak.

Gergely az ajkát harapdálta, hogy ki ne törjön belőle a nevetés.

— Ülj fel hát barátom, — mondta melegen Hajván.

S tartotta a lovat, míg a diák felült.

A diák belenyult a zsebébe:

— Nézd, Hajván, ihol egy gyűrű. Tudod, a magyaroknak az a szokása, hogy nem fogad el ingyen semmit.

Hajván elvette a gyűrűt, és rábámult.

A diák folytatta.

— Te nekem szabadságot és lovat adtál, én ezzel a gyűrűvel fizetek neked. Alláh segítsen kopasz!

S rácsapott a lovára.

Hajván megkapta a kantárt.

— Megállj csak! Török gyűrű ez, ugye?

— Az.

— Hol vetted?

— Mi közöd benne? Ha éppen tudni akarod, egy janicsáré volt.

Hajván egy percig bután nézett maga elé, aztán visszanyujtotta a gyűrűt.

— Nem kell. Te a lóért és a szabadságért eléggé megfizettél nekem.

S visszadugta a gyűrűt a diák zsebébe.

Gergely délnek fogta az irányát, hogy ha netalán üldözik, arrafelé üldözzék, s ne a budai úton.

A hold már nyugotnak ereszkedett a felhők között. Keleten derengett a hajnal.

A széles országútat egy helyen keskeny útszelte keresztbe. Gergely egy sebesen ügető lovas pillantott meg az úton.

Ha egyformán haladnak mind a ketten, éppen az út kereszteződésénél kell találkozniok.

Gergely az első pillanatban lassabb ügetésre fogta a lovát, de aztán, hogy amaz is meglassúdott, megint nyargalásnak eredt. Hamarabb odaér így száz lépéssel.

A szeme egyre az idegen lovason. A növekvő reggeli világosságnál megdöbbenve látja, hogy egy hosszúsüvegű janicsár igyekszik feléje.

Megrántja a lovát, és megáll.

All amaz is.

— A Luciferjét! — mormogja, — még megfog ez a török!

S elállt a lélekzete is ijedtében.

Akkor azonban harangkondulásként üt a szívébe Dobó Istvánnak a szava: Az a fő, hogy ne féljünk!

Gyermekkorától nem látta Dobót. Mióta Török Bálint elhagyta Ferdinándot, s a János király pártjára állt, azóta Dobó nem járt se Szigetvárra, se Somogyvárra, sem Ozorán. De azért Gergely hálásan emlékezett rá s ez az egy mondanása megmaradt a fülében: Az a fő fiam, hogy ne féljünk!

A török kis alacsony lova megint elindul. Ő is megsarkantyúzza a lovát. Hát legyen: a keresztúton találkoznak. Lehet, hogy nem is őt üldözi a török. Odakiált neki egy jó-reggelt, aztán tovább vágat.

Csak hogy az az út, amelyiken a török jön, éppen alkalmas lenne arra, hogy felkanyarodjon észak felé. Találkozniok kell.

És ha a török fegyvert ránt?

Gergely sohasem küzdött még. Török Bálint

udvarában Gábor pap is, Török Bálint is fánitotta vívni s a török rabokkal mindennap verekedett. De az csak játék volt. Talpig vasba voltak öltözködve, és még csákánnyal is alig árthattak volna egymásnak.

Hiszen csak dzsidája vagy kardja volna, mint a janicsárnak! De ez a hitvány jatagán...

Az a fő, hogy ne féljünk! — csendül meg ismét a szívében.

Halad hát vágatva, tovább, amerre megindult.

A török azonban nem vágat. Áll.

Gergely neki-tüzesedve kanyarodik rá az útra, amelyiken a török álldogál, s csaknem rikolt örömében mikor látja, hogy a török megfordul, és ugyancsak iszkol ám előtte.

Ez nem lehet más, csak Tulipán!

— Tulipán! — kiáltja a diák.

A török a kiáltásra méginkább veri a lovát: száguld a keskeny kocsiúton.

A kis ló jó futó, de az úton tócsák vannak, agyag ott a föld. A török árkot ugrat, hogy letérjen a mezőre. A ló elcsúszik. A török végighömpölvődik a földön.

Mikorra a diák odaér, már talpon a török, és a kezében tartja a lándzsáját.

— Tulipán! — kacag rá a diák, — ne bolondozzon!

— Oh fene teremtettem! — röstelkedik Tulipán, — hát maga az, úrfi?

— No maga ugyan vitéz katonal! — nevet Gergely.

És leugrik a lováról.

— Vélttem, hogy üldöznek, — röstelkedett Tulipán. — Hát hogyan menekült meg?

— Észszel, Tulipán. Darabig vártam, hogy maga szabadít ki.

— Lehetetlen volt, — mentegetődött Tulipán.

— A rabokat a tábor közepére fogták, és annyi
őr állott mindenfelé, hogy magam is alig oson-
hattam el közülök.

Fölrángatta a lovát, és vakaródzott.

— Hogy a varjak egyék meg ezt a lovat! Ho-
gyan jutok én ezen haza! Aztán ez a ruha is...
Agyonvernek útközben.

— Vetközzön ingre. A bugyogó maradhat.

— Azt cselekszem. Az úrfi nem jön velem?

— Nem.

— Hát?

— Én Budára megyek.

— Akkor megint török kézre kerül.

— Hamarabb ott leszek, mint ők. Aztán ha
éppen baj lenne, ott az én uram: az hatalmas em-
ber. Király is lehetne, ha akarna.

Tulipán ismét felült a lovára. Gergely kezét
nyujtott neki.

— Tisztelem az otthonvalókat.

— Köszönöm, — felelte Tulipán. — Én is tisz-
telem az uramat. Ne mondja meg, hogy részegen
talált. A szolgák borát iszom.

— Jó, jó, Tulipán. Isten áldja meg!

S ő is visszaült a lovára.

Tulipán mégegyszer visszafordult:

— Hát a pap úr?

A diáknak könnybelábadt a szeme.

— Az szegény beteg. Nem beszélhettem vele.

Még valami volt az ajkán, de vagy a könnyektől
nem bírta kimondani, vagy hogy meggondolta.
Egyet lebbentett a kantáron, és megindult nap-
keletnek.

A nappalt a diák az erdőben töltötte. Aludt.
Csak este mert tovább indulni nagy kerülővel
Buda irányában csak úgy gondolomformán.

A nap akkor kelt, mikor a Gellérthegy előtt elterülő nagy sikra érkezett. Ott már ledobta magáról a turbánt, a köpönyeget meg hátra akasztotta a nyeregfára.

A mező mindenfelé harmattól gyöngyözött. Gergely leszállt a lóról. Levetkezett derékig, s harmatot szedett a két tenyerébe: úgy mosdott ki a kétnapos porból.

A mosdás után megfrissült. A ló is legelt adig. A nap első sugaraiban melegedve siettek tovább az országúton.

Ott már tele volt az út környéke a budai csata maradványaival. Tört kopják, szétomlott ágyuszekerek, horpadt vállvasak, döglött lovak, vérték, kardok, feketére festett üstforma hitvány német sisakok heverték mindenfelé.

És temetetlenül maradt holttestek.

Egy kökénybokor körül öt német hevert. Kettő hanyatt, egy összeguborodva, kettő szétromcsolt fejjel. Hármát talán golyó ölte meg. Ketteje tán odavánszorgott halálosan megsebesülten, s ott lehelte ki a lelkét.

Nehéz bűz terjengett a levegőben.

A lovas közeledésére hollók repültek fel a holttestekről, és egyet kañyarodtak néhány ölnyi magasságban, a mező felett. Távolabb ültek le megint, hogy lakmározzanak.

Kürt rivallására emelte fel a bús látványról Gergely a fejét. Budáról egy pirosruhás lovascsapat ereszkedett alá lassu lépésekben. Előttük valami sötétkék ruhás hosszú gyalogsereg.

Egy papféle kámzsás lovas fehérlett az előlhaladók között.

— Az a híres György barát, — gondolta Gergely, nem lehet más.

És a szive megdobbant. György barátáról kis-

gyerek korától kezdve annyit hallott beszélni Nagyobb volt neki a királynál is.

A barát mellett egy vörös-bársonymentés, kövektől messzire tündöklő lovas léptetett.

Gergely megismerte Török Bálintot.

Elfusson?

Gyanut kelthet a futása. Török Bálint utána küld egy lovas, és akkor bűnösként hurcolják az ő szeretett ura elé.

Megmondja, hogy a pappal mit műveltek?

Akkor egyszeriben elkergeti a színe előtt Török Bálint. Hiszen ő hitta be a törököket a német ellen. Azt hallgassa-e most, hogy az ő háza népe meg el akarta pusztítani a törököt?

Főtt a feje Gergelynek. Hazudni nem szeretett. Becstelen valaminek tartotta, hogy éppen annak hazudjon, aki fölnevelte.

Csak állt hát az országút mellett hajadon fővel, elvörösödött orcával. Aztán leszállt a lováról, és tartotta a kantárnál fogva.

Jöjjön, aminek jönnie kell!

A ló éhes volt. Amint azt látta, hogy szünetel a dolga, beleharapott a fűbe.

Hej, az Isten áldja meg ezt a lovas, de főképpen az éhségét! Micsoda jó munka most jobbra-balra rángatni, kanyarogni vele, mintha akaratos volna! Micsoda szerencse, hogy ekközben hátat lehet fordítani a beszélgetésbe hevült uraknak!

Már itt dobognak, már itt beszélnek. A vén lónak hol jobbra, hol balra kell fordulnia, s hol a ló szalad egyet a gazdája körül, hol a gazdája ökörülötte.

Aztán az ördög gondolná, hogy a szél is jó valamire: egy keletről emelkedő kis fuvallat kárpitot emel az út sárga porából, s azon át csak annyit lehet látni, hogy valami fiatal legényke vesződik a gyepen egy otromba szürke lóval. Bi-

zonyosan a németek hagyták gazdátlanul. Le-
gyen boldog vele!

Gergely megkönnyebbülten lélekzett, mikor látta, hogy a főurak már háttal vannak feléje, és senki se kiáltja: *Gergely fiam!*

Fölugrott megint a lovára, először csak hassal, aztán átvette a lábát is, és arccal a menet felé fordult.

Akkor látta, hogy a sötét-kék ruhába öltözött gyalogsereg mind láncra van fűzve. A ruhájok rongyos, a hajuk sáros, az arcuk sápadt. Öreg ember nincs köztük egy se, de sebesült az van sok. Egy magas rongyos rabnak merő kékvörösre dagadt seb az arca, csak éppen az egyik szeme látszik ki az összeroncsolt arcból.

Vajjon nem éppen Török Bálint vágta-e azt orrba?

XI.

Gergely akkor látta Budát először.

A sok torony, a magas falak, a pesti oldalra hajló fás lombos királyi kert, — csak álmélkodott.

Hát itt lakott Mátyás király? Itt lakott Lajos király? és itt lakik, ezt látja mindig az ő kis Évája?

A kapun alabárdos őr állott, de rá se tekintett Gergelyre.

A diáknak kissé különös volt, hogy nem köszönnek neki, dehát rendjénvalónak érezte. Fölbámult a királyi udvarba, az udvaron kerekülő nagy vörös márvány-vizmedencére. Aztán a Szent György-téren állt meg. Figyelmét nagy kerek ágyuk csoportja kötötte le. Füstös otromba ágyuk. Sáros kerekükön látszik, hogy a németektől vették el, talán épp tegnap.

— Jónapot, vitéz uram, — szólta az ott álló őrkatonának, — úgy-e ez német zsákmány?

— Az, — felelte büszkén a katona.

Kövérképű, pödrött bajuszú barna ember volt, s az arca, mintha mindig kását fujna.

Gergely ismét a nagy ágyúkra bámult. Volt köztük három is akkora, hogy húsz ökör se bírta volna őket megmozdítani.

És a sok ágyú búzlott még a puskaportól.

— Vitéz uram, — szólta ismét Gergely, — ismeri-e az öreg Ceceyt, a fakezüt?

— Hogyne ismerném.

— Hol lakik?

— Amarra le, — s fejével északra intett, — a Szent János-utcában.

— Nem ismerem ám én itt az utcákat.

— Hát csak eredj öcskös egyenesen, aztán kérdezősködjél. Egy kis zöld házban lakik. A kapu fölött ijj lóg. Ijjas lakik ottan.

— Szagittárius?

— Az.

Gergely még egyszer végigpillantott az ágyúkon, aztán elkocogott a szürkéjén.

Sok kérdezősködés és mutogatás után rátalált végre a Szent János-utcára, és abban egy kis zöldre festett egyemeletes házikóra.

A házikón csak öt ablakocska látszott. Három az emeleten, és kettő a földszinten. Középett egy szobaajtónyi kapu volt a bejárat. Affölött lógott a nagy vörös bádóg ijj.

Ceceyék az emeleten laktak, s Gergely ahogy benyitott, az öreg urat reggeli köntösben, papucsban találta, amint egy hosszúnyelű légyecsapóval az almárium oldalán csattogott.

— Ne kutya! — mondotta akkorát csattintva, mint a puskalövés.

Aztán hogy lépéseket hallott, folytatta:

— Nincs ennél bátrabb állat a világon! Itt ütöm, verem őket egymás szemeláttára, aztán ahelyett hogy menekülne, még ráül a szakálamra. Ne kutya!

És a légycsapóval a levegőben suhintott egyet.

— Édes apám-uram, — mosolygott Gergely, — jóreggelt!

Cecey meglepődve fordult meg. Gergely is meglepődött, hogy az öregur szakála hogy a manóba csuszhatott lejjebb egy gyermekarasznyira! Otthon a szeméig ért. De mingyárt látta is, hogy beretválkozik az öreg az arca felsőrésén. Szinte megfiatalodott.

— Nini! Gergely fiam! — ámult rá Cecey, — te vagy az lelkem?

Gergely maga is csodálatosnak érezte, hogy ott van, de mégis várta, hogy megöleljék, megcsókolják, mint otthon szokták, Keresztesen.

A szóra az asszony is kilépett a szomszéd szobából.

Az is éppúgy meghökkent, és éppúgy elbámult.

— Hogyan jöttél? — kérdezte. Mi hozott ide, fiam?

De máskor mintha melegebben csókolta volna meg. Gergelynek csak éppen árnyékként átröppenő gondolata volt ez; inkább érzés, mint gondolat.

— Nem egyébért jöttem, — felelte Gergely, — csak hogy térnének vissza Keresztesre.

— Ohó! — felelte az öreg.

Mintha azt mondta volna: ez még nagyobb ostobaság!

Az asszony is úgy nézett a fiura, olyan szána-

kozó arccal, mint ahogy az együgyüekre szokás nézni, akik a maguk kis eszével bolondságot gondolnak.

— Éhes vagy-e lelkem? — kérdezte a fiu vállára téve a kezét. Talán nem is aludtál?

Gergely igent is, nemet is bólintott. Félszemmel a nyitott ajtóra pillantgatott, s közben az asztalon álló saktáblára bámult.

— Vicuskát várod úgye? — mosolyodott el az asszony, s az urára tekintett. — Nincs itthon. Nem is jár haza. Bent van a királynénál. Csak néha szökhetik meg. Akkor is hintón jön, udvari fullajtárral. Az ám!

S hogy sustorgás hallatszott, összecsapta a kezét:

— Jézus Mária! Fut a tejem!

Gergely arra várt, hogy Cecey folytatja a Vicáról való beszédet, azonban az öreg csak ült, pislogott és hallgatott.

— Hol a tisztelendő úr? — kérdezte nyomott szívvel Gergely.

— Temet, — felelt unatkozó arccal Cecey. Összeállt néhány baráttal: temetnek.

— Németet?

— Persze hogy németet. Mióta háboru van, mindennap kijár temetni. Érdemes is a németet temetni!

— És nem löttek rá?

— Fehér ingben vannak. Az olyant nem lövik.

— Én még sok temetetlent láttam.

— Elhiszem öcsém. Vágtunk jócskán.

Az öcsém. szó megint kedvetlenül érintette Gergelyt. De már nem állhatta tovább: Vicára fordította a beszédet:

— Most is a királynénál van?

— Ott, — felelte az öreg.

Fölkelt és végigbaktatott a szobán. Az arca

ekközben valami komoly és méltóságos kifejezést öltött. Aztán neki fogott és elmagyarázta, hogy a kis Vicát György barát elvitte a minap a királynéhoz, s bemutatta a várkertben. A cse-csemő királyfi egyszerre rámosolyodott Vicára, s feléje nyujtogatta a kezét. Vica se volt rest, az ölébe kapta, mint otthon a paraszt gyerekeket szokta, és meghintázta a levegőben minden tisztelet nélkül. Még azt is mondta neki: *Te kis muja!* Attól a naptól kezdve maga mellé szerette a királyné, és most már hálni se ereszti haza.

Gergely eleinte csak érdeklődve, de aztán ragyogó szemmel hallgatta az öreget. Kissé furcsálta, hogy Cecey méltóságos arcot ölt, és hüvösen pillantgat őrá. Végül megint elkomolyodott.

— No mi lelt? — vakkant rá az öreg. — Mér nézel olyan ostobán?

— Almos vagyok, — felelte Gergely.

S alig bírta visszatartani a könnyeit.

Mert akkor már megértette, hogy a kis Éva nem lesz az ő felesége soha.

Országos Széchényi Könyvtár

XII.

Hát mi is történt Budán?

Az, hogy a német szeretett volna beleülni. A királyné engedte volna is, de a magyar uraknak sehogy se tetszett az a gondolat, hogy Mátyás palotájában német tanyázzon. Magyar legyen végre a magyarok királya!

Segítségül hívták a törököt és addig is védekeztek. Mikorra a török segítség előhada megérkezett, már akkor fogyadozott a német. S mikorra a szultán is megérkezett roppant táborával, Roggendorfnak a hada szét volt verve.

A barát (csak így nevezték a híres Martinuzzi

Györgyöt) négyszáz német rabot vitt üdvözetül a szultán elé.

Vele ment Török Bálint és az ősz Petrovich Péter is.

A szultán Cserepesen állt a hadával, egy tábori állomásnyira Budától. Az urakat tornyos és tornácós selyemsátorban fogadta kegyesen. Mind a hármat ismerte már a nevéről. A barátról tudta, hogy annak a fejével gondolkodik a magyar nemzet. Török Bálintot meg abból az időből ismerte, mikor Bécs városára akarta kitüzni a félholdas lobogót. Bálint úr akkor lekaszabolta Kásson basát a seregével együtt, és úgy emlegették a törökök, mint a tüzes ördögöt.

Az öreg Petrovichról már előre megmagyarázta a tolmács, hogy rokona a csecsemő királynak, és hogy ő volt, aki 1514-ben Dózsa Györgyöt letaszította a lováról és rabul ejtette.

A három urat bevezették a sátorba. Mind a hárman meghajoltak. Azután, hogy a szultán eléjük lépett és a kezét nyujtotta, a barát is lépett egyet és megcsókolta a szultán kezét. Az öreg Petrovich is kezét csókolt.

Török Bálint kézcsók helyett ismét meghajolt és elhalványodott arccal, de azért büszkén nézett a szultánra.

No ez gorombaság volt! A barátban hüledezett még a csont is. Ha ezt tudta volna, egy szóval sem erőltette volna Bálint urat, hogy velök tartson.

A szultánnak a szeme pillája se rebbent meg. Kézcsókra nyujtott kezét kissé feljebb emelte s föltette Török Bálintnak a vállára. Megölelte.

Mindez olyan családiásan, magyarosan történt, mintha másképp nem is történhetett volna.

A sátorban ott állt a szultán mögött a két fiatal szultánfi is. Nyájasan szoritottak kezét a ma-

gyar urakkal. Bizonyosan előre megoktatták őket, hogyan viselkedjenek. Aztán megint az apjuk mögé állottak, s Török Bálintra függesztették a tekintetöket.

Hát lehetett is őt nézni. Micsoda méltóságos szép magyar ember! Ahogy ott állt a vágottujju vörös selyematlasz öltözetében, minden más méltóság elhitványodik mellette.

A szultán vén birkaszeme is gyakrabban fordult Török Bálintra, mint az előtte hajlongó barátára, aki körmönfont latin orációban jelentette, hogy a német veszedelem el van háritva, és hogy a magyar nemzet boldog, mikor ilyen hatalmas pártfogó szárnyát érzi maga fölött.

A tolmács Szulejmán pasa volt, egy beteges sovány öreg úr, aki surján legény korában került a magyar földről a törökök közé, és mind a két nyelvet hibátlanul beszélt.

Mondatról mondatra fordította a barát szónoklatát.

A szultán bólogatott. Aztán hogy a beszéd egy mély meghajlással véget ért, a szultán elmosolyodott:

— Jól beszéltél. Azért is jöttem, mert János király barátom volt. Az ő népének sorsa nem idegen nép sorsa nekem. Az országba vissza kell térnie a békességnek. A magyar nemzet ezután nyugodtan alhatik: az én kardom örökösök fölötte mindenkoron.

A barát a boldogság kifejezésével hajolt meg. Az öreg Petrovich könnyecseppet törült el a szemén. Csupán Török Bálint nézett felhős homlokka magára elé.

— Hát lássuk: miféle néppel küzdöttetek meg?
— mondotta a szultán.

Lóra ült, és a magyar urak kíséretében lassu lépést végiglovagolt a rabok során. Ott álltak és

térdeltek azok két hosszú sorban a homokon, közel a Dunához.

A szultán jobbján a barát lovagolt, balfelől Szulejman pasa. Néha azonban a szultán hátra is fordult, és hol Petrovichhoz, hol Török Bálinthoz, hol a fiaihoz szólott.

A rabok hosszú sora leborult a szultán előtt. Egyik-másik esdeklőn emelte feléje megláncolt két kezét.

— Rongy, zsoldos nép! — mondotta törökül a szultán, — de erős népfaj.

— Voltak erősebbek is, — mondta rá magyarul Török Bálint, hogy a szultán hozzája fordult. Volt egynéhány száz, de azok nincsenek itt.

S hogy erre a szultán kérdő tekintettel nézett rája, Bálint úr nyugodtan válaszolt:

— Azokat én vágtam le.

Visszatértek a sátorhoz. A szultán nem ment be, hát karos széket hoztak elő. De a küldöttségnek nem hoztak széket, sem a szultánfiaknak.

— Mi történjék a rabokkal, felség? — kérdezte Amhát pasa.

— Üssétek le a fejöket, — felelte a szultán olyan egykedvűen, mintha azt mondta volna: keféljétek meg a kaftánomat.

Leült a sátora elé a székre, egy aranyos himzésű párnára. Mögéje állott két pávatollegyezős szolga, s nem is a pompa kedvéért, hanem valóban a legyek miatt. Mert augusztus végén járt az idő, és a táborral a legyek miriádja utazott.

A szultán mellett ott állott a két fia is. Előtte levett süveggel a magyar urak.

A szultán egy percig maga elé mélézött. Azután Török Bálinthoz fordult:

— Valami pap esett rabul az úton. A te vármegyédből való. Talán ismered?

Török Bálint megértette a szultánt, de azért meghallgatta a tolmácsot is.

És magyarul felelte:

— Az én vármegyéimből való papokat mind nem ismerem. Van a birtokaimon egynehány száz mindenféle hitű. De lehet, hogy azt a rabot ismerem.

— Hozzátok ide, — parancsolá a szultán.

És a szemöldökét felholdazva, unalommal nézett maga elé.

A dunaparttól felhallatszott a fejezés zaja. Kiáltások, könyörgések, s mindez összevegyült a tábor zajgásával.

Két ember hozott aztán sietést egy lepedőbe burkolt emberalakot.

Lefektették a földre a szultán előtt, és levonták a fejről a lepedőt.

— Ismered? — kérdezte a szultán. S féloldalt nézett Török Bálintra.

— Hogyne ismerném, — felelte megrendülve Török Bálint, — hiszen ez az én papom!

És körülnézett a jelenlevőkön, mintha magyarázatot várna.

De a török méltóságok arca hideg volt. Csak fagyosan rámeredő fekete szemekkel találkozott.

— Valami baja történt, — szólt aztán a szultán. Már akkor is beteg volt, mikor a táboromba hozták. Temessétek el tisztességesen, — szólt a szolgákhoz fordulva, — a keresztény vallás szertartásai szerint.

Azután ezüst tálcán, ezüst poharakban frissítőköt hordtak körül. Valami narancsléből és rózsavizből készült ital volt az, jeges és illatos.

A szultán nyájas mosolygással kínálta meg elsőnek Török Bálintot.

XIII.

Gergelynek egy kis udvari szobában ágyat vetett Ceceyné.

A fiúnak nem annyira az ágy esett jól, mint inkább az, hogy magára maradhatott a bánatával.

Hogy a királyné megszerette az ő kis Éváját, azon nem csodálkozott. Az ő véleménye szerint nincs a világon szeretnivalóbb teremtés Évánál. De ez mégiscsak szivbeli fájdalom, hogy Ceceyék annyira büszkék reá! Vicuska a királyi udvarba emelkedett, ahol csak hercegek, meg az ország nagyjai forognak. Hogyan lépjen fel hozzá most már egy ilyen semmi kis ember, akinek se háza, se cimere, még csak egy kutyája sincsen.

Ledőlt a kopott medvebőr lócára, és a karjára fektette könnybe áradt orcáját.

Jó tulajdonsága az a szomorúságnak, hogy el is altat, meg is vigasztal mindenféle kedvező álmossal.

Gergely jó fél napot aludt a medvebőrön, és mosolyogva ébredt fel utána.

Csodálkozva nézett a kis szoba falára, a falon függő ferdelábú Szent Imre képre, aztán elkomolyodott. Arcát a két tenyerébe fektetve, könyökölt a térdén. A fejében sötét örvénylés forgatta egymásba a két nap történetét. A nagy török tábor, az elfogás, a pap halála, a menekülés, a budai vár, az ő kis feleségének elröppenése, a mostoha szülők szineváltozása. — mindez egymásba kavarogva örvénylett az elméjében. Aztán a lóra gondolt, a vén szürkére, hogy adtak-e neki ennie-innia? Hogyan ballag majd ő azon megint Somogyvárra? Mit felel, ha kérdezik, hogy hol a mester? Ki tanítja őket ezután? Bizonyosan Tinódy Sebestyén, a béna kezű jó lantos.

Fölkelt és megrázkódott, mint aki rossz álom-

nak a nyűgeiből bontakozik. Atment Ceceyékhez.

— Édes anyám, — mondotta az asszonynak, — én csak azért jöttem, hogy meghireljem a török veszedelmet. Most már visszatérek.

Az asszony az ablaknál ült, és aranycérnával valami gyolcsot szegett. A nők akkoriban aranyozott inggallért viseltek. A leányának varrta.

— Hová sietnél? — csodálkozott reá, — hiszen még nem is beszélgettünk. Az uram nincs itthon. Ő is akar talán szólani veled. Hát Bálint úrnál voltál-e már?

Gergely maga elé pillogott.

— Nem. Nem is megyek hozzá. úgy ugrottam el hazulról, hogy nem is mondtam, hová megyek.

— Hát a papunkkal se beszélsz?

— Hol lakik?

— Itt velünk. Hol lakna másutt? De most ő sincs itthon. Temet.

— Még mindig civakodnak?

— Most még többet, mint azelőtt. Most ő a Ferdinánd-párti, az uram meg János-párti.

— Mondja meg neki *kegyelmed*, hogy tisztelem.

Szándékosan nem szólitotta *anyámnak*.

Az asszony egyet fordított a varráson, és csak egy-két percnyi hallgatás után válaszolt:

— Hát akkor nem tartóztatlak. Gergely fiam. Csak éppen egy kis ebéddel kinállak meg. Félretettem neked. Nem akartalak zavarni a nyugvásodban.

Gergely lehajtotta a fejét. Bizonyosan azon gondolkodott, hogy elfogadja-e az ebédet? Végre is arra gondolt, hogy hátha megbántja őket: elfogadta.

Az asszony sárga bőrabroszt vetett az asztalra, és hidegsültet tett rá, meg bort is tett melléje.

Ekközben Bálint pap is hazaérkezett. Máskor csak az est vetette haza az irgalmasság munkájából, aznap korábban tért haza, mert a hőség és a munka kifárasztotta.

A nyomában baktatott be Cecey.

Gergely kezét csókolt a papnak. Aztán, hogy a pap visszatolta az asztalhoz, evés közben feleltetett kérdéseire.

— Hogy megnőttél! — bámuldozott a pap. — Embernyi ember vagy. Pedig mintha csak tegnap szakadtál volna el tőlünk!

És körülpillantott.

— Vica hol van?

— A palotában, — felelte Cecey.

A pap tekintete magyarázatot kért. Cecey mentegetődzve felelte:

— A királyné igen megszerette. Nem ereszti.

— Mióta?

— Egynehány napja.

— Csak nem a *gyerek* mellett van? — hörkent föl a pap.

— Mellette van, — felelte Cecey. Csak nem gondolod, hogy pesztonka. Van ott pesztonka elég. Vica csak épp hogy ott van, no.

— A te leányod, a Szapolyai fia mellett? — ugrott fel a pap a színéből kikelve.

Cecey nyugtalanul baktatott végig a szobán.

— Hát mi van abban? — dohogott megfordulva. Nem te mondtad-e, hogy inkább a magyar, ha kutya is, hogysen a német, ha angyal is.

— De hogy a te leányod ringatja a Szapolyay fiát!

S éktelen dühvel ordított Ceceyre:

— Hát így meglágyul az ember esze, ha megvénül! Hát elfelejtetted-e, hogy annak a gyerekek az apja hóhér volt! Elfelejtetted-e, hogy velem együtt ettél a Dózsa György húsából!

Ű úgy vágta a széket a földhöz, hogy darabokra reccsent.

Gergely szájából kiesett a falat. Lefutott a lépcsőn, és elővezette a lovát. Elrohant annélkül, hogy búcsuzott volna.

XIV.

A királyi palota előtt leszállt a lováról, és a kantárnál fogva tartotta.

A palota falán szekérkeréknyi nagy napóráat pillantott meg. A nap akkor épp a fellegek mögött járt, és az aranyozott órarúd csak halvány árnyék-vetéssel mutatta a római IV-et.

Gergely az ablakra vizsgálódott. Sorra nézte valamennyit: a földszintieket, az emeletieket, aztán a toronyablakokat.

A palota kapuján katonák jártak ki és be. Egy ősz szakálú, hajlott hátú agg magyar úr is tötyögött befelé. Két iródeák követte.

— Félre az útból! — mondta két fiucskának az őr, — mit málézkodtok itt!

Az agg úr tötyögött. Nagy úr lehetett, mert mindenki köszönt neki, ő azonban nem köszönt vissza senkinek. A diákjai tekercsbe göngyölt papirosokat vittek. Posztósüvegük szélébe lúdtoll volt tűzve. Az övükön rézkalamáris lógott. A nap ahogy rájuk tűzött, az árnyékuk is méltóságosan mozgott előre, a palota falán.

Azután egy nyúlánk szőke katonát pillantott meg Gergely. Csak a lábát látta, a piros csizmába, piros nadrágba foglalt vékony két lábat, de arról is megismerte, hogy a szigetvári őrségből való. Nagy Bálint a neve.

Megfordult és a Szentgyörgytér felé sietett a

lovával. Nem akarta, hogy Bálint úr emberei közül valaki megpuhítsa.

Hanem odább megint csak ismerőssel találkozott. Egy mozgékony, kis kerekszakálú ember volt az: Martontalvay Imre, Török Bálintnak a deákja, sáfárja, hadnagya, szóval egy mindenképpen hasznos belső embere.

Gergely átosont a lova tulsó oldalára, ott lapangott, hogy az arcát eltakarja az elől az ember elől. Azonban Imre deák meglátta.

— Ninil! — kiáltott, — Gergely öcsém!

Gergely fülig elvörösödött, emelte föl a fejét.

— Hogy kerülsz te ide? Az úrhoz jöttél? Hát ezt a lófejú ökröt hol szedted fel? Hiszen ez nem a mi lovainkból való!

Gergely szeretett volna elsülyedni a kövezet alá, az ökörnek nevezett érdemes állattal együtt.

Hanem hamar összeszedelődzködött.

— Az úrhoz jöttem, — pislogott röstelkedve. Hol van?

— Nem tudom, megjött-e már. A német rabokat kísérte a szultán elé. Haj, vitéz ember a mi urunk! Láttad volna, hogyan aprította a németet! Ma egy hete is úgy jött vissza a csatából, hogy egy-csuron vér volt a jobbkarja. A királyné az ablakban ült. Ahogy ellovagolt előtte, felmutatta neki a jobbját, a karddal együtt. Nincs otthon marhaveszedelem?

— Nincs, — felelte Gergely.

— Hát az öreg-kutat kitisztították-e a rabok?

— Ki.

— A cséplők nem lopnak?

— Nem.

— Az urfiak egészségesek?

— Egészségesek.

— És az asszonyunk?

— Az is.

— Remeteudvaron nem jártál?

— Nem.

— Nem tudod, hogy a sarjut kaszálják-e már?

— Nem.

— No, — azt mondja a deák, a süvegével le-
gyezve magát, — hát hová szállsz? Van már szál-
lásod?

— Nincs.

— Hát gyere énhozzám. Valami nagy hírrel
jöttél? Vagy levelet hoztál az úrnak?

— Nem. Csak úgy...

— Hát várakozzál itt. Befordulok a palotába.
Vagy gyere te is velem ide a lovas-udvarra. Az-
tán hazamegyünk, és ünnepibe öltözől. Vagy
nincs ruhád? No majd lesz. Aztán beszélhetsz az
úrral.

Bevezette a diákot az udvarra, és elhelyezte az
árnyékon.

Gergely utána nézett a bőbeszédü eleven em-
bernek. Láta mint szalad fel a széles vörös már-
ványlépcsőn. Aztán azon gondolkodott, hogy ne
szökjön-e meg a Bálint úr szidása elől?

Hej, nem lehet az elől megszökni! Hatalmas
tekintetével már messziről is magához horgozza.
Aztán igazat kell mondani. Meg kell vallani,
hogy... jaj azt sehogy se lehet megvallani!..

Vakarta a fülét. Gondolkodott, hogy szinte gö-
zölgött a feje belé, aztán megint bámulta az abla-
kokat.

Amint így tekintget, látja, hogy az udvar egy
nyílásán a kert fái zöldelnek át. Mi lenne, ha oda
besurranna? Csak úgy messziről megnézné az ő
kis Éváját. Csak úgy messziről, mert a királyné-
hoz nem szabad közel mennie a magaszörű me-
zei halandónak.

Vajjon hol vannak? Bizonyosan a tulsó árnyé-
kos részen valahol, vagy a kertben, vagy valame-

lyik ablakban. Megismerné Évát messzről is. Megismerné azt a gyöngye fehér arcát, édesmosolygású macskaszemét. Intene neki egyet a süvegével. Aztán Éva találgathatná akár egy hétig is, hogy Gergely járt-e ott? vagy egy hozzá hasonló fiú? vagy hogy éppen Gergelynek a lelke?

Az udvar szénaszemetes. A fal tele szép sorjában nagy nehéz vasgyűrűkkel. A gyűrűk arra valóak, hogy a lovat hozzájuk kössék, akik ott járnak.

Gergely is odakötötte a maga lovát, aztán csendes andalgással átment a katonák között. Beosont abba a sikátorba, amelyikből a fák lombja kandikált kifelé.

Gergely azt gondolta, hogy ott van a kertnek a bejárata. No bizony éppen olyan keskeny sikátorba szabják a nagy kertek bejáratát! Nyoma sincs ott semmiféle ajtónak. A sikátor egyik oldala magas vasrács, a másik oldala épület. Mátyás királynak tudósai és művészei laktak valamikor azon a részen, azután lengyel papok és szolgák Ulászló idejében, később meg asszony-cselédek.

Gergely azonban minderről nem tudott semmit. Ő csak a rácsot nézte. A rács fehér volt, s a vasrudak vége aranyozott. A lombok néhol kihajoltak a rácson.

Gergely be-benézett. Néhol kavicsos utat látott, meg egy-egy zöldmázás cseréptetővel fedett kis kerti épületet. A rácson is néhol egy-egy vasholló ült; de némelyiknek már csak a lába volt meg. Gergely a lombokon át egynehány rózsaszínű foltot látott. Női ruhák! Gergelynek a szive kalló-malomként duhogott.

Be-bekukucskált, ahogy lejjebb és lejjebb óvakodott a kerítés mellett. Végre egy öreg hársfa alatt női csoportot pillantott meg.

Bölcső körül ültek. Világos rózsaszín ruhába voltak öltözve. Csak egy volt közöttük feketében, egy hosszúkás arcú, hosszúkás orrú, vékonykezü asszony. Annak az arca halavány volt, a szeme fekete és szomorú. Csak akkor mosolygott el, mikor lehajolt, és a bölcsőbe nézett, de a mosolygása is szomorú volt annak.

Gergely nem látott a bölcsőbe. Egy fehérruhás kövér asszonynak a háta takarta a bölcsőt. A kövér asszony hársfa-lombocskát lengetett a bölcső fölött.

Gergely fel s alá keresgélt a rácson, hogy jobban beláthasson. Láttá már, hogy négy nő van összesen a bölcső körül, s egy ötödik ott hajladozik egy kehelyalakú nagy márványváza mellett.

A rács mentén ahhoz futott le. Csakugyan az ő kis Évája volt. De hogy megnőtt! Vadgesztenyét szedett a földről a kosárba:

— Vicuska! Cicuska! — szólt be halkán a rácson.

A leányka húsz lépésnyire lehetett. Valami nótát dúdolgatott. Az volt az oka, hogy nem hallotta meg Gergely szavát!

— Vicuska! Cicuska!

A leány fölemelte a fejét. Komoly csodálkozással nézett a rács felé.

— Cicuska! — ismételte Gergely csaknem kacagva, — Cicus! Vicus! Gyere hát ide!

A leány nem láthatta a tamariszkusz-lomboktól Gergelyt, de megösmerte a hangját.

Jött, mint az őzike. Meg-megállva, meg-megiramodva, nagy bámuló szemével még csak nem is pillantva csodálkozásában.

— Én vagyok itt, Vicuska, — ismételte Gergely.

Akkor a leány ott-termett. Összecepta a kezét.

— Gergő! Hogy kerülsz te ide?

Az öröm ragyogása áradt el rajta, s a rács nyílásához tette az arcát, hogy Gergely megcsókolja. Gergely ekközben valami kellemes illatot érzett rajta, hasonlót az áprilisban virágzó lonc illatához.

Azután mind a ketten fogták a rácsot, egymás keze mellett. A rács hideg volt. A kezők meleg. Az arca is mind a kettőnek kipirult.

A fiú elmondta röviden az odakerülése történetét, s közben a leány arcát, kezét és ruháját vizsgálta.

Hogy megnőtt, hogy megszépült! Csak a szeme, az a nyílt, ártatlan szép macska-szeme a régi.

Más talán nem látta volna szépnek a leányt: Hiszen abban a korban volt, amelyben csak a kezek meg a lábak fejlődnek, s az arc valami éretlen, a mell még fiús, és a haj még rövid, de Gergelynek mindez mégis szép volt. A leány nagy keze tetszett neki, fehérnek és bársonyosnak érezte, s hogy a lábára formás cipő simult, oda is gyönyörködött egy hosszú pillantásban.

— Egy gyűrűt hoztam, — mondta Gergely.

S elővonta a zsebéből a nagy török gyűrűt.

— Az én jó mesterem hagyta ezt nekem. Én meg odaadom neked, Vicuska.

Vica a kezébe vette a gyűrűt, és tetszéssel szemlélte rajta a topáz-félholdat, gyémántcsillagokat. Azután beledugta az ujját és mosolygott.

— Mekkora gyűrű! De szép!

És hogy egy ujján csak lötyögött a gyűrű, két ujját dugta bele.

— Jó lesz, ha megnövök, — mondotta. Addig csak legyen nálad.

Aztán gyermekes nyíltsággal toldta hozzá:

— Tudod, majd ha a feleséged leszek.

Gergelynek az arca elborult, és szeme elnedvesült.

— Nem leszel te az én feleségem, Vica

— Nem-e? — ütődött meg a leány.

— Te már csupa királyok meg hercegek között élsz. Nem adnak ilyen kurta embernek mint én vagyok.

— Oh, hogyisne, — vont a nyakán Vica. Azt hiszed, hogy én valami nagyra nézem őket. A királyné is mondta egyszer, hogy csak szeressem a kis királyt, majd szerez ő nekem ilyen-olyan vőlegényt, ha megnövök. Van már nekem, feleltem vissza. Megmondtam a nevedet is, meg hogy Török Bálint a nevelő atyád.

— Megmondottad? Aztán mit szólt rá?

— Annyira nevetett, hogy majd leesett a székéről.

— Itt van ő is a kertben?

— Itt. Az a fekete ruhás.

— Az?

— Az ám. Ugy-e, milyen szép?

— Szép, de én még szebbnek gondoltam.

— Szebbnek-e? Hát nem eléggé szép?

— Nem láttam a fején semmi koronát.

— Ha akarod, beszélhetsz vele. Igen jó aszszony. Magyarul nem ért.

— Hát?

— Lengyelül, németül, diákul, olaszul, franciául, szóval mindenféle nyelven, csak magyarul nem. A te nevedet is úgy mondja ki, hogy: Kerkő.

— Mit beszélnek vele? — húzódott Gergely. Ambátor egypár szót én is tudok németül. Ha-

nem azt mondd meg, Vicus, hogy ha máskor is eljövök Budára, hogyan beszélhetek veled?

— Hogyan? Hát majd megmondom a királynénak, hogy eresztessen be.

— És beeresztet?

— Hogyne. Engem úgy szeret, hogy mindent megenged. Az illat-vizéből is ad. Szagold meg csak a ruhám ujját. Ugye, jószagú? A királynék mind ilyen jószagúak! Aztán az imádságos könyvét is megmutatta. Abban vannak csak szép képek! Van benne egy Mária kék selyemruhában, rózsák között. Azt látnád!

A hárs alól valami olyanféle nyekergés hallatszott, mint mikor macskának lépnek a farkára.

Éva összerezsent.

— Jaj! A királyka fölébredt. Várj itt. Gergő.

— Vicus, nem várhatlak, hanem holnap eljövök.

— Jó, — felelte a leány. Mindennap itt légy ebben az órában.

És elfutott a királykához.

Országos Széchényi Könyvtár

XV.

Semmi sem úgy történik, ahogy előre elgondolgatjuk.

Mikor Török Bálint haza érkezett, órákig nem lehetett hozzáférkezni. Bezárkózott a szobájába, és fel-alá járt. Az alsó szobákban hallották néhez, egyforma járását.

— Az úr haragszik, — aggodalmaskodott Martonfalvay, — talán csak nem énreám?

— Hátha még engem meglát. — borzongott Gergely.

S vakart a fején.

Martonfalvay háromszor is fölment a lépcsőn, míg végre be mert nyitni.

Török Bálint a Dunára néző ablaknál állott. Úgy volt öltözve, ahogy a török császárnál járt. Még a bársonyos diszkardot sem oldta le a derekáról.

— Mi az? — horkant rá visszafordulva. Mit akarsz Imre? Semmi beszélgetésre nincs most kedvem.

Martonfalvay alázatos meghajlással vonult vissza.

Megállt a tornácon, és zavartan vakarta a fületövét. Mert az is baj lesz, ha szól. Bálint úr olyan, mikor haragszik, mint a zivatar-felleg: könnyen kilobban belőle a mennykő. De hátha az is baj, hogyha nem szól? Akárki jön hazulról, az úr mindig örömet látja.

Török Bálintnak a háza a fejevári kaput támasztotta. Egyfelől Pestre nyiltak az ablakai, másfelől a Gellérthegyre. Martonfalvayt végre az segítette ki a zavarából, hogy amint lenézett az ablakon, Verbőczyt látta a ház ajtaján belépni.

Visszasietett hát, és megintcsak benyitott az ajtón.

— Nagyságos uram, Verbőczy uram jön.

— Itthon vagyok, — felelte Török Bálint.

— Gergely is itt van, — folytatta nagy lélekzettel a deák, — a kis Bornemissza-fiú.

— Gergely? Egyedül?

— Egyedül.

— Hát hogy kerül az ide? Jöjjön bel!

Gergely egyszerre érkezett az ajtóhoz az ősz szakálú, hajlott hátú Verbőczyvel.

Hogy Martonfalvay mélyen meghajolt, Gergely is utánozta.

Azzal az öreg úrral találkozott ő az imént a királyi palotánál. Az előtt vitték a lúdtollas de-

kok a papirtekercset. (Hej, nagyhirü ember! Legénykorában látta Mátyás királyt!)

— Isten hozott bátyám, — hangzott ki a szobából Török Bálint mély, férfias hangja.

Megpillantotta Gergelyt.

— Engedd meg, bátyám, hogy a fogadott fiammal szóljak előbb. Gyere be Gergely!

Gergely azt se tudta, élő-e vagy holt: állt cövekként a két úr előtt.

Bálint összevont szemöldökkel nézett reá:

— Valami baj van otthon?

— Nincs, — felelte a diák.

— Te a pappal jöttél!!!

— Avval.

És elhalványult.

— És hogy estetek rabul? Hiszen a pap meghalt. A fiaim is veletek voltak?

— Nem.

— Hát hogy kerültetek a törökök közé?

Az agg Verböczy megszólalt:

— No-no, Bálint öcsém, — mondotta jóságos mélyrengésü hangon, — ne kiabálj úgy arra a szegény gyerekekre, hiszen belereked a szó: ijedtében.

És leült a szoba közepén egy feketebőr karosszékre.

A fiú az *ijedtében* szóra észre tért, mintha vizet loccsantottak volna az arcára.

— Úgy, — felelte egyszerre bátran, — hogy égbe akartuk röpíteni a török császárt.

— Per amorem! — szörnyedt el Verböczy.

Török Bálint maga is meghökkent.

A fiú, — jöjjön, aminek jönnie kell, — elmondta, hogyan vitték a puskaport az országútra, és a pap hogyan tévesztette össze a császárt a basával.

Verböczy összecepta a kezét.

— Micsoda meggondolatlanság! Micsoda szá-
márságot eszeltetek ki, édes fiam!

— Nem ott a számaráság, — felelte a kardját
a padlóhoz ütve Török Bálint, — hanem ott, hogy
a pap nem ismerte meg a szultánt.

És a két úr egymásnak fordult.

— A szultán barátunk! — szólt Verbőczy.

— Elvesztőnk! — felelte Török Bálint.

— Nemes gondolkodású úr!

— Koronás gazember!

— Én ismerem, de te nem ismered! Én jár-
tam nála Konstantinápolyban...

— Pogánynak a szava nem szentírás. És ha
szentírás volna is, az ő szentírásuk nem a miénk,
a miénk nem az övék. Az ő szentírásuk az, hogy
a keresztény letiporni való!

— Csalatkozol.

— Adja az Isten bátyám, de én gonosz bűzét
érezem ennek a látogatásnak. Haza megyek innen.

S Gergelyhez fordult:

— Fiam, megmenthettétek volna Magyarorszá-
got!

S hogy ezt mondta, a hangja fájdalmas volt.

Másnap reggel azzal ébresztette fel Gergelyt
Martonfalvay, hogy a ruhatárból egy vörös és
kék selyem apródöltözetet tett az asztalára.

— Az úr parancsolja, hogy öltözzél fel. Tíz
órákor állj készen az udvaron. Bemégy vele a
királyi palotába.

S előfogta Gergelyt, mint valami gondos anya.
Megmosdatta, felöltöztette. A haját középen
kétfelé fésülte. Az aranygombjait megtörölgette
szarvasbőrrel. Még a meggyszín-piros dali-cipő-
ket is ő akarta felhúzni a lábára.

— De már ezt nem engedem! — nevetett Ger-
gely. Nem vagyok én olyan gyámoltalan fráter.

— Hát nem félsz?

— Mitől félnék, deák uram? Hogy a királyné elé megyek? Nagyobb asszony az én nagyasszonyom annál, ha nincs is korona a fején!

— Abban is igaz a szavad, — bakkantott a deák, s tetszéssel nézett végig a fiún, — de tudod, mégiscsak királyné.

Ahogy Török Bálinttal mentek aztán a királyi palotába, egy udvari szolga sietett eléjük.

— Nagyságos uram, — lihegte, — királyné őfelsége küldött, hogy azonnal jöjjen. Valami basa érkezik. Annyi kincset hoznak, hogy szörnyűség!

Török Bálint a kísérő vitézeihez fordult:

— Nem ingyen hozzák, meglássátok!

A katonák az udvaron maradtak. Bálint úr Gergelyvel felment a széles márvány-lépcsőn.

Az alabárdos ajtónálló tisztelgőre emelte a bárdot, s jobbfelé mutatott:

— Őfelsége a trónterembe rendelte az urakat.

— Akkor velem jöhetsz, — tekintett hátra Gergelyre Bálint úr, — mindig mögöttem állj négy-öt lépésnyire. És katonásan állj! Senkivel ne beszélj! Ne krákogj, ne köpdöss, ne ásíts, orrodát ne piszkáld.

Magasívvü csarnokok; színes és faragott falak; mindenütt arannyal tündöklő és koronás cimek; magas, széles ajtók, egyik mennyezet ezüst csillagokkal ékes; lépések zaját elnyelő vastag vörös szőnyegek. Gergely kábuldozott a pompától.

Ugy érezte, mintha minden sarokban egy koronás szellem állana, és suttogná:

— Királyok lábnyomán jártok! Ezt a levegőt királyok lehelték be itten!

A tróntermben már öt fényes öltözetű úr ácsorgott. Mögöttük apródok és tiszték. A trón

mellett néhány alabárdos testőr. De a trónon még nem ült senki.

A terem boltozatos volt, mint a többi, s a katángszín kék selyem boltozat csillagai az eget abban az órájában ábrázolták, amelyikben a nemzet Mátyást királyának választotta.

A trónus mögött nagy bíbor szőnyeg az ország aranyfonállal szőtt címerével. Az országos címer belsejében megint egy kis címer: angyaltartotta pajzson két fehér egyszarvú ló és két farkas; fölül lengyel sas. A Szapolyay-család cimere az, — már hát a lengyel sast az asszony-nak számítva.

Török Bálint elé egy palotás hadnagy lépett:
— Öfelsége hívja, nagyságos uram.

Gergely magára maradt az apródok és deákok között.

A mellette beszélgető két ifjúhoz fordult:

— Bornemissza Gergely a nevem. Török Bálintnak apródja vagyok.

Az egyik ifjú, — (vidám tekintetű, naptól barnult, szőke), — kezét nyújtott neki.

— Zoltay István vagyok, Batthyány uram hadából.

A másik egy rövidnyakú köpcös legény, csak összefonva tartotta a karjait, és elnézett Gergely válla fölött.

Gergely megütődve bámult rá. (Ez a bikafejű urfi bizony még megveti!)

— Bornemissza Gergely vagyok, — ismételte fejét fölvetve.

A bikafejű ránézett félvállról:

— Mi közöm veled, öcsém? Apródnak *hallgass* a neve.

Gergely elpirult. A szeme rávillant a gögös ifjúra.

— Nem a te apródod vagyok! Akié pedig

vagyok, az nem úgy hí engem, hogy *hallgass*, hanem úgy, hogy *ne tőrj bántást!*

A bikafejű végignézett rajta.

— No majd, ha kint leszünk az udvaron, megmondom neked a nevemet.

S tenyerét érhető mozdulattal emelte meg.

Zoltay közéjük lépett.

— Nono Mekcsey, csak nem izéled ezt a gyereket!

— Nem vagyok gyerek, ha bántanak, — csikorgott Gergely. Engem Dobó István már hét éves koromban karddal övezett fel, és vitéznek nevezett.

A Dobó-névre Zoltay megfordult és Gergelynek a vállára tette a kezét.

— Nini, — bámult rá, — talán biz te vagy az a gyerek, aki egy janicsárnak a lovát elvitted

— Én, — felelte Gergely büszke örömmel.

— Pécs mellett valahol?

— A Mecseken.

— No pajtáskám, akkor add ide mégegyszer a kezedet.

Megrázta, megszorította Gergelynek kezét, aztán magához ölelte.

Mecsesey háttal volt fordulva hozzájuk.

— Ki ez a goromba fráter? — kérdezte Gergely.

— Jó fiu, — mosolygott Zoltay, — csak néha kissé tüskés.

— De én nem hagyom annyiban! — rándult meg Gergely.

Rácsapott Mecsevnek a vállára.

— Hallja az úr...

Mecsesey megfordult.

— Éjfélkor a Szent György-téren megösmerekedhetünk.

És a kardjára csapott.

— Ott leszek, — felelte röviden Mekksey.

Zoltay a fejét csóválta.

Közben egyre többen és többen jöttek az urak. A teremben kellemes bajuszpedrő-szag terjengett. Aztán egyszercsak mintha szellő fuvalt volna át a termen, mozgolódás keletkezett. Két alabárdos testőr — vagy mint akkor mondták: *palotás*, — lépett be az ajtón. Követte őket néhány udvari méltóság: udvarmester, kamarás, egy fekete pap, — bizonyosan az udvari káplán; aztán négy kis apród, aztán a királyné; utána a barát, Török Bálint, Verbőczy, Batthyány Orbán, meg az öreg Petrovich.

Gergely elpirosodva nézett az ajtóra. Még valakit várt, hogy jön. Bizonyosan azt gondolta, hogy amint a férfiaknak fiu-apródjai vannak, az ilyen nagyasszonyt is környezik leány-apródok. De nem jött leányapród egy se.

A királynén fátyolos gyászruha volt. Csak a fején ragyogott egy vékony hold-alaku gyémántos korona. A trónra ült. Két testőr mögéje állott. A főurak melléje.

A királyné körültekintett a teremben. Még valamit kérdezett halkán a baráttól, aztán visszahelyezkedett a székére.

A barát intett az ajtónállóknak.

A török szultán küldötte lépett be: egy arany-sallangos fehér selyembe öltözött termetes ember. Amint az ajtón belépett, földig meghajolt. Aztán futó sietéssel ment a trón szőnyegéig. Ott előrevetette a két kezét, és hasra feküdt.

Vele együtt tiz apródféle citromszin-ruhás cir-kászi barna fiu. Azok is úgy siettek be, mint az agájok. Ketten-ketten egy-egy violaszinű bár-

sonynyal borított ládát cipeltek. Letették a ládákat kétfelől az aga mellé. S ők is a szőnyegre borultak a láda mögött.

— Isten hozott, Ali aga, — szólalt meg akkor a királyné latin nyelven.

Gyöngerebég volt a hangja. Nem lehetett tudni, hogy a melle erőtlene-e? vagy hogy mint afféle asszony nyárfalevél-természetű lélek?

A török fölemelkedett. Csak akkor látszott, micsoda széparcú arab ember. Lehetett negyvenéves.

— Felsőleges királyasszony, — szólalt meg latinul, s dercés reggeli hangon, — a hatalmas padisáh üdvözetét hoztam trónusod elé. Kér, hogy fogadd olyan szívesen, mint ahogy ő küldi.

Intésére az apródok megnyitották a ládák tejet, s az aga egyenkint szedte elő a ragyogó aranyláncokat, karpereceket, selyem- és bársonykelméket, egy szép drágaköves kardot, és buzogányt.

Odarakta a szőnyegre a királyné lába elé.

A királyné halvány arcán az öröm gyöngere rózsája pirosodott elő.

Az aga még egy kis csipkézett ezüst-foglalatu kristályszelencét nyitott fel és nyujtott át. Gyűrűk csillogtak abban, a mesés kelet legszebb kincseiből valók. A királyné asszonyos gyönyörködéssel nézett a gyűrűkre.

— A kardot és buzogányt, felség, a kis őfelségének küldi az én uram, — folytatta a szót Ali aga. Továbbá lent az udvaron áll három telivér arabs ló. Azok kettjét a két szultánfi küldi. Ők is eljöttek, és testvéri csókjukat küldik a kis János Zsigmond őfelségének. Méltóztatna talán megtekinteni felséges asszonyom: úgy állítottam, hogy az ablakból megtekinthető lehessen.

A királyné fölkel s a főurakkal az udvari ab-

lakhoz vonult. Ahogy Gergely mellett elhaladt, Gergely érezte rajta azt a finom lonc-illatot, amelytől Vica is illatozott. Egy testőr félrevonta az ablak vastag kárpitját. A terembe napfény szállt be. A királyné a tenyerét a szemére árnyékozva nézett le az udvarra.

Ott állt a három gyönyörű kis paripa. Arannyal kivert drága keleti szerszám rajtok, s körülöttök a bámuló udvari nép.

A királyné néhány szót váltott a baráttal.

A barát a követhoz fordult:

— Öfelsége meghatottan és hálával köszöni a kegyelmes szultán ajándékait, valamint a két főherceg ajándékát. Mondd meg uradnak, a kegyelmes szultánnak, hogy jelöljön meg egy órát a király és királyné öfelsége küldöttjeinek elfogadására, akik e köszönetet tolmácsolják majd a kegyelmes padisáhnak.

A királyné bólintott, és a szék karjára tette két kezét, hogy fölkeljen. Azonban az aga még nem végzett.

— Mindezeket az ajándékokat, — folytatta bagolypillantással, — csupán annak jeleképpen küldi a hatalmas padisah, hogy ő János Zsigmond király öfelségét fiának tekinti, a felséges királyasszonyt pedig leányának. És az volna a legnagyobb öröme, ha elhunyt királyi barátjának fiát, a kis király öfelségét láthatná, és atyai csókjával illethetné.

A királyné elhalaványodott.

— Ez okból, — folytatta a követ ismét bagolypillantással, — kéreti felségedet a hatalmas padisah, méltóztassék a kis király öfelségét a dajkával együtt kocsiba ültetni, és méltó kísérettel hozzá bocsátani.

Ezen a *méltó kísérettel* szón hangsúly volt.

Senki nem értette akkor. Mindenki megértette másnap.

A királyné fehér volt, mint a fal. Hátradőlt a trónusán, nehogy elájuljon. A teremben elszörnyűködés morajlott halkán.

Gergely fázott.

— Mit mondott? — kérdezte suttogva Mekcsey.

— Nem értettem tisztán, — felelte Zoltay.

— És Gergelyhez fordult:

— Értetted te? Te bizonyosan jobban értesz latinul, mint mink.

— Én értettem, — büszkélkedett Gergely, — és *neked* megmondom.

Azonban mielőtt szólhatott volna, a török hangja hallatszott megint:

— Nincs ok az aggodalomra. A hatalmas padisáh csak az ellenségeinek félelmes, a jóbarátok irányában ő is csak jóbarát. Egyébiránt ő személyesen jött volna el, hogy tiszteletét és jóindulatát kifejezze, de a mi vallási törvényeink tiltják ezt, felséges királyné.

S megállt a beszédben. Várta, hogy vagy a barát, vagy a királyné felel neki. Azonban senkise felelt.

— Továbbá, — folytatta akkor a török és ismét bagolypillantással, — az én uram és császárom azt óhajtja, hogy János Zsigmond öfelségét mindazok az urak kísérik el, akik Buda védelmében kitüntették magukat. Ismerni óhajtja a magyar hősokeket; valamennyit a maga hőseinek tekinti.

Hogy erre se feleltek, meghajolt:

— Ezzel elvégeztem a hatalmas padisáh megbizását, s várom a kegyelmes választ.

— Délután három órakor megadjuk, — felelte György barát a királyné helyett. Öfelsége a császár meg lesz a mi válaszunkkal elégedve.

A királyné fölkel. Intett Török Bálintnak, s hogy az erre a trónhoz lépett, belefűzte a karját a karjába. Látszott rajta, hogy alig bír a lábán megállani.

XVI.

Ali aga délben a főurak házát járta sorra. Járt Fráter Györgynél, Török Bálintnál, Petrovich Péternél, aki a kis királynak nemcsak rokona, de gyámja is. Továbbá Verbőczynél járt, Batthyány Orbánnál is, és Podmaniczky Jánosnál is.

Értékes kaftánt vitt ajándékol az uraknak, mézes szavak kíséretében persze.

A kaftánok között Török Bálintnak jutott a legpompásabb. Bokáig érő nehéz sárgaselyem. A többi kaftán mind egyforma ibolyaszínű, és narancsszínű sárga selyembélésű. Az az egy napraforgó színű selyem, és habos fehér selyem a bélése. Maga az aranyfonalakból szőtt öv olyan szárazott aprólék munka, hogy rajta vénülhetett meg, aki mivelte. A gombok a kaftánon a nyaktól az övig, gyémánttal körözött aranygombok.

Hogy a házbeliek összecsendültek az ajándék csodájára, Török Bálint mosolyogva rázta a fejét:

— Jó lesz paplannak.

Azután elkomolyodott:

— Szedelőzködjetek! Délután haza indulunk!

Három óraker megint a palotába ment. Ott a főurak a könyvtár-teremben vártak már reá.

— A királyné nem enged, — aggodalmaskodott György barát, — kérlek szólj vele.

Török Bálint vállat vont.

— Én búcsúzni jöttem.

A főurak elképedtek.

— Mi jut eszedbe?

— Érzem a szelet. Nem akarom, hogy kívül találjon az odumon.

— Az ország sorsával játszoll — dörmögött rá Verbőczy.

— Rajtam fordulna meg?

György barát a homlokát ráncolta.

— A szultánt nem szabad elkedvetlenítenünk.

— A fejemmel kedveskedjek-e neki?

— Meg van ez zavarodva! — boszankodott a vállát vonogatva Verbőczy. Hát nem neked küldte-e a legszebb kaftánt? Nem téged ölelgett-e legjobban?

Török Bálint rákönyökölt a nagy kéklő földgömbnek a kávjára és maga elé gondolkodva bólogatott:

— Az okos madarász annak a madárnak sipol legszebben, amelyiket legjobban kívánja a kalitkájába.

Az ajtónálló feltárta az ajtót annak jeléül, hogy a királyné várja az urakat.

Hosszas és kinos disputa keletkezett odabenn. A királyné féltette a gyermekét. A főurak az ország és a nemzet sorsát vetették fel a kérés megtagadása ellenében.

— És te nem szólsz-e semmit? — fordult a királyné Török Bálinthoz, aki a falnak támaszkodva némán és komoran állott.

Bálint megrázkódott, mintha álomból ocsudna.

— Én csak búcsúzni jöttem ide, felség.

— Búcsúzni? — ámuldozott reá fájdalmasan a királyné.

— Még ma haza kell mennem. Olyan ügyek fordultak elő otthon, hogy nem maradhatok egy percig se tovább.

A királyné kókadozott. Idegesen tördelte a kezét.

— Várj: Ül le, ha beteg vagy. Mondd meg, mit cselekedjünk?

Török Bálint vállat vont:

— Én nem bizok a törökben. A töröknek eb a keresztény. Nem szabad a kezébe adnunk a királyi gyermeket. Mondjátok, hogy beteg.

Verbőczy megmordult:

— Azt feleli rá: megvárom, míg jobban lesz. S itt hetel majd rajtunk. Etetnünk kell a hadát, lovait...

A barát haragosan toppantott:

— Az országra is gondolj! A szultán itt áll egy nagy haddal. Magunk hívtuk be. Barátja volt a megboldogult királynak: a kívánságát teljesíteni kell! Ha azt látja, hogy bizalmatlanok vagyunk iránta, ki a kezes arról, hogy ellenünk nem bősül? Akkor aztán nem fiának nevezi őfenségét, hanem rabjának.

A királyné a halántékára szoritotta a kezét, s hátra hanyatlott a székén.

— Oh, jaj nekem nyomorult asszonynak!... Azt mondják, királyné vagyok, de a földön csúszó koldusnak is több az ereje!... A fának nem fáj, ha letörik a virágát, oh, de az anyai szivet fájdalomtól gyúrta a Teremtő!

XVII.

Mig ezek a teremben történtek, Gergely az előszobában ácsorgott.

Ahogy ott áll a magas fehér cserépkályha mellett, úgy érzi, mintha valami pók futna végig az arcán. Odakap. Hát egy pávatoll akad a kezébe.

A kályha két terem közt áll, s mellette át lehet látni a másik terembe.

— Gergely! — hangzik halkan.

Gergely boldog megrezzenéssel kukkant a résbe. Vica arcát látja ott, az ő pajkos szemét, ahogy a szomszéd teremből hozzá átleskel.

— Gyere ki a folyosóra, — suttogja a leány.

Gergely kisurrant. A leány már ott várta az ablakfülkében. Megragadta a kezét.

— Gyerünk le a kertbe!

S vezette.

Négy vagy öt termen siettek át. Valamennyi vastagon be volt terítve szőnyeggel, s valamennyinek le volt eresztve a nap felől való oldalon a kárpitja. A falakon király-képek és szent-képek. Egy helyen lovas csatakép is. A butorokon és falakon aranyozások. Egyik szoba rákszin, a másik liliomszin, a harmadik kék, mint a levendula. Mind más és más színű. Csak a kályhák fehérek, kívülről fűtöttek, Butor valaményiben kevés.

Le egy széles lépcsőn, — Vica elől futott, — végre a kertbe léptek ki.

Gergely megkönnyebbült.

— Magunk vagyunk, — mondta Vica.

Fehér ruhába volt öltözve, valami nyáriás könnyű szövetbe, amely a nyaka körül ki volt kanyarítva. A haja egy-ágba fontan csüggött a hátán. A lábán sárga szatytyáncipők. Állt az árnyékos homok-úton, egy bokor-csoport mellett. Állt mosolyogva, hogy Gergely bámulta.

— Szép vagyok?

— Szép, — felelte Gergely. Te mindig szép vagy. Fehér galamb vagy.

— A királyné varratta ezt a ruhát nekem.

S Gergely karjába öltekezett.

— Jer, üljünk amoda a hársfák alá. Sok mindent mondok neked, és te is bizonyára nekem. Mingyárt megismertem a hangodat, mikor a vasrácson beszóltál, de sehogy nem hihettem. Sok-

szor gondoltam rád. Az éjjel is felőled álmodtam. A királynénak is mondtam akkornap, hogy itt vagy. Azt mondta, hogy mihelyt a török elmegy, látni akar.

Leültek a hársfa alá egy márványpadra, amelynek a két karja két ülő oroszlán. Onnan le lehet látni a Dunára, s a Duna tulsó partján Pestre. Kicsi kis fakó város az a Pest. Magas kőfal keríti körül. A kőfalon belől apró földszintes házak, két kis templom, s magas fatorony délfelől, nyilvánvalóan őrtorony. A kőfalon kívül sárga homokos mező. Tél-túl egy-egy vén fa. Gergely azonban nem nézi sem a Dunát, se Pestet, ő csak Vicát nézi. Bámulja a leány arcának fehér mályvához hasonló tisztaságát, gyönyörű fogait, gömbölyü állát, hajlékony nyakát, vidám, ártatlan két szemét.

— No most már beszélj te is, — mosolyodik rá a leány. Hogy élsz Törökéknél? Tanulsz-e még sokat? Tudod-e, hogy én most festeni is tanulok? No mit bámulsz úgy? Még egyet se szóltáll

— Téged bámullak, hogy milyen nagy vagy, és milyen szép vagy!

— Azt a királyné is mondta. Azt mondta, hogy most már nagyleánynya fejlődök. A kezem, lábam most már akkora, hogy nagyobb nem lesz. Mert a kéz és a láb csak tizenhárom éves korig nő a lányoknál. Te is szép vagy Gergely.

Pirosság futott végig az arcán, és eltakarta a szemét a tenyerébe.

— Jaj, milyen bolondokat beszélek! Ne nézz rám. Szégyellem magamat.

De a fiu is zavart volt. Elvörösödött a füle hegyéig.

Egy-két percet hallgattak. A hársfa egy száraz gallyacskáján pihenő fecske csicsergett. Talán azt hallgatták. Dehogy azt hallgatták. Szébb ze-

nét hallgattak ōk. Azt, ami a szivőkben zendült meg.

— Add ide a kezedet, — mondotta a fiu.

A leány készséggel odanyujtotta.

A fiu fogta a leány kezét. Vica várta, hogy mit mond Gergely? Gergely csak hallgatott és nézett rá. Egyszer csak fölemelte szép lassan a leány kezét és megcsókolta.

Vica elpirult.

— Szép ez a kert, — mondotta aztán Gergely, hogy valamit mondjon.

Megint hallgattak. Egy hársfalevél leesett az ágról és eljök hullott. Arra néztek mind a ketten, aztán a fiu szólalt meg ismét:

— Mindennek vége van.

Ezt oly búsan mondotta, hogy a leány szinte ijedten nézett reá.

Gergely fölkel.

— Gyerünk Vica, mert hátha jön atyám-uram.

Vica is fölkel.

Megint karonfogta Gergelyt. Hozzá is simult. Így mentek némán tiz lépést. Akkor a leány megszólalt:

— Mért mondtad, hogy mindennek vége van?

— Mert vége van, — rázta fejét Gergely.

Lépkedtek hallgatva. Gergely sóhajtott:

— Érzem, hogy nem leszel te az én feleségem.

Vica megütkezve nézett rá.

— Én meg érzem, hogy az leszek.

A fiu megállt. A szemébe nézett Vicának.

— Igéred nekem?

— Igérem.

— Lelkedre?

— Lelkemre.

— És ha a szülőid mást akarnak? És ha a királyné mást akar?

— Megmondom nekik, hogy mink már meg-
egyeztünk.

Gergely hitetlenül rázta a fejét.

S felháltak a lépcsőn.

Végigmentek ismét a szobákon. A folyosóra
nyíló ajtónál Vica megszorította Gergelynek a
karját:

— Mig a török itt jár, nem találkozhatunk,
csak ha Bálint urral jösz. Akkor csak állj ide a
kályha mellé. Azután kijövök majd érted.

Gergely fogta a leány kezét. A leány érezte,
hogy a Gergely keze remeg.

— Megcsókolhatlak? — kérdezte Gergely.

Azelőtt mindig megcsókolták egymást kérdés
nélkül is. De Gergely érezte, hogy *ez a leány*
nem *az a leány* többé, akit otthon Keresztesen
testvérként szeretett. Több. A leány is érzett va-
lami effélét, mert Gergely kérdésére elpiroso-
dott.

— Hát csókolj meg, — mondotta boldog-ko-
molyan.

S nem az arcát nyujtotta, mint szokta, hanem
az ajakát.

XVIII.

Délután négy órakor fel volt öltöztetve a kis
királyfi. Az udvaron aranyozott hintó várta,
hogy leszálljon vele az óbudai völgybe, ahol le-
sátorozott a török tábor.

A királyné azonban még az utolsó percekben
sem akarta elbocsátani a gyermekét. A fejét a
két kezébe fogta és sirt.

— Nektek nincsen gyermeketek! — nyögdé-
cselte. — Neked nincs György barát, Podma-
niczkynak sincs. Petrovichnak sincsen. Nem tud-
játok mi az: tigris barlangjába bocsátani be egy

kisdedet. Ki tudja: visszatérhet-e onnan? Török Bálint! Nem szabad elhagynod engem! Reád bízom a gyermeket! Te magad is apa vagy: tudod, hogy mi az, mikor a szülői szív reszket a gyermekéért. Úgy őrizd őt, mintha a magadé volna!

És mikor ezt mondta: *Nem szabad elhagynod engem.* megfélekedezett minden méltóságáról, és térdre omlott a szőnyegen Török Bálint előtt. A kezét könyörgőn nyujtotta feléje.

Ez a jelenet mindenkit megrendített.

— Az Isten szerelmére, felség, — kapott hozzá György barát.

S fölemelte a királynét a földről.

— Felséges asszonyom! — mondotta mély megindulással Török Bálint, — elkisérem a kisdedet. És esküszöm, hogy ha csak egy hajaszála is meggörbül, akkor a kardom a szultán vérében furdik meg máma.

A szultán Óbuda alatt táborozott. Pompás hármassátora ott volt fölépitve a mai Császárfürdő helyén. Csak a neve sátor, valójában palotaféle fa- és kelme-alkotmány. Belől termekre és fülkékre van osztva; kívülről ragyog az aranytól.

Délután öt óra tájban megindult, — a szokásos kúrtszóra, — a magvar hódoló küldöttség a királyi palota udvaráról.

Elöl egy huszárszázad, utána a főurak katonasága, azok után a kincsvivő piros és fehérruhás apródok. (A németekkel trafikált hazaáruló Bornemissza Tamás kincseit vitték el a szultánnak ajándéku.) Ismét egy csapat királyi katona, palotások, egyéb udvari szolgák, majd a főurak válogatott daliái. Azután maguk a főurak s köztük egy kövérhátú szürke lovon a fehér-kámzsás

György barát. Szép és méltóságos volt az a kámzsa, ahogy ott fehérlett Török Bálint virágos kék nyári atlaszruhája mellett. A többi főúr is mind a szinek különféle pompájában, de valamennyien lapos kalpagban, sárga dali-saruban és széles karddal. Akkoriban a széles-végű kardok divatoztak. Hajlott kardok voltak, de a végük felé egyre szélesebbek, mintha tévedésből kétszerolyan hosszúra szabta volna a kardmives, s aztán hogy valaki sürgette, kettévágta középen. Hát olyan szélesvégű kardok divatoztak, a végük, mint a lénia vége. A kalpagukon hátrahajló fehér strucctollat viseltek, mint a törökök, ki egy szálát, ki hármasszálát, de oly hosszut, hogy hátul csaknem a nyergéig ért. A főurak között a kis királyfi hatlovas, aranyos hintója. Két udvari hölgy ült benne, meg a dajka. A dajka ölében a fehér selyembe öltözött kis piros-pozsgás, térden táncoló királyka.

A lovakat oldalt egy-egy hosszuhajú, selyemkalpagos apród vezette. A hintó mögött az ezüst sisakos belső testőrség. Azok mögött a budai ostromban vitézkedett tisztek hosszu sora lovagolt.

— Még iszunk is, meglássátok! — mondta egy hang vigan.

— Iszunk hát vizet! — felelte rá egy basszus, — hát nem tudod, hogy töröknek víz a nemzeti itala?

Nevettek.

Gergely egy rézderes kis lovon Török Bálintot követte. Hogy az ura kedvetlen volt, maga is komolykodva ült a lován. Csak akkor derült föl, mikor hátrapillantott és meglátta az öreg Ceceyt. Milyen furcsán ül az öreg a lovon? Az egyik lábát, amelyik fából van, meredten kinyújtva tartja, a másikat meg, amelyik csak térdig van

fából, összehuzza. Aztán a jobb kezével tartja a kantárt s a kardja is jobbfelől van felkötve.

Gergely sohase látta őt se lovon, se fegyverben. Nevetésre fakadt.

No furcsa is volt az öreg, hogy úgy kinyalakodott. A régimódi nagy sastollas posztósüveg félre volt ütve a fején, a bajusza meg, — kicsi fehér bajusz, — olyan hegyesre volt viaszkolva, mint a legényeknek; s hogy immáron foga nem volt elől, meg a szemei is mélyen ültek az öregségől, a vén Ceceyt inkább valami disz-madárijesztőnek lehetett nevezni, hogysen diszmagyarnak.

Gergely hát megnevelte. De mindgyárt meg is restelte, s hogy igazítson a bünén, megvárta. Köszönt neki:

— Jónapot atyámuram! Hogyan nem láttam előbb kegyelmedet?

— Csak itt csatlakoztam a menethez, — bámult rá az öreg. Hát te micsoda angyalbőrbe vagy?

Gergely gyönyörű vörös és kék atlaszból való apródruháját, és drága gyöngyházás kardját kérdezte ezzel a szavával.

— Az uram apróddá tett, — dicsekedett Gergely. Mindenüvé járok, ahová ő jár. A királyi palotában is forgok. Most meg a szultán sátorába megyek vele.

Fennelgett. Fitogtatta, hogy ő nem olyan semmi ember, mint amilyennek nézték. Abban a körben forog ő, ahol Vica.

A Szent György-téren nyüzsgött a sokaság. Az utcákon ki voltak tárva ajtók, ablakok. A tetőkön és fákon vidám gyerekek ültek és málészkodtak. De mindenki csak a királykát nézte. Milyen csepp és máris választott király!

— Szakasztott olyan a fejtartása mint az ap-

jáé volt, — mondotta egy asszony, akin fűszin-
zöld selyemkendő volt, csaknem sarkig érő.

— Jaj egyem a lelkít! — gyönyörködött a gyer-
mekre egy tüzes, feketeszemű úri menyecske, —
jaj hogy meg nem csókolhatom!

A kapuban ott piroslott egy-rajban Török Bá-
lintnak háromszáz főnyi legénysége. Csupa so-
mogyi fiú, s van közte egy, akinek a feje kiáll a
csapatból, mint búzatáblába tévedt rozsszál.

Hogy azokhoz értek, Török Bálint megfordí-
totta a lovát. A kardja az égnek villant: állót in-
tett a menetnek.

— Vitézeim! Fiaim! — szólt mélyrengésű han-
gon a katonáinak. Emlékeztek rá, hogy alig egy
hónapja itt ennél a kapunál fogadta meg a sza-
vamra minden főúr és minden katona, hogy Buda
várát sem a németnek sem a töröknek oda nem
adjuk?

— Emlékszünk, — morajlott a csapat.

Bálint úr folytatta:

— A németet elvertük. Most a török táborba
megyünk a szultán elé. Isten a tanum és legyetek
ti is tanuim rá, hogy én a tanácsba ezt a kimene-
telt elleneztem.

Aztán hangja zengéstelenné vált:

— Én, édes fiaim, érzem, hogy nem látlak
többé benneteket, Isten a tanum, hogy csak a
haza iránt való tekinteteknek engedelmeskedem.
Az Ég áldjon meg édes fiaim!

Nem tudott többet mondani: a hangja elcsuk-
lott. Ahogy a kezét kinyújtotta, a katonák
egyenkint szoritották meg. A szemek megteltek
könnyekkel.

Bálint úr megsarkantyuzta lovát: kiugrott a
várkapun.

— Ugyan-ugyan Bálint öcsém, — dörmögte az
agg Verbőczy, — mire való az ilyen ellágyulás?

Török Bálint vállat vont. Szinte boszusan felelte:

— Megmutattam én nem egyszer, hogy nem vajból faragtak.

— Hát aki nem fázik, ne reszkessen.

— No-no bátyám, majd meglássuk, ki érzi meg jobban az időjárást.

A barát közbül lovagolt.

— Ha nem mondta volna is a császár, — szólalt meg enyhítőn, — éppen így mentünk volna hozzá tisztelgésre. Csak épp hogy a királyné is jött volna a gyermekkel.

Bálint komoran tekintett rá:

— György fráter, te okos ember vagy, de Isten te sem vagy. Ha az embernek kívül a ruháján dobogna a szive, a császár akkor is betakarná azt mielőttünk.

A barát a fejét rázta:

— Ha a német itt volna még a nyakunkon, te is másképpen beszélnél.

A kaputól a táborig a janicsárság állot sorfal-ként. Oly viharosan csokjasázták a magyar főurakat, meg a kis királyt, hogy nem beszélgethettek tovább.

A katonák és sátorok tarkaságában haladtak tovább. Lóbúz, emberszag, por. Néhány perc múlva a bégek és pasák pompázó csoportját látták, amint eléjük hullámzanak a királyfi fogadására.

Ha valaki a magasból nézte volna ezt a két menetet, bizonyára olyannak látja, mintha egy nagy virágos mezőn két sor mindenféle színű tulipán haladna egymással szembe. Mikor összeérnek, megállanak és bókolnak, aztán összevegyülve haladnak tovább a Duna partján észak felé, ahol egy palotaforma hármassátor zöldelik ki a többi közül.

A szultán a sátora előtt állt. Az arca ki volt pirosítva, mint mindenkor. Mosolyogva bölintott, mikor György barát kiemelte a kocsiból a kékszemü kövér kis gyermeket.

Beléptek a sátorba.

Az ura mögött Gergely is belépett. Kellemes hűvösség és rózsailat érzett odabent. A tábor-szag, amely a forróságban szinte kábító volt, oda már nem hatolt be. Az ajtónálló a kiséret többi tagját visszatartotta.

A szultán sarkig érő cseresznyeszínű selyemkaftánba volt öltözve. A kaftánt a derekán fehér zsinor tartotta össze, de a kaftán olyan lenge patyolatselyemből volt, hogy a karja idomai áttetszettek rajtuk. És azoktól a sovány karoktól reszketett akkor Európa!

A szultán odabent a kezébe vette a gyermeket, és tetszéssel nézte. A gyermek nevetett és belemarkolt a szakálába. A szultán mosolyogva csókolta meg a gyermeket.

A főurak megkönnyebbülten lélekzettek. Hiszen ez nem a vérengző Szolimán! Ez egy jólelkü családapa! A tekintete tiszta, mosolygása baráti. Ime a gyerek a turbánon ragyogó gyémántcsillagért nyulázkodik. Odaadja neki.

— Nesze: játszál vele. Látszik, hogy királynak születél.

Bálint is érti, Gergely is érti a szavait.

A szultán hátratekint a fiaira:

— Csókoljátok meg a kis magyar királyt! És a két szultánfi megcsókolja. Mosolyog rá mind a kettő. A gyerek is visszanevet.

— Elfogadjátok-e testvérceteknek? — kérdi a szultán.

— Hogyne, — feleli Szelim, — hiszen ez a gyermek olyan kedves, mintha Stambulban születt volna.

Gergely körülszemlélődik a sátorban. Micsoda kéklő pompája a selyemnek! A földön is vastag virágos kék szőnyegek. A sátor falán kerek üvegetlen ablakok. Az egyikén át a Margitszigetre láthat a szultán. Lent a sátor fala mellett vastag ülővankosok hevernek.

A sátorban nem volt más bent, csak a három főúr: György fráter, Verbőczy, meg Török Bálint, no meg a dajka és Gergely, akit diszes ruhájában talán a kis király apródjának vélt az ajtónálló. Aztán ott állt a két szultánfi, két pasa, meg a tolmács.

A szultán visszaadta a királyfit a dajkának és tovább is gyönyörködve nézte, orcáját veregette, kenderszőke haját simogatta.

— Milyen szép, milyen egészséges! — mondogatta.

Mire a tolmács latinul szólott:

— A kegyelmes szultán úgy méltóztatik nyilatkozni, hogy a gyermek bájos, mint az angyalok, és egészséges, mint a ma hajnalban nyilott keleti rózsa.

— Örülök, hogy láttam őt, — szól megint a szultán, — vigyétek vissza a királynénak, és mondjátok meg, hogy atyja leszek apja helyett, és hogy az én kardom örökösök rajta és az országán mindenkoron.

— Ő felsége úgy örül, — magyaráz a tolmács, — mintha a saját gyermekét látná. Fiául fogadja őt, és világot uralgó hatalmának szárnyát kiterjeszti fölötte. Ezt mondjátok meg a királyné őfelségének, adjátok át az ő legkegyelmesebb üdvözlését.

A szultán megszinvörös selyemerszényt vont

elő a zsebéből, és kegyes mozdulattal a dajka kezébe csusztatta.

Aztán mégegyszer megcsókolta a gyermeket. Nyájasan integetett neki.

Jel volt ez arra, hogy a szultán teljesítettnek nyilvánítja kívánságát, és hogy mehetnek.

Valamennyien boldogan lélekzettek. A dajka szinte futva vitte kifelé a gyermeket.

Kiléptek a sátorból.

A pasák nagynyájasan karonfogták a főurakat.

— Szultánunk öfelségének vendégei vagytok ma estére: velünk vacsoráztok. A kíséret többi része is, amelyik visszaviszi a királyfit, forduljon meg, és térjen vissza. Az asztal már terítve van.

— Ciprusi boraink várnak, — nyájaskodott egy sűrű fekete szakálú fiatal pasa.

— És ma mi is kocinthatunk, tette hozzá vigan egy vöröshajú szintén fiatal pasa, akinek az arca oly szeplős volt, mintha a tábor minden legye rajta szokott volna hálni. Turbánjának tengeri kagyló formára munkált szép arany tollfoglalója se szépíthette meg az ábrázatát.

— Kisérd vissza a királyfit, — szolt hátra Gergelynek Török Bálint.

S egy pasa karján eltűnt a sátorban.

A nap már akkor leáldozott a budai hegyek mögött, és az égről a felhők tüze világított alá.

A kis királyfi megint a hintóba került. Jobb kezével pát intett a pasának és a magyar főuraknak, aztán az aranyos hintó megindult vissza a katonák csokjasát viharzó két során, fel a budai várba.

XX.

Gergely a hintó mögött lovagolt.

A fakezü Cecey elől járt az öregekkel, a fiats-
lok hátul.

— Nohát ezek a törökök mégsem olyan vadak,
— beszélgették vigan, — igazán megbecsülik a
magyart. A németfajta alábbvaló.

Gergely ott lovagolt Zoltay és Mekksey mö-
gött egy hizásnak indult vöröses szőke ifjuval,
akinek még az induláskor bemutatkozott.

— Fürjes bátyám, — szólt egyszer becsülő te-
kintettel a szőke ifjúnak, — én csak most kerül-
tem Budára, hát nem ismerek úgyszólván senkit.

— Mi kellene, öcsém? Szívesen adok, ha ad-
hatok.

Vélte, hogy pénz kell a fiúnak.

— Egy kis ügyem lenne éjfélkor a Szent
György-téren...

Fürjes elmosolyodott.

— Miféle?

Vélte, hogy a fiúnak szerelmi találkozója lesz
a György-téren.

Megrázta nagy vöröses szőke haját, és vigan
tekintett reá.

— No lám!

— Az ügy nem éppen nevetni való — rázta a
fejét Gergely, — de nem is valami komoly.

— Egyszóval szív.

— Nem: kard.

Fürjesnek elnyilt a szeme.

— Csak nem verekszel tán?

— Debizony.

— Kivel?

Gergely az előtte lovagló zöld selyematlaszba
öltözött Mekkseyre mutatott.

Fürjes nézett. Elkomolyodott.

— Mekkseyvel?

— Vele.

— Hallod, ez fenegyerek ám!

— Én se vagyok tán birka.

— Ez már németet is vágott!

- Hát én majd őt vágom!
- Jól forgotod a kardot?
- Hétéves koromban kezdtem.
- Hm. Az már valami.

Megtapogatta Gergely karján az izmokat. A fejét rázta:

- Jobb, ha megkérleled.
- Én?

Fürjes aggodalmasan rázta a fejét.

- Megver.
- Engem?

S a mellét kifeszítve tekintett az előtte lovagló Mekkseyre. Aztán ismét Fürjesnek fordult:

- Hát lesz tanum, ugye bátyám?

Fürjes a vállát vonogatta:

— Hiszen ha csak tanu kell, hát szivesen. De ha valami baj történik...

— Mi történhetne? Legfeljebb belém metsz. De én is ott leszek.

— Már akármilyen. De én aztán helyetted nem verekszem.

A menetben elől mozgolódás és zúgás keletkezett. Értelmetlen kiáltások hallatszottak, paripák hánykolódtak. A nyakak mintha megmerevedtek volna: mindenki a várra bámult.

Akkor nézett fel Gergely is.

Hát lám ott leng a budai kapun három nagy lófarkas zászló. A templomokon, tornyokon is. A kapuban pedig alabárdos török őrség turbánozik a magyar helyén.

— Elveszett Buda! — üvölti egy kisérteti hang.

S tőle, mint az átszálló szélről az erdő, megborzong a magyar sokaság.

A fakezü Cecey üvöltött.

Senki se felel. Az arcok sápadtak. És a némaságot még inkább átdermeszti egy muezzin éneke,

aki a Boldogasszony temploma tornyáról messze-
szálló hangon kezdi:

Allahu akbár... Assadu anna la iláha ill Alláh...

Gergely a sereg egy részével vágatást rohant
vissza le a török táborba.

— Hol vannak az urak?! Urak! Magyar urak!
Égbekiáltó gazság történt!

A szultán sátora közelében azonban a vörös
sapkás bosztandsik utjokat állták.

— Vissza! Ide nem jöhettek.

— Be kell mennünk! — bögte szinte lángot
okádva Mekcsey, — vagy küldjétek ki az urakat!

A bosztandsik nem feleltek. Csak tartották a
mellöknek szegezve a dárdájokat. A török tábor
vidáman rajzolt. Sipok és csincsák zenéje hang-
zott mindenfelé.

Gergely törökül kiáltott rájuk:

— Török Bálint urat küldjétek ki egy szóra!

— Nem lehet! — nevettek a bosztandsik.

A magyarok tanácstalanul állottak.

— Urak! — kurjantott egy vastag-nyakú ma-
gyar. Gyertek elő! Baj van!

Semmi válasz.

Gergely egyet kerülve a lovával. Fölhágtatott
a dombra a szpáhik közé, hogy talán onnan leka-
nyarodva hozzájuthat a vendégeskedő magyar
urakhoz.

Egy sátor előtt magyar hang kiáltott rája:

— Te vagy-e Gergely?

Gergely megismerte Martonfalvayt.

Ott ült egy szpáhi-sátor előtt, és két törökkel
sárgadinnyézett ottan.

— Mit keresel erre? — kiáltotta Martonfalvay.

— Az uramhoz akarok jutni.

— Nem férhetsz ahhoz mostan! Gyere tarts velünk!

Belekanyaritott a dinnyébe, és a szeletet Gergelynek nyújtotta.

Gergely a fejét rázta.

— No csak gyere, — biztatta Martonfalvay, — ez a két török jóbarátom nekem. Aztán majd ha meggyújtják a fáklyákat, lemegyünk mink is, és hozzácsatlakozunk az urunkhoz.

— Dsere madsar testver! — intett jókedvűen az egyik szpáhi, egy testes, vállas barna ember.

— Nem lehet, — felelte mogorván a fiu.

És tovább-léptetett.

Lekerült a sátor-utcán a pattantyusok, vadászok és janicsárok közé. Végre ismét a szultán sátorához jutott.

A bosztandsik ott is kört álltak. Onnanfelől se juthatott Török Bálinthoz.

A magyar ifjak még mindig ott kiabáltak, ahol előbb. A nagy sátorból kihangzott a török zene; pengedezett az érchuru kánun, dörgött a sok koboz, és sivalkodtak a sipok.

— Gazemberek! — kiáltotta Mekcsey a fogát csikorgatva.

Fürjes csaknem sirt dühében.

— Ha az én uram a várban marad, nem esik ez rajtunk.

A barát apródja volt ő. Mindenhatónak vélte a barátot.

S hogy a zene elhallgatott, valamenyien kiáltoztak:

— Urak odabent! Gyertek ki uraink! A török megszállta a várat.

Azonban senkise jött elő. Az ég felhős volt. Egyszer csak megindult az eső, és esett körülbelül félóráig. Akkor elállott. Az égen úgy siettek a fekete felhők kelet felé, mint a menekülő hadak.

Végre az urak éjfél felé clöbomlottak. Félre-
csapott süveggel vigan tolongtak ki a sátor kapu-
ján. A táborban hosszú fáklyássor állt, hogy vilá-
gítson nekik. A fáklyasor kettős tűzkigyóként
kanyarodott fel Buda kapujáig. Az essőtől meg-
tisztult levegőt a keleti fáklyák füstje megillato-
sította.

Már akkor Martonfalvay is ott állt, s a bosz-
tandsik összebocsátották a külső urakat a bel-
sőkkel.

Martonfalvay névszerint kiáltotta elő a lová-
szokat. Az urak egyenkint hágtak fel a lovukra.

A fáklyák fényénél látni lehetett, mint komo-
rulnak el a piros arcok s mint válnak egyenkint
haloványnyá.

A barát ugy kiválott a fehérségével közülök,
mint valami kisértet.

— Ne sirj! — mordult a mellette lovagló Für-
jesre. Még azt is lássák, hogy sirunk!

Egyenkint, páronkint, hármankint robogtak el
a fáklyások utcáján az urak fel Budavárának.

Gergely még mindig nem látta Bálint urat.

Martonfalvay ott állt mellette, és szintén ag-
godalmas arccal lesett a sátor kapujára, amelyből
vöröses fény derengett kifelé.

Az utolsó úr, aki előjött, Podmaniczky volt.
Tántorogva jött ki két török tiszt karján. Úgy
kellett fölemelni a lovára.

Azután még egynéhány tarkabarka szerencsen
jött elő: a szolgák.

Azután senki.

A sátor kárpitja lehullt. Eltakarta a sátor vilá-
gosságát is.

— Hát ti ketten mire vártok? — szólt rájuk
nyájasan egy strucctollas nagyhasu török.

— Az urunkat várjuk. Török Bálint urat.

— Hát nem ment még el?

— Nem.

— Akkor ő az, akivel a kegyelmes padisáh beszél.

— Megvárjuk, — szólott Martonfalvay.

A török vállat vont. Elment.

— Én nem várhatom meg, — nyugtalankodott Gergely, — nekem éjfélre fent kell lennem.

— Hát csak eredj öcsém, — mondta jószágon Martonfalvay, — aztán ha valami törököt találsz az ágyamban, hát csak vedd ki belőle.

Tréfának mondta, de Gergely nem nevetett. Köszönt Martonfalvaynak és vágatást kanyarodott fel a hegynek.

A hold már akkor előbontakozott a felhőkből és megvilágította a budai utat.

A kapun álló lándsás törökök rá se néztek Gergelyre. Még akkor jöhetett-mehetett az egyes ember szabadon. Ki tudja holnap hogy lesz? nem rekesztik-e ki a magyart végképpen a várból?

A ló ügetése csattogásra vált a kapun belől. Gergely a házak előtt is lándsás janicsárokat látott. Minden ház előtt janicsár. Minden tornyon félholdas lófark. Csak a Boldogasszony templomán áll még az aranyos kereszt.

Gergely a Szent György-térre ért. Nagy bámulatára nem látott ott senkit.

Körüllovagolta a kútmedencét, az ágyúkat, Senki, senki. Csak egy dárdás török, vélhetőleg őrálló az ágyuk mellett.

Gergely leszállt, és hozzákötötte a lovát az ágyunak a kerekéhez.

— Mit mivelsz itt? kiáltott rája a török.

— Várok, — felelte Gergely törökül. Csak nem félsz tán, hogy zsebrevágom az ágyudat?

— Nono, — felelt a topcsai barátságosan. Hát török vagy te?

— Nem vagyok olyan szerencsés.

— Hát akkor eredj haza.

— De ma itt nekem becsületbeli ügyem van. Légy kérlek türelmes.

A török akkor a fiunak szegezte a dárdáját:

— Jekell! (Pusztulj innen!)

Gergely eloldozta a lovát és ráült.

A Fejérvári-kapu felől gyalog és futva jött valaki.

Gergely megismerte Fürjest, akinek a szöke-sége szinte világított az éjszakában.

Eléje léptetett.

— Mekksey Bálint urnak a házában vár, — li-hegte Fürjes, — jer, mert az utcán nem engednek beszélnünk a janicsárok.

Gergely leszállott a lováról.

— Hogyan történt ez a gázság? — kérdezte Gergely.

Fürjes vállat vont:

— Ravaszul. Pogány furfanggal. Mig mink a kiskirálylyal lent jártunk a táborban, a janicsárság beszállingózott a kapun, mintha csupán az épületek érdekelnék őket. Csak lézengtek, bámultak. De egyre többen. Mikor már minden utca megtelt velök, egy kúrtszóra előrántották a fegyverüket, és mindenkit bekergettek a házakba.

— Ördögök ezek.

— Így könnyü várat foglalni.

— Megmondta az én uрам...

A palota ablakai nyitva voltak, s gyertyavilágosak. Az egyik emeleti ablakból két fej hajolt ki.

A kapu előtt épp akkor váltakoztak az örök. A kapu alját egy nagytermetű janicsár állotta el.

— Mit akartok? — kérdezte félvállról, magyarul.

— Idevalók vagyunk, — felelte Gergely nyersen.

— Most jött a parancsolat — szólt a török, — hogy: ki akárki, be senki!

— Én idevaló vagyok, ebbe a házba, Török Bálintnak a házanépe vagyok!

— Eredj haza fiam, Szigetvárra, — mondta gúnyosan a török.

Gergely szeme elkarikázott.

— Eressz be!

S a kardjára csapott.

A török kihúzta a kardját.

— Eb kölyke! Takarodsz!?

Gergely elbocsátotta a lova kantárát, és szintén kardot rántott. Talán abban bízott, hogy nem egyedül van.

A török kardja fölillant. Gergely fejének csapott.

Gergely fölfogta a vágást, s a kardja szikrát vetett a homályban. Ugyanabban a pillanatban előre szökkent, és szúrt.

— Allah! — bödült el az óriás.

A többi szava hörgésbe fult. A falnak tántorodott. A háta alól ropogva hullt a vakolat.

Az emeletről kiáltás hangzott alá:

— Szurd mégegyszer!

Gergely markolatig döfte a kardját a töröknek a mellébe.

Bámulva nézett az óriásra, mikor látta, hogy elejti a kardját, és zsákként dől el a fal mellett.

Gergely körültekintett. Fürjest kereste. Az bizony futott, sebesen futott a királyi palota felé.

Helyette három nagysüvegű janicsár futott elő a tulsó házsorról a janicsár segítségére.

— *Vaj basina ibu elkelb!* (Jaj neked mingyárt ebfajzat!)

A fiu látta, hogy nincs veszteni való ideje. A kapura ugrott és benyitotta. Gyors kézzel reteszelte el belülről.

A harctól izgatottan, remegő lábbal lépett még egynéhányat, azután hogy valaki dübörögve jött belülről a falépcsőn, leült a kapuboltozat alatt a padra, és pihegett.

Zoltay jött. Kard volt a kezében. Nyomában Mekksey. Az is karddal. A kapualjban égő lámpás mind a kettőnek megdöbbsent arcát világitotta meg, mikor őt meglátták.

— Itt vagy már? — bámult Zoltay. Nem történt bajod?

Gergely a fejével intett, hogy nem.

— Leszurtad a törököt?

Gergely a fejével intett, hogy le.

— Gyere a szívemre, te kis hős! — kiáltotta Zoltay lelkesen, — remekül fogtad el a vágást. És összeölelte.

A kapun dübörögtek kívülről.

— Nyissátok meg, kutyák, vagy porrá égetünk!

— Menekülnünk kell, — mondta Mekksey. A janicsárok összefutottak. Hanem előbb kezét fiú! Ne haragudj rám, hogy megbántottalak.

Gergely kezét nyujtott. Kábult volt. Azt se tudta, mi történik vele. Szótlanul engedte, hogy tovahurcolják, át az udvaron, fel egy lépcsőn, be egy vak szobába. Csak akkor ocsudott fel, mikor a két ifjú lepedőkből, szijakból kötelet csavart össze. Mekksey szólította, hogy ereszkedjen le elsőnek az ablakon.

Gergely letekintett.

Lent a holdvilágos mélységben a királyi konyhakertet látta maga alatt.

Másnap délelőtt ismét megjelent Ali aga a királynénál.

És így szólt:

— A kegyelmes padisáh jónak látja, hogy török katonaság oltalma alá rendelje Buda várát, amíg a fiad föl nem nevededik. A gyermek nem védheti meg Budát a németek ellen. A kegyelmes padisáh meg nem járhat minduntalan ide két-három hónapi távolságból. Addig az ideig vonuljatok meg Erdélyben, felséges aszonyom. Az ottani ezüst- és aranybányák, meg sóbányák jövedelme ugyanis a tiétek.

A királyné már akkor minden rosszra el volt készülve.

Megvető nyugalommal hallgatta a követet.

A követ folytatta:

— A kegyelmes padisáh tehát védő szárnyai alá fogadja Buda várát és Magyarországot; s néhány nap mulván irásban adja át császári ígéretét, hogy téged és fiadat megvédelmez minden ellenség ellen. Mihelyt pedig a gyermek nagykorú lesz, Budát és az országot az ő kezébe adja vissza.

Az urak mind jelen voltak, csak Török Bálint hiányzott meg Podmaniczky. A barát a szokottnál is színtelenebb volt. A fehér kámzsával szinte egybefolyt az arca.

A követ folytatta:

— Budavár a Duna és Tisza vidékével együtt tehát a felséges padisáh oltalma alá kerül, felségtek pedig Lippára költöznek, és onnan kormányozzák Erdélyt és a tiszántuli országrészt. Budán két kormányzó lesz: egy török és egy magyar. Ez utóbbi méltóságra a felséges úr Verbőczy István önagyságát nevezi ki. Ő lesz bi-

rája és kormányzója a tartomány magyar lakosainak.

Az urak csüggedt arccal, szomorúan állottak ott, mintha nem is a királyi szék mellett állanának, hanem koporsó mellett.

Mikor a követ elment, gyászos csend maradt utána a teremben.

A királyné fölemelte a fejét és az urakra nézett.

Verbőczy könnyekre fakadt.

A királyné arcán is könnycsepp gördült végig. Letörölte.

— Hol van Podmaniczky? — kérdezte bágyadtan.

— Elment, — felelte Petrovich, mintha álmában beszélne.

— Búcsúzás nélkül?

— Megszökött. Paraszt kapásnak öltözött, felség, úgy ment ki ma hajnalban.

— Török Bálint még mindig nem tért haza?

— Nem.

A következő napon a törökök kidobálták a Boldogasszony templomából a harangokat. Az oltárképet leszaggatták. Szent István király állószobrát ledöntötték. Az aranyozott és képekkel ékesített oltárokat kiszórták a templom elé, s kiszórták a márványból és fából faragott angyalszobrokat és a misekönyveket is. Az orgona is elpusztult. A cinsípokat két szekér vitte le a tábori golyóöntőknek. Az ezüst sípokat és remek művi arany és ezüst gyertyatartókat, oltárszőnyegeket és oltárterítőket, miseruhákat három másik szekér vitte le a szultán kincstárosának. A templom gyönyörű fali festményeit bemeszelték. A toronyról leütötték a keresztet, s egy

nagy aranyozott réz félholdat vontak föl és tűztek a helyére.

Szeptember 2-án fellovagolt a szultán a pasák kíséretében a várba. A két fia is vele volt.

A Szombati-kapuban díszbeöltözötten várták az agák, és trombita-harsogás között kísérték a templomba.

A szultán leborult a templom közepén:

— Hála neked Allah, hogy a hitetlenek országára kiterjesztetted hatalmas kezedet.

XXVII.

Szeptember 4-én negyven ökrös szekér kanyarodott le a királyi várból a dunai hajóhidra.

A királyné hurcolkodott.

A palota udvarán ott álltak már a hintók is, s körülötte összesereglettek a főurak. Valamennyien utrakészen. Csak Verböczy marad Budán, s vele egyik kedves tisztje is, Mekcsey.

Gergely az urak mögött megpillantotta Fürjest.

— No Gergely, — mosolygott leereszkedőn, — hát te nem jössz-e velünk?

Gergely megvetően nézte végig.

— Semmi te. Nyulaknak öcsce nem vagyok.

A szőke legény megrándult. De aztán hogy Mekcseynek a szúró tekintetével is találkozott, vállat vont.

Az öreg Cecey is ott gubbaszkodott lóháton az urak mögött.

Gergely rátette a kezét a nyeregkápára:

— Apámuram.

— Jónapot, fiam.

— Kegyelmed is elmegy?

— Csak Hatvanig.

— Éva is?

— Őt is magával viszi a királyné. Eredj föl ma ebédre az asszonyhoz és vigasztald.

— Miért eresztik el Évát?

— Verbőczy biztatott, hogy eresszük el. A jövő évben visszatérünk sokezred-magunkkal...

Nem beszéltek többet. A testőrök megjelenése jelentette, hogy jön a királyné.

Jött. Gyászruhában. A hölgyei között ott volt Éva is.

Könnyü, diószínű csuklyás selyem útiköponyeg borult a vállára, de a csuklyát még nem vonta föl. Körülnézegetett, mintha keresne valakit.

Gergely átfurakodott az urak között, és mellette termett.

— Éva...

— Te nem jössz-e velünk?

— Mennék. Az uram még nem tért vissza.

— Utánunk jöttök?

— Nem tudom.

— Ha nem jöttök utánunk, mikor látlak?

— Nem tudom.

S a fiú szeme elnedvesült.

A királyné már beült a terjedelmes födeles, ablakos bőrhintóba. A gyermek már ott ült, s a dajka is. Csak egy kis négyszögletű kosárra vártak még, hogy egy másik cselédlány beigazítsa a kocsis-ülés alá.

Vica a kezét nyújtotta Gergelynek:

— Ugy-e, nem felejtesz el engem?

Gergely azt akarta mondani: Nem, Vica, nem, még a másvilágon se!

De hogy nem tudott szólni, csak a fejét rázta.

XXVIII.

Tíz nap mulván a szultán is útrakelt.

Török Bálintot magával vitte. Rabláncon.

HARMADIK RÉSZ
A RAB OROSZLÁN

Országos Széchényi Könyvtár

I.

Lovas katona állt a Berettyó egy semlyékén, kék-köpönyeges, vörös-süveges, király-katonája. Intett a partról a süvegével, s átkiáltott a fűzbokrokon:

— Hahó! itt a víz!

S leléptett a napfénytől meleg, süppedéses parton a buján sárgálló gólyavirágok közé.

A ló térdig ereszkedett a fűbe, amelynek alján szinte elveszett a víz. S lenyujtotta a nyakát, hogy igyék.

Azonban nem ivott.

Ahogy visszaemelte a fejét, orrából, szájából csurgott a víz. Visszafujta és a fejét rázta.

— Mi lelte ezt a lovat? — dünnyögött a vitéz. Hát miért nem iszol, ebadta?

A ló megint lenyujtotta a fejét. Megint kirázta a vizet az orrából, szájából.

A mezőn át még vagy tizennyolc különféle öltözetű magyar lovas ügetett oda, s köztük egy szálas, szikár ember, akinek sastoll volt a süvegébe tűzve, s köpönyeg helyett meggyezinü posztómenté takarta a vállát.

— Hadnagy uram, — szólt hátra a vízben álló lónak a vitéze, — férges vagy mi ez a víz: nem issza a lovam.

A sastollas ember beugratott a vízbe. Nézte. — Véres a víz, — mondta csodálkozóan.

A part fűzes. A bokrok barkától sárgállanak. A föld kéklik az ibolyától. A tavasz méhei zenegnek a virágok fölött.

A hadnagy megcsapta a lovát: egynéhány lépést csobogott fölfelé a vízben. A fűz-bokrok közt a parton egy ingre vetkőzött fiatal emberre bukkant. A fiatal ember térdig a vízben a fejét mosta. Nagy buckós fej, mint a bikáé. A szeme is olyan fekete és erős. A bajuszkája tövisként hegyes. Dolmánya, két sárga csizmája, meggy-szinbársony süvege, fekete bőrtokos kardja mellette hevert a gyepen.

Hát attól a mosdástól vált véressé a Berettyó vize.

— Ki vagy te öcsém? — csodálkozott rá a hadnagy.

Az ifju csak vállról felelt:

— Mekcsey István a nevem.

— Az enyém Dobó István. Hát mi bajod?

— Megvágott egy török, az istenfáját neki!..

S a tenyerét a fejére tapasztotta.

Dobó széttekintett. De csak fűzfát, nyárfát, bokrokat látott a mezőn.

— Török? A pogány mindenit annak a töröknek, nem lehet még messze! Hányan vannak? Hé fiúk!

S kiugratott a vízből.

— Ne fáradjanak, rázta a fejét Mekcsey. Én már agyonvágтам. Itt hever mögöttem.

— Hol?

— Itt valahol nem messze.

Dobó leszólitotta a lóról a szolgáját.

— Tépést, kötést ide.

— Amoda feljebb vannak még, — szólt Mekcsey a tenyerét ismét a fejére tapasztva.

— Törökök?

— Neml egy öreg nemes, meg a felesége.

A vér lecsordult a fejről és végigzsinórozott a homlokán és orrán.

Megint lehajolt a vízre.

— Amott a fűzfabokorban, — jelentette az egyik vitéz.

Dobó felszöktette a paripáját, s néhány lépésre egy öregúrra talált.

Az is ingre vetkezetten ült a patak partján.

Kövére asszony mosta sirva a pirost a vén ember fejről.

— Jaj, jaj, hogy vénségedre is ilyen bajba kerülsz... Ilyen nyomorékan.

— Ne óbégass! — mordult rá az öreg.

— Adjon Isten! — kiáltotta Dobó. Nagy-e a seb?

Az öreg fölnezzett, legyintett:

— Török-vágás...

Akkor látta csak Dobó, hogy az öregnek csak félkeze van.

— Ejnye beh ismerős! — mormolta.

S leszállt a lováról.

— Dobó István vagyok.

Az öregúr rákandított.

— Dobó? Nini! Te vagy, Pista öcsém!? Hát hogyne ismernél! Jártál is már nálam, az öreg Ceceynél.

— Cecey?...

— Az, az Cecey, hát nem emlékszel? Mikor Mórét kerested?

— De most már emlékszem. Hát mi történt itt bátyám? Hogy kerülnek maguk ide a Mecsek völgyéből?

— Ej, kutya pogány..., — s az öreg megint odahajtotta a fejét a feleségének, hogy mossa tovább, — a kutya pogány megtámadta a kocsi-

mat. Még az volt a szerencsém, hogy az az ifju éppen akkor ért utól bennünket, mikor a pogány nekünk esett. No derék legény! Ugy vágta a törököt, mint a tököt. De magam is közibök csapkodtam ám a kocsiról. A kocsisunk is derekasan viselkedett.

— Hányan voltak?

— Tizen a kutyák, hogy a gychenna tüze eméssze meg őket! Még szerencse, hogy nem birtak velünk. Van vagy négyszáz arany nálam, ha nem több.

S rácsördített a tarsolyára az oldalán.

Az asszony kifacsarta a véres vizet a kendőből.

— Nem halt meg az ifju? — kérdezte feltekintve.

— Nem, egy cseppet se, — felelte Dobó, — amoda alább mosakodik ő is.

A közelben pirosuló török halottra pillantott.

— Megnézem már, — mondotta — miféle népel volt dolgok?

És benyargalásztta a patak mellékét, meg az utat.

A füzesben hét holttestet talált: két magyart és öt törököt, az úton meg egy háromlovas kocsit, amely bele volt dőlve az árokba. Egy fiatal kocsislegény a ládák összerakásán dolgozott.

— Ne vesződj öcsém, — mondotta neki, — mingyárt jön segítséged.

S visszatért Mekkseyhez.

— Nem egy török van itt öcsém, hanem öt. Szép vágások! Becsületedre válnak.

— Még egynek kell lennie, — felelte Mekksey. Az talán a vízben van. Az én katonáimat megtalálta-e Dobó bátyám?

— Meg szegényeket. Az egyiknek kétfelé esett a feje.

— Csak hárman voltunk.

— Hát a törökök?

— Tizen voltak a kutyák.

— Akkor hát négy elfutott belőlök.

— El. Nem térnek tán vissza?

— Csak térjenek. Most már én is itt vagyok. Már akkor leszállott a lováról, és szemlélte a sebet.

— A vágás hosszú, de nem mély, — mondta a sebet összenyomva.

Maga rakott rá tépést, és maga kötötte be szorosán gyolcsfoszlánnyal.

— Hová indultál öcsém?

— Debrecenbe.

— Csak nem Törökékhez tán?

— De éppen oda.

— Ejnye öcsém, van ott nekem egy kedves emberem: Bornemissza Gergely. Gyerek lehet még. Ismered?

— Éppen érte megyek. Levelet írt, hogy hozám jönne, a hadba.

— Már akkora a fiu?

— Tizennyolc éves.

— Persze Bálint úrnak a népe elszéledt.

— Biz azokat szétfújta a szél, mióta az úr raboskodik.

— Tinódy is elment?

— Az is csavarog. Lehet különben, hogy most ő is Debrecenben tanyáz.

— Hát tisztelem, csókolom őt is, meg a két Török-fiut is.

Mig így beszélgettek, Dobó feltúrta a zekéje ujját, és rongyot fogott. Az arcát mosta meg Meczseynek. Dobó egy katonája meg a ruháin tisztogatta vizes rongygyal a vérfoltokat.

— Az öreg ott van? — kérdezte Meczsey, Ceceyék felé intve.

— Ott. Nem nagy a baja. Neki is a fején a vágás. Nem vagy éhes, öcsém?

— Nem, csak szomjazom.

Dobó a kulacsért intett. A többi katonát meg elküldte, hogy a kocsisnak segítsenek.

Aztán Ceceyékhez mentek. A kocsi mellett a gyepen ült már az öreg házaspár. Cecey kezében pulykacomb. Evett, mint a farkas.

— Tartsatok velünk! — kiáltotta vigan. Csak-hogy nincs bajod, öcsém!

Mekcsey legyintett.

— Semmi.

A katonák összeszedték a zsákmányt: öt török lovat, ugyanannyi köpönyeget és mindenféle török fegyvert.

Mekcsey a török lovakra szemlélődött, azután meg a földön heverő fegyverekre.

— Válasszon bátyám, — mondta Ceceynek, — a zsákmány közös.

— Kell is nekem, — legyintett az öreg, — van énnekem elég lovam, elég fegyverem.

— Hát akkor Dobó bátyámat kínálom meg egy fegyverrel.

— Köszönöm, — rázta a fejét mosolyogva Dobó. Már hogy választanék. Nem harcoltam érte.

— De csak válasszon.

Dobó a fejét rázta.

— A zsákmány a tied az utolsó gombig. Ajándékot meg hogy fogadnék el tőled?

— Nem adom ingyen.

— Az már más beszéd.

S érdeklődéssel nézett egy remek művü török kardra. Hát mi az ára?

— Az, hogy ha várkapitány lesz kegyelmed, hát engem szólítson magához, ha szorul a csizma.

Dobó mosolyogva rázta a fejét.

— Bizonytalanra nem veszünk.

— Hát mást árt szabok: jöjjön el velem Debrecenbe.

— Az se lehet most öcsém. Én királyi biztos vagyok most. Bitang birtokokon szedem a tizedet. Hacsak később nem lesz rá érkezésem...

— Hát válasszon úgy, hogy ajándékozzon meg cserébe a barátságával.

— Az már úgyis a tiéd. Hanem hogy barátsággal emlékezzünk egymásra, elfogadok egyet. Ezek úri törökök voltak, ahogy a fegyverökről is látom. Az egyik bég. Vajjon hova valók?

— Gondolom, fejeváriak.

Dobó fölvette a kardokat. Az egyik bársonytokos türkisz volt; a markolata aranyozott kigyófej; a kigyófej két szeme két gyémánt.

— No ez a tied öcsém, ezt nem választom: ez vagyont ér.

Két olcsóbb művű, török-vasú kard hevert még ottan. Dobó fölvette az egyiket, s karikába hajtotta.

— Ez aztán acél! — mondotta jókedvvel. Hát ezt, ha nekem adod, megköszönöm.

— Szivesen, — felelte Mekcsey.

— De mármost, ha ezt nekem adod, toldd meg azzal a szivességgel, hogy vidd el magaddal Debrecenbe, és ha ott van Tinódy, mondd meg neki, hogy írjon rá valami ígét. Amit akar. Van ott aranyműves, aki beleégeti a vasba.

— Szivesen, — felelte Mekcsey. Magam is iratok velem erre a kigyós kardra.

Egyet suhintott a görbe karddal, és felkötötte a másik mellé.

— Találatok-e pénzt a török tisztnél? — kérdezte Dobónak a katonáitól.

— Még nem motoztuk meg.

— Hát motozzátok meg.

A legény csakhamar magával vonszolta a holt törököt. Csak úgy a lábánál fogva húzta oda a gyepen.

Ott motozta meg.

A vörös-bársony bugyogón nem volt zseb, hanem az övszíjában találtak egy kis-zacskó aranyat, meg mindenféle ezüstpénzt.

— Éppen jó költségre, — örvendezett Mekcsey. Katonaembernél mindig elkél.

Egy rubintos turbánforgó is volt ott, meg egy aranylánc. Azt a bég az ingén belül viselte s kókuszforgácsra csavart pergamen talizmán csüggött rajta.

Mekcsey a tenyerére tette a két aranszert, és odakinálta Ceceynek:

— Ebből már kell választania bátyám uram.

— Tedd el öcsém azt is, — legyintett az öreg, — vén paripa fején bogáncs a bokréta.

Az asszony szeme azonban megcsillogott.

— De azt a láncot — mondta, — bizony elfogadod a lányomnak... Van egy szép kis-asszony-lányunk, a királyné udvarában.

— Gyertek el öcsém a lakodalomba! — rikoltotta vígan Cecey, — még egyszer kitáncolom a kedvemet, mielőtt meghalnék.

Mekcsey beleeresztette a láncot az asszony tenyerébe.

— Ki veszi el?

— A királyné hadnagya: Fürjes Adám. Ismeritek talán?

Mekcsey elkomolyodva intett nemet.

— Derék ifjú, — dicsekedett az asszony, — a királyné adja férjhez a leányomat.

— Isten éltesse őket, — bakkantott rá Dobó.

Mekcsey a török ruhákat meg a disztelen fegyvereket Dobó katonáinak ajándékozta. Indulásra kászolódtak.

Mekcsey fölvette a süvegét, s boszankodva forgatta a kezében. Be volt hasítva, csaknem ketté esett.

— Sohse boszankodjál, — vigasztalta Cecey. Ha nem volna meghasítva, nem férne most a fejedre. Aztán hát megfizették a károdat.

A ruhájok még vizes volt. No de estig majd megszáritja a nap, meg a szellő.

— Válaszsz kettőt a katonáimból, — mondotta Dobó, — hogy elkisérjenek. Cecey bátyámnak is adok kettőt.

— Nem tudom, együtt megyünk-e, — kérdezte Mekcsey Ceceyékhez fordulva. Együtt megyünk tán?

— Hova? — szólt az öreg.

— Debrecenbe.

— Együtt.

— No, akkor elég három katona is.

— Amennyit akarsz, — felelte Dobó szívesen.

Mig az öreg házaspár a kocsiba rakodott, ők ketten bejárták a holtakat. A holtak közt egy harminc éves forma nagytestü török kezét-lábát szétvetve hanyatt feküdt. Kék posztóbugyogó volt rajta. A szemén érte a vágás.

— Ezt mintha ismerném, — mondotta Dobó, — rémlik, hogy egyszer verekedtem is vele.

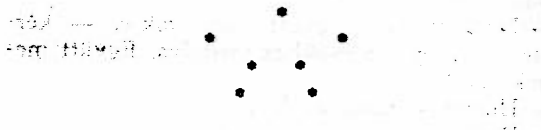
— Üvöltött, mint a sakál, — mosolygott Mekcsey, — bezzeg hallgatsz már sakál!

A két magyar katona csunyán össze volt szabadva; az egyiknek letakarták a fejét kendővel.

A törököket gyomron szúrták és belevetették a katonák a Berettyóba. A magyaroknak meg sirt kapartak a part puha földjében egy vén fűzfa alatt, és ruhástól belefektették őket. Betakarták a köpönyegükkel, s behantolták. Keresztnek odatűzték a kardjokat.

II.

Konstantinápoly déli sarkán egy régi várkastélyféle erősség áll. Még a görögök építették. A híres Bizánc várfalának ott volt a déli kapuja, a gyönyörű fehérmárvány Aranykapu, Thodosius császár tiszteletére állították a faragó- és festőművészek. A kapu fehér kövei ma is épek. A falak magasak. A falakon belül hét köpcös torony, mint hét nyulánk-óriás szélmalom, ilyenforma rendben:

A vár falát napkelet felől a Márványtenger mossa, a többi részén faházak környezik.

Ez a híres *Jedikula*, magyarul: *Héttorony*.

A hét toronyba van berakva és betömve a szultánnak minden olyan kincse, amely már a palotájában nem fér meg.

A középső kettőben az arany és gyöngyös ékszerek. A tenger felől állókban az ostromszerek, kézi fegyverek és ezüst kincsek. A másik kettőben a régi fegyverek és a régi okiratok, könyvek.

Ott a hét torony között őrzik a fejedelmi rabokat is. Mindeniket másképpen. Némelyiket láncon és sötét kőlyukban, másikat olyan kényben, szabadján, mintha otthon volna: sétálthat a várkertben, a zöldséges kertben, a tornyok erkélyén, a fürdőben; szolgát is tarthat hármat is: leveleket írhat, látogatókat fogadhat, muzsikálhat, ehetik, ihatik, csak éppen ki nem mehet.

Két ős ember üldögél a tavaszi verőfényben a Jedikula kertjében, a padon. Mind a kettőnek könnyű acél bilincs a lábán, — jobban csak emlékeztető, hogy rab voltát meg ne feledje.

Az egyik a térdén könyököl. A másik a pad karján széjjelvetett kézzel hátratámaszkodik, s a felhőket nézi.

Az, aki az eget nézi, őszebb a másiknál. Szakála a melle közepéig ér, a haja fehér sörény.

Mind a kettőn magyar ruha. Haj, a magyar ruha sok rabon kopott a Héttoronyban!

Ültek szóltanul.

A tavaszi nap sugaraiban szinte párák a kert.

A cédrusok, tuják és babérfák között virágozik már a tulipán meg a pünkösdi rózsa. Fejük fölött egy vén pizáng öles levelei isszák a nap-sugarat.

A felhőket néző ember leemel izmos karját a padlóról, és keresztbe fonja. Közben a társára tekint.

— Min gondolkodol Majlád barátom?

— A diófámon, — feleli az előrehajló. Fogarason van egy vén diófám az ablakom alatt.

A két ember megint hallgat. Aztán Majlád szólalt meg:

— A külső ága elfagyott. Kihajtott-e? Azon tünődöm.

— Kihajtott bizonyosan. A fa elfagy, kihajt. A szőlő is kihajt a tövéről. Csak az ember nem hajt ki...

Megint hallgattak egyet. Aztán Majlád szólalt meg ismét:

— Hát te Bálint min gondolkodol?

— Azon, hogy a kapi ága éppen olyan rongy fráter, mint a többi.

— Hát bizony...

— „Ilyen ravasz, olyan ravasz“. Harmincezer

aranyat küldött neki a feleségem, hogy ravaszkodja le ezt a láncot a lábamról. Ennek már három hónapja.

Megint hallgatnak. Majlád lenyul egy pitypangért, amely kisárgállik a fű közül. Leszakítja. Morzsolgatja a kezében, aztán lehullatja a földre.

— Az éjjel azon tűnődtem Bálint, hogy én voltaképpen még mindig nem tudom, miért ülsz te itten? Sokszor elmondtad, hogyan hoztak a Dunán, hogyan csaptál egy őrt a hajó falához, hogyan vezettek ide. De a kezdetet, az igazi okot...

— Mondtam már, hogy magam se tudom.

— Te elvégre is megvoltál a magad fészken: Terád nem gyanakodhattak, hogy királyságra vagy fejedelemségre áhitozol. Barátja is voltál a töröknek. Te hittad be Ferdinánd ellen.

— Nemcsak én.

— Dehát te vagy itt közülök. Hiszen tudom én, hogy nem azért hívtad...

— Magam is sokszor tépelődtem ezen. Magam is szeretném, ha valaki megmondaná.

Az udvaron egy csapat kapudsi lépdelt át dobszóval, azután ismét magukra maradnak.

Bálint von a vállán:

— Azt gondolom mégis az az éjjeli beszélgetés volt az oka. A szultán azt kérdezte tőlem, hogy miért jelentettem meg a németeknek az ő jövetelét. Boszusan kérdezte.

— A németeknek?— csodálkoztam rá, — nem a németeknek jelentettem én meg, hanem Perényinek.

— Egy-kutya, — felelte a szultán; — Perényi a némettel tartott.

És a szultán dühösre kerekült szemmel nézett reám:

— Ha nem értesítetted volna őket, itt leptük

volna a német tábor. Minden urat elfogtunk volna és összetörtem volna Ferdinándnak minden erejét! Enyém volna Bécs is!

Hogy így kaffogott rám a ronda török, benem is felforrott a vér. Én, tudod mindig úr voltam teljes életemben: nem szoktam meg, hogy egyik gondolatomat a másikkal takargassam.

— Neki-ágaskodtál?

— Nem voltam goromba, csak megmondtam neki, hogy éppen azért értesítettem őket a szultán jöveteléről, mert kímélni akartam a német táborban levő magyarokat.

— Tyűh, ez hiba volt!

— Még akkor szabad voltam.

— Hát aztán mit szólt?

— Semmit. Fel és alá járt előttem. Gondolkodott. Egyszer csak a basájához fordult. Azt mondta neki, hogy vigyen engem egy jó sátorba, ahol meghálhassak: holnap beszélgetünk majd tovább.

— No és mit beszéltetek másnap?

— Semmit. Nem is láttam többé. Jókora sátorba szállásoltak, de ki nem eresztettek. Akárhányszor kiléptem, tiz dárda meredt a mellemnek.

— És mikor vertek rád láncot?

— Csak mikor már haza indult a szultán.

— Nekem mingyarást láncot vertek a lábamra, mikor elfogtak. Dühömben sirtam, mint a gyermek.

— Én nem tudok sirni. Nincsenek könnyeim, Nem sirtam én még az apám halálán se.

— Gyermekedet se sirattad?

Török Bálint elhalványult:

— Nem. De valahányszor eszembe jutnak, olyan nekem, mintha tört forgatnának a mellemben.

Sóhajtott. A tenyerébe eresztette a homlokát.

— Egy rab jut sokszor az eszembe, — mondotta a fejét rázva, — egy sovány rossz török, akit a Duna partján fogtam el. Évekig ott tartottam a várban. Az egyszer engem szemtől-szembe megátkozott.

A távolból trombita-zene hangzott. Arra füleltek. Aztán megint elmélyedtek a gondolataikba.

Mikor a nap már megvörösítette a felhőket, a várnagy végigballagott a kerten, és hogy hozzájok ért, odaszólt nekik félvállról:

— Uraim, kaput zárunk.

Napnyugta előtt fél órával szokták a kaput bezárni, s akkor minden rabnak a maga szobájában van a helye.

— Kapudsi efendi, — szólott rá Török Bálint, — mi van ma, hogy úgy muzsikálnak.

— Tulipánünnep, — felelte vállról a várnagy, — a szerájban az éjjel nem alszanak.

S odább lépett.

A rabok tudták már, mi az. Tavaly tavasszal is volt olyan ünnep. Olyankor a szultán minden asszonya a szerájkerben vigad.

A szultán áru-bódékat és sátorokat állíttat a tulipánágyak közé. Az árusok az alsórendű háremi nők. Mindenféle csecsebecsét, gyöngyöket, selyemszöveteket, keztyűt, harisnyát, cipőt, fátlyolt és más efféléket árulnak.

Az ő egynéhány száz asszonya sohase mehet ki a bazárba, hát esztendőben egyszer ott örülnek annak, hogy költekezhetnek.

A kert olyankor zsibong a jókedvtől. A palotabeli papagályok, rigók, fülemilék és kanári madarak kalitkástól fel vannak függesztve a fákra és bokrokra, s versenyt énekelnek a muzsikával.

Este aztán kigyulladnak a Boszporus egy hajóján az illatos fáklyák és tarka papírlámpások,

s a hárem zeneszóval hajókázik le a Márványtengerig.

A két rab kezét fogott a Vértorony alján:

— Jó éjszakát István.

— Jó éjszakát Bálint.

Mert nincs ott egyéb öröm, csak a jó éjszaka. Az alvó rab mindig otthon van, minden éjjel. Folytatja a dolgait, mintha nappal volna s mintha a rabsága volt volna az álom.

Azonban Török Bálint nem érzett semmi álmos-ságot. Ebéd után szokása ellenére lehevert és szunyókált, hát este nem volt álmos. Kitárta az ablakát és odaült.

Nézte a csillagos eget.

A Márványtengeren a Jedikula alatt sétált a hajó. Az ég csillagos volt és holdvilágtalan. A csillagok szinte lobogva ragyogtak, s a tenger tükre is ragyogó ég. A lámpionokkal világló hajó ott sétált a magasság és mélység csillagai között.

A rab szeme elől kőfal takarta a hajót, de behallatszott hozzá a zene. Pengett a török cimbalom: a kánun, és csattogott a csinca. Szívesen hallgatta volna rabsága unalmában, — de gondolatai másfelé kószáltak.

Éjfél felé elcsöndesült a lármás zene. A nők maguk énekeltek. Váltakozó más és más hang, és más zeneszerszám.

De Török Bálint azokat is csak félfüllel hallgatta. Az eget nézte, amely már el volt borítva lassan vándorló sötét és rongyos felhőkkel. A rongyokon áttünedeztek a csillagok.

— Milyen más itt az ég is, — gondolta, — török ég, török felhők.

Aztán, hogy hosszú szünet következett a hajón, folytatta a gondolatait:

— Még a csöndesség is más itten: török csöndesség.

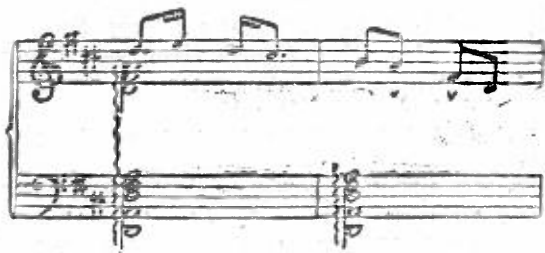
Arra gondolt, hogy lefekszik már, de még nem mozdult rá, hogy felkeljen.

Akkor az éji csendben hárfa szólalt meg ismét, s a lombokon át egyszercsak magyar akkordok szállottak szét a sötétlő török éjszakában:

Török Bálinton valami fájdalmas-édes borzongás ömlött végig a szívetől a sarkáig.

A hárfa elnémult egy percre. Aztán ismét felszálltak a remegő akkordok, és halk zokogásként emelkedtek föl az éjszaka sötétségében:

Török Bálint fölemelte a fejét. Így emel fejet olykor a ketrecben őrzött rab oroszán a déli szél susogására, és néz elmeredő szemmel a falon át a messzeségbe.

A hárfa akkordjai sóhajjá lágyulva enyésztek bele az éjjeli csöndességbe, aztán ismét összependültek a húrok, és egy vékonyka bús női hang dala hangzott magyarul.

Ki a Tisza vizét itta...

Vágyik annak szive vissza...

Hej! Én is ittam... belőle...

Török Bálintnak elállt a lélekzete. Emelt fővel, merő szemekkel nézett a hangok felé. Ősz fürtei szinte szerte borzolódtak. Arca szinte megmárványosodott.

És amint a vén orozlán szinte elkövilten hallgatta a dalt, szeméből kigyöngyözött két nagy könnycsepp. És lecsordult az orcáján, szakálán.

Éjjel tizenkét óra tájban az inas zörgetett a Török úrfiak ajtaján.

— Gergely úrfil

— No, mi baj? Bejöhetsz!

Nem aludt még. Gyertyánál olvasta Horáciust.

A másik két ágyban is fölébredtek a Törökfiúk.

— A virrasztó küldött, — jelentette az inas. Egy úrféle áll a kapun.

— Hogy hívják?

— Valami Kecske vagy micsoda.

— Kecske? Ki a kutya lehet az a Kecske?

— Győrből jött és ide szállana.

Gergely a Győr szó hallatára egyszerre kiugrott az ágyából.

Török Jancsi tündöve nézte.

— Ki az, te Gergely?

— Mekksey! — kiáltotta vígan Gergely. Ereszszétek be tüstént a vitéz urat.

Az inas elrobogott.

Gergely bakancsot rántott, és köpönyeget kapott a vállára. A két kis fiú is kiszállt az ágyából. (Jancsi tizenhat éves, Feri tizennégy már.) Kiváncsiak voltak a vendégre, akinek csak a nevét ismerték.

— Rendeljetek bort, meg ennivalótl — szólt vissza nekik Gergely az ajtóból.

S lerohant.

Mikorra leért, Mekksey már ott állt az udvaron; mellette a lámpással a virrasztó meg a várnagy.

Az emeletről is levillant egy lámpásnak a fénye. Darabig föl-alá lengett az udvaron, aztán a jövevényen állt meg, aki éppen egy-egy tallérral búcsuzott Dobónak a katonáitól.

— Csakhogy megérkeztem, — hálistenkedett Gergelyt megölelve, — már elaludtam a lova-
mon. Fáradt vagyok.

— De Pista bátyám, mi van a fejedben?

— Turbán az irgalmát! Nem látod, hogy törökké lettem?

— Ne tréfálj bátyám! Véres az a kendő!

— No hát csak adj öcsém szobát, meg mosdótálat, aztán majd elmondom, hogy milyen az út Győrtől Debrecenig.

A lépcsőn egy asszonycseléd jelent meg és kérdőn nézett a jövevényre.

Gergely nemet intett neki. A cseléd eltűnt.

Gergely magyarázón fordult Mekkseyhez:

— Az asszonyunk nem igen alszik. Éjjel is az urát várja, vagy levelet az urától.

Három napī seblázat hever végig Mekksey a kastélyban. Az ágya mellett mindig ott ültek a Török-fiúk meg Gergely. Itatták a vitézt veres borral. És érdeklődéssel hallgatták az elbeszéléseit.

Az asszony is meg-meglátogatta. Mekksey még azon betegen elmondta, hogy Gergelyért jött: viszi magával a király seregébe.

A fiúk megdöbbenve néztek Gergelyre, az asszony szemrehányó bús arccal.

— Hát el tudnál minket hagyni? Nem voltam én anyád helyett anyád? És a fiaim nem voltak-e testvéreid?

Gergely lecsüggedt fővel felelte:

— Már tizennyolc éves vagyok. Itt élősködjek-e, itt haszontalankodjak-e, mikor az országnak katona kell?

A korához képest valóban érett ifjúnak látszott. Leányosan finom barna arcán már a szakál is pelyhedzett. Csillogó fekete szeme csupa értelem és komolyság.

— Te kellesz éppen? — rázta a fejét Törökné. Nem várhatod-e meg az én fiamat? Mindenki elfordul tőlünk! — s búsan bólogatott, előtölongó könnyeit törölve, — ahonnan Isten elfordul, elfordulnak az emberek is.

Gergely letérdelt az asszony elé, és megcsókolta a kezét:

— Édes jó anyám-asszonyom, ha így érti az én elmeneteletem, maradok.

Tinódy is ott ült a szobában. Aznap érkezett meg Érsekújvárról. Hírt hallani jött az uráról, de persze a kérdés belérekedt, mikor a kastélyt zászló nélkül, az asszonyt gyászban találta.

Az ablaknál ült egy medvebőrös lánán, és kardlapra rajzolt.

Gergely szavára abbahagyta a munkát:

— Nagyságos asszonyom, engedje meg, hogy belekottyanjak ebbe a beszédbe.

— Hát csak kottyanjon, Sebők.

— A madár mindig visszatér a fészkére, akár-hova száll is. Gergely is röpdösne egyet. Én is azt mondom, hogy jó lenne, ha forogna a világban. Mert tetszik látni, János úrfi maholnap föl-emberedik, aztán neki is jobb, ha tanult katona lesz mellette.

Nem volt semmi mosolyogni való ezeken a szavakon, de mégis mosolyogtak. Mert Sebők deák mindig tréfás, mikor nem énekel, s ha komolyan beszél, akkor is azt sejtik már, hogy vídamság lappang a szava alatt.

És a deák munkájára fordult a szeme:

— Megvan-e a vers?

— Meg bizony. Nem tudom, tetszik-e nagyságodnak?

Fölvette a kígyós kardot és olvasta róla:

*Aki bátor, az az erős.
Aki erős, könnyen is győz.
S aki győzve megy előre,
A halál is megfut tőle!*

— Ezt írja az én kardomra is, — mondta tet-
széssel Török Jancsi.

— Nem, — felelte a fejét rázva Tinódy, —
arra más igét szerzek.

Mekcsey megszólalt az ágyban:

— Dobónak a kardjára a király nevét is sze-
rezze rá valahogy, Sebők bátyám. Valami olyan-
félét gondolok, mint *'Istenért, hazáért, királyért.*

— Az már avult mondás, — legyintett Tinódy.
Ki is múlik a divatból, mióta német fején a ko-
rona. Ha ő ezt akarta volna iratni a kardjára,
magával vitte volna és ráíratta volna ő maga.

— Van eszemben valami, — mondta Gergely a homlokára téve az ujját. Mikor gyerek voltam, hallottam egy mondását. Azt kellene.

— Mi az?

— „Az a fő, hogy ne féljünk sohase.“

Tinódy a fejét rázta:

— A gondolat jó, de nincsen színe. Megálljatok csak...

Az állát a kezére támasztva nézett maga elé. A többiek hallgattak. Egyszer csak megcsillant a szeme:

— *Ha félsz, nem élsz!*

— Így jó! — kiáltotta Gergely.

Tinódy beleütötte a ludtollat a fakalamárisba, és felrajzolta a kardigét.

Még egy kard volt ottan iratlan. Olyan, mint Dobóé. Azt Gergelynek adta Mekcsey.

— Hát erre mit írjunk? — kérdezte Tinódy. Jó lesz-e: *Bornemissza Gergely, szaporábban nyergelj!*

Nevettek. Gergely a fejét rázta:

— Nem. Nekem nem kell vers, csak egy szó. Abban az egy szóban benne van minden vers és minden gondolat. Ezt írja rá Sebők bátyám:

Hazámért!

Az ötödik napon betoppant Dobó. Örömmel fogadták. Mióta a ház ura rabul esett, évek óta akkor történt először, hogy felrakták az asztalra az arany és ezüst edényeket. A házat valami szokatlan derűtség sugározta be.

Az asszony mégis a szokott gyászruhájában és ékszer nélkül jelent meg az asztalnál. A szokott helyére ült, az ajtóra néző helyre. Vele szemben is karos-szék és teríték. Dobó azt vélte eleinte, hogy a papé, aki késik valahol, aztán eszmélke-

dett rá, hogy Török Bálintnak a helye az. Mindig teritenek a ház gazdájának is, mindennap, reggel, délben, este.

Törökné érdeklődéssel hallgatta a híreket, amiket Dobó Bécsből és az országban élő urakról hozott.

Abban az időben nem voltak ujságok, csak levelek útján meg egy-egy vendégtől lehetett megtudni, mi történik a világban? s hogy az úri családok fáján melyik ág törött le, melyik hajtott bimbót?

Csak egy ember neve nem fordult elő sokáig a beszélgetésben: a ház uráé. Gergely figyelmeztette Dobót, hogy ne említse, ne kérdezze.

De mikor a cselédek kitakarodtak az ebédlőből, maga az asszony kezdte:

— Hát az én szerelmes uramról hallott-e valamit kegyelmed?

S egyszerre elborította a könny az orcáját.

Dobó a fejét rázta:

— Mig ez a szultán meg nem hal...

Az asszony feje lekókadtt.

Dobó az asztalra csapott.

— Dehát meddig akar élni? Az ilyen tirannusok nem mulnak ki tisztos vétségben. Ezt tanítja a história. Ámbátor... Vélném: ha valami nagyboncsokú basa kerülne a markunkba, megcserélnénk érte.

Az asszony szomorún ingatta a fejét:

— Nem hiszem Dobó. Az én uramat nem kincstári szerzeményképpen tartják vasban, hanem mint az oroszánt szokták: mert félnek tőle. Igérttem én már érte mindent, — folytatta búsan, — azt mondtam: vegyék el minden jószágunkat; vegyék el minden arany és ezüst marháinkat. A basák zsebretezzik, ami pénzt küldök, a szultán meg nem is felel nekik.

— Vagy hogy elő se mernek vele hozakodni.

Mekcsey az asztalra könyökölt:

— Nem lehetne onnan valahogy másképpen...

Dobó vállat vont:

— A Héttoronyból? Sohse hallottál a Héttoronyról öcsém?

— Hallottam biz én. De azt is hallottam, hogy semmi se lehetetlen, ha valaki erősen akarja.

— Édes Mekcsey öcsém, — szólt fájdalmas mosolygással az asszony, — gondolhatja-e, hogy az én uram, meg az ő árván maradt családja nem akarja erősen? Nem jártam-e érte a királyasszonynál, a barátnál, a budai pasánál? Nem csúsztam-e föl térden még Ferdinánd királyhoz is? Meg se mertem irni ezt az én keserves uramnak.

S hogy az asszony szava könnyekbe fulladt, bús hallgatással néztek reá.

Azonban az asszony letörölte a könnyeit és Tinódyhoz fordult:

— Sebők deák — mondotta mosolygást erőltetve könnyektől nedves arcára, — szomorúsággal vendégeljük-e a házunk barátait? Nosza vegye elő a lantot, és amiket az uram szeretett hallani, csak azokat, Sebők deák. Behunyjuk a szemünket, míg kegyelmed énekel, és azt képzeljük: ő is közöttünk ül.

Három éve nem pendült meg a házban Sebők deáknak a lantja. A fiúk már előre megvidámulnak az engedelemtől.

Sebők deák kiment a szobájába, és elővette a gitárforma hangszert.

A *Judit asszony históriáját* mondta el csendes elbeszélő hangon, miközben a dallamot verte hozzá.

Ez jó vigasztalás volt, Holofernesben mindenki

a szultánt értette. De haj, hol van Judit asszony,
aki elpusztitaná őt a földszinéről

Azonban mikor Tinódy az ének közepére ért,
egyszer csak megváltozott a dallam az ujjai alatt,
s mélyen bűgő lágy hangon más énekbe fogott:

*Sírva veszékel most szegény Magyarország,
Mert tőle távozik hangosság, vigasság.
Belőle kikele sok fényes gazdaság,
És fogságba esék sok fényes uraság.*

Az asztalnál ülőkön fájdalmas borzongás fu-
tott végig.

Dobónak is kicsordult a könny a szeméből.

— Folytathatom-e? — kérdezte esdő hangon
Tinódy.

Az asszony bólintott.

Tinódy azán elénekelt, hogyan ejtette hálóba
Bálint urat a török, hogyan vitte rabláncon ma-
gával először Nándorfehérvárra azután Konstan-
tinápolyba.

A hangja fájdalmas suttogássá változott, mi-
kor az ének végére ért:

*Foházkodik mostan sok gyakor sirással
Asszony-feleségőd az két szép fiaddal,
Mert ők élnek mostan az nagy árvasággal,
Sok szomorúsággal, gyámoltalansággal.
Örömök sehol sincs te jó szolgálidnak,
Kik szíved szeretnek, gyakran foházkodnak,
Egynéhány közülük tétova bujdosnak,
Ha megszabadulnál, mégis sokan várnak.*

Itt már maga a lantos is elfulladt a sirásban.
Mert hiszen ő volt az a tétova bujdosó szolga,
aki legjobban siratta az urát.

A két gyermek az anyjára borulva zokogott, s

az anya mind a kettőt magához karolta. Tinódy félredobta a lantját s az asztalra borult.

Egynéhány perc telt így el a szomorú házban, aztán Dobó szólalt meg tompán, keserűn:

— Mért nem vagyok én szabad ember! Ha egy esztendőbe kerülne is, lemennék oda abba a városba, legalább megnézném, hogy csakugyan olyan erős-e az a börtön?

Mekcsey felugrott.

— Én szabad ember vagyok! És esküszöm a Mindenhatóra, hogy lemegyek! Le én! És ha lehet, az életem árán is kiszabadítom Török Bálintot!

Gergely is föl pattant:

— Veled megyek! Veled törtetek át minden veszedelmen az én uramért, atyámért!

— Anyám, — szólt megrázkódva az ifju Török János, — itthon maradjak-e, mikor van ember, aki apám szabadítására indul?

— Örültség! — rebegette az özvegy.

— Ha örültség, ha nem örültség! — tüzeskedett Mekcsey, — én amit mondtam megteszem.

Tinódy fölkel.

— Én is veled megyek! A karom béna, de talán az eszemmel használhatok.

Az asszony a fejét rázta:

— Mit akartok! Amit két király, meg egy királyi gazdagság meg nem tehetett, ti megtehetitek-e?

— Jól beszél asszonyunk önagysága, — helyeselt Dobó a nyugodtságát visszanyerve, — se pénz, se mesterkedés nem használ, csupán a szultán jóakarata oldhatja meg a bilincset.

— De ha az a jóakarát sohasem jön meg! — pattant vissza Mekcsey.

Másnap reggel Dobó útra kelt. Nem marasztották. Tudták, hogy rövidre van szabva minden ideje. Mekksey még ott maradt.

Behívta Gergelyt a szobájába:

— Megvártam, hogy alszunk egyet a tegnapi beszélgetésünkre. Nem magamért, mert én akármennyit alszok is arra, amit gondoltam, én a kutya áldóját, lemegyek arra a törökföldre.

— Én veled tartok! — felelte Gergely.

— Elvégre is itthon nincs most háboru. Aztán ki tudja hátha találunk valami egérlyukat?

— Ha kudarccal járunk is, nem szégyelhetjük. A fő az, hogy megpróbáljuk. Aki próbál, hátha sikerül neki? Aki nem próbál...

— A lehetetlent is meg kell próbálni. Mert hátha!... De azt mondd meg, hogy Tinódyt is elvigyük-e?

— Ahogy gondolod.

— Hát Jancsit?

— Nem ereszti azt el az asszonyunk.

— Hát akkor ketten megyünk. Tinódyt hagyjuk itthon.

— Ahogy gondolod.

— Mink a fejünkkel játszunk. Az öregért kár lenne. Ő a legtöbbet érő emberek közül való most az országban. Isten is azt akarja, hogy kóboroljon, és éleszsze a szivek kialvó tüzét. Ez az ember a nemzet lelkéből kizengő fájdalom.

Az ajtót Török Jancsi nyitotta rájuk. Lovagló ostor volt a kezében és szarvasbőr salavári sárgállott rajta. A fején széles karimájú debreceni posztósüveg. A lábán sárga saru.

Mekksey mintha valami elbeszélést folytatna, csak éppen rápillantott Jancsira, mosolyogva legyintett:

— A vörös nyul. És még házasodik!

Jancsihoz fordult. Magyarázta:

— Nem ismered, akiről beszélünk, de talán Gergely már emlegette.

— Kit? — kérdezte Jancsi egykedvűen.

— Fürjes Ádámot.

— És kit vesz el? — nézett Gergely mosolyogva.

— Egy fakezü vén embernek a leányát.

Gergely arcából egyszerre elszállott minden pirosság.

— Cecey Évát?

— Azt, azt. Ismered talán?

Gergely elkövült arccal bámult Mekkseyre.

— Ne komédiázzatok tovább! — fakadt ki Jancsi, s a lábaszárára csapott az ostorral. Nem erről beszéltetek ti mostan. Azt gondoljátok: gyermek vagyok? Nem vagyok gyermek többé! Ezen az éjszakán nem aludtam. Van olyan gyümölcs, amelyik egy éjjel érik meg. Én az éjjel férfiúvá érlelődtem.

Mekksey tetszéssel nézte.

— Hát elbocsát édesanyád?

— Nem is szóltam neki. És nem is szólok. Hunyadon igazítani valók vannak a várban. Azt mondom, hogy bizza énrám.

Mekksey vállat vont:

— Esszerint indulunk.

— Akár még ma. Én arra öltöztem.

— Megálljatok, — rebegette Gergely még mindig halaványan. — Te valamit említettél az imént Pista. Igaz-e az? Vagy csak úgy vaktában koholtad?

— Amit Fürjesről mondtam?

— Az.

— Igaz. Maga az anyja dicsekedett vele, hogy a királyné hadnagyához adja feleségül.

— Mi lelt? — bámult Gergelyre Jancsi. — Ismered talán?

Gergely a színéből kikeltén toppant lábra.

— Hogyne ismerném, hiszen ő az én Évám!

— A te Évádat veszik el?

— Azt, ha igaz. Én nem hiszem.

És dühösen, szinte toporzékolva kiáltotta:

— Megölöm a bitangot!

Mekcsey vállat vont.

— Megölöd. De hátha az a leány szereti?

— Nem szereti!

— Véled tán, hogy kényszerítik?

— Bizonyosan! Bizonyosnál bizonyosabban!

— Neked ígérkezett?

— Kisgyerekkorom óta az én jegyesem!

— Akkor hát... — És felkönyökölve folytatta.

— De ha teszünk is valamit, te nem veheted el.

És hátha mégis összebarátkoztak?

— Hogy gondolsz ilyet!

Mekcsey vállat vont.

— Messze van.

— Hozzám mindig közel van. A szivemben van.

— Leveleztetek?

— Hogy leveleztünk volna! Nincs énnekem szolgám. Ha volna, örökkön lovon ült volna a levelünkkel.

Mekcsey megint vállat vont.

A tornácon szapora kopogás hallatszott.

Török Jancsi az ajtóhoz ugrott, és megfordította benne halkán a kulcsot.

A következő percben csattant a kilincs.

Jancsi csendet intett.

Mert az öcsce volt a kopogó. Nem akarta, hogy tudjon valamit a vállalkozásból.

IV.

Izabella királyné Gyalun telett, s még a tavasz is ott érte.

A két ifjú: Gergely és Mekcsey harmadnapra Gyaluban volt. Török Jancsi nem kísértc el őket, nehogy az anyja megsejtse az összebeszélést.

Törökné mindössze annyit tudott, hogy Gergely elment Mekcseyvel Ferdinánd hadába, és hogy a nyarat a katonák közt tölti. Demeterkor pedig visszatér.

Azonban az ifjak akkor már kieszelték: mit hogyan cselekszenek. Gergely mindenekelőtt végere jár, hogy szereti-e Fürjest a leány, vagy nem? Ha szereti, Gergely nem tehet egyebet, csak azt, hogy elbúcsúzik az álmaitól. Ha pedig nem szereti, akkor Gergely, mintha ott se járt volna, eltűnik, Mekcsey pedig megcsúfolja Fürjest, úgy hogy ne legyen Erdélyben leány, aki kedvet kapjon arra, hogy hozzámenjen feleségül.

Ha azután Gyaluban végeztek, a három ifju Hunyadon találkozik, s indulnak Konstantinápolyba.

A határig lóháton mennek. Jancsi magánál tartja azt a pénzt, amit a vár tatarozására szántak, s még azonfölül is szerez amennyit lehet, hogy Török Bálint kiszabadításán pénzzel is dolgozhassanak. Azután a határról vagy derviseknek, vagy kereskedőknek, vagy koldusoknak öltözve gyalog utaznak tovább, hogy a rablók és a kóbor török katonai csapatok figyelve mellett elcsuszthassanak. Akár sikerül Bálint úrnak a kiszabadítása, akár nem, két hónap folyamán megfordulnak, de talán előbb is, és Törökné nem nyugtalankodik majd a fia miatt.

A két ifjú este érkezett Gyaluba. Egyetlen szolga kísértc őket, akit Mekcsey Debrecenben

fogadott fel. Mátyásnak hívták a legényt. Csikós volt azelőtt a Hortobágyon. Azon a kis deres török lovon ült, amelyet Mekcsey megtartott az öt közül.

Mingyárt az első háznál megszólítottak egy oláht, hogy adna-e szállást?

Az oláh értett magyarul. Csodálkozva rázta a fejét, és a fejével együtt nagy fekete süvegét:

— Nem a lakodalomra jöttök-e?

— De éppen arra jöttünk.

— Hát ha arra jöttetek, miért nem szálltok a kastélyba?

A két ifjú összepillantott.

— Én, — mondotta Gergely, — nem szállok oda, mert megbetegedtem az úton.

S valóban halavány volt, mint aki beteg.

— Csak a társam száll oda, — folytatta. És ha az első szobád üres, megfizetem.

A fizetés szóra megszűnt az oláhban a csodálkozás: készséggel mozdult, hogy sövényből font kapuját eltárja a lovasoknak.

— Hát nem késtünk el a lakodalomból? — tudakolózott tovább Mekcsey.

— Hogy késtetek volna el nemzetes úrfiak. Avagy nem tudjátok-e, hogy holnapután lesz az esküvő?

— Nyisd meg az ajtódat barátom: fölösleges szagok ülnek a szobádban, s hagyj magunkra.

Gergely feje lecsüggedt.

— Elkéstünk.

Mecsey gondolkodott. Vont végre vállán.

— Legjobb, ha visszatérünk. Gergely. Egy álommal kevesebb, egy tapasztalással több.

Gergely fölkelt. A fejét rázta:

— Nem. Az üdvösségemet nem vetem ilyen könnyen a hátam mögé. Egy nap nagy idő. Arra gondoltam, hogy én itt maradok, te pedig föl-

még a kastélyba és belevegyülsz a vendégek közé.

— És ha kérdeznek?

— Nem hívott-e meg Cecey? A fő az, hogy a leánynyal találkozzál, és megtudd, hogy a szive szerint választotta-e Fürjest? De lehetetlen! lehetetlen! teljességgel lehetetlen!

— Hát jó. Fölmegyek a kastélyba, és beszállok Matyival együtt, ha ugyan elfogadnak.

— Megmondod, hogy Cecey hitt. Az öregnek elvégre az életét mentetted meg.

— Hát biz én az életét mentettem meg. Magam is azt gondolom, hogy akármilyen orcáival fogad is, a vége az lesz, hogy beszállok a kastélyba és szólhatok a leánynyal. Ha lehet, még ma, ha nem lehet, akkor holnap. De nem jöhetnél-e te is velem valamiképpen? Talán mintha ínasom volnál?

— Nem. Ha a leány azt mondja, hogy erőltették, akkor jobb, ha nem tudják, hogy itt vagyok. Majd én aztán...

— Akkor én Fürjest megpofozom!

— Addig ne cselekedj semmit, míg a lánynyal nem beszéltél. Akkor jer vissza azonnal, és majd meglátjuk...

Az oláh asszony puha ágyat vetett Gergelynek, és orvossággal, vizes kendővel kínálta. Ha nem biz a beteg se le nem feküdt, se virágfőzetet nem ivott, se kendőt nem tett a fejére. Csak föl és alá toppogott a dohos kis földes szobában, és nagyokat ütött az öklével a levegőbe.

Mekcsey reggel visszatért. Gergelyt az asztalnál találta. A mécses égett előtte, s önmaga a két karjára borulva szendergett.

— Miért nem feküdtél le?

— Nem gondoltam, hogy elalszom.

— Hát a leánynyal beszéltem. Jól sejtetted, hogy nem a szive szerint megy Fürjeshez.

Gergely megrázkódott, mintha vízzel öntötték volna végig. A szemébe visszatért az élet tüze.

— Mondtad, hogy itt vagyok?

— Mondtam. Jött volna hozzád rohanvást. Én tartottam vissza.

— Minek tartottad vissza? — pattant fel Gergely.

— Nono. Bizony még nekem-ugrasz szép köszönetképpen.

— Ne haragudj. Nekem parázs ég a lábam alatt!

— Hát azért nem eresztettem hozzád, mert utána zúdult volna mind az udvar. Öneki szégyene kelt volna, minekünk meg bajunk.

— Hát mit mondtál neki?

— Azt, hogy én megcsúfolom Fürjest, ő meg adja vissza a gyűrűt.

Gergely égő szemmel hallgatta.

— Mit felelt?

— Azt, hogy őt a királyné készítette a menyasszonyságra. A szülői is erőltették. Érthető: ez a vén királyné itt téli nagy unalmában házasításokkal mulatozik. Fürjes meg kap a lányon. A lány meg, hogy kedvében járjon a királynénak, tányérra teszi a szivét, és szép alázatossággal odanyújtja neki.

— De minek nyújtja neki! Oh mégis elfelejtett! Elfelejtett!

— Dehogy felejtett. Én mondtam rosszul. Tudom is én hogyan volt!

— Hát mit mondott? Mondta-e kereken, hogy nem szereti Fürjest?

— Mondta.

— És beszélni óhajt velem?

— Mindenképpen. Azt mondtam neki, hogy ma este odaviszlek.

Gergely föl-alá kerengett a szobában, mint aki részeg. Aztán megint csüggedten roskadt a rossz szalmaszékre.

— Mi haszna ha ki is vetjük a nyeregből Fürjest? Akkor sem adnák nekem, ha elvehetném. Ki vagyok én? Senki. Sem apám, sem anyám, se födelem nincsen. Törökék igaz, hogy úgy neveltek, mintha saját fiok volnék, de anynyira sohasem voltam fiok, hogy ekkora kérésre mertem volna nyitni a számat. És éppen most, mikor az ő fészük is el van dűlva!

Mekcsey összefont karral állt háttal az ablaknak.

— Nem tudom mit beszélsz, de látom, hogy meg vagy zavarodva. Elvégre, ha a leányt el akarod venni, nem kell oda sem apa, sem anya, csak egy kis hajlék. Ha éppen akarod, van nekem házikóm Zemplénben. Üresen áll. Lakhatod akár tiz esztendeig.

— Nemcsak igével él az ember...

— Nem vagy-e tudós? Tudósabb akármelyik papnál. Manapság keresve keresik a jó írődeákat.

Gergely újraéledt.

— Köszönöm Pistám.

— A fő most az, hogy Éva ne menjen férjhez. Te a táborba jössz velem, és nem telik bele egy év, lesz annyi fizetésed, hogy eltarthatod őt. Addig meglesz a nénémnél.

Gergely kapkodta magára a köpönyegét, kardját, süvegét.

— Áldjon meg az Ég Pistám! Mentőangyalom vagy. Most pedig megyek apjához, anyjához! Megmondom nekik, hogy istentelenség amit cselekszenek! Hogy...

Mekcsey visszanyomta a szalmaszékre, hogy a szék recsegett belé.

— Mégy ám a tüzes pokolba! Bezárnának valami tyúkólba, míg az esküvő el nem zajlik. Még az orrod hegyét se lássák, azt mondom!

A ház előtt három lovas robogott el. Érkeztek már a vendégek Kolozsvárról.

Mikor a völgyre leszállt az esti sötétség, Gergely is nyeregbe ült: fölment Mekcseyvel a kastélyba.

Nem kérdezte senki, hogy kik és kik. A kastély rajzott a vendégtől. Az ablakok világosak voltak. Az udvaron fáklyák világoltak, a folyosón viaszgyertyák. Jöttek, mentek, nyüzsögtek, rangoskodtak az urak, hölgyek, inasok, szolgálók. Gergely szíve szorongott: ennyi ember között beszélhet-e a menyasszonynyal? Hiszen az egy percre sincs magára! És ő hivatlan vendég itt. Senki más nem ismeri, csak a vőlegény.

— Gyerünk a konyhaudvarra, — mondta Mekcsey.

A kastélynak a hátulsó részére kerültek. Ott még nagyobb volt a világosság: öles vasnyárson ökröt forgattak a bőrkötényes konyhaszolgák, s bent a konyhán sürgött-forgott a sok fehérkötényes szakácsnép.

— Várj itt, — mondotta Mekcsey, — én betévedek majd valahogy az udvariak folyosójára. Megtudom Évától, hogy hol találkozhattok?

Gergely abba a csoportba vegyült, amelyik az ökörsütést nézte. Jobbára kocsisnép volt biz az, de ott lebzelt köztük egynéhány apród is.

A kíváncsiság vitte oda őket. Királyi konyhá-

ról nagyokat álmodik a nép, de a vidéki urak maguk is szívesen hallgatják, hogy mi hogyan készül az ország legnagyobb konyháján?

Gyalun a kastély és a kert között állt a konyhaépület, s az ősz konyhamester rendeleteire tizenegy gyolcsüveges, fehérkötényes szakács, és húsz fehér szakácsinas forgolódott benne. Csak asszony nem mutatkozott egy se.

A konyha udvarán egy nagy hizott ökör forgott a nyárson, s jóízű illattal árasztotta el az udvart.

A sütőmester csupán a botja egy-egy intésével rendelkezett, hogy mikor hol igazítsanak a tűzön. A melegségnek egyenletesnek kell lennie.

A pokoli tűz és hőség mögött mozsarak csengettek, aprító kések kattogtak, húsverő buzogányok duhogtak, közben kásarotyogás és pecsenyesistergés, füst, gőz és ételillatok.

Egy nyúlánk apród, — félrechapott piros posztókalpag a fején, — kiabálva magyarázott a többinek:

— Én itt vagyok elejétől. De még a göbölyt sem úgy sütik itten, mint máshol.

A tűz forró lehelete elárasztotta a kis udvart és megpirosította az arcokat. Gergely is csakhamar kipirultan állt a többi között, és szórakozottan hallgatta az apród elbeszélését:

— Itt ám, — folytatta egyet fujva a fiu, — egy egész borjut varrtak a göbölybe. A borjuba hízott kanpulykát dugtak. A pulykába meg fogoly-madarat.

— Hát a fogolyba? — érdeklődött csillogó szemmel egy pirosfülü bamba kis apród.

— Abba öcsém, — felelte vállról a félrechapott kalpagú, — gúnártojást. Azt a legfiatalabb apródnak adják.

Kacagtak. A pirosfülü apród is nevetett. De elvörösödve. Ott is hagyta őket.

Félóra mulván csakugyan nekiáll a sütömester: kibontja az ökröt, és kihúz belőle egy félig megsült pulykát.

Kellemes majoránna-illat keveredett egyszerre a peccsenyeszagba s étvágyra gerjesztette a nem-éheseket is.

Még nem sült meg. Visszatüzködték az ezüst-horgokat, s visszatolták a parazsat a göboly alá. Tovább forgatták.

A konyháról hangzó mozsárcsengés, csattogás-kattogás, reszelés, husdögönyözés már olyan lármás volt, hogy a piroskalpagos nem magyarázgatott tovább. De Gergelyt nem is érdekelte. Az urának nagyobb konyhája volt hat is, s az ilyen ökörsütések gyakrabban történtek Bálint úr váraiban, mint az erdélyi királyasszonynál.

A konyhából egy hajdu két most sült cipót emelt ki. Az apródok elkapták tőle és darabokra tépték azon melegen. A piroskalpagos nyulánk ifjú, aki az imént magyarázott, Gergelynek is nyújtott egy darabot. Gergely elfogadta. Éhes volt.

A sütömester látva az apródok falatozását, megállította a nyársat. Végighuzta kését az övén lógó láncos acélon: lekanyarította nekik az ökörnek a két fülét.

Az apródok vig vivátozással köszönték meg. Gergely jó étvágygyal falatozott. Oláhéknál bizony nem evett délre egyebet, csak aludttejet fekete kenyérral. Egy kupa bort is keritettek az apródok. Gergely is ivott. Aztán megtörölte a bajuszkáját s kezet nyújtott az apródnak, aki ismeretlenül megvendégelte.

— Bornemissza Gergely a nevem.

A másik is mondott valami nevet, de egyik

sem értette meg a másikat. Közben a kupa viszatért. Gergely szomjas volt még. Jót huzott belőle.

Mikor leveszi a kupát a szájáról. Mekkseyt látja maga előtt.

Mekksey hívón intett.

Lementek a kertbe. Homály ült ott a fák és bokrok között. Az udvari zajgás kevéssé hallatszott oda.

Mekksey megállt egy szilfa alatt.

— Hát beszéltem a lánynyal. A szeme ki van sirva. Könyörgött anyjának, apjának, hogy ne adják férjhez, hanem majd tehozzád. Azok persze el vannak vakulva a fénytől, a királyné jóságától, meg a barát bőkezűségétől. Azzal vigasztalták a leányukat, hogy ők se szerelemből kerültek együvé, mégis megszokták egymást.

Gergely elszorult lélekzettel hallgatott. A szeme szinte szívta a szavakat.

— Hát ezért sírt a leány, — folytatta Mekksey. — Hogy csak téged szeret, az már bizonyos.

— És Fürjessel esküszik?

— Már aligha. Azt mondja, hogy szólni akar veled mindenképpen és szól majd a királynénak is.

— Miért nem szólt neki előbb!

— Nem kérdezték. Az ilyen királynéféle megszokta, hogy amit ő jónak vél, az másnak is jó, arra senki nemet nem mond. Meg aztán te a füledet se billegtetted feléje. Azt se tudta, élsz-e, vagy meghaltál?

— És ha a királyné megint csak Fürjest véli jó férjnek?

— Akkor holnap az oltárnál mond nemet.

— Lehetetlen!

— Mindenre nemet mond. Szép zavarodás

lesz. Dehát akkor legalább megharagszik rá a királyné és hazakerül Budára. Te pedig idővel elveszed.

— Csakhogy akkor meg éppen nem adják hozzá.

— Dehogynem. De most arról ne beszéljünk, mi hogy lesz négy esztendő mulván. A leány, ha előbb nem, éjfélkor idejön. Valami ház van itten, üvegház. Azt mondta, hogy abban várd meg. Addig nem fekszik le, míg veled nem beszélt.

A kertben csakhamar rátaláltak az üvegházra. Fáklya égett benne. Három kertész saláták és póré-hagymák szedésén hajladozott. Egyik-másik fel is tekintett, de egyik se szólt: gondolták érdeklődő idegenek.

Mekcsey körülszemlélődött.

— Hát Gergely, én most itt hagylak. Úgy viselkedj, mintha beteg volnál, vagy ittas. Feküdj be valahová és várd meg a menyasszonyt. Talán én is vele jövök.

S elment.

Gergely valóban úgy érezte, mintha részeg volna. A bor szállott-e a fejébe? vagy az indulat? Forróságot érzett a szívében, fejében egyaránt, valami dühös forróságot, amely a kezét ökolbe szorítja.

Végigsétált az üvegházban a citromfák, múzák, kaktuszok és fügefák között. Nyugtalanul és egyre erősebben toppogott föl és alá. Egyszer csak kilódult az üvegházból. A süvegét a szemére vonta, kezét a kardjára szorította és ment, rohant fel a kastélyba.

— Az örömszülők szobája melyik? kérdezte a folyosókon.

Egy inas, aki zöld vizeskanccsóval robogott a fal mellett valami méltóságos rendeletre, eligazította.

— Ahun a: tessék.

Fehérajtós szoba volt az. Rajta, mint minden ajtón fekete táblácska és azon a vendég neve krétairással.

A fakezű öreg az asztal előtt ült ingujjban, négy viaszgyertya közt. A félarca csupa szap-panhab. A felesége beretválta. Fazeka előtte az asztalon hevert.

Gergely nem csókolt nekik kezét, csak éppen meghajolt. Allta a két öreg ráfagyott tekintetét.

— Uram-apám, — kezdte Gergely.

Aztán, hogy az apám szót nem érezte alkalmasnak, újra kezdte:

— Nemzetes uram. Ne boszankodjon, hogy itt vagyok. Nem a lakodalomra jöttem. És nem botlik itt belém senki. Még csak azért se jöttem, hogy emlékeztessem kegyelmeteket egy régi ígéretükre, amikor a kis Évát a törökök kezéből...

— Mit akarsz! — hörkent rá az öreg Cecey.

— Csak azt kérdezném teljes tisztelettel: tudják-e, hogy Vica nem szereti azt a...

— Mi közöd benne! — fortyant rá az öreg. Mit harsogsz itt! Takarodj innen!

S a szeme égett, mintha agyvelő helyett parázs volna a fejében.

Gergely összevonta a karját:

— Boldogtalanná teszi-e a tulajdon édes lányukat?

— Hogy mersz bennünket kérdőre vonni tel Te cenk! Jobbágy kutya! — üvöltött az öreg.

S a szappanhab, mintha a dühe tajtékja volna, úgy röpködött a szájából.

— Takarodj innen!

És felkapta a fakezét az asztalról, hogy Gergelyhez sújtsa.

Az asszony azonban lefogta az öreget és Gergelyhez fordult:

— Eredj fiam innen! Ne rontsd meg a lányunk szerencsáját! Tik gyerekésszel azt gondoljátok, hogy szeretitek egymást, de látod, az a fiatal-ember már hadnagy...

— Én is az leszek!

— Az már nem lesz, hanem máris az. A királyné akarja ezt a házasságot. Eredj innen, az Isten szerelmére kérlek! Ne bolygasd meg ezt az ünnepet!

— Takarodj! — üvöltött Cecey.

Gergely esdően nézett az asszonyra.

— Fürjes csak gyáva tányérnyaló! Vica engem szeret. Vica csak velem lehet boldog! Ne törjék össze a szívét! Várjanak rám, míg elvehetem. Esküszöm, hogy érdemes ember lesz belőlem!

És könny csillogott a szemében. Letérdelt eléjük.

Az öreg felpattant a székéről.

— Takarodj, míg ki nem ruglak!

Gergely fölkelt. Megrázta a fejét, mint akit darázs csípett orron.

— Cecey uram, — szólt megkeményülten, komoran, — e pillanattól kezdve nem ismerem kegyelmedet. Csak annyira emlékezek majd, hogy azok az aranyak, amelyeken anyám vére van, kegyelmednél vannak.

— Háromszáztizenöt, — rikácsolta az öreg. — Fizesd meg neki asszony. Ha semmisse marad is, fizesd meg!

Ezt mondva a derekához kapott. Előrántott onnan egy keskeny bőrvet, és kiöntötte az aranyakat Gergely elé.

Az asszony kiolvasta az asztalra Gergelynek az örökségét, jobban mondva: hadi szerzemé-

nyét, — olyan arccal, mintha patkányfüleket olvasna. — Gergely berakta a zsebeibe.

Pár pillanatig még állt. Állt sápadtan. Azon gondolkozott tán, hogy van-e valami köszönni valója? Hogy a pénzt őrizték? Nem neki őrizték, hanem a leányuknak. Szótlanul meghajolt és ott-hagyta őket.

Alvajáróként andalgott végig a folyosón. A szögleten egy pocakos úrba ütközött.

— Bocsánatot kérek.

A falhoz állott, hogy egy másodmagával közeledő méltóságos nyakú úrnak utat engedjen.

A szeme ekközben az átellenes ajtón Mekksey nevét olvasta.

Benyitott. A szobában nem volt senki. Az asztalon gyertya égett.

Gergely rávetette magát az ágyra, úgy dőlt a könny a szeméből, mintha torma marta volna. Miért sírt? Maga se tudta. A zsebe tele volt pénzzel. Urrá és szabad emberré lett abban az órában. És ő mégis kietlen árvaságot és elhagyottságot érzett. Mennyi sértést, mennyi megvetést kellett eltűrnie!

— Te pogány vén ember, fából van neked a szíved is!

A kastély falait víg kúrthang rázta meg. Jel volt az arra, hogy gyülekezzenek a vendégek a vacsorára.

A folyosón mindenfelé nyiladoztak az ajtók, s egyik-másik be is csapódott. A folyosó márvány-kockáin női cipők kopogtak, és sarkantyúk pengették. Köszöntések is hallatszottak.

— Nini, te is itt vagy?

— Szervusz! Örülök, hogy látlak!

Egy rikácsoló vékony hang *Amáliát* kiáltott. Papagálynak is lehetett vélni.

Aztán szünet következett, s a szünetben benyílt a szobának az ajtaja.

— Mekksey, — szólt be halkan egy női hang. Gergely fölugrott.

Éva állt előtte rózsaszínű selyemruhában.

Egy kis megdöbbenés, egy halk sikoltás, aztán a két fiatal egymás karjaiba omlott.

— Évám! Évicám!

— Gergely!

— Eljössz-e velem, Éva?

— A világ végére is, Gergely!

Vagy hetvenen ültek a pompás vacsoraasztalnál, a szekérkeréknyi, csilláros, százgyertyás függő világítás fényében. Felében udvari nép. A többi a vőlegénynek meghívott rokonai.

A királyné a fiacskájával együtt az asztalfőn. Mind a ketten zöld bársonyban. Mögöttük koronát ábrázoló virágfüzerek a falon is. A királyné balján Fráter György, a kis király mellett a menyasszony s amellet az örömanya.

A menyasszonynyal szemben ült a vőlegény.

A vacsora csöndesen kezdődött. A vendégek csak susogva beszéltek. A harmadik fogás után felkelt György barát és köszöntőt mondott az új jegyespárra. A köszöntőben a királynét szerencsecsillagnak nevezte, a menyasszonyt liliomnak, a vőlegényt a szerencse kedveltjének. Mindenkinnek vetett egy virágot, egy cukrocskát a szavába, s még akik ellenségei voltak is, szívesen hallgatták.

Akkor már, hogy a java borok kerültek az asztalra, megindult a beszélgetés. Persze csak

halkan beszélgettek, és kiki csak a szomszédjával.

— Miért nevezik ezt sirató estének? — kérdezte mosolyogva egy pajkosszemű fiatal asszony.

— A menyasszony siratja a leányságát.

— De hiszen nem sír. Olyan jókedvű, mintha örülne, hogy vége a leányságának.

— Csodálom, hogy elbocsátja a királyné.

— Nem bocsátja el. Csakhogy eddig palotás leány volt, ezután meg palotás asszony lesz.

Úgy volt, hogy zene nem szól azon az estén, de a lakodalomra fogtak valahol egy olasz énekest, s a királyné megengedte, hogy izelítőt adjon a művészetéből.

Az olasz jött, — egy tenyeres-talpas rövidnyakú fekete ember, kék és sárga olasz ruhában. Gitárral.

Jó-hangú énekes volt, csak kissé erősen énekelt: *Gono orfanella e vendo i fiori.*

A menyasszony az éneklés közben odaszólt halkán, álmodozó arccal az édesanyjának:

— Anyám, mi lenne, ha én ma meghalnék?

Az asszony megdöbbenve tekintett a leányára, de hogy a leány elmosolyodott, csak feddéssel válaszolt:

— Hogyan beszélhetsz ilyent leányom!

— De mégis...

— Ugyan, ugyan.

— Megsiratna?

— Utánad halnék apáddal együtt.

— De ha én egy hónap mulván feltámadnék, vagy talán kettő multán és betoppannék a budai házunkba.

Az asszony bámulva nézett a leányára.

Éva mosolyogva folytatta:

— Hát lássa, akkor megbánnák a földben, hogy úgy siettek az utánam-halással.

S fölkel. A királyné mögé került. A füléhez hajolt és valamit sugdosott belé.

A királyné elmosolyodott. Bólintott.

A leány kisietett a szobából.

A vendégek az énekesre figyeltek. Szép bariton hangja kitisztult, szépen csengett a közepső fokokon. Tetszett. Tapsoltak.

— Mást, mást is, — mondta a királyné.

S az énekes félóránál is tovább mulattatta a vendégsereget.

Éva távozását csak az anyja látta, és egyre nyugtalanabban forgatta elméjében a leánya szavait.

Mikor végre az olasz végezett, az ajtónálló bekiáltotta!

— Uj énekes! Névtelen!

Minden szem az ajtóra fordult, de csak egy karcsú, tizenöt éves forma fiút láttak. Cseresznye-színű atlasz ruhába volt öltözve; köntöse fél combig ért. A derekán kis aranyozott markolatú kard. A fejét lehajtva jött. Hosszú haja elfödte az arcát. A királyné előtt térdet hajtott.

Aztán fölemelkedett s megrázta a haját, hogy az arca kitessék.

A vendégek elhőköltek meglepődésükben, mert az énekes maga a menyasszony volt.

A királyné egy apródja aranyozott fejű hárfát vitt utána, s a terem közepén odanyújtotta neki. A menyasszony gyakorlott kézzel pengette végig.

S énekelt.

A királyné iránt való figyelemből lengyel dalon kezdte, amit magától a királynétól tanult.

Csodás ezüst hang. Még a lélekzet is elállt a hallgatókban.

Fölváltva énekelt azután magyar dalt, oláh kesergőt, olasz, francia, horvát és szerb dalokat.

A vendégek minden dal után lelkesülten tapsoltak. Maga az olasz énekes is.

— Nagy ördög ez! — szólalt meg a Mekksey szomszédja, öszbajszú udvari méltóság, — meglásd öcsém, még táncol is nekünk.

— És mindig ilyen vig? — kérdezte Mekksey.

— Mindig. A királyné régen halálra búslakodik, ha ez a lány nincs mellette.

— Jól jár vele az a... Fürjes.

Azt akarta mondani: veres.

A beszélő vállat vont:

— Anyámasszony ember. Meglásd, hogy ez megy helyette még a hadba is. Mert ez még a fegyverforgatáshoz is ért.

— Lehetetlen!

— Olasz vívókat győzött le a nyáron. Aztán hogy lő, hogy lovagol! Hét férfi kitelnék ebből, s még mindig maradna benne egy tüzes ördög.

Az így megdícsért menyasszony ismét magyar nótába kezdett, melynek mindig az volt a círája:

*Erigy legény szaporán
Daruszörü paripán
Kedvesedhez!*

A vendégek ismerték ezt a dalt, de a várt círáját így hallották a menyasszonytól:

*Erigy legény szaporán
Daruszörü paripán
Gergelyedhez!*

S hogy a menyasszony ezt énekelte, a tekintete végigsiklott a vendégsoron, és Mekksey állapodott meg.

A vendégek nevettek. Azt gondolták, hogy a *Gergelyedhez* tréfás változtatás.

Mekksey azonban megrezzent. Mikor a menyasszony a második szakasz végén is órá pillantott, kihörpintette a borát, és elosont.

Lefutott a lépcsőn, és bekiáltott az istállóba:

— Matyi! Balogh Matyi!

Lélek se felelt. Keresnie kellett a szolganép között a konyhaudvaron. Ittak azok fakupából, cserépkantából, süvegből, csizmából, kürtből két nagy szurokfáklya alatt.

Valahogy ki tudta közülök választani a szolgáját. De haj! milyen állapotban Matyi csak ember volt, míg az asztalnál ült, de amint fölállott, nem volt ember.

Valami tízen heverték már az asztal alatt s a fal mellett. Aki az asztal alatt hevert, azt csak hagyták, de aki kívül bukott a padon, azt egy halomba huzgálták a fal mellé.

Matyi fölkel, azaz csak kelt volna, amikor megismerte a gazdáját, de csakhamar vissza leült, mert érezte, hogy ő is átbukik a padon, s odakerül a fal mellé.

— Matyi! — ordított rá Mekksey. Az apád rózsabokrát! hol a lovam!

Matyi ismét kelt, de csak az asztalra tenyerelt:

— Ott van, vitéz uram... a helyin...
— De hol?

— De hol?

— A lovak közt.

És a szemehéját emelgetve folytatta:

— Lónak lovak közt a helye.

Mekksey mellen ragadta az embert:

— Beszélj okosan, mert mingyárt kirázom a lelkedet!

Rázhatta azt. Részeg volt annak a lelke is.

Mekcsey odalökte őt a többi közé, azután az istállóba sietett, hogy maga keresse meg a lovát.

Az istálómester is részeg volt, Mekcsey akár valamennyi lovat elvihette volna tőle.

Végigment hát a sötét istálón, és nagyot kiáltott:

— Muszta!

— Az egyik sarokból nyerítés felelt a szavára. Ott zabozott a sárga, s mellette Matyi lova is. Mekcsey egy félrészeg szolgálja segítségével megnyergelte mind a kettőt, s eltávozott annélkül, hogy valaki kérdezte volna, miért megy el ilyen korán, a vacsora vége előtt?

Gergely már az oláh-házban az udvaron várta. Az ő lova is nyergelten kapált már a kerítés mellett.

Az éj hűvös volt. A felhők állani látszottak. A hold azonban mint egy fél-darab ezüst tányér lassan szállt fellegről-fellegre, és halvány világossággal árasztotta el a tájéket.

— Te vagy Gergely? Eljöttem. Úgy értettem, hogy ide rendelt a menyasszony.

— Jól értetted, — felelte vígan Gergely. Az éjjel megszökünk.

Alig félóra mulván köpönyeges fürge árnyék jelent meg a ház előtt. Gyorsan feltárta az ajtót, és beszökkent.

Vica volt.

Abban a cseresznyeszínű atlaszruhában szökött el, amelyikben énekelt.

V.

A drinápolyi országút csakolyan poros, kerék-vágásos országút, akár a gyöngyösi, akár a debreceni. Hanem ha az a sok könny, amely arra az

útra lecsöppent, valami gyöngygyé változna, beh sok volna a világon abbói a gyöngyből! S neveznék talán magyar gyöngynek!

A városok végén álló vendégfogadó egy-egy kis Babel. A világ mindenféle nyelvén beszélnek benne a vendégek. De hogy meg is értik-e egymást? az már más kérdés. S főképpen azt nem értik meg, mikor egy-egy úri élethez szokott utas szobát, ágyat s másefféle különösségeket kíván.

A fogadó, vagyis amint ott mondják: *karaván-szeráj*, egyforma a kelet minden helységében: nagy ólmos-tetejű otromba épület. Tágas udvarát embernyi magas kőfal keríti kereken. A kerítés azonban kettős: a belső kőfal alacsony és szélesebb. Mondanám róla, hogy ágy, de nem ágy, mert csak egy széles lapos fal. De ha meg azt mondom, hogy fal, akkor mégis csak inkább ágy, mert az utasok arra huzódnak éjjelre, hogy a béka bele ne ugráljon a zsebökbe.

A töröknek azonban olyan nyugvóhely kell. Azon főzi meg a vacsoráját, ahhoz köti a lovát, s azon hál, ha asszonyok és gyermekek is utaznak is vele, vagy ha eső esik, gyékényt vagy ponyvát vet a felső falra, lent meg cövekhez köti: kész a födél. A fő az, hogy a lovával együtt maradhat. Ha netán hozzáüti a ló éjjel a fejét a gazdájáéhoz, hát pofon csapja a lovát, de egyuttal megnyugszik, hogy megvan a lova. A másik oldalára fordul és alszik tovább. Hát ez a *karaván-szeráj*. Szénaszag, trágyaszag, hagymaszag, rothadt gyümölcsszag, — mégis jó szag az elfáradt utasnak.

Egy májusi estén két fiatal lovas török érkezett a drinápolyi *karaván-szeráj*ba. Magyaros ruha viritott rajtok: szük kék nadrág, kék atilla, sárga kendőöv, az övükben handsár; vállukon bő

rozsdaszínű teveszőr-köpönyeg, amelynek csuklyája a fejükre volt húzva. Első szempillantásra is látszott, hogy *delik*, akik csak háboruban szolgálják az igaz hit zászlaját, azontúl pedig rablásból élnek. A magyaros ruha csak nekünk magyaros. A töröknek törökös. Keleti nép mind a kettő. A delik mind törökök.

A karaván-szerájba nem gondol velök senki. Legfeljebb a kocsijok érdekes a megnézésre, mert két szép rab ifju ül benne, s két szép vezető-ló van hozzákötve.

A kocsis is rab, és az is fiatal. A rabok vagy magyarok, vagy horvátok, de hogy ketteje úri nemzetség, az látszik a kezükön, arcukon. No, akárhol zsákmányolt az a két deli, jó pénzeltet a rabokból!

A karaván-szeráj udvarán mindenféle nép sokadozik. Török, bolgár, szerb, albán, görög és oláh; asszonyok, gyerekek, kereskedők és katonák, mind zajos kevergésben. Az az egy országút olyan, mint a Duna: minden abba ömlik. Nem csoda hát, hogy a karaván-szerájok minden este és minden reggel a bábeli nyüzsgésnek és nyelvkavarodásnak a képei.

A nap már leszállóban. Az emberek itatnak. Ki lovat itat, ki tevét. A kőfalon is mindenki siet biztosítani a maga helyét. Gyékényt vagy szőnyeget terít rá. Akinek meg nincs se gyékénye, se szőnyege, szénát, szalmát nyalából oda, hogy a kő fel ne törje a derekát.

Ahogy a két deli megállapodott az udvaron, az egyik — egy alig tizennyolc éves bátor tekintetű ifju, — a vendéglőserért kiáltott:

— Mejhanedsi!

Egy piros sapkás négyszög-ember lépett ki a szóra a tornác álól, s kérdezte unalommal, hogy mi tetszik?

— Van-e szobád mejhanedsi? Megfizetem.

A piros sapkás a fejét rázta:

— Ezelőtt egy órával foglalták el.

— Ki foglalta el? Megfizetek annak is, ha nem-engedi.

— Annak ugyan bajos megfizetned. A jeles Altin aga szállott belé!

És tisztelettel intett a tornác felé, amelynek kövén kis szőnyegen egy hollóképű fekete török ült. A lábát maga alá vonta törökösen, úgy ült.

Az öltözetéről látszott, hogy csakugyan úr. A turbánján két fehér strucctoll. Mellette szolgál, ki legyezi. Másik szolgál meg, aki italt kever neki. Az udvaron forgott még valami húsz olyan fél-piros, fél-kék katonaféle. Szpáhik, — vagyis lovasok, — széleskardú, ijjas-tegzes harcosai az igaz hitnek. Ittak, főztek. Egyik az aga fehérneműjét mosta a kútnál, másik az ágnak való szőnyeget bontotta le a teve hátáról. Vastag és drága gyapjuszőnyeg.

No, ettől csakugyan bajos elkérni a szobát.

A két deli kedvetlenül ballagott vissza a kocsihoz. A kocsis csakhamar leszerszámozott. A rabok kezéről leoldta a bilincset. A lovakat megítatta. Azután ő is tüzet rakott a kőfal tetején, és kondért állított oda, hogy vacsorát főzzön.

A két ifju rabon nem látszik semmi szomorúság. Az igaz, hogy a két török meg is becsüli. Ott esznek együtt a bográcsból, s egy-kobakból is isznak. No nemes házból való rabok lehetnek.

Az aga is vacsorázik már. A rizskásás ürüt ezüsttálban tette eléje a szőnyegre a szakácsa. Csak az ujjával eszik, mert hát késsel és villával enni fölösleges is, illetlen is. Csak a tisztátalan kutyahitű gyaurok esznek szerszámmal és asztról.

A delik társasága mellett jobbfelől egy görög

család vacsorázik. Két férfi, egy öregasszony és két gyermek. Bizonyára sáfrányt szállítanak, mert a két férfinak sárga az ujjja. Másfelől egy félszemű mezitlábás dervis telepedik le a falra. Semmi más ruha nincs rajta, csak egy bokáig érő rozsdaszínű szőr-köpönyeg. A köpönyeg madzaggal van körülkötve a derekán, s a madzagon olvasó lóg. A fején nincs süveg. Hosszu kócos haja csomóba van kötve. Az a süvege. A kezében rézholdas hosszú bot. Ruhája szürke az utiportól.

A dervis odakutyorodik. Kókuszdióhéjból faragott otromba facsészéből eddegél valami fagygyus húst, amelyet bizonyára az utasoktól kol-dult. Az a facsésze is madzaggal van odakötve a derekához.

Hát ül. Eddegél. Közben végigsunyorit a mellette vacsorázó társaságon.

— Nem vagytok-e a próféta hivei? — szól rájuk komoran.

A delik boszusan tekintenek reá.

— Tán jobban is mint te, — feleli a fiatalabbik, egy barna arcbőrű és csillogó fekete szemű ifju, — mert ugyan sok az olyan csavargó dervis, amelyik csak a hasával tiszteli a prófétát.

A dervis vállat von:

— Csak azért kérdem, mert együtt esztek a hitetlenekkel.

— Már ezek is igazhitűek, janicsár, — válaszolja félvállról a deli.

A dervis rábámul a delire. Lebocsátja a csészéjét. Zsiros ujjait beletörli hosszúra nőtt tizenháromszál szakálába.

— Honnan ismersz engem?

A deli elmosolyodik.

— Honnan ismerlek? Vitéz korodból ismerlek, mikor még a padisah fegyverét viselted.

— Hát olyan régen forogsz te táborban

— Öt éve.

— Nem emlékszem rád.

— Dehát mért hagytad ott a dicsőség zászlaját?

Mielőtt a dervis felelhetett volna, éktelen nagy rikoltozás hangzott a tornác felől, de olyan, hogy a lovak bokrot ugrottak tőle.

Az aga volt a rikoltó. Az ifjak meghökkenve néztek oda, hogy ölik-e? vagy mi baja? Nem láttak egyebet, csak azt, hogy az aga képe ki van vörösödve és iszik.

— Mi lelte ezt az embert?

A dervis megvetően int a kezével:

— Nem látod-e, hogy bort iszik?

— Hogy látnám? hiszen csutorából issza.

— Te talán nem vagy született muzulmán?

— Bizony barátom én dalmátnak születtem. Csak ezelőtt öt évvel ismertem meg az igazhitet

— *Jasa*, (helyesen) így már értem, — bólogatott a dervis. Hát tudd meg, hogy az aga azért rikolt, hogy a lélek lekotródjék a fejéből a lábába, amíg iszik. Mert a lélek a fejben lakik és a másvilágra száll, mikor meghalunk. Ott pedig tudod, hogy a borivásért megbüntetik az igazhivőt.

— De ha nem bűnös a lélek?

— Hát ez is azt gondolja, hogy a lelkét nem érinti a bűn, ha elriasztja egy percre. De már én csak azt gondolom, hogy nem jó az efféle mesterkedés. *Stagfir Allah!* (Isten őrizz tőle).

Sóhajtott.

— Az imént azt kérdezted tőlem, hogy miért hagytam oda a szent zászlót?

— Azt ám. Mert hiszen te vitéz katona voltál.

és hát fiatal is vagy még: harmincöt éves ha vagy.

A dervis elégedetten pillantott. De aztán megint csak búsra vált az arca. Legyintett.

— A vitézség szerencse nélkül... Én mindaddig vitéz voltam, míg megvolt az amuletem. Egy haldokló öreg bégtől jutott hozzám a csataterén. Valami hősnek a védelme van benne. Az a hős a próféta mellett harcolt. De a lelke most is harcol azzal, akinél a gyűrűje van. Azután rabul estem és egy pap elvette tőlem. Míg az az amulet velem volt, nem fogott engem se golyó, se kard. Mihelyt az nem volt velem, egyik seb a másik után ért. A tisztjeim gyűlöltek. Apám, a híres Jaja-Oglu Mohamed budai pasa, elkergettett. Bátyám, a híres Arszlán bég, ellenségemmé vált. A társaim megloptak. Rabságba is kerültem egypárszor. Elhagyott engem minden szerencse.

S a feje lecsüggedt.

A deli a dervis balkezére nézett, amelyen a mutatóujj hosszában nagy sebforradás vöröslött. Mintha valamikor levágták volna a mutatóujját, le hosszában csuklóig, s megint visszaforrasztották volna.

— A kezeden is van forradás.

— *Insalláh.* (Ahogy Isten akarja.) Egy évig nem is mozgattam. Végre egy szent dervis azt ajánlotta, hogy forduljak meg Mekkában háromszor. Hát lásd, már az első forduláznál meggyógyult.

— Esszerint dervis maradsz.

— *Insalláh.* Remélem vizatér mégis a szerencsém. Ha még kétszer megjárom a szent utat, ismét beállhatok a seregbe. De haj, míg az amuletemet meg nem találom, minden bizonytalan.

— Hát reméled, hogy megtalálod?

— Ha kitöltöttem az ezer-egy napot, minden lehetséges.

— Ezer-egy napot vezekelsz?

— Ezer-egy napot.

— És a mecseteket járod.

— Nem, csak az utat Pécestől Mekkáig. És mindennap elmondom az olvasót, s ezeregyszer Allah szent nevét.

— Bámulatos, hogy ilyen okos ember, mint te vagy...

— Allah előtt senki sem okos. Férgék vagyunk.

A dervisnek már akkor a kezében volt a hosszú, kilencvenkilenc szemű olvasó. Imádkozásba fogott.

A kocsis eltakarította a vacsorát, és útitiszonyegeket szedett elő. Kettőt a falra terített. A harmadikkal a kocsiborítót takarta be. A legfiatalabb rab foglalta el ágynak a kocsit. A koci rudját felvonták a falra. Az egyik deli oda feküdt a rúd mellé s vánkosul nyeretget tett a feje alá.

Örködik, míg a többi alszik.

A hold szinte nappali világossággal árasztotta el a karaván-szerájt. Látni lehetett, mint helyezkednek el az utasok a falon, s mint készülnek az éjjeli nyugovásra. Csak a lószag és hagymaszag összevegyült büze nem nyugodott el, meg egy denevér, amely nagy vadász kedvvel csapongott az udvar fölött.

Egy vöröshajtókás szolga futott át az udvaron s a nyugodni készülő deli előtt állt meg.

— *Aksaminiz kajr deli.* (Jó estét deli.) Az aga hivat.

A másik deli nyugtalanul emelkedett fel az ágyáról, s hogy a társa szóttanul engedett az

aga hívásának, utána nézett. Felkötötte a kardját, amely leoldottan kevert mellette.

Az aga még mindig ott ült a tornácon. De már nem rikoltozott. Vörös képpel bámult a holdvilágra.

A deli meghajolt előtte.

— *Esz-szalám alék, aga efendim.* (Békesség veled aga uram.)

— *U alékum esz-szalám varahmet alláh vabarakátu.* (És veletek is békesség és Isten irgalma és áldása.) Honnan jössz fiam?

— Budáról uram. A pasának mostanában nem kellünk.

— Olyan gyönyörű lovakat hoztál... Eladók?

— Nem, uram.

Az aga úgy nézett, mintha citromba harapott volna.

— Láttad az én lovaimat?

— Nem néztem, uram.

— Hát holnap nézd meg. Ha valamelyik megtetszik, talán cserélhetünk.

— Lehet uram. Parancsolsz még valamit?

— Mehetsz.

És az aga összevont szemöldökkel nézett a deli után.

Már mindenki aludt. Az aga is a szobájába tért, és lefeküdt a fehérfátyolos ablakok mögé. A fogadó udvarán csak emberhorkolás és lovak zabropogtatása hallatszott. S minden percben egy-egy lódobbanás. De mindez nem zavarta az alvókat. Az utazók fáradtak, s úgy alszanak, mintha csendben és selyem ágyban aludnának.

A hold lassan emelkedett az égen, mint egy ketté tört aranytálnak a fele. A denevér néha átlibbent rajta.

Az idősebbik deli fölemelte fejét. Körülnézett. A rab ifju is fölmozdult.

És összedugták mind a hárman a fejöket.

— Mit akart az aga? — kérdezte magyarul az idősebbik deli.

— A lovaink tetszettek meg neki.

— Mit mondtál rá?

— Azt, hogy nem eladók.

— Csak nem így mondtad tán? A török nem mondja ki a *nem* szót urral szemben.

— Én bizony kimondtam. Mit nekem...

— No és mivel váltatok el?

— Azzal, hogy holnap cserélünk. Valamelyik lovával elcseréljük a mienket.

A kocsi szőnyege szétvált, és a legfiatalabb rab fehér arca hajolt ki belőle:

— Gergely...

— Pszt, — intett a harmadik deli. Mi kell Vicuskám? Semmi baj. Aludjál.

— Mit akart az aga?

— Csak a lovunkat kérdezte. Aludjál kedves. És ahogy közel volt a két arc, halk csókban érintkezett.

Azután a három ifju még egypár szót váltott.

— Nincs mit félnünk, — bizakodott Gergely, — mihelyt virrad, tovább indulunk, és itt hagyjuk az agát a lovaival együtt.

— Hanem én holnap nem leszek rab, — mondta Török Jancsi. Legyen Mekcsey holnap a rab. Unalmas ez a lánc. Aztán ez a sok arany is nehezit. Mégis okosabb volna a kocsiba rejtenünk.

— Jó, jó, — mosolygott Gergely, — hát leszek én holnap rab szivesen, de mikor cserélünk ruhát? Az éjjel nem lehet, mert hátha az aga mégis korábban ébred.

— Hát akkor holnap Gergely, majd útközben. Az ördög szállásolta ide ezt az agát!

Mekcsey a fejét rázta:

— Nekem se tetszik. Az ilyen urak nem tűrik, hogy holmi rongyos deli megtagadja a kívánságukat.

Gergely az ajkára tette az ujját.

— Ez a dervis ért magyarul.

A dervis mellettük feküdt.

Össze volt zsugorodva, mint a sündisznó.

Hajnalban, mikor a nap az első aranynylát lőtte fel az égre, az aga kilépett az ajtón, és óriási ásitásban eresztette ki a maradék álmat a fejéből.

— Bandsal, — szólt az előtte hajlongó szolgának, — hol az a két deli? — Hivd ide őket.

Az ajtó mellett ott guggolt a dervis. Az aga szavára fölkelt a helyéről.

— Elmentek uram.

— Elmentek? — hördült el az aga. Elmentek?!

— El.

— Hogy mertek elmenni?

— Éppen azért várlak uram. Az a két deli nem rendes-járatú ember.

— Honnan tudod?

— Az éjjel kihallgattam őket.

— Mit beszéltek?

— Mindent össze-vissza. De leginkább azt, hogy a magadfajta emberrel nem jó találkozniok.

Az aga szeme elmeredt.

— Akkor elvesszük tőlük a lovakat! A rabokat! A kocsit! Mindent!

És ahogy ezt mondta, a hangja minden szónál emelkedett. Az utolsó szónál már ordított.

— Pénzük is van, — folytatta a dervīs. Az egyik rab azt mondja, hogy az aranyat nem bírja cipelni. Sejttem, hogy nem is igazhitűek.

— Arany? Hé szpáhik! Lóra valamennyien! Utána a két delinek! Ide hozzátok őket akár hol-
tan, akár elevenen! De főképpen a kocsijokat!

A következő percekben huszonkét lovas szipáhi robogott ki a szeráj kapuján.

Az aga utánuk tekintett. Aztán a dervishez fordult:

— Mit beszéltek még?

— Nem értettem mindent. Halkan beszéltek. Annyi bizonyos, hogy magyarul beszéltek, és hogy az egyik rabjok nő.

— Nő? Azt nem is láttam.

— Férfi ruhába öltöztették.

— Szép?

— Szép, fiatal. Sztambulnak mentek.

Az aga szeme kétszer-akkorára nőtt, mint előbb volt.

— A zsákmányból megkapod a részedet.

S befelé indult.

— Aga effendim! — kiáltotta utána a dervis, — én janicsár voltam. Nem engednéd meg, hogy lóra üljek?

— De magam is megyek! Nyergeltess nekem is.

Tüzes két lovukon negyedóra mulván csakhamar nyomában voltak a huszonkét szipáhinak. Az aga már messziről integetett nekik, hogy csak előre!

Az országút fehéren porzott a lovak patkója alatt.

Két óra nem telt belé, a szipáhik ujjongó ordítása hirtelen az agának, hogy látják már a kocsit.

A szipáhik akkor már a dombtetőn jártak, s

hogy az országút lejtőre hajlott, eltűntek az aga szeme elől.

Az aga alig várta, hogy ő is felérjen az országút magasára.

Megsarkantyuzta a lovát, és a dús zsákmány érzetétől lobogva vágatott. Mögötte a dervis, mint valami szőrös ördög gubbaszkodott a lovon. Szoritotta és verte a lovát. Nem mintha a ló volt volna rossz, hanem mert mezitláb ült a lovon s a ló sarkantuhoz volt szokva. De a dervis repülni szeretett volna. Ha a gyanus társaság az ő markába kerül, akkor a szerencse már visszatért hozzá.

— *Ja húl Dah-dah!*

Hajszolta a lovát. A haja kibomlott a csomóból és olyanná vált a feje, mint valami nagy kócos pemét. Az agától hirtelenében kapott kardot nem is volt még ideje felkötni, csak a kezében tartotta, s azzal zaklatta a lovát, hol elől, hol hátul.

— *Dah-dah!*

A dombon aztán látta az aga, hogy az üldözöttek még jó távol járnak, de már megügyítették a veszedelmet.

Ime a két rab is lóra pattan, s fegyvert ránt elő a saroglyából. A kocsis a kocsi belsejéből kapkod ki egyetmást: szétosztja a lovasok között. Azok a nyeregkápába és elejébe rakodnak. Azután lekutyorodik a kocsis a kocsi alá. A kocsi alól fehér füst száll fel. Akkor a kocsis is lóra kap, és elvágat a négy lovas után.

Az aga ámuldozik.

— Micsoda rabok ezek? — kiáltja hátra a dervisnek. — hogy nem akarnak megszabadulni?!

— Mondtam, hogy kutyák! — üvölti a dervis.

A tűz már belekap a kocsiba. A szipáhik tanácstalanul állnak körülötte.

A kocsi a fő! — mondta nekik az aga. Hát csak álltak, vagyis hogy lötyögtek az ijedt lovakon a tűz körül.

— Oltsátok! — kiáltja az aga. Verjétek szét a kocsit!

Aztán ismét kiált:

— Csak három maradjon. A többi utána az ebeknek!

Dehát melyik három? Éshát mért ég ez a kocsi? Ilyen még nem történt mióta ember és kocsi van a világon.

— Még mindig itt málézkodtok! — robban rájuk az aga, — hé lusta kutyák...

Abban a pillanatban vakító nagy lobbanat, és eget-földetrazó dördülés. Tűz veti szét a világot a török szeme előtt.

Nem marad a téren se kocsi, se ember. Csak az egy borzas dervis, aki a levegő rugásától és robbanásától megsiketülve áll, mint a boszorkány-macska a kémény tetején.

— Mi volt ez? — bődül fel az aga az országút porába, ahova a lova levetette.

A dervis segítségére szállott volna, azonban az ő lova is meg volt zavarodva. Hátrafelé táncolt, s két lábra állva forgatta ijedt két szemét az égre. Majd örült iramodással vágott neki a mezőnek. A dervist a levegőbe dobálva ugrált árkon bokron át, miközben fehér tajtékot szórt a szájából. De a dervist nem tudta levetni.

Az aga feltápáskodott. Kiköpte a port, és pogány káromkodással mérgelődött.

Körülnézett. Az országút mint valami csata-tér: vonagló lovak és heverő szipáhik. A kocsi helyén egy nagy semmi. Az út felett széles diószinü barna felhő, amely az imént a kocsi volt.

Az aga lova is elszaladt. A hollóképü úr azt se tudta mihez kapjon.

Végre megindult sántikálva a katonáihoz.

Hát biz azokat szétvetette a robbanás. Zsákokként heverték a porban. Orrukon, szájukon, fülükön csorgott a vér.

Az aga látta, hogy egyik se mozdul, hát leült az árokpartra, és nézett bután maga elé. Talán azt hallgatta, hogy hol és miért harangoznak olyan nagy zúgással? Persze nem harangoztak sehol, csak a füle zúgott.

Abban a siket tyúk-állapotban találta őt fél óra multán is a dervis, aki a maga vad paripáját habosra nyargalta s visszatért.

Odakötötte a reszkető paripát egy útszéli bükkfához; és az agához sietett.

— Mi bajod uram?

Az aga a fejét rázta:

— Semmi.

— De valamidet csak megütötted!

— A tomporomat.

— Áldott legyen Allah, aki megszabadított ebből a veszedelemből!

— Legyen áldott! -- ismételte gépiesen az aga.

A dervis sorra járta az úton és út mellett heverő lovakat; hogy lábraelállithatná-e még valamelyiket? No nem. Amelyik élt is, úgy meg volt nyomorodva, hogy csak a hollók becsülhették még valamire.

Visszatért az agához.

— Fel tudsz-e kelni uram? Vagy feltegyelek erre a lóra?

Az aga a lábszárát, térdét dörzsölte.

— Megboszulom! Véresen megboszulom! De honnan szerezzek lovat és katonát?

És bután nézett a dervisre.

— Azok az átkozottak bizonyosan Stambulba igyekeztek. Ott megtalálhatjuk őket, — vélekedett a dervis.

Az aga föltápáskodott. Nyögött. Tapogatta a tomporát.

— Gyere. Segíts föl a lóra, és vezess vissza a fogadóba. Szegődj mellém szolgának. Te jó lovas vagy.

A dervis megütközve nézett az agára.

— Szolgának?

De aztán alázatosan lehajtotta a fejét:

— Ahogy parancsolod.

— Mi a neved?

— Jumurdsák.

VI.

Az öt magyar lovas messze száguldott a konstantinápolyi országuton.

A robbanás az ő lovaikat is megvadította, de hát annál jobban repültek. Egyik a másikat előzgette a veszett rohanásban s az utonjárók már messziről kitértek nekik. El nem vélhették, hogy versenyt futnak-e, vagy hogy üldözik őket?

De hogyan került közéjük Cecey Éva?

Azon az ünnepi estén, mikor Gergelylyel találkozott, acéllá vált benne a régi érzés: hogy egy ő Gergelylyel. Egy is volt ő mindig, de hogy mindenfelől kényszerítették, nem birt már háritkozni. Gergelynek se háza, se földje, se maga asztala, — gyámság alá kötött fiatal legény. Még csak levelezniök se lehet. Kezdett meghajolni a sorsának.

De Gergely megjelenése minden más erőt lerontott.

— Szivem szava: Isten szava! — mondta Ger-

gelynek, — ha csak annyi hajlékot is tudsz adni, amennyibe esső elől behuzódhatunk, akkor is inkább veled, hogysen mással bárminő palotában.

A gyalui havasokon át menekültek, s a reggeli napfény már az Aranyos vize mellett süttöt rájuk.

Az erdő új lombok halvány zöldjében pompázott. Mindenfelé az ibolya nyílt, s a völgyben a pimpó, pitypang és kikirics virága sárgált mindenfelé. A levegő fenyvesek balzsamával teljes.

— Most értem, miért nevezik ezt a patakot Aranyosnak, — mondta Gergely. Nézd Éva, mintha aranynyal volna behintve a partja mindenfelé. De te gondolkodol. Mi búsít angyalom?

Éva szomorkán mosolygott.

— Az, hogy én mégis csak leány vagyok: erkölcstelen ez az én cselekedetem.

Gergely csak nézett.

— Ugyan...

— Ma örülsz annak, hogy a szívem sugallatát követtem, de talán évek multán, talán öregségünkben, eszedbe jut, hogy nem templomból vezettél ki engem, hanem egy vacsorázó szobából.

Mekcsey elől haladt az oláh paraszttal, aki kalauzolta őket a hegyi úton. Ők ketten egymás mellett lovagoltak.

— Te fiatal vagy, — folytatta Éva, — s nincs pap a világon, aki bennünket összeeskethe.

Gergely elkomolyodva rázta a fejét.

— Nem éreztél-e mindig testvérednek, Éva. Nem azt érzed-e most is mellettem? És ha téged a pap hiányzása búsít, nem bízol-e bennem, hogy addig, míg megesküdhetünk, úgy oltalmazlak, hogy galambszárnyu őrangyalod se jobban. Ha akarod, én a kezedet se fogom meg, én az

arcodat se csókolom meg, amíg a pap el nem mondja ránk a szent áldást.

Éva elmosolyodott:

— Fogd meg a kezemet: a tied. Csókold meg az arcomat: a tiéd!

És ahogy ott lovagoltak egymás mellett, odanyújtotta a kezét, és az arcát.

— Beh megijesztettél, — lélekzett nagyot Gergely, — a katekizmus beszélt belőled az imént. Én is pópista vagyok, tudod, de az én tanítómeesterem nem a katekizmusból tanított engem Istenismeretre, hanem az ég csillagaiból.

— Gábor pap?

— Ő. Lutheránus volt, de sohasem akart senkit lutheránussá fordítani. Ő azt mondta nekem: Nem az az igazi isten, akiről a képek és irások beszélnek. Nem az a kender-szakálás, vén rabbi, az a felhőkből lefenyegető hisztériás vén zsidó. Az igazi Isten személyéről nekünk gondolatunk sem lehet. Csak az értelmét és szeretetét láthatjuk. Az igazi Isten velünk van, Éva. Az igazi Isten nem haragszik senkire. A bölcsességnek nincs haragja. Ha fölemeled a fejedet az égre, s azt mondod: Istenem, Atyám, én ezt a Gergelyt élettársamnak választom; és ha én is ezt mondom a te neveddel, akkor édes Évám, mi már Isten előtt házastársak vagyunk.

Éva boldogan nézett Gergelyre, míg az halkan a fejét rázogatva beszélt. Oh az árvaság kenyere, korán érik komolylyá a lélek.

A fiu folytatta:

— A templomi esküvő Éva, az már csak az egyház jóváhagyása. Illedelmi ügy. Dokumentálni való a világnak, hogy lelkünk és szivünk szándéka szerint keltünk egybe, s nem ötletesen, időre, alkalomra, mint az állatok. A házasságot

édes lelkem mink már kicsikorunkban megkö-
töttük.

Mekcsey egy füves dombra ért. Megállt és visszafordult. Megvárta őket.

— Egy kis pihenés nem ártana, — mondotta.

— Jó, — felelte Gergely. — Szálljunk le. Lá-
tom, amoda lent viz is van. Az oláh itassa meg
a lovakat.

Leugrott a lóról, és lesegítette Évát.

Leterítette a köpönyegét a fűre, s leheveredtek.

Mekcsey kibontotta az iszákot. Kenyeret és
sót vett elő. Gergely letérdelt és levágta a ke-
nyér szárazát. Odakinálta a kenyeret elsősorban
Évának.

De mégis leeresztette a kenyeret és Évára
nézett.

— Mielőtt egy-kenyéren lennénk, Vicám, ne
kössük-e meg a mi szívünk szövetségét szóval is
Isten színe előtt?

Éva is föltérdelt. Nem tudta, hogy Gergely
mit akar, de érezte a hangja rezgéséből, hogy a
gondolata szent és ünnepies. Odanyújtotta a ke-
zét Gergelynek.

— Én adjalak-e benneteket össze? — képede-
zett Mekcsey.

— Nem Pista: aki a szívünket teremtette.

Levette a süvegét, és az égre nézett:

— Istenünk, Atyánk. A te templomodban va-
gyunk! Nem emberkéz rakta tornyos épületben,
hanem a te eged boltozata alatt, a te fáid pompás
oszlopai között! Az erdőből a te leheleted árad
reánk. És a magasságból a te szemed néz bennün-
ket. Ez a leány kicsi koromtól fogva párom ne-
kem, szívemnek legkedvesebbje a föld minden
leányai között. Csak őt szeretem. Csak őt min-
denkoron, siromig, siromon túl is. Az emberek
akarata nem engedte, hogy a szokott formában

keljünk egybe, engedd, hogy legyen a felcségem a te áldásoddal. Leány, én ezennel Isten színe előtt feleségemnek nyilvánítalak!

Éva könnyes szemmel rebegette:

— És én férjemnek...

És Gergelynek a vállára hajtotta a fejét.

Gergely fölemelte az ujját:

— Esküszöm, hogy soha el nem hagylak! Semmi bajodban, semmi nyomorúságodban! Holtodig. Holtomig. Isten engem úgy segéljen!

— Amen! — dörögte rá Mekksey ünnepélyesen.

Éva is fölemelte a kezét:

— Esküszöm, amire te esküdtél. Holtodig. Holtomig. Isten úgy segéljen!

— Amen! — szólt ismét Mekksey.

S a fiatal pár összeölekezett. Megcsókolták egymást olyan áhitattal, mintha Isten áldó kezét éreznék a fejükön.

Mekksey visszaült a kenyér mellé és a fejét rázogatta:

— No, sok esküvőt láttam, de ilyet még nem. Elevenen egyen meg a holló, ha ez nem szentebb és erősebb, mint amit Gyaluban kötött volna kilenc pap előtt a *tekintetes asszony*.

Elmosolyodtak. Leültek, és hozzáláttak a falatozáshoz.

Este Hunyad várába érkeztek. Jancsi vacsorával várta őket. (Mindennap várta őket, hol ebéddel, hol vacsorával.)

A vacsorán ott ült a vár plébánosa is, egy beteges, lógó-bajszú öreg úr, aki ott vénhedett meg a vár csöndességében, mint a hársfák. Hallgatta szótlanul, mosolyogva a fiatal pár szökésének a történetét.

— A tisztelendő urat azért hívtam be, — mondotta aztán Török Jancsi, — hogy összeeskeszen benneteket.

— Mi már azon túl vagyunk, — legyintett
vígán Gergely.

— Hogy-hogy?

— Fölvettük a házasság szentségét az Isten
színe előtt.

— Hol? Mikor?

— Az erdőben.

— Az erdőben?

— Ott. Úgy, ahogy Adám és Éva. Talán biz az
nem volt törvényes házasság?

A pap elszörnyködve nézett rájuk.

— Per amorem...

— Micsoda? — hörkent rá Mecssey, — ha az
Isten áldani akar, pap nélkül is áldhat!

A pap a fejét rázta:

— Lehet. De bizonyítványt nem ad róla.

Gergely vállat vont:

— Tudjuk mi bizonyítvány nélkül is, hogy há-
zasok vagyunk.

— Az is igaz, — bólintott rá a pap. — De majd
az unokáitok nem tudják.

Éva elpirult.

Gergely vakart a füle tövén.

A pap nevetett.

— Ugye hogy mégis csak jó a pap az asztal-
végen?

— Hát összeeskethetne bennünket tisztelendő
úr?

— Össze hát.

— Szülői engedelem nélkül?

— Annélkül is. Elvégre a bibliában nincsen
benne, hogy szülői engedelem is kell a házasságra.
Csak nem vagytok-e rokonok?

— Csak lélekben, ugye Vicám? Hát akkor te-
gyük meg a *bizonyítványért*, lelkem.

— De mingyárt, — sürgette Jancsi — A kap-
panra ugyanis várunk kell.

— Mingyárt is lehet, — mondta a pap.

Atmentek a kápolnába, s egynéhány perc és megtörtént az esküvő. A pap beírta nevöket az egyházi könyvbe. Tanuk: Török János meg Mekksey.

— A szülőknek megküldöm az irást, — mondotta aztán a pap, mikor visszaültek az asztalhoz, — béküljete meg velök.

— Mentől előbb, — felelte Éva, — de mingyárt nem lehet: kell egy-két hónap rá. Hol töltjük azt a két hónapot kedves férjemuram?

— Hát édes feleségem, te itt Hunyadon. Én meg...

— Megmondhatjuk neki, — vont vállat Török Jancsi. Elvégre is egyek vagytok s nincs titok ezentúl köztetek. A papunk is jobb ha tudja. Legalább ha valami baj ér bennünket, hát értesíti róla két hónap mulván édesanyám aszszonyt is.

— Hát akkor tudd meg édes ifjú párom, — mondta Gergely, — hogy mink már indultunk volna Konstantinápolyba, mikor meghallottam, hogy te menyasszony vagy. Mink hárman megfogadtuk szent erős fogadással, hogy kiszabadítjuk Bálint urat, a mi nagyságos apánkat.

— Ha lehet, — tette hozzá Török Jancsi.

A menyasszony komolyan és figyelemmel hallgatta az urát. Aztán félrebillentette a fejét:

— Bezzeg megjárta velem kegyelmed, édes uram. (Hol tegezte, hol magázta Gergelyt, mióta megesküdtek.) Mert én ugyan szívesen elhüselnék itt két hónapig is ebben a gyönyörű várban, de nem azt fogadtam-e ma két helyen is, hogy soha kegyelmedet el nem hagyom?

— Csak nem tán...

— Nem tudok-e úgy lovagolni, mint akárme-lyikök?

— De az nemcsak lovaglás lesz angyalom, hanem veszedelmeknek útja is.

— Vívni is tudok. Olasz mestertől tanultam. Nyíllal lelövöm a nyulat. Puskával is van gyakorlatom.

— Gyöngy asszony! — lelkesedett Mekksey, s a poharát fölemelte. Irigyed vagyok Gergely!

— Jó, jó, — borongott Gergely, — de hát az ilyen asszonyféle csipkés ágyban szokott ám hálni.

— Az úton nem leszek asszony, — felelte Éva. Ide is férfiruhában jöttem, oda is férfiruhában megyek. De hamar megbánta kegyelmed, hogy elvett! Tisztelendő atyánk, válaszszon széjjel bennünket üstöllést, mert bizony megcsúfol ez az ember: elhagy mingyárt az első napon!

A pap azonban inkább a kappan-mellet iparkodott már leválasztani a csontról.

— Az egyház nem bont házasságot.

— De hát te törökül se tudsz, nyugtalankodott még mindig Gergely.

— Majd megtanulok az úton.

— Mink is tanítjuk, — mondta Jancsi. Nem is olyan nehéz az, mint sokan vélik. Törökül például: *elma* = *alma*; *benim* = *enyim*; *baba* = *papa*; *pabucs* = *papucs*; *sarampo* = *sorompó*; *daduk* = *duda*; *bságána* = ...

— Csákány! — mondta rá hamar Éva, — nem is gondoltam, hogy tudok törökül is!

Az inas, aki felszolgált nekik, Mekkseyhez hajolt:

— Egy ember mindenképpen jelentkezni akar itt. Hogy azt mondja: csak annyit mondjak, hogy ő itt van, vagyis-hogy: Mátyás itt van.

— Mátyás? Micsoda Mátyás?

— Más nevet nem mondott.

— Űr, vagy paraszt?

— Olyan szolgáléle.

Mekcsey nevetésre fakadt.

— Matyi az, hogy az ördög cibálja meg! Hát csak ereszd be: mit akar?

A megmátyásodott Matyi rákszin-vörös képpel állított be, és Mekcseyre pislogott:

— Itt vagyok hadnagy uram, szolgálatjára.

— Azt látom. De hol voltál az este?

— Az este is rendben voltam én mingyárt. De olyan hamar el tetszett sietni, hogy nem értem utól hadnagy uramat.

— Dehiszen részeg voltál, mint a csap!

— Nem igen, instálom.

— És hát hogyan jöttél el? Hiszen én elhoztam a lovadat.

Matyi megemelgette a vállát, szemöldökét:

— Volt ott ló elég.

— Loptál, akasztófárávaló.

— Nem én. Csak ahogy az úrfi elment, fel-tettem magamat egy lóra. A lovásztársaim tet-tek föl, mert magam nem birtam felülni. Hát te-hetek én arról, ha nem a magam lovára tettek.

Hogy a társaság ezen felvidámódott, Matyi teljes bocsánatban részesült, s ez a részegen tör-tént elszökése, éppen ez tetszett meg Gergely-nek.

— Hova való vagy te Matyi? — kérdezte ne-vetve.

— Keresztesre, — felelte a legény.

— Hol a pokolban van az a Keresztes?

Milyen furcsa volna, ha most a kocsis így fe-lelne a kérdésre: Hej szegény Gergely úrfi, majd megtudja egyszer te-kegyelmed, hogy hol van az a Keresztes. Majd mikor szép szakálas ember lesz kegyelmed, majd mikor nagyságos úr lesz te-kegyelmed, ott ejti törbe a gonosz török, ott

verik majd a vasat kezére lábára! S le nem bontja azt a vasat csak a halál...

Három nap mulván útra keltek. Matyi volt a kocsis. Ők négyen felváltva rabok és delik. A kocsi egyuttal Évának volt az éjjeli nyugvóhelye.

VII.

Mi füstöl ott lenn a sziklás völgyben? Tábor-e vagy falu? Rablótanya-e, vagy bélpoklosok községe? Temetés van-e benne vagy lakodalom?

Hát biz az se nem tábor, se nem falu, se nem rablótanya, sepedig bélpoklosok községe, hanem egy nagy cigánykaraván.

A sziklák árnyékán, ciprusok és olajfák között rongyos, füstös sátorok. A tisztáson meg cincog a hegedü és dörög a dob: táncolnak a leányok.

No nem ünnep, se nem lakodalom. Csak már ők ezt így szokták otthon is. Mig leány: táncol. Ha már asszony: jövendöl.

A cigányok egyrésze a táncolók körül ül. A purdék meg azon meztelenen utánozzák a forgásokat. Még a két-három esztendős kis purdék is füstös angyalkákként forognak és lejtnek a fűben. Tamburin helyett kókuszhéjat vernek, és fátyol helyett pókhálót lengetnek a karjukon.

Egyszerre mint a bokorból felburranó verébsereg, úgy röppent fel valamennyi gyerek, és rohan az erdő egy nyílása felé.

A mi öt lovasunk érkezett oda fáradtan, a lovat kantáron vezetve. A purdésereg éktelen nagy csicsergéssel rajozza őket körül. Baksisért nyujtják a tenyérkéjüket

— Hol a vajda? — kérdezi Gergely törökül. Kaptok baksist valamennyien, de csak a vajdának adom oda.

De biz azok nem szaladnak a vajdáért, hanem tovább is ott tolakodnak és visitoznak a lovagok körül.

Eva már benyult a zsebébe, hogy egynehány rézpénzt vessen nekik, azonban Gergely int neki, hogy ne tegye.

— Hájdel! — kiált rájok.

A kardját is kirántotta, hát a verebek ijedten röppentek széjjel.

De az idős cigányok is megrémültek. Ki a sátorba ugrott, ki a bokrok közé. Csak a nők maradtak ott. Várakozóan bámultak az idegenekre.

— Ne féljeteK, — nyugtatta meg őket Gergely törökül. Nem bántunk benneteket. Csak épp a gyerekeket riasztottam el, hogy ne lármázzanak. Hol a vajda?

Már ballag eléjük. Török kaftán van rajta és magas perzsa süveg a fején. A dolmányán nagy ezüstgombok. A nyakában aranylánc. A kezében a vajdai nagybot. Csizmát elfelejtett huzni, vagy nem is volt eszében: áll mezitláb. S néz aggodalmasan, várakozón, fehér szemöldökét mozgatva csupán. Ezüstgombos mellén egy szem sárga mázzal odaragadt paszuly bizonyítja, hogy megveti a hfg reggeliket.

— Mi nyelven beszélsz? — kérdezi Gergely törökül.

A vajda felvonja a vállát.

— Amilyen nyelven kérdeznek, főméltóságú ifju vitéz uram.

— Mitől rémült meg annyira a néped?

— Egy görög rablóbanda garázdálkodik erre. Mondják: ötvenen is vannak. A mult héten eb-

ben az erdőben öltek meg egy kereskedőt. Szerencse, hogy látták, különben ránk fogták volna.

— Mi nem vagyunk rablók, csak eltévedt utasok. Albániából jövünk. Mi is hallottuk azt a rabló-történetet, s éppen azért tértünk le az országútról. Adj nekünk vezetőt, aki elkísérjen bennünket Stambulba, és néhány napig velünk maradjon. Megfizetjük.

— Akár tizet is, nagyságos ifiurak. Hiszen nincs messze.

— Nekünk csak egy kell: Olyanféle ember, aki ismeri a járást a fővárosban. Lóval is tud bánni, ha kell. De fegyvert is igazít, ha romlik. Kalapácsot, reszelőt is hozzon. Megfizetjük.

A vajda maga elé gondolkodott, aztán egy füstös sátor felé fordult.

— Sárközil!

Az öt lovag szinte megrezsent a magyar név hallatára.

A sátorból egy körülbelül negyvenöt éves szurtos cigány bujt elő. Tehénszőr nadrág volt rajta és kék ing. Az oláh nadrág térde vörös posztóval volt foltozva. A hóna alatt magyar dolmány. Jöttében öltötte magára. Mikorra a vajdához ért, már be is gombolta, a port is levette a nadrágjáról, még meg is fésülködött a tíz ujjával. Ragyás ábrázata kérdően és aggodalmasan fordult a vajdára.

— Elkiséred a vitéz urakat a városba, és szolgálj ott nekik. Kalapácsot, fogót, reszelőt tégy a tarisznyádba.

Gergely egy ezüst tallért vett elő.

— Oszd szét a purdéknak, vajda. Köszönöm a szivességedet.

A vajda zsebrevágta a tallért.

— Majd osztok én ezeknek mingyárt...

A purdék szétrebbentek.

— Mit hozzak magammal? — kérdezte Sárközi törökül és alázatosan.

— Amit a vajda mondott: ha éppen patkó lazulna, vagy a kovatartó a kurtapuskán. Meg valami jó íred is volna embernek és lónak hamar-segítésére.

— Hozom, uraim.

S visszafutott a sátorába.

— Nem vagytok-e fáradtak, méltóságos ifjú uraim — sziveskedett a vajda. Jertek beljebb és pihenjete le. Ettetek-e ma?

És megindult az idegenek előtt a maga sátora felé, amely a legmagasabb szikla alatt vörösödött ki a többi közül.

A vajdáné három kis tarka szőnyeget terített a fűre. A leánya azon fátyolosan, ahogy előbb táncolt, segítségül szegődött az anyjának.

— Van túrónk, tojásunk, rizsünk, vajunk, kenyérünk, — hajlongott az asszony. Csirkét is süthetek, ha megvárjátok, szép ifjú vitézlő uraim.

— Megvárjuk, — felelte Gergely. Mert bizony éhesek vagyunk. Az útunk nem éppen sietős.

Már csak asszonyok környékezték őket. Minden asszony jövendölésre kínálkozott. Egy lógókeblű már oda is guggolt, és rázta a tarka babot a rostában.

Gergely a zsebébe nyult:

— Kérlek add nekik ezt a tallért, — mondta a vajdának. Semmi kedvünk nincs arra, hogy jövendöltessünk.

A vajda zsebrevágta a tallért.

— Majd osztok én ezeknek mingyárt...

S fölemelte a botját.

Rájuk kurjantott:

— Takarodtok innen!

Az öt vándor nyugodtan telepedhetett a gyöpre

a sokféle ennivaló mellé, amit a vajdáné eléjük rakott.

— Ti hát vigan éltek, — nyájaskodott Gergely a vajdával, miközben nagyot húzott a vizeskanocsóból. Ünnepe van ma, vagy mindig így táncolnak a leányok?

— Holnap péntek, — felelte a vajda, — az Édesvizeknél lesz egy kis keresetük.

Gergely hasznára igyekezett fordítani minden szót.

— Mi még sohasem jártunk Konstantinápolyba, — mondotta. Most azért megyünk, hogy beálljunk a hadseregbe. Mi az az Édesviz?

— A törökök mulatóhelye, az Aranyszarv-öböl végén. Pénteken oda-csónakázik minden török család. Olyankor cseppen a cigánynak is egy-néhány piaszter. A lányok táncolnak. A vénasszonyok szerencsét jósolgatnak. Nekünk olyan jóssasszonyaink vannak...

— És nem féltitek a leányaitokat?

— Mitől?

— Hát amitől a leányokat szokás félteni.

A vajda vállat vont.

— Mi baj érhetné őket?

— Rabság...

— Rabság? Avval csak jól járnánk. Nekünk is fordulna haszna. (Legyintett.) Fehérképű nő kell a töröknek, nem cigány. A leányaink bizony bejárnak olykor a háremek udvarába is. Most is azért táncolnak együttesen, mert be kéredzenek holnap a szerájba.

Éva odaszólt Gergelynek:

— Hogy van törökül viz?

— Szű, lelkem.

Éva bement a sátorba és a vajda leányához fordult:

— Szű, szű, angyalom.

A cigányleány félrevonta a sátor hátulsó lepedőjét. Tágas és hús barlangocska sötétlett ottan. A sziklából víz szivárgott és cseppekben hullt alá. A vízcseppek medencét vájtak a sziklában.

— Fürödj meg, ha akarsz, — mondta kézmozdulatokkal is a cigányleány.

És egy négyszögletes kis agyagot nyújtott át Évának szappanul.

Éva ránézett. A cigányleány félig lehunyt szemmel nézte vissza. A nézése ezt mondta:

— Te fiu, beh szép vagy!

Éva elmosolyodott és megsimogatta a leány arcát. Sima volt az és forró. A cigányleány elkapta Éva kezét, és megcsókolta. S kifutott.

Mikor már jól behaladtak az erdőbe, Gergely megszólította a cigánykovácsot:

— Sárközi barátom! Volt-e valaha tiz aranyad?

A cigány meglepődve nézett a magyar szóra.

— Volt már tebb is. Decsak álmomban instálom tistelettel.

— Hát a valóságban?

— Valóságban kettő volt egyszer. Azs egyiket két estendeig tartogattam. Egy kisgyereknek szántam. Azstán lovat vettem rajta. A ló megdöglett. Most se ló, se arany.

— Hát ha nekünk híven szolgálsz, egynéhány nap tiz arany a kereseted.

A cigány arca ragyogott.

Gergely tovább kérdezte:

— Mért jöttél Törökországba?

— Hostak. A terek. Mindenképpen bistatnak, hogy ilyen erős ember csakis hadba való.

— Sohse voltál te erős.

— Hát nem is a természetemre mondom, csóko-

lom kezsít-lábát, hanem a pikulázásra volt nagy erőm. Mert pikulás voltam én, meg lakatos, csókolom kezsít-lábát, astán minduntalan megfogott a terek. Lehozstak ide és műhelybe állítottak. De biz én megsektem.

— Van-e feleséged?

— Hun van, hun nincs. Ma éppen nem igen van.

— Hát akkor, ha akarsz, haza is jöhetsz ve-lünk.

— Minek menjek én haza instálom? Azs én jó gazsdámat úgy se találom meg tebbet. Otthon meg megint csak elfog a terek.

— Hát szolgáltál valakinél?

— Bizsony salgáltam. Nagy úrnál salgáltam én, a legnagyobb magyarnál. Mindennap pecsenyével tartott, aztán csak úgy barátságosan beszélt velem, hogy ast mondja: Igazítsd meg est a puskát, fistes!

— És ki volt az az úr?

— Ki volt volna más: nagyságos Bálint úr.

— Melyik Bálint? — kérdezte Török Jancsi.

— Melyik Bálint? Hát Terek Bálint nagyságos uram.

Gergely sietett megelőzni Jancsit a kérdésekben.

— Mit tudsz róla?

S intett Jancsinak, hogy óvatos legyen.

A cigány vállat vont.

— Nem levelezsek senkivel.

— Valamit csak tudsz róla?

— Csak ast, hogy rabul esett. Él-e vagy meghalt, nem tudom. Bizsonyosan meghalt, mert hal-lottam volna hírit.

— Melyik házánál dolgoztál?

— Szigetváron.

A két fiú összenézett. Egyik sem emlékezett a

cigányra. Az igaz, hogy ők nem is sokat tartózkodtak a szúnyogos Szigetvárott. Töméntelen sok volt a cselédje, alkalmazottja Bálint úrnak: valamennyit nem ismerhették.

Gergely figyelemmel nézett a cigány arcára, aztán elmosolyodott:

— Emlékszem ám reád. Most már emlékszem. Jumurdsáknak voltál te egyszer a rabja és Dobó szabadított meg tőle.

A cigány Gergelyre bámult. Aztán a fejét rázta:

— Nem Dobó. Egy kis hét éves gyerek. Akár hisik, akár nem hisik, de egy kis hét éves gyerek. Vagy hogy annyi se vót. Isten csudája vót. Gergely vót a neve, arra is emlékszek. Áldja meg a Devla, ahol van, azt a gyereket. Lóhoz, szekérhez is juttatott az engem. Annak tartogattam az aranyamat. De aztán ráeszelkedtem, hogy angyal vót a.

— Hátha én vagyok az az angyal?

A cigány hitetlenül bandsalitott Gergelyre.

— Sohse láttam én bajuszos angyalt.

— Én vagyok pedig, — mosolygott Gergely. Még arra is emlékszem, hogy megházasodtál aznap. Böske volt a feleséged neve. Erdőn történt, Pécs fölött. Fegyverek is jutottak neked a zsákmányból.

A cigánynak majd kiesett a szeme, akkorát bámult.

— Jaj, hogy a paradicsombeli Devla áldja meg fiatal naccságos uram! Hogy szaporítsa meg minden aranyos ivadékát, mint a kölest! Jaj de micsoda szerencsés nap ez!...

S letérdelt. Átfogta a Gergely lábát, és megcsókolta.

— No most már bízom benne, hogy nem jöttünk hiába, — mondta vígan Gergely.

— Jó jell — vélte Mekksey is.

— Valami jó angyal jár velünk, — örvendezett Török Jancsi.

A fűbe heveredtek. Gergely elmondta a cigánynak, hogy miért jöttek. Kérdezte: mit gondol, hogyan juthatnának Bálint urhoz?

A cigány hol ragyogó szemmel, hol elcsüggedten hallgatta Gergelyt. Jancsinak kezét csókolt. Aztán elgondolkodva bólogatott:

— Bejutni csak be lehet Stambulba is. Talán a Héttoronyba is. De a nagyságos urat nem fakardal őrszik...

És a fejét a kezében ringatva jajongott:

— Hogy itt van a szegény Bálint nagyságos úr! Jaj! ha tudtam volna, bekiáltottam volna azs ablakon is, hogy jónapot kívánok, csokolom kezsit-lábát, még ma vettetek kártyát, hogy mikor szabadulhat nagyságos uram!

Gergelyék megvárták, míg a cigány képzelete elhányja a cigánykerekeit, aztán komoly gondolkozásra fogták ökegyelmét.

— Hát a városba csak bejuthatunk, — vélekedett a cigány, — máma különösen. Mert ma van a perzsa gyászünnep és ilyenkor annyi itt a búcsújáró, mint otthon Nagyboldogasszonykor. Hanem a Héttoronyba, oda még a madár se mer be repülni.

— No, majd megnézzük azt a hét tornyot, — tüzeskedett Jancsi, — csak egyszer a városba bejuthassunk: ahova be nem repülhet a madár, bebujhat az egér!

Az Aranyszarv olyanforma széles víz, mint a Duna. Öble az a tengernek, s kürt alakjában nyulik el Konstantinápoly közepén, még túl is rajta az erdőkig.

Utasainkat egy tágas halászcsonak vitte be az erdőktől azon az öblön. A csónak orrán Gergely ült, akinek a legtörökebb volt a ruhája, középen Mekksey, akiről szintén piroslott a törökség; a többi a csónak belsejében huzódott meg.

A lenyugvó nap fényében aranyoszlopokként nyúltak a magasba a minárek tornyai, s a templomok aranyozott kupolái meg éppenséggel ragyogtak. A tengerben mindez visszatükröződött.

— Alomvilág ez! — ámuldozott Éva, amint ott ült Gergelynek a lábánál.

— Alomnál is szebb, — felelte Gergely. De olyan ez lelkem, mint a mesebeli kastély: kívül pompás, belül szörnyetegek és elátkozottak lakják.

— Tündérváros! — szólalt meg Mekksey is.

Csak Jancsi ült csendesbúsan a csónakban. Szinte jólesett a szemének, hogy az épületek e rengeteg pompája között valami feketeséget is láthat.

— Micsoda erdő az ott a házak között a hegyoldalban, — kérdezte a cigányt. Úgy nézem csupa jegenyefa. De milyen feketék erre a jegenyefák! No jól megnőttek.

— Nem jegenyefák azok, nagyságos ifiuram, hanem ciprusok. Nem is erdő azs ott, hanem temető. A pérai törökök fekszenek benne. Bár ott feküdne már valamennyi.

Jancsi behunyta a szemét. Arra gondolt, hogy hátha az ő apja is ott fekszik már valamelyik ciprus alatt.

Gergely a fejét rázta:

— Olyan város ez, mint Buda a Duna partján. Csakhogy itt két Buda van, vagy inkább három.

— Én se gondoltam, hogy ilyen dombos város ez, — felelte rá Mekksey. Félttem, hogy olyan sík, mint Szeged, vagy Debrecen.

— Könnyű volt ezeknek ilyen szép várost építeniök, — szolt Éva is. Rablóváros. Összerabolták ezt a várost a világ minden részéből. Vajjon a mi királynénk butorai melyik házban vannak?

— Mátyás királyét akartad mondani lelkem, — felelt rá Gergely.

Mert nem szerette Izabella királynét. S jól is szólott, hogy azok a butorok, amelyek Buda városában voltak, nem Lengyelországból kerültek oda.

A nap már leszállt, mikor a hídhoz érkeztek. A hidon nagy tolongás, nyüzsgés szünetlenül.

— Ma sokan lesznek a gyászünnepen, — mondta a kaikos.

— Mink is arra jöttünk, — felelte Gergely.

Jancsi erre megborzongott. Szintelen arccal bámult a kavargó sokaságra, amely a hidon át Stambulba igyekezett.

A tolongás segítette be őket is.

A hidon álló örök nem néztek senkit se. A stambuli utcákba besodorta őket a nép-áradat.

Maguk se tudták hova mennek. Az áradat fölfelémenőleg nyomult valami három utcán át. Akkor megállt, mint mikor a zajló Tiszán egy jégtábla megakad, s a következő jégtáblák is megállnak, megtorlódnak. A sokaságot katonák nyomták széjjel. Utat tágitottak a persa bucsújáróknak.

Gergely magához szoritotta Évát. A többiek egy másik épület falához szorultak. Csupán szemmel vigyázták egymást.

Egyszerre csak megvilágosodik az utca vége, mintha az égi napot akasztották volna le s hoznák lámpásnak: előttük egy óriás-nagy lángoló

szikrázó fáklya, egy akőshördőnyi vasabroncskosár. Öles pózna végén tartja a kosarat egy erős persa, s a kosárban emberkarnyi fahasábok lángolnak. Bizonyára naftában ázott fahasábok. A nagy világosságban méltósággal lépdegél valami tiz gyászruhás barna ember. Rövidre nyirt bodros szakáluk és kicsiny álluk vallja, hogy perzsák.

Mögöttük fehér lovat vezet egy gyermek. A ló hátán fehér lepedő. A lepedőn nyereg. A nyergen x alakban keresztbe tett két kard, s két fehér eleven galamb.

A két galamb lába oda van kötve a nyereghez. És a ló, galamb, kard, lepedő mind be van hintve vérrel.

A ló után megint egy csapat gyászruhás ember. Valami keserves litániát énekelnek, amelynek minden sora ez a két szó:

Husszein! Hasszán! és egy *hul* kiáltás, amely különösen dőbörgő ropogással elegyedik.

A menet haladtával nyilvánossá vált, hogy a ropogás honnan ered: Kétsorjában meztelen mellű perzsák következnek. Fekete ing van rajtuk, sarkig érő. A fejük be van kötve fekete kendővel, amelynek a sarka hátul a nyakukon lebeg. Csak a mellök meztelen.

És amint oldalt lépkedve haladnak, a *Husszein-Hasszán* szóra meglóbálják a jobb kezüket, a *hul* kiáltásra pedig a mellökre csapnak ököllel, a szívek tájékán.

A dőbörgő ropogás a mellök verése. És a kékveres folt a mellükön bizonyítja, hogy nem pápistásként veregetik a mellöket.

A mellverő perzsák lehetnek körülbelül háromszázan. Oldalt állanak és csak a mellütés után lépnek kettőt-hármat.

Közöttük különféle színű háromszögletes zász-

lók, többnyire zöldek, de van köztük fekete, sárga és vörös is.

A zászlók nyelén és a perzsa gyermekek süvegén is egy-egy ezüstkéz. Abbas török martir kezét ábrázolta az. Levágták Abbas kezét, mert innia nyujtott Husszeinnak, mikor Husszeint a kerbelai csata után elfogták.

S növekvő erővel zúg az ének:

Hasz-szán! Husz-szein! Hasz-szán! Hul

A fáklyák új fekete csoportot világítanak meg, amely zöld lepedővel leborított tevét környez. A teve hátán kis lomb-sátor, s abban egy fiucska, akinek csak az arca látható, meg olykor a keze, amint a sátor nyílásán egy-egy marok fűrészpor-félét vet ki a gyászruhás emberekre.

Utánok valami különös zörgés és csörömpölés hallatszik időnkint.

Csakhamar odaérkezik a másik gyász-csoport. Az is oldalt lépkedve hálad, és szintén gyász-ingbe vannak öltözve. De az ing a hátukon van elnyitva. A kezökben ujjnyi vastag láncokból alkotott korbács. Oly nehéz, hogy két kézre fogják. Az éneksorok végződésével hol a jobb vállukon át, hol a bal vállukon át a meztelen hátukra zuhintanak vele.

Éva mikor meglátta, hogy az emberek háta véres és hólyagos, Gergely karjába kapaszkodott:

— Elájulok, Gergely.

— Pedig ennél még rettenetesebb is következik, — felelte Gergely. Egy török rab beszélt nekem erről a gyászünnepről. Mesének véltem.

— Azt a gyermeket csak nem ölik meg tán?

— Dehogyan ölik. Az a két galamb meg az a gyermek az mind csak kép. Éjfélkor a két galamb lábáról levágják a zsineget. A két galamb Hasszán és Huszein lelke. Ájtatos ordítás kíséri az égbeszállásukat.

— És a gyermek?

— Az az árván maradt perzsa népet ábrázolja.

— Mi következik még?

— Kardos emberek, akik a fejüket vagdalják.

És csakugyan egy másik véres menet következett: sarkig érő fehér gyolcsban az emberek. A feje valamennyinek borotvált fej. A jobb kezükben handzsár. Balkézzeikkel mindenik a másiknak övébe ragaszkodik, hogy el ne bukjon a vérvesszés következtében, vagy hogy a társát tartsa, ha az rogyadozik.

És azok is oldalt lépkedve haladnak. Egyik-másik ingadozva. Valamennyien fakó arccal. Egy alig tizenötéves fiú is köztük. A litánia-féle ének ezek ajkán már üvöltés.

— Hasszán! Huszein!...

Az éneksorok végén minden handzsár megvilan a fáklyafénynél és megérinti mindenik a saját kopasz fejét.

Ezek már fürdenek a vérben.

Némelyiknek az orra és a füle mellett patakokban csurog a vér, és pirosra festi gyolcsöltözetüket. A fáklyák sercegve égnek a szellő fuvásától, s olykor essőként hull a szikra a véres fejekre.

— Hasszán! Huszein!...

És a levegőt a vér párája nehezíti meg.

Éva behúnyta a szemét.

— Iszonyodom.

— Mondtam úgy-e, hogy maradj otthon. Nem nőnek való az ilyen út. Húnyd be a szemedet báránycám.

Éva megrázta a fejét, és kinyitotta a szemét:

— Hát csak azért is nézem!

És bár sápadtan, de keményen nézte tovább a véres búcsújárást.

Gergely nyugodtabb volt. Ő már gyermekkorában megszokta a vér látását. Nem igen fáj az. Inkább az a megdöbentő, — gondolta, — hogy ezek az emberek önként ontják a véreket. És ilyen emberek ellen küzd a magyar már több száz esztendejénél, szinte szakadatlanul.

Atpillantott a véres sokaságon az utca tulsó felére.

Milyen különös az, hogy megérezzük, ha valaki szeme erősen ránk szegsződik.

Gergely szinte egyenesen oda tekintett a nyüzsgő sokaságon át. Két embernek a szeme meredt reá.

Az egyik egy örményes arc. A drinápolyi aga az, akinek a katonáit a levegőbe röpitette.

A másik Jumurdsák.

VIII.

Az előbbi nyáron történt még, hogy egy reggel Maylád az ajtó előtt várt Török Bálintra.

— Nagy hír! Az éjjel új rabok érkeztek.

— Magyarok? — döbönt el Bálint ur.

— Nem tudom még. Csak annyit hallottam, hogy reggel, mikor kinyitották a kaput, végigcsörgött a lánc az udvaron. Ismerem minden rabnak a lánc hangját. Mikor az ágyamban fekszem is, mindig tudom ki megy el az ajtóm előtt.

— Én is.

— Reggel uj lánccsörgést hallottam. De nem

egy ember jött. Kettő, három, talán négy is. Végigcsörögtek az udvaron. De talán csak nem a *Tas-csukuruba* vezették őket!

A *Tas-csukuru* barlangféle börtön a Hét-toronyban. Az a siralomház a vértorony alján. Aki odakerül, hamar megismerkedik a csillagos ég felső titkaival.

Leballagtak a kertbe, ahol üldögelni szoktak. De aznap nem vizsgálták sem a bokrok nöését, sem a Magyarország felé vonuló felhőket. Nyugtalanul várták, hogy az új rabokat láthassák.

A lánc már nem volt a lábukon. Az a töméntelen arany, amit Törökné a szultánnak és a basáknak küldött, nem nyitotta meg a kaput, de megoldotta legalább a láncot.

A két ember különben is öreg volt már, s a várat kétszázötven családos katona őrizte. Nem szökött még onnan meg soha senki.

A belső őrség váltakozott. Egy potrohos fiatal bég jelent meg az udvaron, hogy a távozóknak parancsoljon.

— Három a malomba menjen, — lihegte mint a kövér kacsa, — három a malomba menjen és követ vágjatok.

Megnevezte: ki legyen az a három?

Aztán két alacsony emberkéhez fordult:

— Ti egy óra múlva visszajöttök. A fegyvertárban takarítotok. Tik meg...

Török Bálint alig várta, hogy a bég végezzen. Eléje sétált.

— Szabahingiz khair olszun efendim. (Jó reggelt.) Veli bég! Hogy aludtál?

— Szükür. (Köszönöm.) Rosszul. Ma reggel korán felzavartak. Három új rab érkezett Magyarországból.

— Csak nem a barátot hozták tán ide?

— Nem a barát. Valami erőszakos úr ez. De

nem is úr tán, hanem koldus. Inge síncs becsületes Azt írják, hogy megleste a budai pasát, és kifosztotta.

— A budai pasát?

— Azt. Vele hozták a két fiát is.

— Mi a neve?

— Én bizony beirtam, de nem tudom. Nektek mind olyan különös a nevetek: ki tarthatja meg az eszében?

S csak épp bólintott: megfordult és talán az ágyába sétált vissza.

Balint úr megzavarodottan ereszkedett a padra Maylád mellé.

— Elverte a budai pasát? Ki lehet ez?

— Koldus? — tünődött Maylád is. Ha koldus volna, nem hozták volna ide.

— Akárki, de az első dolgom lesz, hogy ruhát adok neki.

Mind délig tünődtek, töprenkedtek. Elsoroltak vagy ezer magyarországi és erdélyi nevet, de egyikben se éreztek olyan embert, aki a budai pasával így el merjen bánni. Hiszen a pasa nagy kísérettel utazik.

— Ki lehet?

Végre délben megjelent az új rab, a közös asztalnál, amelyre a belső udvar árnyékos felén terítették.

Nézik mind a ketten, hogy szinte dagadoz a szemük golyója. Nem is ismerik. Látják rajta, hogy alacsony, de erős ősz barna ember, s fölül a fején kopasz is. Magyar vászonruhában van öltözve, s rongyos. Mellette két jobbanöltözött magyar ifju. Husz-huszonöt évesek. Látszik a vonásaikon, hogy testvérek, s hogy az öregnek a fiai, noha fejjel magasabbak az öregnél.

Az öreg lábaira épp azt a könnyű acél-láncot tették, amelyet Török Bálint viselt vagy két

esztendőn át. Fényes volt az a lánc a viseléstől, mint az ezüst.

Maylád eléje sietett a rabnak. Nem tudta kicsoda, csak azt látta, hogy magyar. Bálint is mély megindulással állt az asztalnál, s merően nézett az öregre.

Maylád nem tudott szólni semmit, csak megölelte az öreget.

— Testvérem...

Bálint azonban csak állt. Az izgalomtól szinte reszketve kiáltott rája:

— Ki vagy?

Az öreg lehajtotta a fejét, s alig hallhatóan rebegte:

— Móré László.

Bálintot mintha megütötték volna. Elfordult. Leült.

Mayládnek is leesett az öregről a keze.

A két ifju búsan állt az apja mögött.

— Itt esztek urak, — rendelkezett Veli bég az asztal azon sarkára mutatva, amelyik szemben volt Török Bálintnak a helyével.

Török Bálint fölkelt:

— No ha azok itt esznek, akkor én meg nem eszek itten!

És a mögötte álló szolgálóhoz fordult:

— Hozd fel a tányéromat a szobámba.

Maylád darabig habozva állott, azután ő is oda-szólt a szolgálójának:

— Hozd az én tányéromat is.

És megindult Bálint úr után.

Veli bég vállat vont. De aztán mégsem állhatta meg szó nélkül. Ránézett Móréra:

— Miért utálnak ezek téged?

Móré sötéten pillantott a két úr után.

— Mert magyarok.

— Nem vagy-e te is magyar?

Móré vállat vont.

— Éppen azért. Két magyar megfér együtt, három már marakodik.

Török Bálint két hétig nem mozdult ki a szobájából. Nem ment le az udvarra. Maylád se. Hallgatta a Bálint úr elmélkedéseit az új hitről, amelyet ama híres Calvinus János terjesztett, meg Luther Márton.

— Igazabban a jézusi hit, mint a latinra változott, elburjánosodott római, — mondogatta Török Bálint.

Végtére Maylád is arra a hitre tért. Meg is irta levélben a fiának Gábornak, s biztatta, hogy ő is gondolja meg otthon.

Dehát igen unták már a szoba négy falát. Bálint úr egy napon megszólalt:

— Gyerünk le tán a kertbe.

— Ott az a haramia.

— Hátha nincs is ottan

— De hátha ott van!

— Hát ha ott van, hát ott van. Nem szólunk vele Csakannyi a jogunk, hogy ott sétáljunk, mint neki.

Maylád elmosolyodott:

— *Jogunk*. Hát mégis csak van nekünk valami *jogunk*.

Bálintnak derülség futott át az arcán.

— Van hát, a teremtésit. Mióta vagyunk mink rabok? Hiszen az csak két hete jött.

És lementek a kertbe.

Egy perzsa herceg ült ottan a platánfa alatt, — az is régóta rab mint ők; meg egy másik ázsiai fejedelem, aki szinte megpenészedett már bűbánatában meg az unalomban. Sakkoztak. Reggeltől

estig sakkoztak esztendőök óta, és soha nem szóltak egymáshoz semmit.

Bálinték úgy ismerték már a két sakkozót, mint akár a márványkaput, amely a vértorony és az aranytorony között fehéredik; vagy akár azt az óriás termetű vén kurd méltóságot, aki a császár szidásáért a mázsás bilincset viselte azokban a napokban, s a vas terhétől lankadottan ült vagy feküdt napestig a Vértorony rácsos tömlöcében. Csak a szeme fordult arra, amerre a rabok sétáltak a bokrok között

Hát a sakkozókra nem is néztek volna, hanem hogy egy új figura ült mögöttük, és nézte a játékokat, az szemökbe ötlött

— Ki lehet az a sárga-kaftános kis vén török? S mért, hogy hajadon fővel jár. Sohse láttak még törököt turbán nélkül, hacsak nem mosdott vagy beretváltkozott.

A sárga-kaftános a lépéseikre megfordult.

Móré volt.

Fölkelt és otthagya a sakkozókat Arcáról eltűnt már az a bágyadtság, amely az első napon szinte betegnek láttatta. Apró fekete szeme élénken pislogott, s a járása is erős volt már, szinte fiatalos.

Elébe lépett a két főurnak, és keresztbe fonta a karját:

— Miért gyűlöltök engem? — fakadt rájuk szikrázó szemmel, — mivel vagytok ti különbek nálamnál? Gazdagabbak vagytok? Itt nem gazdag senki. Nemesebbek vagytok? Van olyan régi nemességem, mint akármelyiteké.

— Rabló voltál! — mordult rá Török Bálint.

— Hát ti nem voltatok rablók? Nem ott szereztétek-e a vagyontokat, ahova a markotok elért? Nem harcoltatok-e egymás ellen is? Nem fordultatok-e mint a szélkakasok hol János felé,

hol Ferdinánd felé? Annak a nótáját kukorékol-
tátok, aki többet adott.

Maylád megfogta Bálint karját.

— Gyerünk innen: hagyjuk itt ezt az embert!

— Dehogy megyek, — rándult meg Török Bá-
lint. Sem ebtől, sem embertől nem hátrálok meg.

S leült a padra. Nyugalmat nyomott a harag-
jára, mert látta, hogy a kapu felől Veli bég köze-
leg. Egy török pappal jön, meg a két Móré-fiuval.
A két kis fiu is török ruhában van már öltözve,
de a fejükön még nincs turbán. Hajadon fővel
járnak, mint az apjuk.

Maylád is leült Török Bálint mellé.

Móré szétvetett lábbal, egyik kezét csipőre téve
állot előttük, és tovább patvarkodott:

— Én ott voltam már abban a harcban, ahol
Dózsa Györgyöt levertük. Én ott voltam a mo-
hácsi csatában, ahol huszonnégyezer magyar vére
ömlött ki a hazáért.

— Én is ott voltam, — röffent rá Maylád, —
de nem azért, hogy dicsekedjek vele.

— Hát ha ott voltál abban a vérkeresztségben,
tudnod kellene, hogy akik onnan megmenekültek,
testvérekül becsülik egymást.

— Már engem pedig az ilyen országúti haramia
ne valljon testvérenek! — dörgött kivörösödve
Maylád. — Tudom én, hogy miért rontották le
Palota várát.

— Azt lehet, hogy tudod. De azt nem tudod,
hogy Nánát mért rontották le? Azt nem tudod,
hogy a budai pasa lába előtt görnyed mind a ma-
gyar nemzet, és én, Móré László, én voltam az
egyedüli, aki azt kiáltottam neki: *Eb ura konytos!*
Évekig harcoltam az én kis csapatommal a török
ellen. Nem Ferdinánd harcolt, se nem a tekintetes
magyar nemzet, hanem én: Móré László, én ver-
tem szét tavalý is az ő Belgrádba menő seregét;

én Móré László, akit ti rablónak és haramiának tituláltok.

Szusszantott. Aztán az öklével hadonászva folytatta:

— Volt volna annyi pénzem, mint Maylád Istvánnak valaha! Volt volna annyi jószágom, váram és cselédem, mint Török Bálintnak. Vagy annyi katonám, mint annak, aki a koronát csak épp fejdiszül viseli, akkor ma Móré László nevét a nemzet felszabadítójaként ünnepelnék. De mert nem volt se pénzem, se katonám kellőképpen, beszorított a pogány a Nánába, és földig lerontotta a váramat, az átkozott.

Veli bég oda érkezett.

— Nem tudom min feleltek, de Szelim szava az igaz. Mert ő közelebb él az igazság forráshoz, mint ti hitetlenek.

— Micsoda Szelimnek? — hüledezett Török Bálint.

— Szelimnek, — felelte Veli bég, — akit ezelőtt egynéhány nappal Móré Lászlónak neveztek a hitetlenek nyelvén.

Török Bálint hátradőlt és keserűn kacagott:

— Szelim! És ez prédikál nekünk hazafiságról! Coki pogány, az apád dicsőségét!

Bizony megüti, ha Veli bég közibük nem ugrik.

— Hitetlen disznó! — bődült a bég Bálint úrra. Mingyárt láncba veretlek!

Bálint úr felkapta a fejét, mint az orron ütött paripa. A szeme lángot vetett. Isten tudja mi történik, ha Maylád el nem vonszolja onnan!

A bég megvetően nézett utánok. Bizonyára a zsebével gondolkodott abban a percben, hogy nem gorombáskodott tovább. Móréhoz fordult, és olyan hangosan, hogy amazok is hallják, szólt neki:

— A kegyelmes szultán örömmel értesült arról, hogy az igazhivók seregébe lépsz. Elküldte ezt a tiszteletreméltó papot, hogy megismerd a próféta világosságát, kinek áldott a neve mindörökké.

— Gyerünk vissza a szobánkba, — hörögte Török Bálint. Gyerünk vissza jó Maylád barátom.

Néhány nap mulván kiszabadult a két Móré fiú. Valami tisztségre kapott mind a kettő. Konstantinápolyban.

Csak az öreg Móré maradt a falak között.

Bálinték nem váltottak vele szót többé, de azt nem egyszer hallották, hogy ő is sürgette a szabadságát.

Veli bég egyizben így felelt neki:

— Jártam az ügyedben megint a fényes portán. Megjött már Magyarországból a levél. A budai pasa szépen lepingált mondhatom. Azt írja többek között, hogy mikor Nánát ostromolták, pénzt szórtál mögéd a törökök közé, hogy elvihesd az irhádát.

És a fejét csóválta, nevetett:

— Öreg, öreg, nagy róka vagy te!

A töröké volt már akkoriban Székesfejérvár és Esztergom is. A szultán maga vezette a táborát, hogy a Dunántúlnak azt a két bástyáját leöntse.

Tél volt már mikorra hazatért.

A héttoronybeliek hétről-hétre értesültek a hadjáratról, a hazatérésről is. Várták az új rabokat. Isten fel ne rója bűnül: még örültek is, hogy új ismerősök, talán jóbarátok is jelennek meg a

héttornyú börtönben. Mennyi ujságot hallanak! Talán a családjokról is.

Egy délelőtt épp erről beszélgetnek, mikor az ajtajuk megnyílik, s Veli bég toppan be. Az arca sietéstől piros. A két kezét a mellére teszi és meghajol Bálint úr előtt mélyen és alázatosan:

— A kegyelmes padisah hivat nagyságos uram. Méltóztassál azonnal öltözködni. S megyünk.

Bálint úr megrázkódott. A tekintete szinte elmeredt.

— Szabad vagy! — rebegette Maylád.

És kapkodták elő a szekrényből a ruhát. Veli bég elfutott, hogy maga is öltözködjön.

— Emlékezzél meg rólam, — könyörgött Maylád. Emlits meg neki Bálint. Hiszen szemtől-szembe állasz majd vele. Beszélgettek. Megemlítész. Kérheted, hogy bocsásson el engem is veled. Oh Istenem, Istenem!... Meg ne feledkezz Bálint a nevemről.

— Nem felejttem el, — rebegette Bálint.

És remegő kézzel gombolta magára a virágos kék atlaszt, amelyben elfogták. A téli szép ruháit elnyütte már. Azt a kék atlaszt nem viselte. Tartogatta. Reménykedett, hogy abban tér majd haza.

Csak kardot nem köthetett.

— Rajtad lesz visszatéret, — biztatta Maylád. S lekisért a lépcsőn.

— Meg ne feledkezzél.

Öröm-szemmel nézte, hogyan ülnek hintóba Veli béggel, hogyan burkolódnak bő prémes török bundákba. A bég milyen figyelmesen igazít a bundán, hogy Bálint úr lába meg ne fázzon, s ül alázatosan melléje, baljára Bálint úrnak.

— Az ég angyala a fullajtáraid Bálint!

A hintó elindul. Két lándzsás őr lovagol mögötte.

— Istenem, Istenem, — fohászkodik Bálint úr az úton.

Száz évnyi nagy idő az út, míg végre bekanyarodnak a szeráj kapuján.

A Janicsár-udvaron át gyalog mentek a palotába.

Sok lépcső, de mind fehér márvány; sok délceg testőr, de mind szolga; méltóságos márványoszlopok, puha szőnyegek, aranyozások, a keleti művészet minden filigran remeke lépten-nyomon. De Török Bálint nem lát egyebet, csak az előtte siető fehér-kaftános szolga háta közepét, meg egy-egy vastag selyem kárpittal beakasztott ajtót, amelyről vélegette, hogy a szultán ajtaja.

Kis terembe vezették. Nem volt abban egyéb, csak egy szőnyeg, s azon egy vánkos. A vánkos mellett meg terebélyes rézmedence, hasonlatos a budai templom vörösrézből való keresztelő medencéjéhez. csakhogy nem kőláb tartja, hanem egy márványkocka, s nem víz van benne, hanem tűz, parázs-tűz.

Török Bálint ismerte már azt a bútort: *mangál* a neve. Az a kályha télen a török földön.

A szobában nem volt senki, csak a három ajtón a három szerecsen ajtónálló. Szoborként álltak a nagy ezüst alabárrdal. Veli bég is ott maradt némán, szinte remegve az ajtó mellett.

Bálint az ablakra nézett. Lelátott a zöldesen hullámozó tengerre, s a tengeren túl Skutariba, mintha csak a budai palotája ablakából nézne le Pest városára.

Talán tojásfőzetnyi ideig álldogált ott, mikor végre az ajtó kárpitját egy szerecsenkéz félrevonta. A következő pillanatban belépett a szultán.

Kiséret sem előtte, sem utána, csak egy tizen-

hat éves, sovány, szerencsen fiú, aki megállt az ő mellett az ajtónál.

A bég hasra borult a szőnyegen. Bálint összehette a bokáját és meghajolt. Mikor fölemelte a fejét, a szultán ott állt a mangál mellett, és föléje tartotta két sovány tenyerét. Diószin selyemkaftán volt rajta, hermelin-prémmel körülszegzett, és olyan hosszú, hogy csak a két vörös papucsorr látszott ki alóla. A fején könnyű palyolat-turbán. Az arca beretvált. Vékony ősz bajusza hosszan lelógott az állánál is lejjebb. Egy percig csak álltak szótlantul. A szultán akkor rátekintett a bégre:

— Szavul. (Eredj.)

A bég fölkelt, meghajolt, az ajtóig hátrált. Ott ismét meghajolt s eltűnt mint az árnyék.

— Régen nem láttalak, — kezdte nyugodtan a szultán, — nem változtál semmit. Csupán hogy megőszültél.

Gondolta Bálint: Hiszen te se fiatalodtál Szolimán. Mert megsoványodott a szultán, mióta nem látta, s nagy birkaszemei körül-ráncosodtak. Meg az orra mintha meghosszabbodott volna. Az arca éktelenül ki volt pirosítva.

De nem szólt Bálint semmit, csak várta, várta szorongó szívvel, hogy mi következik?

A szultán keresztbe fonta a karjait.

— Tudod talán, hogy Magyarország nincs többé.

Bálint úr fakó arca még fakóbbra válik. Ha az ország nincs többé, mit akar ő vele a szultán?

— Az a egynéhány akól, ami még hátra van, folytatja a szultán, — csak időben van hátra. Ebben az évben az is meghódol. (Bálint úr nagyot lélekzik.) Hát nekem Budára egy jóra való pasa kell. Olyan pasa, aki nem idegen a magyarnak,

de nekem se. Te jeles ember vagy. A birtokaidat visszaadom. Minden birtokodat.

Bálint merően néz. Az ajka megmozdul. De hogy még se mond semmit, a szultán folytatja:

— Érted mit beszélek? Hiszen te értesz törökül.

— *Evet*, — bólintott Bálint.

— Hát téged teszek meg budai pasámnak.

Bálint válla megremegett egy pillanatra. Arca azonban komoly és bús maradt. Tekintete lesiklik a szultánról a mangálra, amelynek arabeszkjein átpiroslik a parázs.

A szultán egy percre elhallgatott. Talán azt várta, hogy Bálint törökösen a lábához borul; talán azt, hogy magyarosan kezet csókol, vagy legalább is, hogy hálálkodó szavakat rebeg. De Bálint csak állt. S mintha nem is szultán előtt állana, összefonta ő is a karjait.

A szultán elkomorodott. Fel és alá sétált vagy kétszer a szobában. Aztán megint megállt és Bálintra nézett:

— Talán nem is tetszik?

Bálint fölocsudott.

Mert hol volt az ő lelke e néhány minutányi szünetben. Beszárnnyalta minden szép várait, mezeit, erdőit. ölelte a feleségét, csókolta a gyermekeit, gyönyörködött a méneseiben, gulyáiban, nyájaiban, ezernyi cselédségében; ült a kedves paripáin, szivta a magyar föld magyar levegőjét...

Felocsudott a hangra, mint az álomból ébredő.

— Kegyelmes császár, — szólalt meg mély megindulással, — ha jól értem a szavadat, Verbőczynek a helyére méltóztatol rendelni engem.

A szultán a fejét rázta:

— Nem. Verbőczy meghalt. Még abban az évben halt meg, mikor te eljöttél. A helyét nem töltjük be többé. Én téged rendes pasának akar-

lak. Birodalmam legnagyobb pasaságát adom neked, és a legteljesebb szabadságot.

Bálint úr csak bámult a császárra.

— Dehát hogyan felséges uram? — szólalt meg végre, — magyar pasa...

— Nem: török pasa.

— Török pasa?

— Török pasa. Mondtam, hogy Magyarország nincs többé. Tehát magyar sincs többé. Vélttem, hogy megértetted már.

— Hogy én törökké legyek?

— Pasa.

Török Bálint feje lecsüggedt. Sóhajtott, mintha a lelke szakadt volna ki. Aztán fájdalmas homlokkal nézett a szultán arcára:

— Másképp nem lehet?

— Nem.

Török Bálint behunyta a szemét. A melle néhez lélekzettől zihált.

— Felséges úr, — szólalt meg végre. Tudom, hogy nem vagy hozzászokva az egyenes szóhoz. De már én abban vénültem meg... Nem tudok mást mondani, csak amit gondolok.

— Hát mit gondolsz? — szólt fagyosan a szultán.

Bálint úr sápadtan, de méltóságos egyenességgel válaszolt:

— Azt, felséges császár, hogy ha Magyarország egészben is a tiéd, meg ha minden magyarból török lesz is, én nem... Én nem... Én nem!...

IX.

Veli bég elszörnyülködve hallotta visszatéret, hogy mi volt a titkos beszélgetés.

— Micsoda bolond fajzat vagy te! — képede-

zett a fejét csóválva. A nyakamat teszem rá, hogy az éjjel már bent hálsz a vértoronyban.

S éjfélig ácsorgott az udvaron: várta a szultán rendeletét.

Azonban a rendelet sem azon éjjel, sem a következő napokon nem érkezett meg. Se levél, se üzenet, semmi, semmi.

Egy hét mulván az öreg sejk-ül-iszlám, a törökök hercegprimása méltóztatott megtisztelni kegyes látogatásával a Jedikulát, és nem is parádával, csak egyedül, mint valami közpap, — hogy Veli bég majd a földre rogyott bámulatában.

— Valami nevezetes gyaur van itt, — mondta a főpap, — Török Bálint a neve.

— Evet, — hajladozott a bég.

— A padisahnak, (Allah nyújtsa hosszúra életét), kedves gondolata az, hogy ezt a magyar embert magyar tartományunk kormányzójává tegye, s nem akar megtérni a hitetlen eb.

— Kutya.

— Arra kértem őt (Allah nyújtsa hosszúra életét), hogy hadd nézzem meg a foglyot, talán tehetek valamit? Tudod fiam, öreg és tapasztalt ember vagyok.

— Bölcsék bölcse vagy nagytiszteletű sejk, korunk Salamonja.

— Én is azt gondolom, hogy minden csomónak meg van az oldószála, csak nyugalom és okosság. Hátha meglágyítja, hogy én magam hozom el neki a próféta világosságát? Először csak figyel majd rám, aztán maga se érzi meg, hogyan csöppenik a szívébe az igaz hit első magvacskája.

— Eléggé értelmes ember.

— Aztán látod fiam, ha megtérítjük ezt a gonosz hitetlent, örömet szerzünk vele a padisahnak.

S egyszerre bókoltak utána:

— Allah nyújtsa hosszúra életét!

A napnak nyolcadik órájában, vagyis a mi időszámításunk szerint: délután két órakor, Bálint úr a szobájában aludt, mikor az ajtót rányitotta a bég és betessékelt a főmuftit.

Bálint úr felkönyökölt a diványon és zavarodottan dörzsölte a szemét.

Csak nézett a nagyszakálu bibliai figurára, akit soha sem látott, de akinek papi mivoltát a fekete kaftánról és fehér turbánról egyszerre megösmerte.

— Ébredj Bálint úr, — szólt rá a bég. Nagy becsület ér téged. Maga a sejk-ül-izlam öméltósága jött el, hogy téged oktasson. Hallgasd őt figyelemmel.

S lekapta a falról az ágymögi szőnyeget s a szoba közepére terítette. Azután a kaftánját vette le, hogy azt meg a szőnyegre terítse, de azt már az öreg nem fogadta el. Leült és keresztbe vonta a lábait. Szakála az övébe lógott. Eszes vén szeme vizsgálódva járta végig Bálint urat. Aztán a koránban, — egy pergamenbe kötött tenyérynyi kis vaskos könyvben lapozott.

— Mit akartok? — dörmögött Bálint úr. Hiszen megmondtam a császárnak kereken, hogy nem fordulok törökké.

A bég nem felelt. A főmuftira nézett. A főmufti felelet helyett a szívéhez, homlokához és ajkához emelte a könyvet. Aztán így szólott:

— Allahnak, az irgalmasnak és könyörületesnek nevében. Abdul Kazem Mohamed. Abdallah fia, aki Abd el Motalleb fia: aki Hazem fia, aki Abd Menaf fia, aki Kaszi fia, aki Kaleb fia, aki Morra fia, aki Lova fia, aki Galeb fia...

Bálint úr csak nézett. Fölvette a dolmányát. Leült az öreggel szemben a székre. Várta, hogy mi lesz ebből?

Az öreg nyugodtan folytatta:

— Aki Fer fia, aki Malek fia, aki Madar fia, aki Kenana fia, aki Kamiza fia.

Bálint úr ásitott.

Az öreg folytatta:

— Aki Modreka fia, aki Eliás fia, aki Modar fia, aki Názár fia, aki Moád fia...

S a nevek tengerét sorolta még el, mignem visszakerült Mohamedre és a születésére.

A bég már akkor nem volt a szobában. Nesztelenül kiosont, hogy a dolgait folytassa. A folyosón Mayláddal találkozott, aki szintén alvásból kelt fel. Bálint úrhoz ballagott, hogy felköltse.

A bég utját állta.

— Ne zavard őt, — mondotta az ujját föl emelve, — pap van nála. Az igaz vallásra okosítja.

— A török vallásra?

— Arra.

És a bég ugrálva sietett le a lépcsőkön.

Maylád elképedve bámult utána.

X.

Még a perzsa gyászmenet el se vonult, Gergely megfogta Évának a kezét, és megindult. Belefurakodott a nép közé. Ütközben szólt a cigánynak meg Mekkseynek:

— Gyertek! Baj fenyeget!

Akkor aztán Mekksey lépett előre. Széles vállával utat nyomott a sokaság sűrűjében. Jumurd-sák meg az aga a tulsó soron szorongott: nem

furakodhattak a szent meneten keresztül. A rendtartó katonák sem engedték volna őket. Meg az a sok handsár, amelyet a vallási düh villogtatott, mind ellenök fordult volna.

A mohamedánok meg a sziiták gyűlölik egymást. A sziiták azt tartják, hogy Mohamed mai papjai csak bitangolják a méltóságokat. A törökök meg azt tartják, hogy a perzsa nép eretnek.

Végre kitülekedtek valahogy a sokaságból, s egy keskeny és sötét utcában egyesülhettek.

Gergely csak akkor szólalhatott meg:

— Fussunk! Az agát láttam meg Jumurdsákot! Katonákkal jöttek!

És lódultak a sötétben. Futottak. Legelől a cigány pedig azt se tudta, hogy miért és kitől kell menekülnie.

Bele is bukfencezett egy alvó kutyacsoportba. Egy kutya felsivalkodott, a többi ijedten robbant széjjel.

Mert tudnivaló, hogy Konstantinápoly a kutyák paradicsoma. Ott vagy nincsenek udvarok, vagy ha vannak, a házok tetején vannak; hát a kutya nem fér el sehova. Azok a vörösszőrű rókaformájú ebek százával lepik néhol az utcákat. A török nem bántja őket, sőt mikor egyik-másik kutya kölykezik, a kapuja mellé vet egy rongyot vagy gyékény darabot, hogy segítsen rajta. Azok az ebek takarítják, tisztogatják Konstantinápolyt. A négyszögletes bádóg szeméttartókat reggelenként minden török a kapuja mellé üríti. A szemetet a kutyák megeszik. Mindent megesznek, ami nem vas és üveg. És nem is rútak, nem is vadak azok az ebek. Akármelyiknek pattintasz, örömmel csóválja a farkát. Nincs olyan köztük, amelyik nem volna boldog, ha valaki megsimogatja.

A cigány elesésére megállt a társaság. Lihegték. Gergely nevetett:

— Ördög beléd Sárközi! Minek futsz ilyen bolondul?

— Ha kergetnek, — pihegett a cigány feltápáskodva.

— Nem kerget itt már senki. Hallgatódzunk.

Az utca csendes volt. Csak a távolból hallatszott még a perzsák ájtatos éneke.

Füleltek.

— Én már nem futok tovább! — boszankodott Mекcsey, — ha valaki rám támad beleszúrom a dákosomat.

De nem mutatkozott senki.

— Nyomunkat vesztették, — vélekedett Gergely. Hát Sárközy barátom, hol hálunk?

A cigány az égre nézett:

— A hold mingyárt felkel. Nekem volna egy ismerősöm, akinél meghálhatnánk. Hanem az messzecsken van még: a Jedikula mögött.

Jancsi megélenkült:

— A Jedikula mellett megyünk el?

— Ott, — felelte a cigány. Csak nyillövésnyire onnan az a kocsmá.

— És azt mondod: kisüt a holdvilág.

— Kisüt. Nem látja urfi, hogy világosodik az ég alja? Sietnünk kell. Az a kocsmáros görög. Az a mi orgazdánk. Jópénzért ruhát is ad.

— Nem lehetne-e körülnéznünk a Jedikulát? — kérdezte Jancsi, s a hangja remegett, — talán...

— Az éjjel?

— Az éjjel. Jaj ugy szeretném...

— Lehet, ha épen olyan sietős, — vonogatta a vállát a cigány, — csak le ne füleljenek bennünket.

S megindult előttök. Óvatosan lépte át a he-

verő kutyákat, s hogy a hold elővilágolt, mindennütt azon az oldalon ment, amelyikre árnyék terült.

Alvó házak és alvó utcák. Csak a kutyák csaholnak időnkint. Seholy egy emberi lélek.

A hold apró faházakat világít meg. Mind egyforma ház. Egyemeletes. Két-két rostélyos ablak az emeleten, de csak farostélyos. Azok a háremablakok. Aztán közben egy-egy kőház és megint a faházak végtelen sora.

Egy háznál megáll a cigány, és int, hogy csendesen viselkedjenek. A házban gyermek sir és férfi hang hallatszik. Aztán egy boszús női hang. Persze az ablakon nincs seholy üveg. S kihallatszik, ahogy a nő kiáltja:

— *Szeszini kész! Hunyadi gélijor!* (Hallgass el! Hunyadi jön!)

A gyermek elhallgat. Utasaink sietve haladnak tovább.

Még nincs éjfél, mikor a holdvilágos csillagos tenger ragyog fel egy kanyarulatnál a szemök előtt.

A cigány ismét fülel.

— Csónakba kell ülnünk, — tanácsolja halkán, — ha ugyan találunk csónakot, s megkerüljük a Jedikulát. Mert a Jedikula tulsó felén az a kocsmá.

— Hát itt is iszik a török? — mosolyodott el Gergely.

— Abban a kocsmában iszik a török is, — legyintett a cigány. Van egy belső szoba, ahol csupa török iszik.

Keresgélve járkált a homokos parton, végre egy cölöp mellett csónakot talált. A csónak eleje ki volt huzva a vízből a partra, vagy hogy az apály miatt hagyta el a vizet.

Akkor egy kis barnaruhás női alak denevér-

ként subant ki az utcából. Leiramodott a parton a cigányhoz.

A cigány meglepetten nézett reá.

— Te vagy Cserhán?

A vajda lánya volt.

— Hol vannak a delik? — lehelődzött aggodalmasan.

A cigány a házsor árnyékára mutatott, ahol Gergelyék hallgatódzva állottak.

A leány megfordult. Megragadta Évának a karját:

— Veszedelem fenyeget! Egy hollóképű aga jár a nyomotokban hús szpáhival.

Éva Gergelyre nézett. Nem értette amit a leány beszél.

— Nálunk járt az aga, — folytatta a leány, — alig hogy ti elmentetek. Felhánytáktutatták a sátrainkat. Karddal verték apámat, hogy mondja meg hol vagytok. A barlangban is kereskedtek.

— És ti a nyomunkba vezettétek őket?

— Hogyisne! Hiszen ha nem is veletek jött volna Sárközi, már csak rá való tekintetből se.

— Egyenes vagy, — mosolygott Gergely, — dehát mink már találkoztunk velök.

— De jönnek! A nyomotokban vannak! Gyertek hamar! Fussatok!

Sárközi már oldozta a csónakot.

— Üljetek be hamar!

— A tengert a hold világítja, aggodalmaskodott a leány.

— Nem baj, — felelte Gergely. Több csónak itt nincs. Ha meg is látnak, idő telik belé, mig csónakot keritenek.

S lódult a csónaknak.

— Gyertek!

A hold megvilágította a tengert, s a magas bástyafalat, amelynek közepén a tengerre néző

négy torony négy hegyeskalapú óriásként sötétlett bele az éji világosságba.

Mikor a csónakhoz értek, robogás és fegyvercsörgés hallatszott az utca felől.

— Jönnek! — riadt meg a leány.

A békák nem ugráltak gyorsabban a vízbe, mint a két cigány a csónakba. De a mieink is sietnek.

— A csónak szűk! — aggodalmaskodott Gergely.

A szava azonban beleveszett abba az üvöltésbe, amely az utca sötétjében felhangzott.

Mekcsey elkapta a cigánytól a két evezőt, s egyetlen roppintással leszakította róluk a szíjakat.

— Üljetek le!

— Taszítsd el a csónakot! — kiáltott Gergely,

Mekcsey azonban csak állt, szétvetette lábát, s fölemelt lapáttal várt a törökre, aki a társait száz lépéssel is megelőzve rohant feléjük.

— Gyere csak dervis! — rikoltotta dühösen —, gyere!

Jumurdsák visszahökkenet. Csak a leeresztett handsár villogott meg a kezében.

— Gyere no! — biztatta Mekcsey.

S nemhogy eltaszította volna a csónakot, hanem még kiugrott belőle, s nekilódult a lapáttal Jumurdsáknak.

A dervis megfordult és visszainalt.

— Gyere már! — türelmetlenkedett Török Jancsi, — hiszen mingyárt ránk esnek!

Mekcsey nyugodtan ballagott vissza a csónakhoz, s egyetlen lökéssel elválasztotta a parttól.

De odaérkeztek már az üldözők is, és bőszen üvöltésük kísérte a csónak lengedezését.

A teher azonban csakugyan nagy volt. A csónak széle alig arasznyira haladta meg a vizet.

Mozdulatlanul kellett ülniök, hogy a csónak ne himbálódzzon.

A szpáhik a parton föl-alá futkostak, hogy csónakot kerítsenek.

Mekcsey a cigányhoz fordult:

— *Kaikcsi! Kaikcsi!* (csónakos!) — kiáltották,
— *brébré kaikcsi!* (Hé csónakos!)
— Merre?

A cigány a csónak tulsó farán kuporgott s annyira vacogott a foga, hogy alig birt felelni:

— Ke-ke-kerüljük meg a várat, na-na-nagyságos vitézs úr.

— Mi van a váron túl?

— Se-semmi.

— Erdő, mező?

— Ke-ke-kertek, bo-bo-bokros helyek.

Gergely nagyeros kanyarintásokkal mélyítette az evezőlapátokat a vízbe.

A cigányleány megjajdult:

— Csónakot találtak.

Csakugyan csónak indult el a partról. Hatan ültek benne, de csak két evezőjük volt nekik is.

A többi török bizonyára szétfutott, hogy másikat csónakot is kerítsen.

— Engedj a helyedre, — mondta Gergelynek Mekcsey, — én erősebb vagyok. Hányan vagyunk?

— Jajajaj — vacogott a cigány.

Hallgatva eveztek tovább, keletnek.

A török csónak követte őket.

— Ha többen nem jönnek, — vélekedett Mekcsey, — én majd az evezővel dolgozok, tik meg ahogy lehet.

— Itt ugyan alig harcolhatunk, — mondta Gergely. Ha utolérnek bennünket, mind a két csónak felfordul. Azt ajánlom, evez Szkutari-nak.

— Hát ki nem tud úszni?

— Én, nagyságos uram, — reszketett a cigány.

— Hát kapaszkodj a csónak orrába, ha éppen felfordul.

— Nem úgy lesz az Pista, — rázta a fejét Gergely, — evezz csak a túlsó partnak, hogy ahol már derékig érő víz van, megvethessük a lábunkat. Méregesd a lapáttal a vizet.

— Hát aztán?

— Összecsomóztam itt két font puskaport. Megvizesitem és meggyujtom. Mihelyst utolérnek, odavetem közéjük. Akkor aztán ugorj ki a csónakból. Utánad én, aztán Jancsi, aztán meg Matyi. A törökök megzavarodnak. Elbánhatunk velök egyenkint.

S odanyujtotta a cigánynak a taplót meg az acélt:

— Csiholj Sárközi.

Mekcsey szó nélkül kanyarodott az ázsiai partnak. De messze voltak még: egy óránál is tovább kellett evezniök. Szótlanul ültek a csónakban. Mekcsey Matyival fölváltva evezett. Olykor-olykor mélyen a vízbe nyomta az evezőjét. Könyökig is. Feneket azonban nem birt még tapintani.

A törökök rikoltozva igyekeztek utánok.

— Perzevenk dínini szikeim! — harsogta az egyik, mintha ágyúcső volna a torka.

— Perzevenk batakdsi! — üvöltötte egy másik hang, kisebb tüdejü, de még mérgesebb.

Egyszer Jancsi is visszakiáltott:

— Perzevenk kenef óglu! Hersziz aga! Batakdsi aga!

Még nevettek is rá.

Gergely belenyult a tengerbe, és Sárközi hátán ujjnyi vastagságú fekete tésztává gyúrta a puskaport.

— No most Évám, a közepébe egy kis szárazat.

Éva kicsavarta a portartó szaru dugóját, és száraz puskaport öntött a lepény közepébe.

Gergely behajtotta a lepényt, s gombóccá formálta. Belecsavarta a kendőjébe. Csak egy nyílást hagyott, hogy a puskaporba tüzet gyújthasson.

— Föld, — mondotta egyszerre Mekksey. Pedig a tengerszoros közepén alig voltak még túl.

Jól dolgozott a fiu. Az a távolság, amely a törökök indulásakor közöttük volt, alig kisebbedett. S a törökök csónakja annyira lehetett, mint amennyire egy erőskarú fiú sző lapos kavicssal a vizen.

— Ég-e a tapló, Sárközi?

— Ég.

— No csak tartsd. Te meg Mekksey evez most már lassabban. Úgy fordítsd a csónakot, hogy oldalt kerülj. Csak arra vigyázz, hogy belénk ne ütközzenek. Inkább mellettünk rohanjanak el, ha éppen nagyon nekünk jönnek.

— Kanyarítok majd, ne félj.

— Mikor már tíz lépésnyire leszünk, a cigány csusszon le a csónak orráról a vízbe. A cigányleány is. Te is talán Éva, de csak abban a pillanatban, amint én a tüzet átdobtam. Nekik nem szabad megsejteniök, hogy itt csak derékig ér a víz. Hadd uszszanak!

Egyet szoritott még a kendőn s a fogával is huzott rajta. Aztán folytatta:

— Ha a tűz kiveti őket a csónakból, te Mekksey mégis maradj itt a csónakban az evező lapáttal. Mink ketten Jancsival a vízbe ugrunk, és az úszókat beretvéljük. Ha nagy lesz a zavarodásuk, akkor te Matyi a csónakjukat iparkodjál megragadni, s amelyik belekapaszkodik, azt vágd.

— Hát én? — kérdezte a cigány.

— Ti hárman a csónakunkat tartjátok, hogy Mekksey el ne billenjen.

S Éva füléhez hajolt, és belesugta:

— Te a csónak túlsó oldalán ereszkedj a vízbe, s bukj alá, nehogy a puskaerő megüsse az arcodat. Az után kapd el a másik evezőt, és azzal üsd a törököt, amelyik közeledbe ér. Az evező mégis csak hosszabb, mint a kard.

A törökök látták, hogy a két csónak köze fogy. Diadalüvöltésük hirdette, hogy bizonyosnak érzik a győzelmüket.

Mikor már csak harminc lépésnyi volt közöttük a távolság, Mekksey ledugta a lapátot.

— Derékig ér a víz.

— Hát akkor álljunk meg, — mondta Gergely.

S fölkel a padról.

— Add ide a taplót Sárközi.

Atkiáltott a törököknek:

— Mit akartok?

— Mingyárt megtudod! — felelték azok farkasnevetéssel.

Gergely odaadta a taplót és kendőt Évának, s fölvette a csónaknak az ülődeszkáját.

A törökök kezében kard, a foguk között tör. Hallgattak. Az evezőjük nagy loccsanásokkal dolgozott.

Már odaérnek. Gergely a csónakjuk elé veti a deszkát. Toccsan. Az evező török, hogy víz loccsant hátulról a nyakába, abbahagyta az evezést, és visszanézett, hogy mi loccsant?

A csónak magától úszott közelebb.

Mikor már alig tizenöt lépésnyi volt a köz, Gergely odaérintette a puskaerőhöz a taplót. A por vörös izzással sistergett.

Gergely csak keveset várt vele. Jól irányított mozdulattal dobta bele a török csónakba.

A törökök, hogy a tüzes sárkány átrepült, szétrettentek. A következő pillanatban mintha tüzi szökőkúttá változott volna a csónak, aztán meg háromöles láng csapott fel nagy puffanással közöttük.

— *Ej váh!* (Jaj!)

A török csónak felfordult.

A hat török hat felé tocscsant bele a tengerbe.

— Rajta, — kiáltotta Gergely már ekkor a vízben.

Azonban a szemük káprázott az elillant fénytől.

Egyik se látott semmit. Időbe telt, míg Gergely megpillantotta az első törököt. Az épp a csónakjukba csapott. A nagy rántással Mekcseyt is kilóditotta.

Gergely rácsapott s érezte, hogy a kardja csontot ért.

— Üssétek őket! — kiáltotta.

De társai is csak félvakon dolgoztak.

Mikorra megtért a szemük ereje, Mekcseyt látták, ahogy erősen birkózik a vízben egy vállas törökkel. Gergely nekihuzakodik, jól fejbe méri. Azonban vastag a koponyája a töröknek. Megfordul és úgy üti vállon Gergelyt, hogy majd elesett. De akkor meg Mekcsey kapaszkodott a törökbe. Megragadta hátulról a nyakát, és bele nyomta a vízbe.

Tartotta míg csak bugyborékol.

XI.

Egy májusi délután három sárga bársonyruhás olasz ifjú, s két rövidszoknyás olasz leány jelent meg a Héttorony kapuja előtt. Az egyik ifjunál koboz volt, az egyik leánynál is. A másik leány csörgős dobot tartott a hóna alatt.

Az őr a kapu árnyékában álldogált, és szunyókált álltában, csak olyankor emelgetve a szemehéját, amikor bakancs kopogott el előtte. Mégis-hát az idegeneket meglátta: eléjük nyujtotta a lándzsáját.

— Megállj!

Olasz énekesek vagyunk. A várnagy úrhoz megyünk.

— Nem lehet.

— De kell.

— Nem lehet.

— Miért ne lehetne?

— Hurcolkodik.

Valami hat katona állt és guggolt a fal árnyékában. Öreg cigányasszony jósolt ott nekik rostan rázott tarka babból.

Az egyik leány a kisebbik, bátran odalépett, és megszólította a cigányasszonyt:

— Láláká. Az őr nem ereszt be. Küldj be valakit Veli béghez, hogy ajándékot hoztunk.

A cigányasszony éppen valami érdekes jóslásnál tartott. Öt csoportba osztotta a babot, és csevegett a katonának:

— Most vetődött fel a szerencsédnek a képe. De nem mondom el addig, míg be nem mégy a béghez, és meg nem jelented neki, hogy olaszok vannak itt: ajándékot hoztak.

A megszólítottnak már vörös volt a képe a kíváncsiságtól. Vakarintott a tarkóján, aztán fölkelte és besietett.

Nem telt belé tíz perc, visszatért. Intett az olaszoknak:

— Kövessetek.

S megindult az olaszok előtt. Atvezette őket egy hideg folyosón, egy meleg kerten nagykerekű malom mellett, majd egy másik kerten is, amelyben nagybokrú saláták zöldültek.

A katona leszakított egy fej salátát, s azon nyersen levelezni kezdte. Megkínálta vele a leányokat is:

— Egyetek maruját.

A cigányleány elfogadott egy levelet, s oda-kínálta a társának.

— Nem kell, köszönöm Cserhán.

— De egyél! Jó!

— Tudom, hogy jó, de mink nem úgy szoktuk.

— Hát hogyan? Sóval?

— Sóval és sült csirkével.

— Az egyik olasz tolmácsolta mindig a beszédüket, — s mivelhogy a két leány mindig beszélgetett, s néhányszor a tolmács elfordult, a leány mindig megszólította.

— Gergely, mit mond Cserhán?

Két magas téglafal között volt az a kert. Mert kettősfalú a vár. Két torony a közepén meg külön is össze van falazva.

— A tornyok is kettősek belől, — magyarázta Gergelynek a cigányleány. Egy őr beszélte egyszer a kocsmában, hogy ezek a tornyok tömve vannak arannyal, ezüsttel. Ő már söpört ottan, s benézett a kulcslyukon

— Azért őrzi ezt annyi katona, — felelte búsan Jancsi.

A fiú különösen izgatott volt. Hol elpirult, hol elsápadt, s mindenfelé szemlélődött és fülelt.

Elérték a bég hajlékát. Nem is volt több ház belől a fal mentén, csak a sok vastag ágyú; minden ötven lépésre egy. Mellettök a rozsdás golyók soka, akkorák, mint a közepes görög-dinnye.

A bég udvarán vasalt ládák heverték szanaszét. Egy piros vászonból készült sátor részei is. Fegyverek, tábori butorok és szőnyegek mindenfelé a kavicson meg a gondozott virágágyakon.

Aki innen elmegy, bizonyára nem találkozik azzal, aki a helyébe költözik.

Tíz-tizenöt katona rakodott a ládába.

A bég ott állt közöttük, és ő is salátázott, csak mint a kecske, sült csirke nélkül.

Intett az olaszoknak s egy kifelé néző vastag ágyúnak a kerekére ült. Ott salátázott tovább.

— No mit akartok? — kérdezte jókedvűen.

Gergely előállt. A kalapját a kezében tartva, szólott törökül:

— Olasz énekesek vagyunk bég uram. Az éjjel itt halásztunk a vár alatt. Tudod uram, szegények vagyunk, hát esténként halásznunk kell. Hanem az éjjel nemcsak halat fogtunk. Ahogy kihúzzuk a hálót, valami megcsillanik benne. Nézzük micsoda, hát egy gyönyörű aranytányér.

— Mi a manó!

— Méltóztassál megtekinteni. Láttál-e valaha szebbet ennél?

A kebelébe nyult, és egy kis aranytányért vett elő, amelynek a közepén remekül kivert női figurák domborodtak, — vizben dévajkodó najádok.

— Masalláh! — rebegette a bég.

S a szeme a gyönyörüségtől elmeredt.

— Magunk se láttunk ehhez hasonlót, — folytatta Gergely. Azon gondolkodtunk, hogy mihez fogjunk vele? Ha eladjuk, ránk fogják, hogy loptuk, s Isten tudja, micsoda bajba kerülünk! Ha nem adjuk el, mit ér annak a tányér, akinek nincs mit ennie belőle?

A bég forgatta a tányért, s meg is emelgette.

— Nem arany, csak aranyozott ezüst.

— De műremek. És az ilyeneket mindig ezüstből alkotják.

— No, és miért hoztátok éppen nekem?

— Éppen ezt mondanám el bég uram. Ahogy ott tünődünk, eszünkbe jut, hogy raboskodik

itt a Héttoronyban egy jótevőnk, valami magyar úr. Kicsi koromban én az öcsémmel együtt rabja voltam annak az úrnak.

A bég mosolyogva szemlélte a tányért.

— És jól bánt veletek?

— Taníttatott bennünket, és úgy szeretett mint a saját fiait. Hát arra gondoltunk, hogy megkérünk téged engedd meg, hogy danolhassunk neki egyet.

— Hát ezért hoztátok nekem a tányért?

— Ezért.

A bég megint a tányérra mosolygott. A kebelebe dugta.

— És jól danoltok? Hadd hallom: hogy danoltok.

Az öt olasz mingyárt körbe állt. Ketten megpenditik a kobozt, s egyszeriben rákezdik:

*Mamma mamma,
Ora muoio, ora muoio!
Desio tal cosa,
Che all orto ci sta.*

A két leány dala mint két hegedűhang. Gergelyé, Jancsié, mint két fuvola. Mécseyé, mint valami gordonka.

A bég abbahagyta a salátaevést. Szinte nőtt a füle.

— Angyalok vagytok ti, vagy dsinek!

Az énekesek felelet helyett vig táncdalba kezdtek. A cigányleány kiperdült a középre, és a tamburint zörgetve irgett-forgott a bég előtt.

A bég fölkel.

— Elnéznék benneteket három nap, három éjjel. De nekem holnap reggel Magyarországra kell indulnom. Csatlakozzatok hozzám. Akár itt csatlakoztok hozzám, akár az úton, én amíg ve-

lem lesztek, jóltartalak benneteket. Pénzt is adok. Soha többé semmi gondotok ez életben.

Az öt olasz kérdőn pillantott össze.

— Uram, — mondotta Gergely, ezen tanácskoznunk kell. De előbb ha megengeded, amit kértünk.

— Szívesen. De kihez is kívánkoztok?

— Török Bálint úrhoz.

A bég kedvetlenül terjesztette a tenyerét maga elé.

Törökhöz? Bajos. Ő most a mázsásban van.

— Micsoda mázsásban?

A bég boszusan legyintett.

— Gorombán bánt a főmuftival...

Mégishát teljesítette az olaszok kívánságát. Rábizta őket egy katonájára:

— Bálint urat tegyék ki az udvarra. Ezek az olaszok danolnak neki. Akár van neki kedve a meghallgatásukra, akár nincs, tegyék ki.

A belső vár kapuja is megnyilt. Annak az udvara már alig nagyobb a pesti Erzsébet-térnél. A két sakkozó akkor is ott ült a platánfa alatt. Móré is ott unatkozott a játékosok mögött. Néhány horvát és albán úr is ott ásítózott. Rá se néztek a sakkra, csak hát mert az ember társas lélek, mint a hangya vagy a lúd, vagy a juh.

Maylád ott üldögélt egy tábori széken a vasrácsos börtön előtt, hogy ha Bálint valamit szólna, felelhessen rá. De nem tudtak ők már egymásnak ujat mondani. Csak hol egyik, hol másik szólalt meg:

— Min gondolkodol?

Az öt olaszt megállították a kapuban, míg Bálint urat előcepelik. Kihozták a vasrács mögül.

Két katonára a bilincset emelte, hogy járhatson. Kitétek egy kemény faszéket az udvar közepére, arra ültették. Ott aztán megülhetett az öreg. De nem is tudott volna megmozdulni a karnyi vas-tag vasláncban.

Hát ült. Nem tudta, miért ültették oda? A nyári kendervászon ruhája volt rajta. A fején nem volt süveg, csak sörénynyé nőtt nagy fehér haja. Két kezét a bilincs lehuzta a szék oldalára. Ötven fontot nyomott az a két bilincs. Erőtlen öreg karjai nem bírták emelni. És fakó volt az arca, mint akit akasztófáról vesznek le.

— Jöhettek, — intett a katona az énekeseknek.

Jönnek is a kapuból. Megállnak sorjában egymás mellett, alig öt lépésnyire Bálint úr előtt.

A rab úr bágyadt egykedvűen nézett: hogy kerülnek ide ezek az idegenek?

Még a sakkozók is abbahagyták a játékot. Mi lesz itt? Hiszen ez pompás mulatság: olasz énekesek a Héttoronyban! Oda sorakoztak Bálint úr mögé, és várták a dalt, s különösen a két leány táncát.

— A fiatalabbik nem olasz, — vélte a herceg.

— Száz közül is megismerni, hogy cigány, — felelte Maylád.

— Hanem a többi, az olasz.

Véletlenül csakugyan barnák voltak valamennyien. Mekcsey a legvállasabb, Gergely a legnyúlókább, Jancsi a legfeketébb szemü. Éva dióolajjal volt megbarnítva. A haját frigiai piros sapka takarta, mint valamennyiét.

Az öt olasz csak állt.

— No énekeljete hát, — biztatta őket a katona.

Hanem biz azok csak álltak, bután és halaványan.

A legfiatalabb olasz arcán végigcsordult a könny. A másikén is.

— Daloljatok hát ebadta komédiásai! — türelmetlenkedett a török.

A legfiatalabb erre előre tántorodott: oda omlott a láncokon ülő rab elé, és átölelte a lábát:

— Apám! Édesapám!...

XII.

A Jedikulától egy nyillövésnyire az örmény kórház mögött egy kis napszámos-kocsma áll egymagában.

Kerti lakás lehetett az valamikor, valami szép márvány nyaraló még abban az időben, mikor Konstantinápolyt Bizáncnak nevezték. De hajl az idő meg a földrengés meglazítja a márványkockákat is. Letördeli a teraszok alabástrom balusztréit, az ablakok kövirágait. Félremozdítja a lépcsőket, és dudvát ültet az oszlopok hasadékába.

A nyaralóból kurta-kocsma lett.

Járt oda mindenféle gége. S a gazda, akinek Milciádesz volt a keresztneve, orgazdasággal is gyarapította a jövedelmét.

Milciádesz adta a mi fiataljainknak az olasz ruhát, aranytányért, persze jópénzen, és hát szállást is.

Hogy a Héttoronyban balul sült el a produkció, csaknem bajba kerültek.

A katona rögtön jelentette a bégnek, hogy az olaszok, valami rokonfélék, mert igen sírnak a rab körül. Azonban a bég nem sokat törődött már akkor a Jedikulával. A magyarországi kerület (törökül *vilajet*) foglalkoztatta az eszének minden kerekét. A Jedikulában ő is csak rab

volt. Bent kellett laknia a falak között, s évenként csupán egyszer léphetett ki, hogy imádkozhasson az Aja Sofia templomában.

— Esek! (Szamár!) — bödült a katonára. Azok az olaszok rabjai voltak annak az úrnak, most pedig az én rabjaim.

Éppen a kalamárisát igazította a ládájába, — szép porfir-kalamárist. Kivont a kalamáris oldalából egy nádtollat, és a tintás spongyába nyomta. Egy tenyérynyi kis pergamen darabra egynéhány sort irt, s odanyujtotta a hűledező katonának.

— Nesze. Add az olaszoknak, és kísérd ki őket a kapun. Semmi bántódásuk ne legyen!

Gergely persze elolvasta az irást azonnal, amint a markába nyomták.

Ez volt benne:

*Ez az öt olasz énekes az én seregemhez tartozik. Ezt a temesszűket adtam nekik, hogy senki őket ne bántsa, mikor mellettem nincsenek. Veli bég.**

Gergely eltette az irást örömmel.

Ránézett a katonára. Hol látta ezt a bagoly-pofát? Hol?

Eszébe jutott végre, hogy ott ivott őkegyelme az előbbi estén a görögnél, a mindenféle napszámos és hajós között. Látszik is az orra pirosságán, hogy a vádlottak padjára kerül, ha majdan eljut Mohamed próféta elé.

— Eljössz-e te is a béggel? — kérdezte Gergely amint kifelé mentek a kapun.

S egy ezüst tallért nyomott a markába.

— Nem, — felelte a katona a tallértól megvidámultan, — a bég csak aknafúrókat visz, meg deliket. Az én uram holnaptól fogva Izmail bég.

* Temesszűk: mentalevél

— De ő még nem lakik itt?

— Nem; amott lakik abban a vadszölős házban.

S egy vadszölővel befuttatott házra mutatott, amely háttal nekiépül a régi Bizánc várfalának. Talán annak a köveiből is építették.

Estére ott itta már a bagoly az ezüsttallért a görögnél.

A mi ifjaink azon az estén egy csinos kis márványszobában vacsoráztak. Rizskásás ürühúst ettek, s közben tanácskoztak is, hogy a béggel térjenek-e vissza a hazájukba? vagy csak magukban?

Mert hogy a veszedelem a sarkukat tiporja, aggasztóan bizonyos. Hogy Bálint urat meg nem szabadithatják, az még bizonyosabb.

— A béggel kell visszatérnünk, — vélte Gergely. Ez a legokosabb amit cselekedhetünk.

— Én ugyan nem danolok neki, — dörmögött Mekcsey. Danoljon neki a durrogó istennyila!

— Hát akkor rekedtséget színlelsz, — vont a vállán Gergely. Miért ne danoljak neki? Nem azt mondja-e a közmondás is, hogy akinek a szerén ülsz, annak a nótáját fújjad!

— Ha ezt megtudják odahaza, hogy mink törököt mulattattunk...

— Miért ne? Itten danolunk neki, otthon meg majd táncoltatjuk.

Jancsi nem elegyedett a beszélgetésükbe. Maga elé bámuldozott, s ki-kigyöngyöztek a könnyei.

Gergely a vállára tette a kezét:

— Ne sirj Jancsikám. Hiszen az a nagy lánc nem örökös. Meglehet holnap leveszik róla.

— Nem is beszélhettem apámmal. Csak éppen hogy a Ferkót kérdezte, arra feleltem. Azt mondtam neki: Otthon maradt, hogy ha én elpusztulok az úton, maradjon egy **gyermeke** anyámnak.

Hallgattak, és sajnálkozva néztek reá.

— De micsoda bolond vagyok én! — rándult meg Jancsi, — maskarának öltözve lopakodok be hozzá, holott rendes úton is meglátogathattam volna. A történetek után bemehetek-e? Hiszen akkor egyszerre tudják, hogy nem olasz énekesek vagyunk. A bégnek a mentslevele nem véd. Legalább a pénzt adtam volna oda neki.

A cigányleány fogta a tálat és kivitte. A szobába besütött a hold, és elhalványította a mécses világát.

— Még egyvalamit próbálhatnánk, — szólalt meg Gergely. Még ugyszólván minden pénzünk megvan. Nálad van Jancsi ezer arany, énnám háromszáz. Mekcseynél van annyi, amennyivel hazajuthatunk. Évánál is.

A cigányleány visszatért.

— Nem nézitek-e meg a bagoly-törököt? Olyan részeg már, hogy lefordult a székről. Sárközi a török költségén iszik, de ő még nem részeg. Matyival kockáznak.

Azonban, hogy csak maga nevetett, ő is abbahagyta. Leült a gyékényre a többi közé, és az állát a könyökére támasztotta. Évát bámulta.

— Az új bég — folytatta Gergely — bizonyára kap a pénzen. Csakúgy kap, mint a többi. Hátha az tehetne valamit? A pénz minden lakatnak a kulcsa volt mindenkor.

— Én mindent odaadok, ami nálam van, — készségeskedett Jancsi. Életemet is odaadnám!

— Hát akkor merészeljünk meg egy utolsó próbát.

— Hogyan juthatnál be éjjel a béghez?

— Letartóztat, — vetette oda Mekcsey. Meghallgat, el is fogadja a pénzt, de te is ott maradsz.

Gergely mosolygott:

— De nem vagyok én olyan golyhó. Nem a magam bőrében megyek hozzá.

— Hát?

— Felöltözök török katonának.

Jancsi megragadta Gergely kezét:

— Megtennéd, Gergely? Megtennéd?

— Már teszem is, — felelte Gergely.

Fölkelt és beszólitotta Milciádesz gazdát.

— Gazda, — mondotta, — nekem egy török katonaruha kellene. Olyan, amilyent a Héttorony katonái viselnek.

A görög végigdörzsölte fekete bokros szakálát. Megszokta már, hogy a vendégei álöltözeteket viselnek, de azt is megszokta, hogy mindennap két-három arany pendül tőlük. Ördög beléjük, akár rablók, akár tolvajok, a fő az, hogy jól fizetnek. Ajánlotta is már nekik, hogy lakjanak a föld alatt való teremben.

— Hát olyan ruhám éppen nincsen, — mosolygott hunyorgatva, — de van itt egy részeg török, arról leszedhetjük a turbánt meg a köpönyeget.

— Az is jó lesz. De nekem szakál is kellene.

— Van bőven.

— De nekem éppen olyan szakál kell, mint azé a katonáé.

— Akad olyan is.

S kifordult. Alig öt perc mulván mindenféle kész szakállal, fekete szőrrel és ragasztóval tért vissza.

— Felragasszam?

— Ragaszd fel. Olyanféle képet mesterkélj nekem, mint azé a töröké.

Leült. Milciádesz munkába fogott. Közben beszélgettek.

— Ismered az új béget, aki a Héttoronyba kerül?

— Hogyne ismerném, — legyintett a görög. Topcsi volt.

— Mit tudsz róla?

— Tuskó. Vizet iszik, viz is az esze. Irni se tud.

— A többi tiszt se tud. Legföljebb olvasni ha tudnak.

— De ez úgy hányja-veti magát, mint a szultán lova, noha az is többet tud nálánál. Hanem bezzeg mikor egy magánál nagyobb fát lát, hajlong, mint a kender a szélben.

— Járt már a haddal?

— Tavaly. A császárral. Esztergom alatt meg is botozták.

— Eszerint gyáva?

— Azért tették ide. Gyáva és ostoba. Vizen nőtt ember lehet-e más?

Gergely a ragasztótól jobbra és balra fintorgatta az orcáját.

De ekkor már úgy el volt változva, hogy Mekksey majd felfordult nevében.

A görög előkerítette a turbánt, a handsárt meg a köpönyeget is.

— *Allaha emanet olun*, — hajlongott Gergely tréfásan.

El akarták kísérrni, de ő csak Jancsit meg Mekkseyt engedte maga mellé. Jancsi útközben átadta neki aranyait. Gergely egyet gondolt s Jancsit is visszaküldte. Csak Mekksey maradt vele.

— Te is, — mondotta neki, — távolabbról kísérrj. Ne sejtsek, hogy összetartozunk.

Félóra nem telt belé, ott állott a bég háza előtt. Megzördítette a kapu réztányérát.

A kapu nézőlyukán egy vén kappan arca jelent meg.

— Mit akarsz?

— Küld azonnal a béget a Héttoronyba. Baj van!

A kappan eltűnt. Gergely visszavonult. Tudta, hogy a kappan megint meg fog jelenni. De azt is tudta, hogy ha senkit se talál az ajtóban, senki- nek se adhatja át a bég kérdéseit. Majd forgo- lódik, morgolódik, végre is kibúvik. Kénytelen lesz visszatérni a béghez, s megmondani, hogy a katona már eltávozott. A bég majd elindul maga, s megyen a Héttoronyba.

Gergely elsétált a Héttorony felé. A Driná- polyi kapunál — így nevezték a Héttorony északi kapuját, — megállott.

A kapu zárva volt. Az őr a kapukövön gug- golt és aludt. A feje fölött hitvány olajlám- pász égett a falból kinyúló vasrudon.

Köröskörül csöndesség, és búzaszag. Bizonyára búzát szállítottak a malomba, s valamelyik zsák kiszakadt.

Mekcsey harminc-negyven lépésnyire követte Gergelyt s hogy Gergely megállott, ő is megállt. Talán azért is állott Gergely a lámpás világ- ságába, hogy Mekcsey láthassa.

A percek lassan multak. Gergely szidta magá- ban a török időt, hogy milyen lomhán jár.

S mivelhogy ember és bogár mind csak a fé- nyességet nézi a sötétben, Gergely is az olajlám- pásra fordította a szemét.

— No megöszülök, mikorra kimászik a bég!
— mormogta türelmetlenül.

Szegény jó dalia, te kedves szép csillaga a ma- gyar dicsőségnek, nem öszülsz te meg e földi világon! Vajjon milyen arccal néznél a jövőndő tükörébe, ha most előtted föllebentené valami égi kéz, s te látnád magadat rabbilincsben, épp ezen a helyen; s látnád a török hóhért, amint

azon a rozsdás lámpavason neked bokrozza a kötelet!...

Az utca csöndjében kapudörrenés hallatszott. Gergely megrezzent. Elindult sebesen a dörrenés irányába.

A bég jött.

Egy magában jött. Köpenyegébe volt burkolódzva, s a fején magasra kalácsozott turbán fehérlett.

Gergely megállt egy percre. Hallgatódzott, hogy jön-e valaki a béggel?

Nem jött senki.

Akkor eléje sietett a bégnek.

— *Aksaminiz khair olszun bej ofendim* (Jó estét bég uram), — szólalt török katonai szalutálással, — nem Veli bég hivat téged. Én csaltalak ki egy igen fontos ügyben.

A bég visszahökölt. A kardjához kapott.

— Ki vagy te?

Gergely is a kardjához nyult. Kivonta és fordítva, markolatával nyujtotta oda a bégnek:

— Fogd, ha azt gondolod, hogy tartanod kell tőlem.

A bég visszataszította a kardját a hüvelybe. Gergely is.

— Több jót hozok neked, mint gondolnád, — mondta Gergely.

Kiemelte a pénzes zacskót a köpönyege belső zsebéből.

S megcsördítette az aranyakat.

— Fogadd bevezetésül.

A bég tenyerébe vette a súlyos zacskót, de aztán visszaadta.

— Előbb tudnom kell: ki vagy? és mit akarsz? S ő is a ház árnyékába lépett. Kőpad fehérlett

ottan. Arra ült, és figyelmesen nézett Gergelynek az arcába.

Gergely szintén a padra ült. Összefonta a karjait, és időnként a csipős álszakált vakargatva beszélt halkán és óvatosan:

— Az én nevem *Százezer Arany*. Vélném, hogy eléggé jóhangzású név.

A bég elmosolyodott:

— De nem álnév-e?

— Hamar megpróbálhatod. A te neved azonban: *Szegény Ember*, bár az kétségtelen, hogy jeles vitéz vagy. Mindenki tudja, hogy Magyarországon is megfordultál a diadalmas hadjáratban.

— Látom, hogy ismersz.

— Hát, hogy röviden végezzünk: te holnap reggeltől kezdve várnagy vagy a Jedikulában. Más szóval: rab leszel te is, csak hogy fizetéses rab. Évenként egyszer kimehetsz a városba. És ha Allah hosszúra nyújtja az életedet, hát életedben összesen huszszor-harmincszor láthatod még Konstantinápolyt. Meghizol szépen mint Veli bég.

— Tovább.

— Rajtad fordul, hogy nagyobb és szabadabb sorsot válassz magadnak.

Hallgatlak.

— A Jedikulában van egy rab, egy dúsgazdag magyar úr: Török Bálint.

— Azt akarod kiszabadítani?

— Te mondod. Dehát ráhagyom, hogy azt akarom.

— Hallgatlak.

— Veled egynehány új katona is jön. Ha más nem: a szolgálid. Mi történnék, ha te holnap este kihoznád például Bálint urat, mintha a szultán hivatná?

— Naplemente után nem jöhet ki a várnagy se.

— A szultán parancsára kijöhet. Dehát mondjuk: nappal jön ki, veled és két katonával. Az utcák erre már néptelenek. Te a két katonát visszaküldöd, s ballagtok ketten Bálint úrral tovább. De ahelyett, hogy a szerájba mennétek, a nevezett rabot egy hajóra vezeted. Egy hajóra, mely a parton áll, és narancs-szinű zászlót lenget. Lehet az a hajó gabonaszállító hajó is, bárka is, csónak is. Nincs olyan sok erre felé. Hát mondom: legfeljebb ruhát, köpönyeget változtattok és lekanyarodtok ketten a hajóra.

— Ilyen röviden?

— Nem éppen. A hajón, mihelyt elindul, háromszáz arany olvasódik a markodba, törökül szólva háromezer gurus, vagyis piaszter. Azután akár a vizen, akár a szárazon Tekirdagba megyünk. Ott egy emberünk vár jó lovakkal és ötszáz arannyal téged. Az ismét ötezer gurus. Lemegyünk Athenbe, onnan Olaszországba, amint az olasz partra lépünk, ott ismét ötszáz arany hull a markodba.

— Ezerháromszáz.

— Eddig. Gondolom tiz évi fizetésed. De gondolkodj te is: az az ember, aki Debrecent, Szigetvárt és Vajda-Hunyad várát mondja magáénak, s aki azokon túl még ura egy királyi birtoknak, csaknem teljesen a Dunántúlnak, az bizony könnyen kifizeti neked még azt a kilencvenkilenc ezer aranyat is, akárha a fele vagyonától kell is megválnia.

— És ha nem látom az első ezrest se?

— Akár most is odaadom, ha kívánod.

A bég gondolkodva nézett maga elé.

Gergely vállat vont:

— Ha azt látnád, hogy megcsalunk, — pedig olyan magyart még nem láttál, aki csalna, —

hát akkor mindig lesz időd ráfogni Török Bálintra, hogy megszökött, s hogy te utána mentél egymagad, és a hajón fogtad el. Akár a hajóról hozod vissza, akár a földről, neked hisznek majd, mert visszahoztad.

A bég gondolkodott.

— Hát jó, — szólalt meg végtére. Holnap alkonyat előtt egy órával legyen az a sárgázászlós hajó egy nyillövésnyire a Héttoronytól. De már a parton várj. Miről ismerlek meg?

— Ha az arcomról nem ismernél, — ámbár hát nézd meg az arcomat, hiszen süt a holdvilág, — a turbánom szintén sárga lesz, kénszinsárga. Megismerhetsz.

— Egy órával naplemente előtt.

— Pont tizenegy órakor, — felelte Gergely.

Mert a török időszámítás szerint napnyugtakor van tizenkét óra.

Éjfél volt, mikor Gergely visszatért Mekcseyvel.

— Itt van-e még a bagolyképű török? — kérdezte, hogy a kocsmába belépett.

— Alszik, — felelte Milciádesz.

— Megteheted, hogy holnap tizenegy óráig aludjon?

— Meg, — felelte a korcsmáros.

S poharat vett elő. Vízet töltött bele, és valami port kevert el benne. A por elolvadt, mint a só.

S fölrázta a törököt.

— Hé Bajguk! Haza is gondolj.

A török fölemelte a fejét, és zavaros szemekkel nézett maga elé. Ásított.

— No idd meg ezt az egy pohár vizet, aztán lódulj haza.

A török rá se nézett a pohárra, csak kinyújtotta a kezét. Fölhajtotta. Ismét maga elé nézett. Megmozdult, hogy föltápáskodjon, de megint csak visszahanyatlott.

Gergely öt aranyat nyomott a korcsmárosnak a markába.

— Nyugott lehetsz, — hunyorgatott Milciádesz. — Ez innen el nem mozdul akár holnap estig se.

Hajót könnyű volt bérelniök. Egy négyvezős görög-hajót kiválasztottak az aranykürtben s megfogadták Tekirdagig, amely Konstantinápolytól egy napi út. Adtak neki narancsszínű zászlót és két arany foglalt. Délután jókor már ott állt a hajó, ahova Gergely vezette. Napenyészet előtt két órával felvonta a zászlót.

Gergely azután a kocsmába sietett. Felzavarták az álmából a törököt. Azt mondták neki, hogy az aga a narancsszínű zászlós hajó elé rendelte. Alljon ott a parton.

A török még mindig kábult volt. Sárközinek kellett vezetnie. Ment a jámbor, tántorgott a sárga turbánban. Azt sem tudta, reggel van-e? este van-e? Csak annyit jegyzett meg, hogy a bég odarendelte a partra valami hajó elé.

Gergelyék szanaszét egymástól távolacskán lappangtak utána.

Ha elfogadta a bég az ajánlatot, akkor amint a hajóra lép, ők is azonnal ott teremnek. Ha pedig a bég nem mer vagy nem tud cselekedni, akkor ám ő lássa, hogyan értik meg egymást a sárgaturbános atyafival.

Az első kérdés az volt, hogy hozza-e a bég Török Bálintot?

Ezt Cserhánra bízták. Nem közölték vele, hogy Bálint úr szökésre indul, csak azt, hogy a szultánhoz vezetődik, s mégegyszer látni akarják. A jel az volt, hogy ha megpillantja a béget, a két katonát és Bálint urat, fölnyulláskodik az utcasarkon a vadszőlőre, mintha egy levelet akarna szakítani. Ezt Mekcsey körülbelül ezer lépésnyiről megláthatja, s inthet a társainak.

Ők megint ezer lépésnyire járkáltak a part felé. Gergely dervisnek volt öltözve. Éva cigányleánynak, Jancsi persa kereskedőnek, Matyi kurd perec-árusnak. Mekcsey hal-árusnak.

Éva ott guggolt Matyi mellett, és peracet evett.

Pontosan a kitűzött időben fölemelte Mekcsey a halas fatálat a fejére, és megindult a part felé.

Ez volt a jel.

Jancsi elsápadt. A szemét örömkönnyek árasztották el. Gergely kipirult, szinte az arcán lükkögtött a szive.

S megindultak egymástól száz-kétszáz lépésnyire a part felé.

A hajó ott állott. A szél vigan lobogtatta a narancsszinű zászlót. A hajó tulajdonosa egy fiatal görög hagymakereskedő a hajó kormányrudjánál olvasgatta a napi szerzeményét.

És a hajó előtt ott állott bután a török, a bagolyképű. A fején sárga turbán. Mögötte ott ült a parton Sárközi és mosta a lábát a zöld tenger-vízben.

— Jön! — rebegte Jancsi Gergelynek, mellette elsielve. Istenem segíts!

És reszketett még a lába is.

Gergely visszapillantott.

Látta a béget, amint gyalog sétálva közeledett a fehérfejű magyar úrral. Mögöttük két dárdás, fehérturbános katona.

A bég visszafordult és valamit mondott a katonáknak. A katonák visszafordultak a Hét-toronynak.

Jancsi megindult sebes lépésekkel a hajó felé, de amint Gergely mellé ért, Gergely megragadta a köpönyegét:

— Várj!

A bég Bálint úrral sétált a parton lefelé nyugodtan.

Elmentek a kurd perences mellett anélkül, hogy akár arra, akár a mellette ülő cigánylányra pillantást vetettek volna.

Bálint úron látszott, hogy ámul és bámul. A bég vidám volt. Egyre fecsegett.

Elkerültek egy ott-heverő kutyát. Letelepdedtek a parton.

A sárgaturbános haptákba állott.

A bég abban a pillanatban megfordult. A kardja elővillant. Visszafelé intett vele. Azután a hüvelyébe lökte a kardját és sasként csapott a sárgaturbános katonára.

Leteperte a földre. Közben valami ötven katonára rohant elő a bokrokból és házakból.

Először is a turbános katonát kötözték meg, aztán a cigányt. Majd a hajóra ugráltak fel, s lekapták a lábáról a fiatal görögöt is.

Mindenkit megkötöztek, aki csak a hajón volt.

Cserhán a nagy dübörgés és lárma közepette ott termett és sikoltozva könyörgött Sárköziért. Őt is megfogták és zsinórt kötöztek a kezére.

A nap éppen leereszkedett a keresztény városrész mögött, mikor Gergely a Konstantin-oszlop mellett visszafordult. A hivei mind ott lihegtek a nyomában. Porosak voltak és sápadtak, szinte tántorogtak a fáradságtól.

Gergely megtörölte a homlokát. Ránézett Jancsira:

— No úgy-e, hogy „lassan járj, tovább érsz“?
S elvegyültek az utcai nép közé.

XIII.

Julius közepe táján Veli bég Mohácsra ért szilidárjaival és az ötven aknászával.

Valahányszor török sereg ment Budára vagy a Dunántúlra, Mohács mezeje volt mindig a fő-állomásuk. Szerették azt a helyet. Szerencse mezejének nevezték. Maga Szulejmán is ott pihent mindig legnagyobbat. Arra a dombra huzatta fel a sátrát, ahol azon az emlékezetes napon állott.

A bég sátra már készen állott, mikor a sereg estefelé nagy fáradtan odaérkezett.

A bég először is megfürdött a Dunában, azután kappant vágatott, és mikor a nap leereszkedett, kiült a sátora elé. Bizony már nagyot apadt a kövérsége, mióta elhagyta a Jedikulát.

A mező még fehérlett a töméntelen sok lócsonttól. A katonák is egy-egy lófejre tették a fatálukat, úgy ettek. Vigak voltak.

Az agák valami tizenöten körülállták a béget és elmondták a napi jelentésüket. Azután amelyik elvégezte a mondókáját, leült a bég elé a gyékény-szőnyegre. Együtt szokott vacsorázni Mohácson a tisztikar, s ott még a haragosak is összebékültek.

A béghez lovasposta érkezett azon az estén. A szultánhoz indították azzal a hirrel, hogy Visegrád immár a töröké. Nem is harccal jutottak hozzá, hanem a várbeliek vizvezetékét elrontották. Kiszomjaztatták a várat. A benlevők

Ferdinándtól vártak segítséget, de bizony az olyan magyar király, hogy Istenre bizza a várait. Amade tehát megadta a kulcsot. Csak arra kötött, hogy békésen elvonulhasson. A budai pasa megesküdt rá, hogy nem lesz bántódásuk. De bezzeg a népe nem esküdt meg. Amint a magyarok lerakták a fegyvert a vár közepén, s megindultak fegyvertelenül kifelé, a törökök rájuk-rohantak és lekoncolták őket.

— No akkor két napot pihenünk itten! — örvendezett Veli bég. Mára alszunk, holnap mulatunk. Holnapután indulunk Nógrádba.

Mert Visegrád után az volt megjelölve, hogy meg kell szállniok.

A török posta folytatta az útját Konstantinápoly felé. Veli bég serege alvásra dőlt.

Másnap délben egyetlenegy parancsot adott a bég a tisztjeinek:

— Estére mindenőtök nálam vacsorázik. Van bor, de jól! Az olaszok danolnak.

Vig ember volt a bég. Szeretett enni, inni. S valahányszor a török magyar földre lépett, rögtön elfelejtette Mohamed prófétának a bor tilalmát.

— Egy közembernek valami titkos jelenteni valója volna, meghallgatod-e — kérdezte az egyik aga.

— Jöhet, — felelte a bég jókedvűen.

Egy alacsony rókaszemű szilidár lépett elő. A ruhája rongyos, mint valamennyié. A turbánja alig nagyobb egy zsebkendőnél. Hajlongott.

— Az olaszokról van jelenteni valója a te szolgádnak.

— Hallgatom, — felelte a bég.

— Régóta gyanus a te lábad porának az az öt ember. Az első gyanum akkor ébredt, mikor lát-

tam, hogy az egyik olasz papirosdarabokkal tisztította a többinek a kardját.

— Szamár vagy, — legyintett a bég. Tudhatod, hogy azok gyaurok. Mink felszedjük a papirost, mert lehet, hogy Allah neve van valamelyik szeleten, de azok a disznók Allah nélkül élnek, sőtét eszüek és alábbvalók az állatnál.

A szilidár rendületlenül állt a helyén.

— A második gyanum Szófia táján ébredt. Emlékezhetsél rá, nagyságos bég, hogy zsákmányos szekerekkel találkoztunk, s az egyik szekér ott hevert feldőlten az út mellett.

— Emlékezem.

— A csirkés ketrec széttörött, és a csirkék szétfutottak. Egy vén asszony egyre hívta őket, hogy *polátyi, polátyi!* Nem hallgattak rá sem a csirkék, sem a tyúkok. Az görög asszony volt. Egy török segíteni akar és szintén kiabál: *gak-gak-gak!* A baromfi erre se fut össze. Akkor az az egyik fiatal olasz, az a leányképű elveszi tőle a búzás kosarat, és azt kiáltja a baromfiaknak: *pi-pi-pi! pitye-pitye-pitye pityikém! pityikém!* Erre minden baromfi őhozzá futott. Még meg is fogott egy tyúkot és összecsókolta.

— Hát mi van ebben?

— Az uram, hogy a tyúk, meg a csirke értett magyarul. De az is ám akí hívta őket.

A bég hümmentett.

— Hátha olaszul is *pipi* a csirke? Értesz te olaszul?

— Olaszul? nem.

— Hát akkor ne beszélj te tevel!

A szilidár alázatos meghajlással fogadta a *teve* címet.

Folytatta nyugodtan:

— Hát mikor Belgrád mellett csikót cserélt az egyik szilidár? — Kereledse a neve. Valami pa-

raszt adta el neki és tíz áspert fizetett rá a te katonád. A csikó azonban oly vad volt, hogy senki se bírta megülni. Akkor az a legvállasabb olasz ráugrott, mint a párduc és megnyargalta. A csikó majd összeesett. Hát honann tud az ilyen olasz énekes lovagolni?

A bég vállat vont:

— Talán lovász volt gyerekkorában.

— Engedd uram hogy folytassam.

— Folytasd.

— Az este egy aga jött hozzánk, a legnagyobb termetű aga, akit életemben láttam.

— Manda aga.

— Az. Ahogy elmegy az olaszok mellett, megáll a nyulánk előtt és azt mondja neki:

— Nini, te Bornemissza vagy! Amaz összerendül és azt feleli rá: Nem vagyok az. De isten engem az vagy te, — mondja az aga; — Bornemissza Gergely. És tovább beszél hozzá: Hát nem ismeresz engem? Megvan-e még a szép gyűrűd? Használt ám a tanács, amit adtál. Látod már aga vagyok. Csakhogy nem Hajván a nevem, hanem Manda. Nem fog a golyó.

— És mit felelt az olasz?

— Azt felelte: Nem tudom mit beszélsz. De azt tudom, hogy van egy ember, aki hasonlít rám. Honnan ismered annak a magyarnak a nevét? Budán tudtam meg, — felelte az aga, mikor Török Bálintot elfogták. Az ő kíséretében volt. Ejnye, hogy nem te vagy az. Igen hasonlitasz rá. Tíz aranyat vesztettél vele, hogy nem te vagy.

— Nohát úgye, hogy nem magyar, te elefánt!

— És mégis az! — felelte a szilidár diadalmasan. Az este megbizonyosodtam róla, hogy nemcsak ő magyar, hanem valamennyi. Amint a vacsorához üstöt állítottak fel, az egyik belemarkolt a bodzába és kihuzta gyökerestől, hogy a

tűznek helyet csináljon. A gyökerekkel egy koponya is kifordult a földből. Mind az öten azt nézték és tanakodtak rajta, hogy török-e, vagy magyar? A te szolgád ott feküdt mellettök és aludni látszott. A te szolgád ért magyarul.

A bég meghorkant mint a ló:

— Hát magyarul beszéltek? Mit beszéltek a kutyák?

— Azt mondja az a fiatal nyulánk: — Bizonyosan magyar volt ez, mert a török eltemette a maga halottait. Akkor a másik kezébe vette a koponyát és így szólt: Akárki voltál életedben, a hazáért haltál meg: szent vagy énnekem! És megcsókolta a koponyát. Így ásták el ismét a földbe.

A bég a kardjára csapott:

— Jaramaz gyaur kutyák! Dehát miért nem jelentetted ezt azonnal, te vizi ökörl!

— Már aludtál uram.

— Láncot az álnok kémekkel! Hozzátok ide őket!

A szilidár örömtől ragyogó arccal rohant el. A bég komor várakozással nézte a dombról, hogyan futkosnak a szilidárok mindenfelé a sátorok között.

Két óra is beletelt, míg a szilidár visszakerült. A homlokáról csurgott a verejték.

— Uram az olaszok...

— Hát hol vannak?

— Megszöktek a kutyák, megszöktek!

Vége az első kötetnek.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

